

การสื่อสารของชุมชนบ้านครัวผ่านผลิตภัณฑ์ผ้าไหม

มานิตา อยู่สุข

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทสาขาสถาปัตยกรรมมหาบัณฑิต
สาขาวิชาสถาปัตยกรรมพัฒนาการ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

พ.ศ.2549

ISBN 974-671-454-6

Communication Study of BAAN KRUA Community Through Silk Product

MANITA YOOSUKH

**A Thesis Submitted in Partial Fullfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts (Communication)
Department of Development Communication
Graduate School, Dhurakij Pundit University**

2006

ISBN 974-671-454-6

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดีเนื่องจากได้รับความช่วยเหลือ แนะนำ และการสนับสนุนจากผศ.ดร. อุษา บิ๊กกินส์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่ได้กรุณาให้คำปรึกษาและชี้แนะแนวทางในการทำงานวิจัยมาโดยตลอด ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งและขอกราบขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอกราบขอบพระคุณ รศ. ดวงพร กำภูวัฒน์ จากสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล ซึ่งนอกจากจะรับเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์แล้ว ยังช่วยกรุณาให้คำแนะนำและชี้แนะแนวทางในการศึกษาเกี่ยวกับชุมชนบ้านครัว

ขอกราบขอบพระคุณอาจารย์ อรุณ งามดี และ ผศ.ดร. อัสวิน เนตรโพธิ์แก้ว ประธานและกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ที่กรุณาให้คำแนะนำ ทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอกราบขอบพระคุณรศ.ดร.บุญเลิศ สุภคิลล อธิการบดีมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี และประธานสอบเค้าโครงวิทยานิพนธ์ซึ่งเป็นผู้แนะนำเรื่องการศึกษาผ้าไหมของชุมชนบ้านครัว ซึ่งเป็นส่วนสำคัญของงานวิจัยนี้

ขอกราบขอบพระคุณอาจารย์พนารัตน์ ลิ้ม แห่งคณะนิเทศศาสตร์ อดีตอาจารย์ที่ปรึกษาของผู้วิจัยขณะศึกษาปริญญาตรีคณะนิเทศศาสตร์ สาขาสื่อสารการตลาด มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์ ผู้จุดประกายการทำวิทยานิพนธ์เกี่ยวกับชุมชน และธุรกิจชุมชน แม้ว่าผู้วิจัยจะจบปริญญาตรีจากสถาบันอื่นที่รักก็เป็นเวลานานแล้วก็ตาม รวมถึงติดตามความคืบหน้าเกี่ยวกับการสอบวิทยานิพนธ์ของผู้วิจัยเรื่อยมา

ขอขอบคุณ คุณสมใจ เนื่องนิยม ซึ่งเป็นผู้หนึ่งของกลุ่มเป้าหมายที่ให้สัมภาษณ์อย่างเต็มใจด้วยข้อมูลที่เป็นประโยชน์ และยังช่วยเหลือในการติดต่อนัดหมาย รวมทั้งพาผู้วิจัยไปแนะนำและสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายคนอื่นๆ ซึ่งทุกท่านล้วนให้สัมภาษณ์ที่มีค่าและเป็นประโยชน์ต่องานวิจัย ซึ่งผู้วิจัยขอขอบพระคุณผู้ให้สัมภาษณ์ทุกๆ ท่านไว้ ณ โอกาสนี้ ถ้าปราศจากท่านเหล่านี้ วิทยานิพนธ์คงไม่อาจลุล่วงไปได้

ขอขอบคุณยุทธเพื่อนรัก และเบ็มน้องรักที่ช่วยด้านการจัดทำวิทยานิพนธ์ด้วยคอมพิวเตอร์ที่ต้องเสียสละเวลาต่อสู้กับการจัดรูปแบบอัตโนมัติของโปรแกรมสำเร็จรูป ซึ่งทำให้การจัดรูปแบบยากขึ้นไปอีก

ท้ายที่สุดผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ คุณพ่อ-คุณแม่ และคุณป้า ที่ให้การสนับสนุนและห่วงใย เป็นกำลังใจแก่ผู้วิจัยตลอดมา

มานิตา อยู่สุข

สารบัญ

หน้า

0บทคัดย่อภาษาไทย.....	๗
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	๖
กิตติกรรมประกาศ.....	๗
สารบัญตาราง.....	๗
4สารบัญภาพ.....	๗

บทที่

1. บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 ปัญหานำวิจัย.....	6
1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	6
1.4 ขอบเขตการวิจัย.....	6
1.5 นิยามศัพท์ปฏิบัติการ.....	6
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	7
11 2. แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	8
2.1 แนวคิดและปรัชญาการศึกษา	
แนววัฒนธรรมชุมชน.....	8
2.2 แนวคิดเรื่องศิลปหัตถกรรมผ้าทอ	
กับบริบททางวัฒนธรรม.....	10
2.3 แนวคิดการสื่อสารระหว่างบุคคล การสื่อสาร	
ในกลุ่ม และเครือข่ายการสื่อสาร.....	13
2.4 แนวคิดเรื่องการสื่อสารเพื่อชุมชน.....	27
2.5 แนวคิดเกี่ยวกับโลกาภิวัตน์ทางวัฒนธรรม.....	29
2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	31
13 3. ระเบียบวิธีวิจัย.....	35
3.1 รูปแบบของการวิจัย.....	35
3.2 กลุ่มเป้าหมายในการวิจัย.....	35

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
3.3	วิธีการวิจัย..... 36
3.4	วิธีการเข้าถึงข้อมูล 36
3.5	วิธีเก็บรวบรวมข้อมูล..... 36
3.6	เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย..... 37
3.7	ความเชื่อถือได้ของข้อมูล..... 37
3.8	ระยะเวลาในการเก็บข้อมูล..... 38
3.9	การวิเคราะห์ข้อมูล..... 38
3.10	การนำเสนอข้อมูล..... 39
23	4. ผลการวิจัย..... 40
4.1	ชุมชนบ้านครัว กระบวนการผลิต และธุรกิจผ้าไหมในอดีต ปัจจุบัน และปัจจัยภายนอกที่มีผลกระทบ ต่อสังคมของชาวชุมชนบ้านครัว..... 40
4.2	การสื่อสารภายในชุมชนบ้านครัว ในอดีตและปัจจุบัน..... 64
4.3	การสื่อสารระหว่างชาวชุมชนบ้านครัว กับบุคคล/สังคมภายนอก ในอดีตและปัจจุบัน..... 77
27	5. สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ..... 81
5.1	สรุปผลการวิจัย..... 81
5.2	อภิปรายผล..... 86
5.3	ข้อเสนอแนะ..... 92
31	บรรณานุกรม..... 94
32	ภาคผนวก..... 97
33	ประวัติผู้เขียน..... 186

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
4.1 เปรียบเทียบภาวะการทอผ้าไหม ของบ้านครัวในอดีตและปัจจุบัน.....	60
4.2 สรุปการเปลี่ยนแปลงของสภาพ วิถีการดำเนินชีวิต และเศรษฐกิจ ของชาวชุมชนบ้านครัวในอดีต และปัจจุบัน	63

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
1.1 การฟอกไหมของร้านอุ๊ดบ้านครัว ไหมไทย	3
1.2 จิม ทอมป์สัน	3
1.3 การฟอกและย้อมไหมของร้านอุ๊ด บ้านครัวไหมไทย.....	5
2.1 แบบจำลองแสดงกระบวนการสื่อสาร ระหว่างบุคคลของ Donaldson และ Kurtz	17
2.2 แบบจำลองแสดงเครือข่ายการสื่อสาร แบบลูกโซ่	22
2.3 แบบจำลองแสดงเครือข่ายการสื่อสาร แบบตัววาย	23
2.4 แบบจำลองแสดงเครือข่ายการสื่อสาร แบบวงล้อ	24
2.5 แบบจำลองแสดงเครือข่ายการสื่อสาร แบบวงกลม.....	24
2.6 แบบจำลองแสดงเครือข่ายการสื่อสาร แบบทุกช่องทาง.....	25
4.1 ภาพถ่ายทางอากาศของชุมชนบ้านครัว	41
4.2 มัสยิดขามี่อูลคือยรียะห์ (มัสยิดใหญ่).....	42
4.3 ทางเดินในชุมชนบ้านครัวเหนือ.....	47
4.4 คลองแสนแสบช่วงที่ผ่านชุมชน บ้านครัวเหนือ	47
4.5 ไหมดิบ	49
4.6 การฟอกและย้อมไหมของร้านอุ๊ดบ้านครัว ไหมไทย	50
4.7 ตากไหมที่ฟอกและย้อมแล้วของร้าน อุ๊ดบ้านครัวไหมไทย.....	51

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า
4.8 การกรอไหมของร้านวรรณิ-นิพนธ์ ไหมไทยบ้านครัว.....	52
4.9 การสาวไหมและการขึ้นหัวม้วน ของร้านวรรณิ-นิพนธ์ไหมไทยบ้านครัว.....	53
4.10. การทอด้วยกี่กระตุกของร้านวรรณิ-นิพนธ์ ไหมไทยบ้านครัว	54
4.11. ผ้าไหมบ้านครัวของร้านวรรณิ-นิพนธ์ ไหมไทยบ้านครัว	55
4.12. บ้านคุณยามิระ จิตหยาดสุวรรณ.....	56
4.13. จิม ทอมป์สัน ตรวจสอบผ้าไหมบ้านครัว.....	57
4.14. ร้านอุ๊ดบ้านครัวไหมไทย	58
4.15. ร้านผ้าไหมบ้านครัว วรรณิ-นิพนธ์ มณฑุทัศน์	58
4.16. ศูนย์ชุมชนบ้านครัวเหนือซึ่งคุณสมพงษ์ รุจิจร อาศัยสถานที่ทอผ้าไหม.....	59
4.17. แบบจำลองแสดงการสื่อสารภายในกลุ่ม ผู้ร่วมกระบวนการผลิตผ้าไหม.....	67
4.18. แบบจำลองแสดงการสื่อสารระหว่าง เจ้าของกิจการและคนข้อมไหม	67
4.19. แบบจำลองแสดงการสื่อสารระหว่าง หัวหน้ากลุ่มคนฟอกและข้อมไหม กับคนฟอกและข้อมไหม.....	68
4.20. แบบจำลองแสดงการสื่อสารระหว่าง จิม ทอมป์สัน กับเจ้าของกิจการ คนทอผ้า.....	69
4.21. แบบจำลองแสดงการสื่อสารระหว่าง เจ้าของกิจการกับคนทอ	69
4.22. มัสยิดคารูตฟาละฮ์.....	71

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า
4.23. ศูนย์สุขภาพชุมชนบ้านครัวเหนือ ศูนย์รับแจ้งเหตุและบริการครอบครัว ในชุมชน.....	72

DPU

หัวข้อวิทยานิพนธ์	การสื่อสารของชุมชนบ้านครัวผ่านผลิตภัณฑ์ผ้าไหม
ชื่อผู้เขียน	มานิตา อยู่สุข
อาจารย์ที่ปรึกษา	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อุษา บั๊กกินส์
สาขาวิชา	นิเทศศาสตร์พัฒนาการ
ปีการศึกษา	2548

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์เรื่อง “การสื่อสารของชุมชนบ้านครัวผ่านผลิตภัณฑ์ผ้าไหม” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการสื่อสารของชุมชนบ้านครัว (ระหว่างชาวชุมชนและระหว่างชุมชนกับภายนอก) ผ่านผลิตภัณฑ์ผ้าไหมของชุมชนบ้านครัว และศึกษาการเปลี่ยนแปลงของการสื่อสารของชุมชนบ้านครัวเมื่อสภาพและวิถีการดำเนินชีวิตและเศรษฐกิจเปลี่ยนแปลงไป โดยใช้การวิจัยเอกสาร การสังเกต และการสัมภาษณ์เจาะลึก กลุ่มเป้าหมายในการวิจัยประกอบด้วย ผู้นำอย่างเป็นทางการของชุมชนบ้านครัวเหนือ (ประธานคณะกรรมการชุมชนบ้านครัวเหนือและอิหม่าม) ผู้นำอย่างไม่เป็นทางการ, ผู้ประกอบกิจการทอผ้าไหมในอดีตและปัจจุบัน ผู้ร่วมกระบวนการผลิตผ้าไหมในอดีตและปัจจุบัน ผู้ซื้อผ้าไหม (คนกลางและผู้ซื้อโดยตรง) ผู้อาวุโสที่รู้เห็นเหตุการณ์กิจการทอผ้าไหม และผู้แทนเขตราชเทวี รวมทั้งหมดจำนวน 17 คน

ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนบ้านครัวเป็นชุมชนที่น่าสนใจใจกลางกรุงเทพมหานครที่มีประวัติศาสตร์ยาวนาน ยังคงธำรงรักษาอัตลักษณ์ วัฒนธรรม ประเพณี และศาสนาอย่างเคร่งครัด มีผ้าไหมบ้านครัวซึ่งมีชื่อเสียงแพร่หลายในอดีต (ในนามของผ้าไหม จิม ทอมป์สัน) แต่ธุรกิจผ้าไหมลดน้อยลงมากในปัจจุบัน ซึ่งทำให้มีผลต่อเศรษฐกิจ และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวชุมชนบ้านครัว

การสื่อสารของชาวชุมชนในอดีตนั้น การสื่อสารระหว่างบุคคลจะเป็นการสื่อสารที่ใช้มากที่สุด จะมีลักษณะเป็นการสื่อสารสองทางอย่างไม่เป็นทางการ ได้แก่ การทักทายพูดคุยกันระหว่างชาวมุสลิม จะมีการสื่อสารแบบปากต่อปากและมีความสัมพันธ์กันแบบเครือญาติ ส่วนการสื่อสารภายในกลุ่มผู้ร่วมกระบวนการผลิตผ้าไหมจะเป็นเครือข่ายการสื่อสารชนิดมีศูนย์กลางแบบวงล้อ การสื่อสารระดับชุมชนเป็นการสื่อสารจากอิหม่ามและผู้นำอย่างไม่เป็นทางการกับชาวชุมชนโดยการสื่อสารระหว่างบุคคล การสื่อสารปากต่อปาก และการติ๊กต่องเป็นสัญญาณ

การสื่อสารระหว่างชาวชุมชนในปัจจุบันต่างจากในอดีต คือ จะแบ่งเป็นการสื่อสารระหว่างชาวชุมชนมุสลิมด้วยกัน และระหว่างชาวมุสลิมกับชาวไทยพุทธที่มาจากภาคอีสานและชาวไทยเชื้อสายจีน ซึ่งจะมีลักษณะความสัมพันธ์แตกต่างจากอดีตซึ่งมีแต่ชาวมุสลิมเท่านั้น การสื่อสารระดับชุมชนในปัจจุบันจะเป็นการสื่อสารระหว่างคณะกรรมการชุมชนและคณะกรรมการมัสยิดกับชาวชุมชน และมีช่องทางการสื่อสารที่เพิ่มขึ้น คือ เสียงตามสาย การปิดประกาศ วิทยุสื่อสาร และโทรศัพท์

การสื่อสารระหว่างชุมชนกับบุคคล/สังคมภายนอกนั้น ในอดีตจะเป็นเรื่องของธุรกิจผ้าไหม คือ การสื่อสารกับแหล่งไหมดิบ จิม ทอมป์สัน และผู้บริโภครวมโดยใช้สื่อบุคคลสองทางทั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ แต่ปัจจุบันจะเป็นการสื่อสารระหว่างชาวชุมชนกับชุมชนภายนอกอื่นๆ ใกล้เคียงในเรื่องที่เกี่ยวกับกิจกรรมของชุมชน โดยการใช้การประชุมและโทรศัพท์ การสื่อสารกับหน่วยงานรัฐ คือ สำนักเขตราชเทวีและการเคหะแห่งชาติ ในเรื่องการรับนโยบายมาปฏิบัติ การของบประมาณเพื่อมาพัฒนาชุมชน และเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสาธารณูปโภคโดยการใช้จดหมายอย่างเป็นทางการ การติดต่อโดยตรง และโทรศัพท์

จากการวิจัยครั้งนี้สรุปได้ว่า โดยการศึกษาผ่านกระบวนการผลิตผ้าไหม สามารถสะท้อนการสื่อสารและวิถีชีวิตของชุมชนบ้านครัวได้

Thesis Title: Communication Study of BAAN KRUA Community Through Silk
Product

Author: Manita Yoosukh

Thesis Advisor: Assistant Professor OUSA BIGGINS, Ph. D.

Department: Development Communication

Academic Year: 2005

Abstract

The objectives of this research were to study the communication of BAAN KRUA Community (between BAAN KRUA Community members and between BAAN KRUA Community and persons, organizations outside community) and to study the change in communication of BAAN KRUA Community when alternations in life style and economy of BAAN KRUA Community occurred. Research methodology were documentary research, observation and In depth interviews. The target group consisted of 17 representatives from BAAN KRUA Community (President of BAAN KRUA Community Board, Muslim Leader, owners of silk business in the past and present, co-workers involving in silk business in the past and present, consumers of silk products, unofficial leader of the community and government organization representative.

The research results were as follows :

BAAN KRUA Community is a community in the central area of Bangkok with interesting history, identities and Thai Silk products.

The communication between BAAN KRUA Community members in the past consists of the interpersonal communication between Muslims. It is two-way communication, unofficially (greeting and chatting). Other channel of communication is mouth to mouth. The communication network of members involving in silk business is centralized, wheel-network. The community-level communication is between Muslim Leader or Community Leader with community members which are interpersonal and mouth to mouth communication.

The communication between BAAN KRUA Community members at present is different from the past . At present, the community members is changed from all muslims to muslims, Chinese and Thais from north-east, making the change of communication and relation between these three groups. Anyway the interpersonal communication is the most used channel. The community-level communication is also different from the past the senders at present are BAAN KRUA Community Board and Community Muslim Board to the receivers (community members). The channel is increased : broadcasting tower, board announcement and electric media.

The communication with outside persons organizations in the past is dealing with silk business : raw silk sources, Jim Thompson and consumers. It is interpersonal communication, two-way, officially and unofficially. At present, silk business is no more significant. Therefore the communication with outside community is the communication with other nearby communities and government organization's representatives. The channels of communication are varies from interpersonal, official letter and electric media. The type of communication is two-way officially.

In conclusion, the study of silk business process can reflect communication of BAAN KRUA Community and also reflect lifestyle and economic situation of BAAN KRUA Community.

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การสื่อสารนับเป็นหัวใจและกลไกสำคัญซึ่งเปรียบเสมือนตัวกลางในการเชื่อมโยงปรากฏการณ์ทางสังคม มีบทบาทกระตุ้นให้กลุ่มบุคคลทั้งในระดับชุมชนและสังคมเกิดการรวมตัวกัน เกิดจิตสำนึก ความสามัคคี และความเข้าใจที่ตรงกันต่อประเด็นปัญหาต่างๆ จนสามารถประสานความร่วมมือร่วมใจในการแก้ปัญหาและสามารถเผชิญกับสภาวะวิกฤตต่างๆ ได้เป็นอย่างดี อันนำไปสู่การพัฒนาความเป็นชุมชนที่เข้มแข็งและพัฒนาศักยภาพของชุมชนได้อย่างยั่งยืน

การสื่อสารในชุมชนจะทำหน้าที่ในการสร้างกิจกรรมต่างๆ เพื่อพัฒนาสังคม หน้าที่ในการจัดสรร ระดมทรัพยากรต่างๆ ในสังคม และหน้าที่ในการธำรงรักษาการอยู่ร่วมกันของสมาชิกในชุมชน ดังนั้นการบริหารจัดการทางการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพจึงเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาศักยภาพของชุมชน การศึกษาถึงเรื่องการสื่อสารในชุมชนจึงเป็นเรื่องที่น่าจะทำเป็นอย่างยิ่ง

การที่ผู้วิจัยเลือกที่จะศึกษาการสื่อสารในชุมชนบ้านคร้วนั้น ก็ด้วยเหตุผลหลายประการ ดังนี้ คือ

เป็นชุมชนในกรุงเทพมหานครที่มีประวัติศาสตร์อันยาวนานกว่า 200 ปีเคียงคู่กรุงรัตนโกสินทร์ จากบรรพชนกองอาสาจามที่ร่วมปกป้องอธิปไตยของแผ่นดินกรุงศรีอยุธยาจนถึงกรุงรัตนโกสินทร์

ชุมชนบ้านคร้วมีอัตลักษณ์อันโดดเด่นด้านศิลปหัตถกรรมที่หญิงชาวจามหรือผู้หญิงบ้านคร้วมีความชำนาญในการทอผ้าไหม อันกลายเป็นอาชีพหลักและทำให้ผ้าไหมไทยเป็นที่รู้จักทั่วโลก โดย จิม ทอมป์สัน เป็นผู้นำผ้าไหมบ้านคร้วไปขายในตลาดต่างประเทศ

ชุมชนบ้านคร้วเคยมีการรวมตัวกันต่อสู้-คัดค้าน และการแก้ปัญหาในกรณีพิพาทระหว่างชุมชนบ้านคร้วกับการทางพิเศษแห่งประเทศไทยในการเวนคืนที่ดินบริเวณชุมชนบ้านคร้วและชุมชนใกล้เคียงเพื่อใช้ในโครงการก่อสร้างทางด่วนได้เป็นผลสำเร็จในระดับหนึ่ง

ชุมชนบ้านคร้วกับการผลิตผ้าไหม

“เพราะมีไหมไทยบ้านคร้ว

จึงมีไหมไทยจิม ทอมป์สัน

เพราะมีไหมไทยจิมทอมป์สัน

ต้องจารึกไว้ในประวัติศาสตร์บ้านคร้ว”

(เรื่องศักดิ์ คำรหัสเลิศ, 2545)

ในจำนวนผ้าทั้งหลาย ผ้าไหมจัดเป็นผ้าที่มีความงามคงทน มีอายุการใช้งานนานหลายปี ผ้าไหมที่มีชื่อของคนไทยก็คงเป็นผ้าไหมจากภาคเหนือ ภาคอีสาน ซึ่งคนส่วนใหญ่รู้จักกันดี เช่น ผ้าไหมจากเชียงใหม่ อุดรดิตถ์ สุรินทร์ ขอนแก่น ฯลฯ แต่ใครจะคิดบ้างว่าในกรุงเทพฯ จะมีแหล่งผลิตผ้าไหมอันลือชื่อที่มีคุณภาพทัดเทียมกับผ้าไหมจากแหล่งมีชื่ออื่นๆ นั่นคือ ผ้าไหมจากบ้านครัว

อาชีพทอผ้าไหมเป็นอาชีพเก่าแก่ดั้งเดิมของผู้หญิงบ้านครัวเหนือ ที่สืบทอดกันมาตั้งแต่ยังอยู่ที่เขมร เมื่อถูกกวาดต้อนเข้ามาอยู่ในประเทศไทยในสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้เขมรเหล่านี้ไปตั้งรกรากที่ริมคลองมหานาค พวกเขมรเหล่านี้ก็ทำมาหาเลี้ยงชีพด้วยอาชีพที่เคยทำมาตั้งแต่ดั้งเดิมที่เขมร กล่าวคือผู้ชายที่มีความสามารถในการเดินเรือ ก็จะประกอบอาชีพเดินเรือ โดยเข้ารับราชการเป็นทหารเรือ (อุทัย สินธุสาร, 2517 : 719) ส่วนผู้หญิงที่มีความสามารถในการทอผ้าไหมและกรอไหมก็จะทอผ้าไหม กิจการทอผ้าไหมจึงถือกำเนิดขึ้นในบ้านครัวเหนือตั้งแต่นั้น (เสาวภา พรศิริพงษ์ และคณะ, 2532 : 58)

ดังนั้นการทอผ้าไหมในบ้านครัวจึงเป็นอาชีพครัวเรือนที่มีมานาน ชาวบ้านทำมาหากินด้วยการทอผ้าไหม โดยสั่งไหมดิบจากเขมร เวียดนาม จีน และจากทางอีสานแล้วนำมาฟอก ย้อม ตามขั้นตอน การย้อมก็ด้วยสีธรรมชาติ ผ้าที่ทอได้จะเป็นพวกผ้าซิ่น ผ้าโสร่ง ผ้าขาวม้า ด้วยฝีมือที่ปราณีตเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปทั้งของชาวบ้านในละแวกใกล้เคียงและผู้ที่ยืมผ้าไหมในจังหวัดอื่นๆ ทำให้ผ้าไหมบ้านครัวมีชื่อเสียงและรู้จักกันดีในนามของไหมบ้านครัว ดังนั้นอาชีพการทอผ้าไหมจึงถือเป็นอาชีพที่ทำรายได้ให้กับครอบครัวเป็นอันดับหนึ่งในสมัยนั้น

การทอผ้าไหมของบ้านครัวนั้นต่างจากที่อื่นๆ โดยเฉพาะกรรมวิธีการฟอกใช้ฟอกด้วยหม้อขนาดใหญ่ หุงข้าวได้ 3 ถัง ใส่น้ำเกือบเต็ม จึงฟอกได้เกลี้ยง เวลानำไปทอสีจะเสมอกันทั้งสิ้น ไม่มีรอยต่าง แต่ตามต่างจังหวัดใช้กระทะใบบัว เวลาฟอกจึงไม่เกลี้ยง ที่บ้านครัวเส้นไหมหนึ่งเส้นนั้นเกิดจากการนำเส้นไหมเล็กๆ ควบเข้าไปถึงหกเส้น และใช้เส้นไหมที่มีคุณภาพดีที่สุด ผ้าไหมจากบ้านครัวจึงมีคุณภาพและมีชื่อเสียง (อรัญญาส, 2547 : 216)

ภาพที่ 1.1 การฟอกไหมของร้านอุ๊ยบ้านครัวไหมไทย

การทอผ้าไหมที่บ้านครัวสมัยก่อนทอด้วยมือ ผืนหนึ่งต้องใช้เวลาทอ 2-3 วัน ไหมบ้านครัว โสร่งบ้านครัว มีชื่อเสียงที่สุดเพราะฝีมือประณีต การทอมือสิ้นเปลืองเวลาอย่างมากกว่าจะได้ผ้าไหมแต่ละหลา ผืนหนึ่งก็ยาวไม่มากนัก จนกระทั่ง มิสเตอร์จิม ทอมป์สัน ฝรั่งเศสชาวอเมริกันเข้ามาในประเทศไทยระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 และมีส่วนสนับสนุนอุตสาหกรรมการทอผ้าไหมที่บ้านครัว โดยมี ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นผู้พามา เมื่อเห็นผ้าไหมทอมือที่บ้านครัวสวยงามมากจึงสั่งซื้อไปขายที่อเมริกา จนกลายเป็นผู้บุกเบิกตลาดผ้าไหมไทยให้เป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายทั้งในและต่างประเทศ และเป็นผู้ที่เปลี่ยนแปลงจากการทอมือมาใช้กี่กระตุกซึ่งใช้มือและเท้าทำให้สามารถทอได้เร็วขึ้น ผ้าที่ทอได้ก็นำไปป้อนให้กับบริษัทของ มิสเตอร์ จิม ทอมป์สัน แต่เพียงแห่งเดียวเท่านั้น จนกระทั่งผ้าไหมไทยจากบ้านครัวมีชื่อเสียง ทำให้ชาวบ้านครัวมีฐานะสภาพความเป็นอยู่ดีขึ้น แต่คนทั่วไปก็มักจะรู้จักผ้าไหมในนามของผ้าไหมจิม ทอมป์สัน มากกว่าผ้าไหมบ้านครัว แม้ว่าอาชีพฝีมือการทอผ้าไหมของชาวบ้านครัวก็ตาม

ภาพที่ 1.2 จิม ทอมป์สัน

ที่มา : ด้วยความเอื้อเฟื้อจาก คุณมนัสนันท์ เบญจรงค์จินดา

ผ้าไหมบ้านครัวรุ่งเรืองโชติช่วงตั้งแต่ปี พ.ศ. 2489 ได้ประมาณ 21 ปี ก็ต้องซบเซาลงเมื่อ จิม ทอมป์สัน ไปท่องเที่ยวป่าลึกในประเทศมาเลเซีย ในวันพฤหัสบดีที่ 23 มีนาคม 2510 เมื่อเขาอายุได้ 61 ปี และตั้งแต่บ่ายวันอาทิตย์อีสเตอร์ จิมฯ หายลึกลับไปในป่าดงดิบอย่างไร้ร่องรอย จากเดือนเป็นปี ทำให้ธุรกิจและการเงินชะงักลง เมื่อเปลี่ยนผู้บริหารทำให้นโยบายการค้าขายผ้าไหมเปลี่ยนแปลงไป ชาวบ้านจึงหันไปค้าขายผ้าไหมกับรายอื่นๆ เพื่อจะได้เงินสดมาลงทุนหมุนเวียน แต่พบกับปัญหาการจ่ายเช็ค ทำให้การเงินขาดสภาพคล่อง ที่สำคัญคือ ราคาไหมดิบ ลี้อยู่ และค่าแรงงานสูงขึ้น ผู้ประกอบอุตสาหกรรมผ้าไหมบ้านครัวจึงล้มเลิกกิจการลงเป็นจำนวนมากด้วยไม่สามารถอดทนต่อการขาดทุนสะสมที่ต่อเนื่องได้ (เรื่องศักดิ์ คำริห์เลิศ, 2545 :63)

ภายในสภาพการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในเมืองหลวง ชาวมุสลิมในชุมชนบ้านครัวเหนือก็มีอาการอดทนจากการเปลี่ยนแปลงนั้นได้ ผู้คนในชุมชนได้รับการศึกษาสูงขึ้น โดยเฉพาะเด็กรุ่นใหม่ได้หันประกอบอาชีพนอกบ้าน ทั้งภาครัฐบาลและเอกชน ได้ละทิ้งการผลิตผ้าไหมซึ่งเป็นขบวนการที่ต้องทำร่วมกันในหมู่เครือญาติ เพราะต้องใช้แรงงานในการผลิตผ้าไหมหลายขั้นตอนกว่าจะได้เป็นผืนผ้าก็ต้องใช้เวลานาน ต้องอาศัยความอดทนอย่างมาก ผ้าไหมที่ขายได้ก็ไม่ได้ค่าตอบแทนมากนัก เมื่อเทียบกับการประกอบอาชีพอื่น

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับชุมชนบ้านครัวในปัจจุบันทำให้การทอผ้าไหมลดน้อยลง บางบ้านที่ยังคงประกอบอาชีพการทอผ้าไหมอยู่ อย่างที่ร้านมาลินซึ่งเป็นร้านขายผลิตภัณฑ์ผ้าไหมชุมชนบ้านครัวที่มีชื่อเสียงร้านหนึ่ง ได้ยึดอาชีพการทอผ้าไหมมาหลายสิบปี ทำกันอย่างจริงจังจึงเป็นล้าเป็นต้นก็ต้องอาศัยลูกจ้างมาช่วยเหลือ ผู้ที่เข้ามาเป็นลูกจ้างทอผ้าไหมส่วนมากจะเป็นชาวอีสาน นอกจากมารับจ้างฟอก ย้อม ทอผ้าไหมแล้ว ยังมาเช่าบ้านอยู่อาศัยในหมู่บ้านครัวเพื่อไปประกอบอาชีพที่อื่นอีกด้วย เป็นต้นว่าทำงานก่อสร้าง เป็นลูกจ้างพนักงานที่ห้างสรรพสินค้าต่างๆ

สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งที่เกิดขึ้นในชุมชนบ้านครัวก็คือมีนายทุนจากต่างถิ่นทราบว่า ชาวบ้านครัวมีฝีมือในการทอผ้าไหม จึงนำเส้นไหมดิบมาจ้างชาวบ้านครัวทำเพียงบางขั้นตอน เช่น นำเส้นไหมดิบมาให้ฟอกย้อม นำเส้นไหมเข้าหลอด หลังจากนั้นก็มารับเส้นไหมไปทอในโรงงานที่อื่น บ้างก็นำเส้นไหมที่เข้าหลอดแล้วมาจ้างให้ทอเป็นผืนผ้า ให้ค่าจ้างตามความสามารถที่ทอได้ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเช่นนี้เห็นชัดเจนมาก เพราะในสมัยก่อนการทอผ้าไหมที่บ้านครัวจะทำเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องตั้งแต่ต้นจนถึงขั้นสุดท้าย และเป็นการร่วมมือทำภายในครอบครัว แต่ในปัจจุบันเป็นการทำในลักษณะที่ค่อนข้างเป็นธุรกิจ มีการแบ่งงานกันทำตามความถนัดหรือตามการว่าจ้างของนายทุน มีชาวบ้านหลายครอบครัวที่อพยพไปอยู่ที่อื่น บ้างก็ไปประกอบอาชีพทอผ้าไหมให้นายจ้างตามโรงงาน แต่บางรายก็ไปประกอบอาชีพอื่น ที่ยังประกอบอาชีพทอผ้าไหมอยู่บ้านครัวเหลืออยู่เพียง 3-4 รายเท่านั้น (ปราณี กล้าส้ม, 2545 : 197-199)

ภาพที่ 1.3 การฟอกและย้อมไหมของร้านอุ๊ดบ้านครัวไหมไทย

ดังนั้นจากการที่ได้ศึกษาพบว่า ชุมชนบ้านครัวเหนือหรือที่ชาวบ้านเรียกสั้นๆ ว่าบ้านครัว เป็นชุมชนเก่าแก่ที่มีอายุมากกว่า 1 ศตวรรษ เป็นชุมชนของชาวมุสลิมเชื้อสายเขมรที่เรียกว่า พวกจาม หรือแขกจาม ทำมาหากินเลี้ยงชีพด้วยการทอผ้าไหมและกิจการอื่นๆที่เกี่ยวข้องกับผ้าไหม และผ้าไหม นั้นมีคุณภาพและชื่อเสียงจน Jim Tompkins เข้ามาเกี่ยวข้องกับการผลิตและนำไปเปิดตลาดต่างประเทศ จนเป็นที่นิยมไปทั่วโลก และเรียกกันจนติดปากว่า “ไหมไทย Jim Tompkins” โดยที่ชาวต่างประเทศหา รั้ไม่ว่า “ไหมไทย Jim Tompkins” นั้น แท้จริงก็คือ “ไหมไทยบ้านครัว” แต่ต่อมาได้เกิดการ เปลี่ยนแปลงจนทำให้การทอผ้าไหมในชุมชนบ้านครัวลดน้อยลงมาก จึงทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาวิถี ชีวิตและการสื่อสารของชาวมุสลิมบ้านครัวในการมีส่วนร่วมและการผลิตผ้าไหมในอดีตและปัจจุบัน กระบวนการผลิตผ้าไหมนั้นจะประกอบด้วยขั้นตอนต่างๆ เริ่มตั้งแต่การได้มาซึ่งวัตถุดิบ(ไหม), การ ฟอก, การย้อมสี, การกรอไหม, การสาวไหม, ขึ้นหัวม้วน, การเก็บตะกอ, การทอและการจำหน่าย ซึ่ง ทุกขั้นตอนนี้จะสามารถสะท้อนวิถีการดำเนินชีวิตของผู้คนในชุมชนบ้านครัวได้โดยการศึกษาถึง ความสัมพันธ์(การสื่อสาร) ภายในชุมชนเอง เช่น การรวมตัวและบทบาทของทุกคนที่เกี่ยวข้องกับการ ทอผ้าไหม และยังมีความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับบุคคล/สังคมภายนอก เช่น การหาซื้อไหมดิบจาก อีสานหรือที่อื่นๆ บุคคลภายนอก เช่น Jim Tompkins, ลูกค้า เป็นต้น ดังนั้นการอาศัยผลิตภัณฑ์ผ้าไหม หรือกระบวนการผลิตผ้าไหมจึงทำให้สามารถวิเคราะห์การสื่อสารของชุมชนบ้านครัวได้ หรืออาจ กล่าวได้ว่าผ้าไหมจะสะท้อนภาพความเป็นชุมชนบ้านครัวได้

1.2 ปัญหาวิจัย

1.2.1 การสื่อสารของชุมชนบ้านครัว (ระหว่างชาวชุมชน และระหว่างชุมชนกับภายนอก) มีลักษณะอย่างไร

1.2.2 การสื่อสารของชุมชนบ้านครัวเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร เมื่อสภาพและวิถีการดำเนินชีวิตและเศรษฐกิจเปลี่ยนแปลงไป

1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.3.1 เพื่อศึกษาการสื่อสารของชุมชนบ้านครัว (ระหว่างชาวชุมชน และระหว่างชุมชนกับภายนอก) ผ่านผลิตภัณฑ์ผ้าไหมของชุมชนบ้านครัว

1.3.2 เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงของการสื่อสารของชุมชนบ้านครัวเมื่อสภาพและวิถีการดำเนินชีวิตและเศรษฐกิจเปลี่ยนแปลง

1.4 ขอบเขตการวิจัย

เป็นการศึกษาการสื่อสารของชุมชนบ้านครัวเหนือผ่านผลิตภัณฑ์ผ้าไหม ซึ่งรวมถึงกระบวนการผลิตผ้าไหมทุกขั้นตอนในอดีตและปัจจุบัน โดยศึกษาการสื่อสารในระดับบุคคล, การสื่อสารระดับกลุ่ม และการสื่อสารระดับชุมชน รวมทั้งศึกษาการเปลี่ยนแปลงของการสื่อสารของชาวชุมชนบ้านครัวเมื่อสภาพและวิถีการดำเนินชีวิตและเศรษฐกิจของชาวชุมชนบ้านครัวเหนือเปลี่ยนแปลงไป

1.5 นิยามศัพท์ปฏิบัติการ

การสื่อสาร ในที่นี้หมายถึง การสื่อสารและความสัมพันธ์ระหว่างชาวชุมชนบ้านครัวเหนือ และระหว่างชาวชุมชนบ้านครัวเหนือกับบุคคลภายนอกที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการผลิตผ้าไหม

ชุมชนบ้านครัว ในที่นี้หมายถึง ชุมชนบ้านครัวเหนือ

ผลิตภัณฑ์ผ้าไหม ในที่นี้หมายถึง กระบวนการให้ได้มาซึ่งผลิตภัณฑ์ผ้าไหม

กระบวนการผลิตผ้าไหม หมายถึง ขั้นตอนการผลิต แห่/การได้มาซึ่งวัตถุดิบ (ไหม) การฟอก/การย้อมไหม การกรอไหม การสาวไหม/ขึ้นหัวม้วน การเก็บตะกอ การทอ และการจำหน่าย

การสื่อสารระหว่างชาวชุมชน หมายถึง การติดต่อสื่อสารระหว่างผู้คนในชุมชนบ้านครัวทั้งในระดับบุคคล กลุ่ม และชุมชน สามารถสะท้อนวิถีการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนบ้านครัว เช่น บทบาทของผู้คนในชุมชน ความสัมพันธ์ในครอบครัว ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนบ้าน เครือญาติ การเข้มแข็งในการรวมตัวเพื่อทำกิจกรรม เป็นต้น

การสื่อสารระหว่างชุมชนบ้านครัวกับบุคคล/สังคมภายนอก หมายถึง การติดต่อสื่อสารระหว่างคนในชุมชนบ้านครัวกับ คน ชุมชน หน่วยงานภายนอกชุมชน ซึ่งรวมความตั้งแต่ชุมชนบ้านครัวอื่นๆ ที่เป็นคนกลุ่มที่มาตั้งรกรากพร้อมๆกัน ซึ่งนับว่าเป็นชุมชนภายนอกที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดที่สุด (ชุมชนบ้านครัวตะวันตกและชุมชนบ้านครัวใต้) คน/กลุ่มคนที่เกี่ยวข้องกับการผลิตผ้าไหมของชุมชนบ้านครัวโดยตรง เช่น จิม ทอมป์สัน หมู่บ้านที่เป็นแหล่งวัตถุดิบ บริษัท/ร้านค้า/คนที่มาซื้อผ้าไหมในฐานะคนกลาง หรือในฐานะผู้บริโภคตรง เป็นต้น และคน/กลุ่มคนที่เกี่ยวข้องกับการผลิตผ้าไหมของชุมชนบ้านครัวทางอ้อม เช่น สื่อมวลชนที่สนใจและเผยแพร่เรื่องราวผ้าไหมของที่นี่ หน่วยงานรัฐ/เอกชน ที่เข้ามาเกี่ยวข้อง เป็นต้น

อดีต หมายถึง ช่วงเวลาที่ผ้าไหมมีบทบาทสำคัญต่อชาวชุมชนบ้านครัวเหนือ คือตั้งแต่ชาวบ้านครัวเริ่มทอผ้าไหมจนถึงช่วงที่จิม ทอมป์สัน หายไป (พ.ศ. 2376-2510)

ปัจจุบัน หมายถึง ช่วงเวลาที่ผ้าไหมไม่มีบทบาทสำคัญต่อชาวชุมชนบ้านครัวเหนือ คือตั้งแต่จิม ทอมป์สัน เลิกตั้งซื้อผ้าไหมจนถึงปัจจุบัน (พ.ศ. 2511-2548)

บทบาทสำคัญ ในที่นี้หมายถึง การที่ชุมชนบ้านครัวมีการประกอบธุรกิจผ้าไหมจำนวนมาก ทำให้มีผลต่อเศรษฐกิจของชุมชนบ้านครัว

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.6.1 ทำให้ทราบถึงประวัติความเป็นมาของชุมชนบ้านครัว โดยเฉพาะเรื่องธุรกิจผ้าไหม

1.6.2 ทำให้ทราบถึงลักษณะการสื่อสารของชุมชนบ้านครัว ซึ่งมีความสำคัญต่อศักยภาพการดำรงอยู่ของชุมชน

1.6.3 เป็นองค์ความรู้ด้านการสื่อสารของชุมชนผ่านผลิตภัณฑ์ของชุมชน เพื่อศึกษาในชุมชนอื่นๆ ต่อไป

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง “การสื่อสารของชุมชนบ้านครัวผ่านผลิตภัณฑ์ผ้าไหม” ผู้วิจัยใช้แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นกรอบในการศึกษาวิจัย ดังนี้

- 2.1 แนวคิดและปรัชญาการศึกษาแนววัฒนธรรมชุมชน
- 2.2 แนวคิดเรื่องศิลปหัตถกรรมผ้าทอกับบริบททางวัฒนธรรม
- 2.3 แนวคิดเรื่องการสื่อสารระหว่างบุคคล การสื่อสารในกลุ่ม และเครือข่ายการสื่อสาร
- 2.4 แนวคิดเรื่องการสื่อสารเพื่อชุมชน
- 2.5 แนวคิดเกี่ยวกับ โลกาภิวัตน์ทางวัฒนธรรม
- 2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดและปรัชญาการศึกษาแนววัฒนธรรมชุมชน

การศึกษาชุมชนแนววัฒนธรรมชุมชน มีแนวคิดและปรัชญาเบื้องต้น คือ วัฒนธรรมเป็นอัตลักษณ์ของบุคคลและชุมชน หากคนเราไม่รู้จักตนเอง / ไม่เคารพตนเอง ก็ไม่อาจพัฒนาได้ และวัฒนธรรมเป็นพลังสำหรับการพัฒนาตนเองและสังคม ซึ่งมีแนวความคิดได้รับการก่อตัวขึ้นในหมู่ของนักพัฒนาเอกชนบางกลุ่มในไทย โดยมองว่าชุมชนมีวัฒนธรรมชุมชนที่ดี มีศักยภาพในการที่จะพัฒนาหรือด้านกระแสทุนนิยมได้ แนวคิดนี้มองเห็นปรากฏการณ์ที่เป็นผลของระบบทุนนิยม ที่เน้นวัตถุนิยม ทำให้คนเห็นแก่ตัว (อมรรัตน์ อุดมเรืองเกียรติ, 2546 : 23)

กาญจนา แก้วเทพ (2538 : 164) กล่าวถึงปรัชญาของการพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชนไว้ใน “การพัฒนาแนววัฒนธรรม : โดยถือมนุษย์เป็นศูนย์กลาง” ว่า ถือเอาความสุขของมนุษย์เป็นเป้าหมายสูงสุดของเกณฑ์ความสำเร็จในการพัฒนา คือ สภาวะที่มนุษย์สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุขอย่างมีศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์

บัณฑูร อ่อนคำ และวิริยา น้อยวงศ์ (2533 : 61) กล่าวถึงสมมติฐานสำคัญของแนววัฒนธรรมชุมชนว่า ชุมชนนั้นมีศักยภาพในการพัฒนา สิ่งเลวร้ายทุกอย่างในชุมชนเป็นอิทธิพลมาจากภายนอก ดังนั้นต้องต่อสู้กับอิทธิพลดังกล่าวด้วยวัฒนธรรม เนื่องจากวัฒนธรรมดั้งเดิมสูงกว่า

วัฒนธรรมภายนอก ทั้งนี้เพื่อวัตถุประสงค์ คือ การบรรลุการพึ่งตนเอง และอิสรภาพแห่งหมู่บ้านชุมชน โดยผ่านการฟื้นฟูประเพณี วัฒนธรรม และการเปลี่ยนแปลงในโลกปัจจุบัน

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และคณะ (2541 : 241-250) กล่าวถึงวิวัฒนาการของแนวคิดของสำนักวัฒนธรรมชุมชนใน “ทฤษฎีและแนวคิดเศรษฐกิจชุมชนชาวนา” ว่าผู้ที่ให้ความสำคัญแก่ชาวบ้านและชุมชนในระยะแรกคือ อาจารย์ปรีดี พนมยงค์ และสศ กุระมะ โรหิต ซึ่งใช้หลักการของลัทธิโซลิดารีสต์ ที่ถือว่ามนุษย์ย่อมมีฐานะเป็นเจ้าของและลูกหนี้ต่อกัน และต้องร่วมกันในการประกอบเศรษฐกิจเป็นสหกรณ์ และสหกรณ์ที่จัดตั้งเป็นชุมชนขนาดย่อม มีรากฐานอยู่บนความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และยึดหลักการสามัคคีธรรม

ระยะต่อมาได้มีการนำเสนอแนวคิดที่ว่า “คำตอบอยู่ที่หมู่บ้าน” ในงานพัฒนาชนบท ซึ่งแนวคิดนี้เป็นกระแสหลักในการศึกษาชุมชนและเศรษฐกิจชาวนา ต้องการให้ชุมชนเป็นอิสระ และมีส่วนให้แนวคิดวัฒนธรรมชุมชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการยกร่างแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่ปรับฐานมาสู่การพัฒนา “คน” และต่อมาจึงพัฒนาเป็นระบบเครือข่ายชุมชน ที่พยายามเชื่อมโยงปัญหาของแต่ละชุมชนมาเป็นกระบวนการผลักดันในเชิงนโยบาย

สาระสำคัญของสำนักวัฒนธรรมชุมชน อาจสรุปได้จากแนวคิดของบาทหลวง นิพนธ์ เทียนวิหาร ที่ว่า ชุมชนมีวัฒนธรรมของตนเอง มีระบบคุณค่าที่ได้จากประวัติศาสตร์มาเป็นบทสรุปของความคิดและการปฏิบัติของชุมชน และเป็นวิถีชีวิตและทิศทางในการพัฒนาชุมชน แกนกลางของวัฒนธรรมชุมชน คือ การให้ความสำคัญแก่ความเป็นคน และความผสมผสานกลมกลืนกันในชุมชน

วิธีการศึกษา : เน้นการศึกษาถึงวัฒนธรรมชุมชนและตัวบุคคล

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2541 : 251) ได้เสนอวิธีการศึกษา โดยเน้นถึงวัฒนธรรมที่เป็นพลังการผลักดันชุมชนที่สำคัญ เพราะเป็นสิ่งที่ประชาชนสร้างขึ้นเอง หากนักพัฒนาต้องการทำความเข้าใจและปฏิบัติให้สอดคล้องกับชาวบ้าน ก็ต้องเข้าใจวัฒนธรรมชุมชน ซึ่งเป็นการบ่งบอกวิธีการศึกษาวัฒนธรรมชุมชน

กาญจนา แก้วเทพ (2538 : 167-175) ได้กล่าวถึงการศึกษาชุมชนแนววัฒนธรรมชุมชนในลักษณะที่เน้นการพัฒนามนุษย์หรือตัวบุคคลว่า

1. มนุษย์ มีลักษณะเป็นองค์รวม มิใช่มนุษย์เศรษฐกิจ การพัฒนามนุษย์ควรมีลักษณะเป็นองค์รวมด้วย เช่น การจัดตั้งธนาคารข้าว มีมุมมองมิติทางเศรษฐกิจ มิติทางสังคม และมิติทางความเชื่อ อันเป็นความหมายของ “ข้าว” ตามทัศนะแบบองค์รวมของชาวบ้าน

2. การพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชนถือเอามนุษย์เป็นศูนย์กลาง ดังนั้น มนุษย์เป็นหัวใจชี้ขาดและมีศักยภาพที่จะพัฒนาได้ ดังนั้นควรสร้างกระบวนการและเงื่อนไขที่เหมาะสมเพื่อให้ศักยภาพของมนุษย์แต่ละคน รวมถึงศักยภาพของชุมชนได้บรรลุจุดสูงสุด

3. การแยกแยะวัฒนธรรมออกเป็นระดับต่างๆ เพื่อการเข้าใจในวัฒนธรรม และการพัฒนาที่เหมาะสม และปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมตามความเหมาะสม

การกำหนดยุทธศาสตร์จึงต้องรู้พื้นความมั่นใจและภูมิใจในตนเอง เปลี่ยนแปลงสมมติฐานต่อวัฒนธรรมว่ามีใช่เป็นอุปสรรคในการพัฒนา และต้องปรับเปลี่ยนยุทธศาสตร์เพื่อความสมดุลย์ในการแก้ปัญหา

กาญจนา แก้วเทพ (2538 : 179) นำเสนอการใช้โครงการพัฒนามาเป็นเครื่องมือในการฟื้นความมั่นใจของชุมชน เช่น การวิจัยเพื่อสร้างจิตสำนึก การสัมมนาและชูปทบาทของปัญญาชนในหมู่บ้านขึ้นมา และการทัศนศึกษาเพื่อสร้างความเข้าใจ และเสนอวิธีการทำงานแนววัฒนธรรมชุมชนตามหลักการสำคัญๆ คือ

1. การใช้ยุทธวิธีที่เปลี่ยนจาก “บนลงล่าง” เป็น “ล่างขึ้นบน” ของแนวคิดในการพัฒนา
2. การเปลี่ยนยุทธวิธีจากการใช้ Negative Approach คือ การมองชาวบ้านว่าขาดแคลนทุกสิ่ง มาเป็น Positive Approach โดยการเติมเต็มให้ชุมชนมาคิดร่วมกันในการสานต่อวัฒนธรรมเดิมและปรับเปลี่ยนตามความเหมาะสม

3. การใช้ยุทธวิธีการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงของชาวบ้านในการพัฒนา

ดังนั้น การศึกษาชุมชนแนววัฒนธรรมชุมชน จึงเริ่มต้นที่การมีจิตสำนึกว่าชุมชนมีวิถีชีวิตและวงจรการผลิตซ้ำของตัวเอง การศึกษาประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมชุมชนช่วยให้เข้าใจโครงสร้างความเป็นอยู่ และสถานะต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน เพื่อจะได้ปรับเปลี่ยนแนวความคิดในการศึกษาและลงมือปฏิบัติงานในชุมชน ทั้งนี้เพื่อสร้างความมั่นใจและพลังของชุมชน

แนวคิดวัฒนธรรมชุมชนนี้สามารถเป็นแนวทางในการวิเคราะห์วัฒนธรรมของชุมชนบ้านครัวซึ่งสามารถสะท้อนให้เห็นสินค้าทางวัฒนธรรมของชุมชนบ้านครัว อันได้แก่ผ้าไหม ดังนั้นการทราบถึงวัฒนธรรมชุมชนทำให้ผู้วิจัยสามารถเชื่อมโยงแนวคิดวัฒนธรรมชุมชนบ้านครัวกับการสื่อสารของชุมชนบ้านครัวผ่านผลิตภัณฑ์ผ้าไหม

2.2 แนวคิดเรื่องศิลปหัตถกรรมผ้าทอกับบริบททางวัฒนธรรม

ศิลปหัตถกรรมประเภทงานผ้าทอ จัดเป็นวัฒนธรรมประเภทวัฒนธรรมทางวัตถุ ซึ่งมนุษย์สร้างขึ้นเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางด้านดำรงชีวิต เช่น เป็นสิ่งของเครื่องใช้ ซึ่งทำสืบทอดกัน

มาจนเป็นความก้าวหน้าในด้านประโยชน์ใช้สอย (พระยาอนุমানราชชน, 2525) การสืบทอดงานศิลปะหัตถกรรมจึงเป็นการสืบทอดวัฒนธรรม ได้มีผู้เชี่ยวชาญหลายท่านได้ให้ความหมายของวัฒนธรรมดังนี้ “วัฒนธรรมเป็นแบบแผนของพฤติกรรมที่เกิดจากการซึมซับการเรียนรู้ (Pattern of learner behavior) และพฤติกรรมนั้นกระทำในกลุ่มชนอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเชื่อว่าวัฒนธรรมเป็นมรดกทางสังคม เพราะได้เกิดกระบวนการสืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง” (สุพิศวง ธรรมพันธ, 2532) วัฒนธรรมคือ ผลรวมที่มนุษย์ได้คิดประดิษฐ์ สังคม สืบทอดจากบรรพบุรุษสู่ลูก-หลาน (ชัญญ วงศ์วิภาค, ม.ป.ป.) วัฒนธรรมประกอบขึ้นด้วยปัจจัยหลายอย่างที่มนุษย์อยู่ร่วมกันในสังคม ใช้เป็นวิถีดำเนินชีวิต ซึ่งจะประกอบด้วย ครอบครัว เศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง การศึกษา ศาสนา (ความเชื่อ) การสื่อสาร ศิลปะ การนันทนาการ การแพทย์ สิ่งที่รวมกันทั้งหมด จัดเป็น “วัฒนธรรม” (งามพิศ ศัตย์สวง, 2535) ซึ่งสอดคล้องกับที่ อมรา พงศาพิชญ์ (อ้างถึงใน นิยม ออไอศูรย์, 2539:9) ได้กล่าวถึง วัฒนธรรมเชิงของการสืบทอดไว้ การถ่ายทอดวัฒนธรรมจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง เช่น กระบวนการที่พ่อ-แม่ อบรมสั่งสอนลูก ว่าสิ่งใดควรทำ สิ่งใดไม่ควรทำ สืบทอดวัฒนธรรมจากสังคมหนึ่งสู่อีกสังคมหนึ่ง ซึ่งเป็นการที่สังคมหนึ่งยอมรับวัฒนธรรมของสังคมอื่น โดยฝ่ายที่รับวัฒนธรรมจะยอมละทิ้งวัฒนธรรมของตนบางส่วนไป ในขณะที่เดียวกันวัฒนธรรมก็เกิดขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการ วัฒนธรรมจึงเป็นส่วนที่ช่วยประสานและผูกมัดมนุษย์ให้อยู่ร่วมกันในสังคม เป็นสิ่งช่วยให้โครงสร้างของสังคมยังคงอยู่ เพราะเป็นการเสริมสร้างความผูกพันทางจิตใจเพื่อให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข “วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มิอยู่เฉพาะในมนุษย์เท่านั้น ซึ่งสืบทอดได้โดยการเรียนรู้ กระบวนการที่เริ่มต้นตั้งแต่เกิดจนตาย”

เนื่องจากวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มีมนุษย์ได้สร้างขึ้นเพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคม วัฒนธรรมจึงเป็นสิ่งดีงามที่มนุษย์ได้พยายามสร้าง สะสม และสืบทอดให้คนรุ่นหลังได้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ในขณะเดียวกัน วัฒนธรรมทางด้านศิลปะหัตถกรรมก็เป็นกระบวนการที่สังคมมนุษย์ในอดีตสืบทอดให้คนรุ่นหลัง จะเห็นได้จากที่ผู้เชี่ยวชาญทางด้านศิลปะหัตถกรรมได้เสนอความคิดว่า งานศิลปะหัตถกรรมได้ถูกสืบทอดมาจากบรรพบุรุษในลักษณะการถ่ายทอดวัฒนธรรม ดังนี้

งานศิลปะหัตถกรรมเป็นงานที่มีการสืบทอดกันมาเป็นเวลานาน นับตั้งแต่มนุษย์เริ่มรู้จักทำงานศิลปะหัตถกรรมเพื่อใช้สอยในชีวิตประจำวัน การทำงานศิลปะหัตถกรรมทุกสาขาเป็นการเรียนรู้ที่สืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษ เป็นการสืบทอดกันภายในครอบครัว ลักษณะเช่นนี้ผู้เรียนต้องเริ่มเรียนจากการบอกกล่าวกันด้วยปาก และฝึกหัดทำงานเกิดความชำนาญ และทำได้ในที่สุด การที่เห็นว่าเป็นศิลปะหัตถกรรมเป็นตัวแทนของความหมายที่ใช้ในการดำรงชีวิต จึงได้รับการสืบทอดต่อเนื่องกันเป็นประเพณียาวนานจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง คุณค่าเหล่านี้เป็นพลังของการอยู่รอดของวัฒนธรรมในลักษณะนี้การเรียนรู้ของผู้ทำงานศิลปะหัตถกรรมในวัฒนธรรมไทยก็มีหลายรูปแบบ แต่วิธีที่มีการฝึกฝนได้พูดคุยเกี่ยวกับงานศิลปะหัตถกรรมประเภทนั้นๆ และการมีพ่อ-แม่ เป็นผู้ทำ

ศิลปหัตถกรรมนั้นเป็นพื้นฐานของลูกจะเรียนรู้ได้ตั้งแต่เด็ก (ศรีนัย ทองปาน อ้างถึงใน นิยม ออไอสุรย์, 2539:10)

ส่วนการสืบทอดงานศิลปหัตถกรรมอีกแนวหนึ่ง ซึ่งถือเป็นการสืบทอดจากบรรพบุรุษที่มีความถนัดทางงานศิลปหัตถกรรม ชูศักดิ์ เพรสคอตท์ (ม.ป.ป.) ได้อ้างถึงงานวิจัยของนอร์แมน เมียร์ ถึงการศึกษาเรื่องทฤษฎีการสืบทอดจากบรรพบุรุษ (Constitutional stock heritage) ผลการวิจัยครั้งนี้สรุปได้ว่า สิ่งสำคัญที่สุดในการเอื้อให้บุคคลใดบุคคลหนึ่งมีความสามารถพิเศษทางการทำงานศิลปหัตถกรรมก็คือ การสืบทอดความสามารถนี้มาจากบรรพบุรุษ เชื่อกันว่าโดยทั่วไปแล้วผู้มีความสามารถพิเศษทางการทำงานศิลปหัตถกรรม จะต้องมืบรรพบุรุษที่มีความสามารถทางการทำงานศิลปหัตถกรรมมาก่อน ซึ่งมีได้หมายความว่าเฉพาะผู้เป็นพ่อ-แม่เท่านั้น บรรพบุรุษในที่นี้ครอบคลุมไปถึงญาติคนอื่นๆ ซึ่งอาจเป็นปู่-ทวด หรือไกลกว่านั้นก็ได้ ความสามารถในการทำงานศิลปหัตถกรรมซึ่งเด็กหรือผู้ใหญ่แสดงออกให้ปรากฏนี้อาจฝึกฝนได้จากการศึกษาจากผู้อื่นหรือฝึกด้วยตนเองก็ได้ แต่ผลสรุปของนอร์แมนเมียร์กล่าวว่า ผู้ที่มีความสามารถทางการทำงานศิลปหัตถกรรมนั้น ต้องได้รับเชื้อจากความเป็นผู้มีความสามารถทางการทำงานศิลปหัตถกรรม การเรียนรู้ที่ฝึกได้จากบุคคลภายนอกนั้น อาจมีส่วนช่วยให้เด็กหรือบุคคลทั่วไปพัฒนาฝีมือหรือทักษะทางงานศิลปหัตถกรรมได้บ้าง แต่เมื่อเทียบกับผลแห่งการสืบทอดจากบรรพบุรุษแล้ว จะเห็นได้ว่าความถนัดในการทำงานศิลปหัตถกรรมที่ได้รับจากบรรพบุรุษมีความสำคัญและจำเป็นมากกว่า

จากการศึกษาการสืบทอดงานศิลปหัตถกรรมพอจะสรุปได้ว่า ศิลปหัตถกรรมเป็นวัฒนธรรมประเภทหนึ่งของมนุษย์ และมนุษย์สามารถรักษาวัฒนธรรมประเภทนี้ไว้ได้ด้วยการสืบทอดงานศิลปหัตถกรรมให้กับลูก-หลานในครอบครัวสืบทอดกันมาจนกลายเป็นลักษณะของวัฒนธรรมที่ยาวนาน โดยสืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง

งานผ้าทอพื้นบ้านกับการสืบทอดวัฒนธรรม

งานศิลปหัตถกรรมประเภทหนึ่ง คือ งานผ้าทอ มนุษย์ทุกเผ่าพันธุ์จะมีลักษณะที่บอกถึงความเป็นกลุ่มชนของตน ที่เห็นได้ชัดเจนจะดูได้จากผ้าและเครื่องแต่งกาย ซึ่งจะประกอบด้วยลักษณะของลวดลาย วิธีการ และการเลือกใช้วัสดุ เป็นต้น ซึ่งเมื่อผลิตออกมาเป็นผืนผ้า จะเป็นการบอกถึงลักษณะของเผ่าพันธุ์ ซึ่งแต่ละเผ่าพันธุ์จะมีการใช้ผ้าที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งผู้เชี่ยวชาญทางด้านศิลปหัตถกรรมด้านผ้าพื้นบ้านพื้นเมืองได้กล่าวว่า “งานผ้าทอพื้นเมืองเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม ซึ่งถ้ามองในลักษณะของศิลปะและวัฒนธรรมแล้ว งานผ้าทอพื้นบ้านพื้นเมืองเป็นสิ่งมีค่า เพราะเป็นหลักฐานที่สะท้อนให้เห็นขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อ และวัฒนธรรมของชุมชน เป็นความสามารถที่สืบทอดกันมาเป็นเวลาช้านาน จนกลายเป็นลักษณะเฉพาะของกลุ่มชนนั้นๆ

ในการศึกษางานผ้าทอพื้นบ้านพื้นเมือง ได้มีผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญทางด้านงานผ้าทอพื้นบ้าน ได้กล่าวว่า การสืบทอดงานศิลปะผ้าทอ โดยทั่วไปพบว่าเป็นการสืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษ ดังจะพบว่า การสืบทอดงานผ้าทอของผู้หญิงอีสานที่ว่า “การเรียนรู้การทอผ้าจากแม่ และญาติผู้ใหญ่ฝ่ายหญิง และเพื่อนบ้านมาตั้งแต่เด็ก” (ศุริยา สมุทรคุปต์ และคณะ อ้างถึงใน นิยม ออไอศูรย์, 2539:11) ผ้าทอพื้นเมืองเป็นสิ่งบอกเรื่องราวทางวัฒนธรรม ความเชื่อ ศาสนา ผ้าหรือเครื่องแต่งกาย เป็นเสมือนวิธีการบอกถึงแหล่งกำเนิด ฐานะ การพัฒนาการของคน โดยดูได้จากลวดลายบนผืนผ้า และเทคนิคการผลิต ซึ่งในผ้าพื้นเมืองของถิ่นต่างๆ ทั่วโลกมีลวดลายและสัญลักษณ์บนผืนผ้าของชุมชนต่างๆ นั้น ทอขึ้นตามคตินิยม ล้วนมีความหมายที่เกิดขึ้นกับวิถีชีวิต ความเชื่อ ตลอดจนสะท้อนให้เห็นร่องรอยหลักฐานความเป็นมาของวัฒนธรรม นอกจากนี้งานผ้าทอพื้นเมืองยังแสดงสถานภาพของบุคคลในสังคม สภาพทางเศรษฐกิจ จริยธรรม และความงามส่วนตัว เพราะเป็นค่านิยมในสังคม และเป็นหน้าที่ของแม่บ้าน ซึ่งจะสืบทอดวิธีการทอผ้าแบบพื้นเมืองสืบทอดกันมาจากแม่สู่ลูกผู้หญิง จากญาติผู้ใหญ่สืบทอดให้ญาติที่เป็นหลานสาวเป็นต้น และจากศูนย์ข้อมูลเมืองโบราณ (อ้างถึงใน นิยม ออไอศูรย์, 2539:12) ได้กล่าวถึงผ้าที่เป็นการสืบทอดวัฒนธรรมว่า “ผ้าทอหรือเครื่องแต่งกายเป็นสัญลักษณ์ของชนเผ่า เช่น การกำหนดชื่อเรียกตามลักษณะของเครื่องแต่งกาย เช่น แม้วแดง แม้วลาย ไทยแดง ไทยดำ ไทยขาว นอกจากนั้นลวดลายของผ้ายังแสดงถึงความเป็นชนกลุ่มเดียวกัน มีบรรพบุรุษและนับถือบรรพบุรุษเดียวกัน โดยผ่านลวดลายแบบสัญลักษณ์ เช่น ลายกบ นาค เป็นต้น จะเห็นว่าผ้าเป็นวัฒนธรรมบรรพกาล ที่สตรีมีบทบาทอย่างยิ่งในการผลิต เพราะเป็นหน้าที่ของสตรีโดยตรงที่สังคมยอมรับ

จากการศึกษางานผ้าทอพื้นเมืองทางการสืบทอดวัฒนธรรมนั้นพอสรุปได้ว่า ผ้าทอพื้นเมืองที่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมา วิธีการผลิตที่พัฒนามาเป็นเวลานาน โดยผลิตขึ้นจากความเชื่อตามคตินิยมของพื้นเมืองเป็นเกณฑ์ ด้วยเหตุผลดังกล่าวผ้าจึงเป็นวัฒนธรรมส่วนหนึ่งของมนุษยชาติที่สืบทอดกันมาเป็นเวลานาน

แนวคิดนี้สามารถนำมาเป็นกรอบในการวิเคราะห์เรื่องการสืบทอดวัฒนธรรมชุมชนของชาวชุมชนบ้านคว้วผ่านผลิตภัณฑ์ผ้าไหมได้

2.3 แนวคิดการสื่อสารระหว่างบุคคล การสื่อสารในกลุ่ม และเครือข่ายการสื่อสาร

การที่มนุษย์อยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มนั้นจำเป็นต้องใช้ “การสื่อสาร” มาเป็นเครื่องมือในการเชื่อมโยงบุคคลในกลุ่มเข้าด้วยกัน ดังนั้นการที่ผู้วิจัยศึกษาเรื่องการสื่อสารของชุมชนบ้านคว้วนั้นจำเป็นต้องอาศัยแนวคิดเรื่องของการสื่อสารระหว่างบุคคล, การสื่อสารในกลุ่ม และเครือข่ายการสื่อสาร เพื่อเป็นกรอบในการศึกษาวิจัย ดังนี้

2.3.1 การสื่อสารระหว่างบุคคล

ถิรนนท์ อนุวัชศิริวงศ์ (อ้างถึงใน โศจิวัจน์ บุญประดิษฐ์, 2543:13) ได้ให้แนวความหมายของคำว่า การสื่อสารไว้ 5 นัยด้วยกัน คือ

1. การสื่อสารเป็นกระบวนการที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา
2. เป็นกระบวนการที่ย้อนกลับไม่ได้ เนื่องจากเป็นกระบวนการที่เคลื่อนไปข้างหน้าจากจุดหนึ่งไปยังอีกจุดหนึ่ง ในระหว่างการสื่อสารเนื้อความและความหมายก็จะกว้างขึ้นเรื่อยๆ ไม่หยุดยั้ง
3. เป็นกระบวนการที่มีการเคลื่อนไหวในความคิดอยู่ตลอดเวลาและจะต้องเอาประสบการณ์เข้ามาเกี่ยวข้องด้วย และมีการเชื่อมโยงกับกระบวนการทางจิตวิทยา
4. เป็นกระบวนการที่จะต้องมีการปฏิสัมพันธ์ เป็นการนำเอาประสบการณ์มารวมกัน การส่งและแปลความหมายไม่อาจสร้างความเข้าใจให้เกิดขึ้นได้ถ้าไม่มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างภายในและภายนอกของแต่ละบุคคล ปฏิสัมพันธ์เป็นสิ่งที่มิอิทธิพลต่อการตีความ โดยแบ่งออกเป็น 2 ประเภทได้แก่

ปฏิสัมพันธ์ภายในบุคคล (Intrapersonal Interaction) เป็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างภายนอกกับภายในของแต่ละบุคคลเฉพาะตัว เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการสร้างเสริมประสบการณ์บุคคลจะตีความสิ่งรอบตัวที่เกิดขึ้นเหมือนหรือแตกต่างไปจากบุคคลอื่น เนื่องมาจากปฏิสัมพันธ์ในตัวบุคคล

ปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (Interpersonal Interaction) เป็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล 2 คนหรือมากกว่านั้น เป็นกระบวนการที่มีความสลับซับซ้อนมากขึ้น เพราะแต่ละคนย่อมต้องมีการปฏิสัมพันธ์ภายในตัวบุคคลของตนให้สามารถสื่อสารกับบุคคลอื่น ได้เป็นอย่างดี โดยแบ่งเป็น

- การสื่อสารที่แสดงออกถึงพฤติกรรมของบุคคล เรียกว่า “การสื่อสารเชิงวัจนะ”

(Verbal Communication)

- การสื่อสารที่ไม่ใช้ถ้อยคำ เรียกว่า “การสื่อสารเชิงอวัจนะ” (Non-verbal

Communication)

5. เป็นกระบวนการที่จะต้องมึบริบท ความหมายของการสื่อสารจึงต้องประกอบด้วยลักษณะทางกายภาพมากมายและหมายรวมถึงวัฒนธรรมของสังคมนั้นๆ

การศึกษาพฤติกรรมสื่อสารต้องมีความเข้าใจในระบบพื้นฐานของการสื่อสารซึ่งแต่ละบุคคลจะมีระบบและถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารความต้องการที่จะมีความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นนี้เป็นที่มาของการสื่อสารระหว่างบุคคล โดยแต่ละคนมีความหมายแตกต่างกันออกไป บางครั้งการสื่อสารที่อาศัยโครงสร้างของกลุ่มนี้เรียกว่า การสื่อสารกลุ่มย่อย (Small Group Communication) ซึ่งต้องมีการสื่อสารระหว่างบุคคลเป็นพื้นฐานของการมีปฏิสัมพันธ์ต่างๆ

ในสังคมประกอบด้วยกลุ่มต่างๆ ที่มีปฏิสัมพันธ์ต่อกันทั้งทางตรงและทางอ้อม จะเห็นได้ว่าการสื่อสารระหว่างบุคคล เป็นพื้นฐานของการสื่อสารและระบบการสื่อสารของแต่ละบุคคล ยังเป็นศูนย์กลางของการสื่อสารซึ่งเป็นผลมาจากความคิดเห็นของแต่ละบุคคล ความเกี่ยวข้องกับบุคคล กลุ่ม และสังคม

ความหมายของการสื่อสารระหว่างบุคคล

พจนานุกรม และคณะ (อ้างถึงใน โสจิวัฒน์ บุญประดิษฐ์, 2543:14) กล่าวว่า “การสื่อสารระหว่างบุคคล” คือ การสื่อสารโดยตรงระหว่างคนสองคนหรือมากกว่าสอง ในระยะห่างทางกายภาพพอที่จะเลือกใช้ประสาทสัมผัสทั้งห้า (หู ตา จมูก ลิ้น ผิวกาย) และปฏิกิริยาตอบสนองแบบปัจจุบันทันที

ถิรนนท์ อ่อนวัชรศิริวงศ์ (อ้างถึงใน โสจิวัฒน์ บุญประดิษฐ์, 2543:14) กล่าวว่า “การสื่อสารระหว่างบุคคล” หมายถึง การถ่ายทอดความรู้ ความคิด ความรู้สึก และความต้องการของผู้ส่งสารไปยังผู้รับสาร และเกิดปฏิกิริยาตอบสนอง โดยปกติแล้วจะเป็นการสื่อสารโดยการพูดที่ผู้พูดและผู้ฟังปรากฏตัวต่อหน้ากัน (Face-to-Face Communication) และเป็นการสื่อสารแบบสองทาง (Two-way Communication)

Hartley (อ้างถึงใน โสจิวัฒน์ บุญประดิษฐ์, 2543:14) ได้แสดงถึงองค์ประกอบของความหมายของการสื่อสารระหว่างบุคคลว่ามีความเกี่ยวข้องกับสิ่งต่อไปนี้คือ

1. การพบปะกันแบบหน้าต่อหน้า (Face-to-Face Meeting) การสื่อสารระหว่างบุคคล เกี่ยวข้องกับการพบกันแบบปรากฏตัวต่อหน้ากันระหว่างคนสองคน
2. บทบาท (Roles) การสื่อสารระหว่างบุคคล เกี่ยวข้องกับคนสองคนในบทบาทและความสัมพันธ์ที่แตกต่างกัน
3. สองทิศทาง (Two-way) การสื่อสารระหว่างบุคคล เป็นการสื่อสารแบบสองทิศทาง
4. ความหมาย (Meaning) การสื่อสารระหว่างบุคคล ไม่เกี่ยวข้องกับการแลกเปลี่ยนตัวสาร (Messages) แต่จะเกี่ยวข้องกับการสร้างสรรค์ (Creation) และการแลกเปลี่ยนความหมายมากกว่า (Meaning)
5. ความตั้งใจ (Intention) การสื่อสารระหว่างบุคคล เป็นส่วนหนึ่งหรือทั้งหมดของความตั้งใจในการสื่อสาร
6. กระบวนการ (Process) การสื่อสารระหว่างบุคคล เป็นกระบวนการที่ดำเนินไปมากกว่าเป็นเฉพาะเหตุการณ์

7. เวลา (Time) การสื่อสารระหว่างบุคคลอยู่บนพื้นฐานของช่วงเวลา

ปัจจัยกำหนดความดึงดูดใจในการสื่อสารระหว่างบุคคล

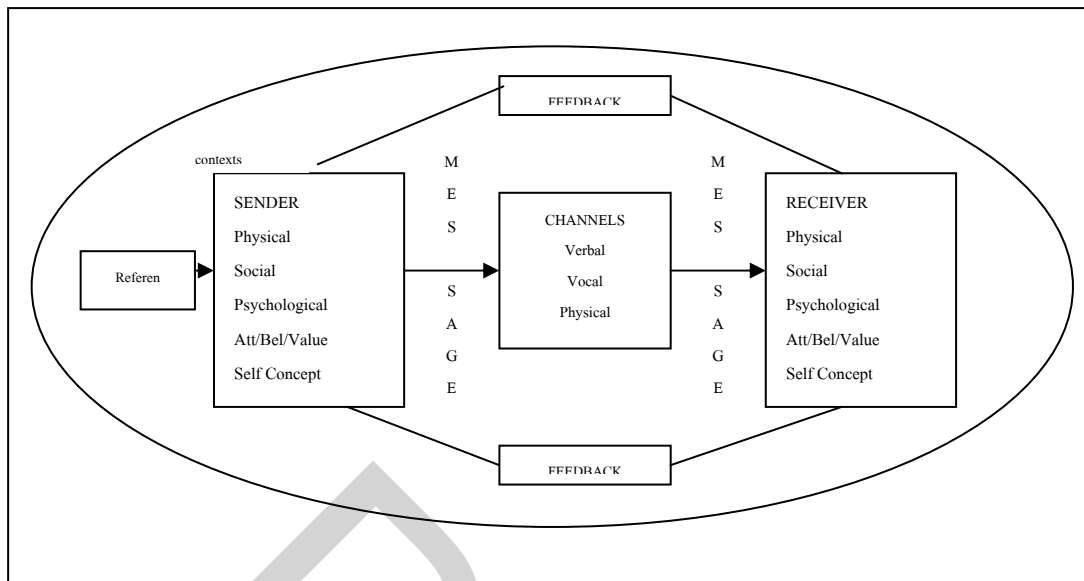
บุษบา สุธีธร (อ้างถึงใน โสจิวัจน์ บุญประดิษฐ์, 2543:18) กล่าวถึงการศึกษาวิจัยที่พบว่าคนส่วนใหญ่จะทำการสื่อสารระหว่างบุคคลกับคนอื่น ๆ มากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับปัจจัยสำคัญ คือ

1. ลักษณะดึงดูดใจของคู่สื่อสาร ได้แก่ ลักษณะดึงดูดใจในรูปร่างหน้าตา และความดึงดูดใจในบุคลิกภาพ
2. ความใกล้ชิดของคู่สื่อสาร มนุษย์มีธรรมชาติที่จะสื่อสารกับคนที่ใกล้ชิด เพราะเมื่อใกล้ชิดสิ่งใดแล้วก็มักจะเอาความรู้สึกของตนเข้าไปผูกพันและมักมีทัศนคติที่ดีกับคนที่ตนได้ใกล้ชิดด้วย
3. การให้แรงเสริมแก่คู่สื่อสาร บุคคลนั้นมีแนวโน้มที่จะสื่อสารกับคนที่ให้สิ่งที่ทำให้คนพอใจ นั่นคือการให้แรงเสริมแก่ตน แรงเสริมนั้นอาจเป็นวัตถุสิ่งของหรือตัวเสริมแรงทางสังคม เช่น การยกย่องชมเชย
4. ความคล้ายคลึงกันของคู่สื่อสาร โดยทั่วไปเรามักจะพูดคุยสื่อสารกับคนที่มีลักษณะคล้ายๆ กับตน หมายรวมถึงความคล้ายคลึงทางกายภาพ และความคล้ายคลึงทางจิตใจ
5. การเสริมความแตกต่างของคู่สื่อสาร บางครั้งคนเราในบางสถานการณ์ชอบที่จะสื่อสารกับคนที่มีลักษณะแตกต่างจากตนเองเพราะสิ่งที่ต่างไปนั้น ได้ตอบสนองความต้องการของตนเป็นส่วนทำให้ตนเองสมบูรณ์ขึ้น

กระบวนการสื่อสารระหว่างบุคคล

ถิรนนท์ อนวัชศิริวงศ์ (อ้างถึงใน โสจิวัจน์ บุญประดิษฐ์, 2543:15) กล่าวว่า “การสื่อสารระหว่างบุคคลเป็นกระบวนการที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ และพัฒนาไปในรูปแบบต่างๆ ไม่จบสิ้น ในกระบวนการสื่อสารมีองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ประการคือ ช่องทาง (Channel) การตอบสนองกลับ (Feedback) และสิ่งรบกวน (Noise)

Donaldson และ Kurtz (อ้างถึงใน โสจิวัจน์ บุญประดิษฐ์, 2543:15) ได้เสนอกระบวนการสื่อสารระหว่างบุคคล ซึ่งให้เน้นถึงธรรมชาติในการติดต่อสื่อสารแบบต่อหน้า (Face-to-Face Communication) และให้ความสำคัญกับการตอบสนองกลับ (Feedback) เป็นการแสดงให้เห็นถึงตัวแปรต่างๆ ที่มีผลต่อการสื่อสารและผลของการสื่อสาร รวมทั้งเน้นถึงความสำคัญของสารที่ผู้รับสารได้รับมากกว่าสารที่ผู้ส่งสารส่งไป ซึ่งได้แสดงรายละเอียดอธิบายตัวแปรต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับลักษณะของผู้ส่งสารและผู้รับสาร ดังแบบจำลองที่ 1 และคำอธิบายต่อไปนี้

ภาพที่ 2.1 แบบจำลองแสดงกระบวนการสื่อสารระหว่างบุคคลของ Donaldson และ Kurtz

ที่มา : Donaldson & Kurtz (อ้างถึงใน โสจิวิจน์ บุญประดิษฐ์, 2543:15)

1. ลักษณะทางกายภาพของผู้ส่งสารและผู้รับสาร (Physical Image) ได้แก่ อายุ เพศ เชื้อชาติ พฤติกรรม การแสดงออก การแต่งกาย ฯลฯ
2. ลักษณะทางสังคมและจิตวิทยาของผู้ส่งสารและผู้รับสาร (Social and Psychological attributes) ซึ่ง ได้แก่

บุคลิกภาพ (Personality)

- เปิดเผยหรือปิดบัง (Openness/ Closeness)
- ความเชื่อ (Trust)
- ประนีประนอม (Conformity)
- อ่อนโยน (Sensitivity)
- น่าสนใจ (Interests)
- ต่อสู้กับอุปสรรค (Persistence against opposition)
- ความสามารถในการปรับใช้ (Adaptability)

ประสบการณ์ (Experiences)

- ภูมิหลังทางวัฒนธรรม (Cultural background)
- การศึกษา (Education)
- อาชีพ (Occupation)

- สถานภาพทางเศรษฐกิจ (Economic Status)
  - อำนาจที่เป็นทางการ หรือไม่เป็นทางการ (Formal and informal power)
  - ทักษะในการสื่อสาร (Communication skills)
  - ความพร้อมในการเรียนรู้ (Readiness to learn)
  - ความสัมพันธ์ (Relationships)
3. ทัศนคติ ความเชื่อและค่านิยม (Attitudes, Belief and Values) ได้แก่
- ความคาดหวัง (Expectations)
  - อคติของแหล่งสารที่มีต่อตัวสารและต่อบุคคลอื่น
(Biases of source toward message and other)
  - ความเต็มใจ ความปรารถนาในการปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น
(Willingness to Interaction)
4. แนวคิดต่อตนเอง (Self-Concept) ได้แก่ มุมมองหรือทัศนคติที่มีต่อตนเอง โดยอาศัยองค์ประกอบดังที่ได้กล่าวมาแล้วในข้อ 1,2 และ 3
5. สิ่งรบกวนภายใน (Internal noise) เช่น ปัญหาสุขภาพทั้งกายและใจ ความหิว ความวิตกกังวล ความสะดวกสบาย เป็นต้น

นอกจากนี้ ยังได้แสดงตัวอย่างบริบททางกายภาพและทางสังคม และรายละเอียดของช่องทางในการสื่อสารระหว่างบุคคล ระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร ได้แก่

1. รูปแบบทางสังคม (Social Setting)
  - เหตุผลในการปฏิสัมพันธ์ (Reason for the interaction)
  - ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร
(Role relationship between sender and receiver)
  - กฎเกณฑ์ของความสัมพันธ์ (Rules of the relationship)
  - บริบททางวัฒนธรรม (Cultural context)
2. รูปแบบทางกายภาพ (Physical Setting)
  - สถานที่ (Physical Setting)
  - เวลา (Time)
  - ช่องว่าง (Space)
  - ความใกล้ชิด (Proximity)
  - ระดับของสิ่งรบกวน (Noise level)
3. ช่องทางในการติดต่อปฏิสัมพันธ์ (Channel of Interactive Communication) ได้แก่

- ภาษาวาพูด (Verbal stimuli)
- ภาษาวาทาทาง (Physical stimuli)
- เสียง (Vocal stimuli)

แนวความคิดนี้ใช้เป็นกรอบในการวิเคราะห์การสื่อสารของชุมชนบ้านครัวในการร่วมกันผลิตผ้าไหม

2.3.2 การสื่อสารในกลุ่ม

การสื่อสารในกลุ่มเกิดจากความต้องการของสมาชิกคนใดคนหนึ่งภายในกลุ่มที่จะทราบถึงความคิด ความเชื่อ ของสมาชิกคนอื่นๆ อันจะเป็นผลให้สมาชิกผู้นั้นสามารถเปลี่ยนความคิดความเชื่อของตน และขณะเดียวกันก็พยายามเปลี่ยนความคิดความเชื่อของสมาชิกคนอื่นๆ ให้สอดคล้องกับตนด้วย ลักษณะที่กล่าวนี้เรียกว่า กระบวนการกลุ่ม (Group Process) ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันภายในกลุ่มจะเกิดขึ้นได้เมื่อสมาชิกภายในกลุ่มได้กระทำการสื่อสาร ประเมินผลและตกลงร่วมกัน การตกลงร่วมกันเรื่องขนาดของกลุ่ม การจัดระยะห่างระหว่างสมาชิก ความแตกต่างและบทบาทของสมาชิก บรรทัดฐานของกลุ่มจะสำเร็จลง โดยการสื่อสารที่มีสัดส่วนพอเหมาะทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ

การสื่อสารอาจจะขาดประสิทธิภาพได้ถ้ากลุ่มมีขนาดใหญ่เกินไป เช่น สมาชิกมีจำนวนมากจนไม่อาจสื่อสารกันแบบซึ่งหน้าได้ หรือสมาชิกกระทำการขัดต่อความพยายามของกลุ่ม หรือมีการละเลยระเบียบซึ่งปฏิบัติภายในกลุ่ม เป็นต้น ด้วยเหตุนี้กระบวนการของกลุ่มซึ่งจะบรรลุผลได้นั้นจะต้องมีลักษณะของการสื่อสารที่ชัดเจน และสามารถใช้ในการสื่อสารให้เกิดประโยชน์ได้

การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในระหว่างสมาชิกภายในกลุ่มจะบรรลุความสำเร็จได้นั้น สมาชิกจะต้องมีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นโดยทั่วถึงกัน นับถือผู้ร่วมสนทนามีโอกาสได้พูดคุยทุกคนแทนที่จะมีผู้พูดเพียงคนเดียว หรือพูดคุยในจำนวนจำกัด การสื่อสารแลกเปลี่ยนความคิดเห็นภายในกลุ่มจะไม่จำกัดหรือหยุดนิ่ง ณ ที่ใดที่หนึ่ง แต่จะหมุนเวียนเคลื่อนที่ไปเสมอ และจะก้าวไปเรื่อยๆ อย่างเป็นธรรมชาติ นั่นคือ จะไม่มีการวางแผนล่วงหน้าว่าการสื่อสารจะเป็นไปในลักษณะใด และจะไม่มีลักษณะของการให้เป็นไปโดยเด็ดขาด

เรื่องต่างๆ ที่พูดคุยกันภายในกลุ่ม มักจะเกี่ยวข้องกับบทบาทหรือสถานะของสมาชิก ถ้าในกลุ่มมีสมาชิกคนใดซึ่งสมาชิกอื่นๆ เห็นว่ามีบทบาทสำคัญในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง สมาชิกของกลุ่มก็มีแนวโน้มจะขอความคิดเห็นในเรื่องนั้นๆ จากสมาชิกผู้นั้น และจะยอมรับความคิดเห็นจากสมาชิกคนใดคนหนึ่งของกลุ่มซึ่งเป็นผู้ที่รู้จักกันดีภายในกลุ่มว่ามีความรู้ความสามารถในเรื่องนั้นๆ ในสภาพเช่นนี้บุคคลผู้นั้นเปรียบเหมือนวิทยากร ซึ่งเป็นแหล่งของวิทยาทานในเรื่องใด

ส่วนการสื่อสารที่มีลักษณะให้เสรีภาพในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และมีผลให้ผู้ร่วมสนทนาหรือสมาชิกของกลุ่มรู้สึกว่าเขาสามารถแสดงความคิดเห็นได้เต็มที่ ทั้งนี้เพราะการสื่อสารเช่นนี้ให้ความเท่าเทียมกันพอสมควร นั่นคือการสื่อสารจะมีลักษณะพุ่งตรงไปยังสมาชิกทุกคนในกลุ่ม การสื่อสารภายในกลุ่มไม่ควรจะมีลักษณะคงที่ตายตัว ในขณะที่กลุ่มกำลังมีการสนทนากันนั้น ทิศทางและระดับของเรื่องที่สนทนาควรจะหมุนเวียนเปลี่ยนแปลงกันอยู่ การสื่อสารที่ดีที่สุดจะต้องเอื้ออำนวยให้สมาชิกมีโอกาสร่วมในกิจกรรมของกลุ่มมากที่สุด ด้วยเหตุนี้ในกรณีของผู้จัดการซึ่งจัดให้มีการประชุมพนักงาน ไม่อาจกล่าวได้ว่าเป็นลักษณะของการสื่อสารในกลุ่มที่ดีได้ เพราะผู้จัดการคงจะไม่ใส่ใจต่อข้อเรียกร้องของพนักงานอย่างทั่วถึง แต่เขาจะกล่าวถึงบรรดาคนงาน (ซึ่งเป็นรูปแบบของการพูดหน้าที่ประชุม) โดยจะเสนอความคิดเห็นซึ่งมีการเตรียมไว้ล่วงหน้าต่อที่ประชุมเพียงฝ่ายเดียว ในทางตรงข้าม ในกรณีของคนงานที่พบปะกันเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในเรื่องที่จับใจ การสื่อสารจะเกี่ยวข้องกับทุกๆ คนภายในกลุ่ม สภาพเช่นนี้จึงจัดว่าเป็นการสื่อสารในกลุ่มจริงๆ

ความสามารถในการพูดและการรับฟังของสมาชิกในกลุ่ม จะทำให้การสื่อสารระหว่างบุคคลภายในกลุ่มเป็นไปโดยมีประสิทธิภาพ ผู้พูดแต่ละคนควรจะมีเสียงดังฟังชัด มีความสามารถรอบตัว คล่องแคล่วและสามารถเสนอความคิดเห็นได้อย่างชัดเจน กับทั้งประสานการสื่อสารทั้งในเชิงวิจนะและอวิจนะได้ดี สำหรับผู้ฟังนั้นก็ควรจะต้องแสดงท่าทีตอบสนองต่อผู้พูดได้อย่างชัดเจน เพื่อให้ผู้พูดจะทราบได้ว่าผู้ฟังเข้าใจในเรื่องที่พูดหรือไม่ อย่างไร ความสามารถในการพูดและการรับฟังเช่นนี้มีความสำคัญมากในกลุ่มขนาดเล็ก ทั้งนี้เพราะกระบวนการของกลุ่มจะเป็นการไหลเวียนของความคิดต่างๆ ของสมาชิกภายในกลุ่มที่สื่อสารกันไปโดยไม่หยุดนิ่งดังได้กล่าวมาแล้ว

ความยืดหยุ่นในการสื่อสารของผู้ฟังและผู้พูดภายในกลุ่มก็มีความสำคัญมากเช่นกัน ตัวอย่างเช่น ในบางกรณีจะเป็นการดีถ้าผู้ฟังจับจังหวะของผู้พูดเพื่อแสดงว่าตนไม่เข้าใจเรื่องที่พูดอยู่นั้น แต่ในบางขณะก็ควรขอให้ผู้พูดพูดจบเสียก่อนแทนที่จะขัดผู้พูดโดยทันที และบางครั้งการไม่กล่าวอะไรเลยก็อาจเป็นสิ่งที่ดีที่สุดในขณะเดียวกันก็ต้องรู้ถึงสภาพแวดล้อมขณะนั้นด้วย เช่น เสียงอาจมีผลกระทบต่อประสิทธิภาพในการสื่อสาร การสื่อสารที่ดีเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน กลุ่มซึ่งมีความสามัคคีแสดงให้เห็นถึงความสามารถในการสื่อสารระหว่างสมาชิกภายในกลุ่ม ทั้งนี้เพราะสมาชิกทุกคนจะพยายามทำหน้าที่ร่วมกันซึ่งหมายความว่า การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นภายในกลุ่มจะไม่มีอุปสรรคหรือกำแพงขวางกั้น การขัดหรือถูกขัดเมื่อสมาชิกคนใดคนหนึ่งกำลังแสดงความคิดเห็นน่าจะเป็นไปเพื่อกระตุ้นให้การสนทนาซึ่งเป็นธรรมชาติได้ดีขึ้น อาจกล่าวได้ว่าความสามัคคีภายในกลุ่มทำให้เกิดการสื่อสารอันดี เพราะเมื่อสมาชิกเห็นความสำคัญของกลุ่มสมาชิกก็จะพูด ตั้งคำถาม และมีความคิดสร้างสรรค์แก่กลุ่มมากขึ้น (อิรนันท์ อนุวัชรศิริวงศ์, 2534 : 40-46)

แนวคิดนี้ใช้เป็นกรอบในการวิเคราะห์การสื่อสารของกลุ่มผู้ร่วมกระบวนการผลิตผ้าไหมของชุมชนบ้านครัว

2.3.3 เครื่องข่ายการสื่อสาร

การที่มนุษย์อยู่รวมกันเป็นกลุ่มนั้นจำเป็นต้องใช้ “การสื่อสาร” มาเป็นเครื่องมือในการเชื่อมโยงบุคคลในกลุ่มเข้าด้วยกัน ซึ่งวัตถุประสงค์หลักของการวิเคราะห์เครือข่ายการสื่อสารก็คือ ต้องการระบุถึงโครงสร้างการสื่อสาร เพื่อให้เข้าใจถึงภาพรวมของปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในกลุ่ม โดยมีผู้ให้ความหมายของ “เครือข่ายการสื่อสาร” ไว้หลากหลาย ดังต่อไปนี้

ถิรนนท์ อนุวัชศิริวงศ์ (อ้างถึงในทรงชัย บุญส่งรุ่งเรือง, 2547:15) กล่าวว่า เครือข่ายการสื่อสารหมายถึง ระบบการแพร่กระจายข้อมูลข่าวสารในบรรดาสมาชิกของกลุ่ม ซึ่งมีทั้งเครือข่ายแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ

วินิจ เกตุขำ (อ้างถึงในทรงชัย บุญส่งรุ่งเรือง, 2547:15) ได้ให้ความหมายไว้ว่า เครือข่ายการสื่อสารหมายถึง แบบแผนการติดต่อเกี่ยวข้องและประสานงานกันภายในกลุ่ม โดยสมาชิกภายในกลุ่มจะมีการรับการถ่ายทอดเพื่อให้งานบรรลุเป้าหมายตามที่ตั้งไว้

นอกจากนั้น Roger และ Kincaid (อ้างถึงในจารุณี พัทธพิมานสกุล, 2542:30) ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับการวิเคราะห์เครือข่ายทางการสื่อสาร ว่าเป็นวิธีการศึกษาเพื่อระบุถึงโครงสร้างการสื่อสารในระบบ โดยการวิเคราะห์การไหลของข้อมูลข่าวสาร ซึ่งอาศัยความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลเป็นหน่วยในการวิเคราะห์

จากลักษณะของการวิเคราะห์เครือข่ายการสื่อสารที่ใช้ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลวิเคราะห์ ดังนั้นสถานภาพของสมาชิกแต่ละคนในกลุ่มก็จะต้องสัมพันธ์กับการสื่อสารบุคคล ยังมีสถานภาพสูง เช่นเป็นหัวหน้า การสื่อสารมักจะออกมาในรูปการเสนอความคิดเห็น และการรับเอาความคิดเห็นจากสมาชิกอื่นๆ ความสัมพันธ์ระหว่างการสื่อสารและสถานภาพของสมาชิกในกลุ่มอาจแยกได้เป็น 3 ลักษณะคือ (อ้างถึงในจารุณี พัทธพิมานสกุล , 2542:30)

1. การสื่อสารจะมีแนวโน้มไปสู่บุคคลที่มีสถานภาพสูงในกลุ่ม เช่น หัวหน้า หรือ ประธานกลุ่ม จะมีการสื่อสารกับคนอื่นในกลุ่มมากกว่าลูกน้องหรือสมาชิกเพราะอย่างน้อยหัวหน้าจะต้องคอยติดต่อประสานงาน รับฟังสมาชิกในกลุ่ม

2. การสื่อสารจะมีแนวโน้มไปสู่บุคคลที่มีสถานภาพเท่าเทียมกันมากกว่าแตกต่างกัน เช่น กลุ่มคนที่มีหลายฐานะ ต่างวัยวุฒิ คุณวุฒิกันมากๆ จะมีการสื่อสารน้อยกว่าในกลุ่มที่มีฐานะ วัยวุฒิ คุณวุฒิ เท่าเทียมกัน

3. การสื่อสารจะไม่ค่อยเกิดขึ้นในกลุ่มที่บุคคลที่มีสถานภาพเหลื่อมล้ำต่ำสูงกว่ากันหรือ สถานภาพไม่เป็นที่บ่งชี้

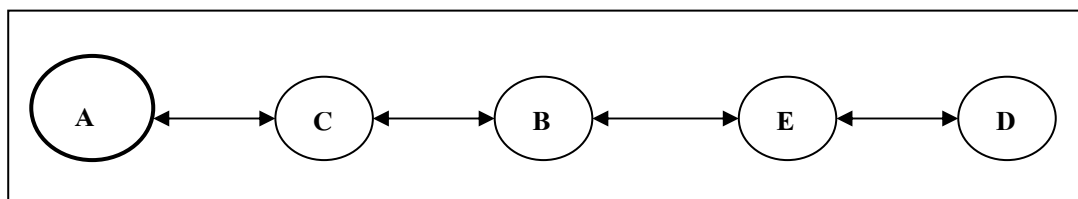
ในเรื่องของเครือข่ายการสื่อสารนั้น Harold J. Leavitt (อ้างถึงใน ทรงชัย บุญส่งรุ่งเรือง, 2547:17) ได้ทดลองทำการวิจัยโดยใช้แบบของการสื่อสารหลายแบบพบว่า การสื่อสารจัดแยกออกได้ เป็น 2 แบบคือ แบบที่มีศูนย์กลางกับแบบกระจายอำนาจ

1. การสื่อสารแบบมีศูนย์กลาง (Centralized Communication) เป็นการสื่อสารที่มีใคร คนใดคนหนึ่งเป็นศูนย์กลางหรือทางผ่าน โดยที่สมาชิกคนอื่นๆ ไม่มีการติดต่อกันโดยตรง แต่ต้องผ่าน คนกลาง

2. การสื่อสารแบบกระจายอำนาจ (Decentralized Communication) เป็นการสื่อสารที่ สมาชิกในกลุ่มติดต่อกันโดยอิสระ ไม่มีใครตัดสินใจคนเดียว แต่ร่วมกันคิดร่วมกันแก้ปัญหา เป็นวิธีที่ ใช้ได้ตรงกับกระบวนการกลุ่มมาก เพราะทุกคนมีปฏิสัมพันธ์กัน (Interaction) ผลที่ออกมาจะได้ทั้ง ผลผลิต (Product) และกระบวนการ (Process) ของกลุ่ม หมายถึงการสื่อสาร แบบนี้คำนึงถึงการเอาใจ ใส่ผู้ทำงาน สิ่งแวดล้อมในการทำงาน ขวัญและกำลังใจของกลุ่มด้วย

1. การสื่อสารแบบมีศูนย์กลาง (Centralized Communication)

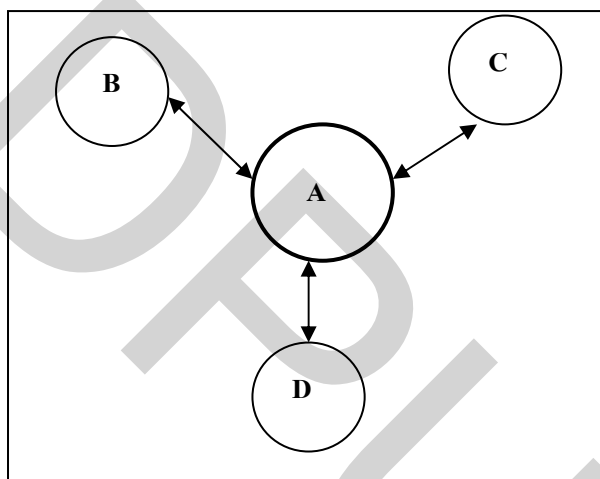
1.1 เครือข่ายการสื่อสารแบบลูกโซ่ (Chain Network) ได้แก่ เครือข่ายการสื่อสารที่ สมาชิกแต่ละคนจะติดต่อไปยังสมาชิกคนอื่นที่อยู่ถัดไปเท่านั้น เนื่องจากมีข้อจำกัดในแง่การ ประสิทธิภาพและการติดต่อระหว่างสมาชิกในกลุ่ม บางครั้งจึงเป็นความยากลำบากที่กลุ่มจะทำงานให้ สำเร็จได้ตามที่ต้องการ การขาดความเป็นอิสระในการติดต่อสื่อสารเพราะสมาชิกจะติดต่อกับบุคคล อื่นได้เพียง 1 คน หรือ 2 คน ที่ต่อจากเขาเท่านั้น จึงทำให้ความพอใจของสมาชิกในกลุ่มค่อนข้างต่ำ

ภาพที่ 2.2 แบบจำลองแสดงเครือข่ายการสื่อสารแบบลูกโซ่

ที่มา : Harold J Leavitt (อ้างถึงใน ทรงชัย บุญส่งรุ่งเรือง, 2547:18)

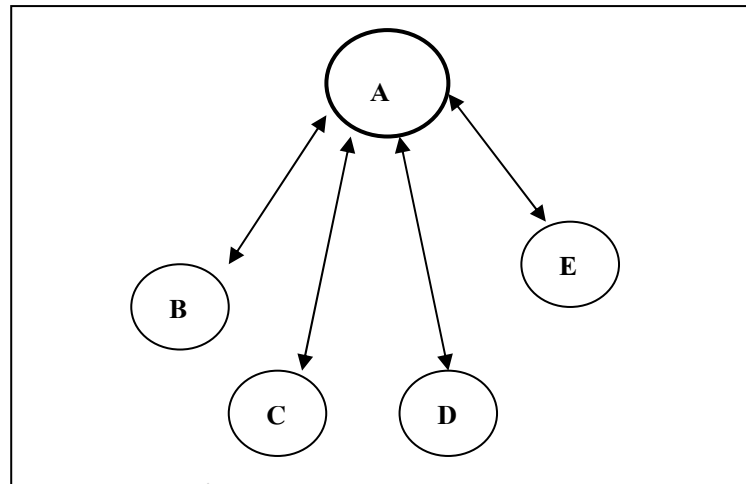
1.2 เครือข่ายการสื่อสารแบบตัววาย (Y Network) ได้แก่เครือข่ายการสื่อสารที่มีสมาชิกอยู่ตรงกลางเพียง 2 คน จะทำหน้าที่ประสานงานและส่งข้อมูลที่ได้รับจากสมาชิกคนอื่นๆ ที่อยู่รอบนอก การสื่อสารแบบนี้มีความเหมาะสมกว่าแบบลูกโซ่ในแง่ที่ทำให้งานสำเร็จได้ดีกว่า เพราะข้อมูลสามารถผ่านทิศทางต่างๆ ได้มากกว่า แทนที่จะอาศัยคนที่อยู่ถัดไปเท่านั้น โดยปกติบุคคลที่อยู่ตรงกลางสักคนหรือ 2 คนเท่านั้นที่มีความพอใจต่อรูปแบบในการสื่อสารแบบนี้ แต่ส่วนที่เหลือของกลุ่มหรือผู้ที่อยู่รอบนอกมีความพอใจต่ำ รูปแบบของการสื่อสารแบบตัวยานี้มักเกิดขึ้นในกลุ่มที่มีสมาชิกเพียง 1 คน หรือ 2 คนเท่านั้น เต็มใจที่จะรับทำงานและรับผิดชอบต่อผลสำเร็จของงาน ในขณะที่เหลือของกลุ่มไม่ยอมรับผิดชอบ

ภาพที่ 2.3 แบบจำลองแสดงการสื่อสารแบบตัววาย

ที่มา : Harold J Leavitt (อ้างถึงใน ทรงชัย บุญรุ่งเรือง, 2547:18)

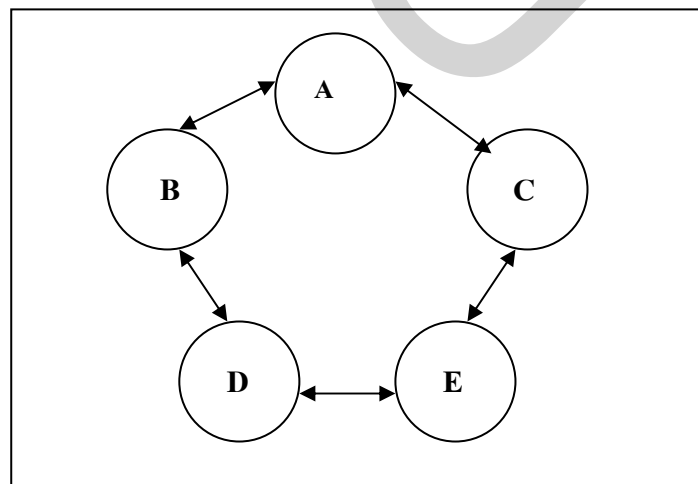
1.3 เครือข่ายการสื่อสารแบบวงล้อ (Wheel Network) ได้แก่เครือข่ายการสื่อสารที่มีสมาชิกในกลุ่มจะสื่อสารกับศูนย์กลางของกลุ่มซึ่งมีศูนย์กลางเพียงคนเดียว สมาชิกอีก 4 คนในเครือข่ายจะสามารถติดต่อไปยังผู้ที่เป็นศูนย์กลางการสื่อสาร แต่ไม่สามารถติดต่อกันได้โดยตรงกับสมาชิกอื่น ในการแก้ปัญหาของกลุ่มสมาชิกจะส่งข้อมูลไปยังศูนย์กลางผู้ตัดสินใจ และส่งผลการตัดสินใจมายังสมาชิก

ภาพที่ 2.4 แบบจำลองแสดงเครือข่ายการสื่อสารแบบวงล้อ

ที่มา : Harold J Leavitt (อ้างถึงใน ทรงชัย บุญส่งรุ่งเรือง, 2547:18)

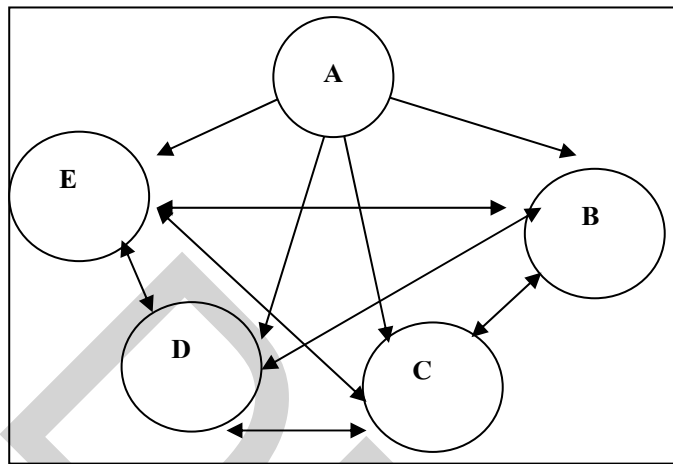
2. การสื่อสารแบบกระจายอำนาจ (Decentralized Network) เครือข่ายการสื่อสารแบบวงกลม (Circle Network) ได้แก่ เครือข่ายการสื่อสารที่มีสมาชิกในกลุ่มทุกคนสามารถติดต่อกับสมาชิกคนที่อยู่ถัดทั้งสองข้าง สถานะของทุกคนมีความเท่าเทียมกันและทุกคนมีความพอใจ อย่างไรก็ตาม ปัญหาเรื่องความรับผิดชอบที่จะเกิดขึ้น เพราะจะหาคนรับผิดชอบไม่ได้เพราะแต่ละคนมีฐานะเท่าเทียมกัน จะหาใครมาเป็นศูนย์รวมของกลุ่มไม่ได้

ภาพที่ 2.5 แบบจำลองแสดงเครือข่ายการสื่อสารแบบวงกลม

ที่มา : Harold J Leavitt (อ้างถึงใน ทรงชัย บุญส่งรุ่งเรือง, 2547:19)

2.2 เครือข่ายการสื่อสารแบบทุกช่องทาง (All Channel Network) ได้แก่ เครือข่ายการสื่อสารที่สมาชิกทุกคนสามารถติดต่อกับสมาชิกคนอื่นได้โดยตรงโดยไม่ต้องผ่านสมาชิกคนอื่นๆ ทั้งในการรับข่าวและส่งข่าว อาจถือได้ว่าเป็นเครือข่ายการติดต่อที่สมบูรณ์ที่สุด เพราะไม่มีข้อจำกัดการสื่อสารของสมาชิก โดยเครือข่ายนี้จะเปิดโอกาสให้มีปฏิกริยาย้อนกลับสูงที่สุด

ภาพที่ 2.6 แบบจำลองแสดงเครือข่ายการสื่อสารแบบทุกช่องทาง

ที่มา : Harold J Leavitt (อ้างถึงใน ทรงชัย บุญรุ่งเรือง, 2547:19)

เครือข่ายการสื่อสารที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ล้วนแต่เป็นแบบแผนการสื่อสารที่กลุ่มผู้ร่วมกระบวนการผลิตผ้าไหมนำมาใช้ในการติดต่อสื่อสารกันและประสานงานกันภายในกลุ่ม โดยแบบแผนของแต่ละแบบของการสื่อสารนั้นมักจะเกี่ยวข้องไปถึงระดับสมาชิก หรือสถานภาพของสมาชิกแต่ละคนในกลุ่ม คือ บุคคลถ้ายังมีสถานภาพสูง เช่น เป็นหัวหน้า การสื่อสารก็จะเป็นแบบหนึ่ง แต่ถ้าเป็นสมาชิกกับสมาชิกด้วยกัน การสื่อสารก็อาจจะแตกต่างกันไป โดยต้องขึ้นอยู่กับสถานภาพเป็นส่วนประกอบด้วย

Shaw (อ้างถึงในยุบล เบ็ญจรงค์กิจ และคณะ , 2534 : 28) ทำการสรุปผลงานวิจัยในเรื่องของเครือข่ายการสื่อสารไว้ในประเด็นสำคัญดังนี้

1. เครือข่ายแบบรวมอำนาจสู่ส่วนกลางจะก่อให้เกิดผู้นำเพียงคนเดียวและเกิดขึ้นได้ง่ายกว่าแบบกระจายอำนาจ เพราะคนกลางในโครงสร้างจะได้รับข่าวสารเกี่ยวกับปัญหามากกว่าสมาชิกคนอื่นๆ ทำให้เขาเป็นผู้ควบคุมความสำเร็จในการทำงานของกลุ่ม เพราะเขาอยู่ในตำแหน่งตัวเชื่อมการสื่อสารที่สำคัญ

2. โครงสร้างการสื่อสารแบบกระจายอำนาจ มีประสิทธิภาพมากกว่าในการแก้ปัญหา สลับซับซ้อน แต่โครงสร้างการสื่อสารแบบรวมอำนาจมีประสิทธิภาพกว่าในการแก้ปัญหาต่างๆ ใน

การทำงานง่าย ๆ ใช้ข้อมูลข่าวสารจำนวนน้อยในงานที่ต้องการข้อมูลเพียงประการเดียว เครือข่าย แบบรวมอำนาจจะทำงาน โดยก่อให้เกิดข้อผิดพลาดน้อยและสำเร็จเร็วกว่าแบบขยายอำนาจ เพราะการติดต่อสื่อสารแบบนี้เป็นการติดต่อทางเดียวที่ถูกครอบงำโดยผู้นำเพียงคนเดียว ความเป็นระเบียบถูกกำหนดขึ้นเพื่อไม่ให้มีข่าวสารมาก ส่วนการติดต่อสื่อสารแบบวงกลม สมาชิกของกลุ่มจะติดต่อกับบุคคล 2 คนได้ พวกเขาจึงใช้เวลามากกว่า แต่ในงานที่ต้องใช้ข้อมูลร่วมกันและต้องมีการปฏิบัติด้วยนั้น โครงสร้างการสื่อสารแบบกระจายอำนาจจะทำงานได้รวดเร็วและมีข้อผิดพลาดน้อยกว่าแบบรวมอำนาจ

3. สภาวะข่าวสารท่วมท้นมักจะเกิดขึ้นในเครือข่ายการสื่อสารแบบรวมอำนาจ เพราะข่าวสารและการตัดสินใจจะไปรวมอยู่ที่จุดศูนย์กลางของเครือข่าย ผู้นำของโครงสร้าง การสื่อสารแบบนี้ขึ้นอยู่กับสภาวะข่าวสารท่วมท้นได้ ส่วนเครือข่ายการสื่อสารแบบกระจายอำนาจนั้นทุกคนต้องใช้ข้อมูลร่วมกัน ต้องเป็นผู้ตัดสินใจและเป็นผู้นำ ดังนั้นจึงเป็นการยากที่จะมีใครเกิดสภาวะข่าวสารท่วมท้นได้

จะเห็นได้ว่าโครงสร้างของการติดต่อสื่อสารสามารถมีอิทธิพลต่อความรู้สึกรวมทั้งยังมีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการทำงานของกลุ่มในด้านความเร็ว ความถูกต้อง และการปรับตัวอีกด้วย

นอกเหนือจากรูปแบบของการไหลของข่าวสารภายในกลุ่มแล้ว ยังมีเรื่องของความแตกต่างของบทบาทของบุคคลในเครือข่ายการสื่อสารที่เป็นส่วนหนึ่งในการวิเคราะห์เครือข่ายการสื่อสาร โดย Monge (อ้างถึงใน Sven Windahl, 1992: 77) ได้แบ่งบทบาทของคนในกลุ่ม ดังต่อไปนี้

- membership role คือ กลุ่มบุคคลเป็นสมาชิกในกลุ่มและเครือข่าย
- liaison role คือ ปัจเจกบุคคลที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างกลุ่มหนึ่งไปยังอีกกลุ่มหนึ่ง
- star role คือ ปัจเจกบุคคลซึ่งมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับคนอื่นๆ เป็นจำนวนมาก
- isolate role คือ ปัจเจกบุคคลที่มีการติดต่อสัมพันธ์กับคนอื่นๆ น้อยมาก จะไม่เผยแพร่ต่อ
- boundary – spanning role คือ ปัจเจกบุคคลที่ติดต่อระหว่างกลุ่มตัวเองกับกลุ่มภายนอกสังคม เพื่อนำสิ่งต่างๆ ภายนอกสังคมเข้ามาเผยแพร่ในสังคมของตน

การสื่อสารและการมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกันระหว่างสมาชิกแต่ละคน และระหว่างผู้นำกลุ่มกับสมาชิกของกลุ่มนั้น เป็นไปตามกระบวนการสื่อสารภายในกลุ่ม ดังนั้นการสื่อสารภายในกลุ่มจึงเป็นช่องทางในการที่จะสร้างเครือข่ายการสื่อสารให้ขยายออกไปได้หลายรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นการสื่อสารแบบมีศูนย์กลางหรือการสื่อสารแบบไม่มีศูนย์กลาง

ผู้วิจัยได้นำแนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายการสื่อสารดังกล่าวมาใช้เป็นกรอบในการศึกษาวิจัยเครือข่ายการสื่อสารด้านการสื่อสารของชุมชนบ้านครัวผ่านผลิตภัณฑ์ผ้าไหม เพราะทำให้สามารถมอง

เห็นได้ถึงภาพรวมของระบบ เพื่ออธิบายผลที่ได้จากการวิจัยให้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น

2.4 แนวคิดเรื่องการสื่อสารเพื่อชุมชน

การสื่อสารเป็นสิทธิอย่างหนึ่งของชุมชน สังคมชุมชนแต่ละแห่งต้องมีสิทธิในการจัดการระบบและงานด้านการสื่อสารภายในชุมชนให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม การเมือง เศรษฐกิจ และประวัติศาสตร์ของชุมชน การจัดการสื่อสารของชุมชนแต่ละแห่งไม่จำเป็นต้องเหมือนกัน จะเป็นรูปแบบไหนก็ตามจุดเน้นที่สำคัญที่สุดคือการมีส่วนร่วมและโอกาสเข้าถึงการสื่อสารของชุมชน

คุณลักษณะของการสื่อสารชุมชน

กาญจนา แก้วเทพ (อ้างถึงใน โสจิวัฒน์ บุญประดิษฐ์, 2543:21) กล่าวถึงคุณลักษณะของการสื่อสารชุมชน ดังนี้

1. เป็นการสื่อสารแบบสองทาง (Two-way communication) ที่ผู้ส่งสารและผู้รับสารสามารถมีปฏิริยาโต้ตอบ (Interactivity) กันอยู่ตลอดเวลา
2. ทิศทางการไหลของข่าวสาร (Flow of information) ในขณะที่กระบวนการสื่อสารเพื่อการพัฒนาแบบกระแสหลักนั้น ทิศทางการไหลของข่าวสารเป็นไปอย่างจำกัดคือ มีการไหลจากเบื้องบน (เจ้าหน้าที่รัฐ) ไปสู่เบื้องล่าง (ประชาชน) เท่านั้น แต่การสื่อสารชุมชนนั้น การหลั่งไหลของข่าวสารจะมีทิศทางที่หลากหลายมาจากทุกทิศทุกทาง ทั้งจากบนลงล่าง (Top-down) แบบล่างสู่บน (Bottom-up) และแบบแนวนอน (Horizontal) ดังนั้น ข่าวสารจึงอาจจะไหลจากนักวางแผนพัฒนาไปสู่ชาวบ้าน จากสื่อมวลชนไปสู่ผู้รับสารในชนบท ในเวลาเดียวกันชาวบ้านอาจจะส่งข่าวสารขึ้นไปยังเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือมีการแลกเปลี่ยนติดต่อข่าวสารระหว่างกลุ่มชาวบ้านด้วยกัน

นอกจากจะใช้มิติ (dimension) เรื่องทิศทางเป็นเกณฑ์ในการพิจารณาแล้ว การใช้เกณฑ์นี้ทำให้มองเห็นทิศทางการไหลของข่าวสารใน 3 ทิศทาง คือ การไหลของข่าวสารจากสื่อภายนอกเข้ามาสู่ชุมชน การใช้สื่อเพื่อส่งสารเรื่องราวของชุมชนออกไปยังบุคคลภายนอก และการใช้การสื่อสารเพื่อกระตุ้นให้เกิดการสื่อสารภายในชุมชนกันเอง เพื่อช่วยยกระดับความตระหนักเกี่ยวกับความต้องการและการแสดงออกซึ่งความเป็นตัวของตัวเองเพื่อชุมชน

3. เป้าหมายของการสื่อสารชุมชน (purpose) มีวิธีการและแง่มุมที่จะกำหนดเป้าหมายของการสื่อสารเพื่อชุมชน ตัวอย่างเช่น

(ก) การกำหนดเป้าหมายโดยการใช้ระดับผู้เกี่ยวข้องเป็นเกณฑ์ การสื่อสารชุมชนจะมีเป้าหมายที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มผู้เกี่ยวข้องในระดับต่างๆ ดังนี้

- ระดับชุมชนมีเป้าหมายที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มผู้เกี่ยวข้องในระดับคุณภาพ

ชีวิตของชุมชน

- ระดับหน่วยงานนอกชุมชน เป็นการสื่อสารที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงองค์กร หรือหน่วยงานภายนอกที่เกี่ยวข้องกับด้านการพัฒนาและการสื่อสาร

- ระดับสังคมส่วนรวม เป็นการสื่อสารที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมระดับกว้าง

(ข) การกำหนดเป้าหมายโดยสอดคล้องกับทิศทางภารกิจของข่าวสาร อาจกำหนดเป้าหมายของการสื่อสารชุมชนได้เป็น 3 เป้าหมายย่อยคือ

(i) เพื่อทำการถ่ายทอดข่าวสารข้อมูลและโน้มน้าวชักจูงใจ อันมักได้แก่ ทิศทางการไหลของข่าวสารจากบนลงล่าง (อย่างไรก็ตาม ทิศทางการไหลแบบอื่นๆ ก็ใช้เป้าหมายนี้ได้เช่นกัน)

(ii) เพื่อเป็นช่องทางแสดงออกของตัวตนของชุมชน (Community self-expression) อันอาจหมายรวมถึงแต่การแสดงออกซึ่งความต้องการของชุมชน ไปจนกระทั่งถึงการแสดงออกซึ่งสิทธิ ศักดิ์ศรี ภูมิปัญญาของชุมชนด้วย

(iii) เพื่อพัฒนาความเป็นตัวเองของบุคคล (Development of the individual's self) ในหน่วยที่เล็กลงมากสำหรับชุมชน การสื่อสารชุมชนจะทำหน้าที่คล้ายๆ เป็นเวทีแห่งการเรียนรู้ที่ช่วยให้ศักยภาพของปัจเจกบุคคลได้พัฒนาสร้างสรรค์แบบเต็มที

4. เป็นการสื่อสารที่เกิดขึ้นและดำเนินการเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชน (Need-oriented) ซึ่งสอดคล้องกับคุณลักษณะของกระบวนการทัศน์พัฒนาแนวใหม่

5. หน้าที่ของการสื่อสาร Windahl และคณะ (อ้างถึงใน โสจิวัฒน์ บุญประดิษฐ์, 2543:21-22) ระบุน้ำที่ของการสื่อสารชุมชน ประกอบด้วย

(i) หน้าที่ในการแสดงออก (Expression function) บุคคลหรือกลุ่มสามารถแสดงความเป็นตัวเองของตัวเองออกมาเพื่อที่จะสร้างเอกลักษณ์ของตัวเองได้

(ii) หน้าที่ทางสังคม (Social function) คือการเข้าไปมีส่วนร่วมในการสื่อสารเพื่อสร้างความรู้สึกร่วมเป็นชุมชนเดียวกัน

(iii) หน้าที่ในการให้ข้อมูลข่าวสาร (information function) ซึ่งเป็นหน้าที่พื้นฐานการสื่อสารทั่วไป ทิศทางการไหลของข่าวสารเป็นไปอย่างรอบด้าน ผู้ร่วมกระบวนการสื่อสารทุกคนได้แลกเปลี่ยนข้อมูลและความรู้เพื่อยกระดับความเข้าใจ และความรู้ในเรื่องการสื่อสาร และทักษะการถ่ายทอดไปยังบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมรวมการพัฒนาชุมชน

(iv) หน้าที่ในการควบคุมปฏิบัติการ (Control activation function) การสื่อสารจะเป็นช่องทางนำไปสู่การปฏิบัติเพื่อปรับปรุงหรือแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นของบุคคลและชุมชนได้ เนื่องจากการสื่อสารชุมชนมีลักษณะเป็นการสื่อสารแบบสองทางที่มีขั้นตอนปฏิกิริยาป้อนกลับ (feedback)

นอกจากนี้ Berrigan (อ้างถึงใน โศจิวัจน์ บุญประดิษฐ์, 2543:23) เพิ่มเติมคุณสมบัติบางประการของการสื่อสารชุมชนคือ

6. เน้นการปรับปรุงสื่อให้เหมาะสมสำหรับการใช้งานของชุมชน
7. ต้องเป็นสื่อที่คนในชุมชนสามารถเข้าถึง (Access) ได้ตลอดเวลาเพื่อใช้หาข่าวสาร เพิ่มพูนความรู้หรือเพื่อความบันเทิง
8. เป็นสื่อที่ชุมชนต้องเข้ามามีส่วนร่วม (Participate) ในหลายๆ บทบาท ไม่ว่าจะเป็นผู้วางแผนการใช้สื่อ ผู้ผลิต ผู้แสดง ฯลฯ
9. เป็นสื่อที่แสดงออกของชุมชน มิใช่เพื่อชุมชน หมายความว่าตัวตนของชุมชนที่จะแสดงออกนั้น ต้องมาจากการกำหนดของชุมชนเอง มิใช่ผู้อื่นมาทำให้ชุมชน
10. เป็นเครื่องมือถ่ายทอดข่าวสารจากที่หนึ่งไปอีกที่หนึ่งมาเป็นเวทีสำหรับแลกเปลี่ยนข่าวสารและทัศนะของทุกคน

สำหรับแนวคิดเรื่อง การสื่อสารเพื่อชุมชน ผู้วิจัยจะใช้เป็นกรอบในการศึกษาวิจัยถึง ลักษณะและพฤติกรรมทางการสื่อสารของชาวชุมชนบ้านควั่นที่แสดงออกถึงความรู้สึกรู้สึกผูกพันของคนในชุมชน และการประสานความร่วมมือในกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน

2.5 แนวคิดเกี่ยวกับโลกาภิวัตน์ทางวัฒนธรรม

การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมในบริบทโลกาภิวัตน์

ในการทำความเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างการสื่อสารกับศักยภาพการดำรงอยู่ของชุมชนบ้านควั่นนั้น แนวคิดที่ผู้วิจัยใช้เป็นกรอบในการวิเคราะห์ คือ แนวคิดเกี่ยวกับโลกาภิวัตน์ทางวัฒนธรรม ซึ่งอธิบายได้ว่าท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องของวัฒนธรรมชุมชน (community culture) ในบริบทของโลกาภิวัตน์นั้น เมื่อวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่นต้องเผชิญกับวัฒนธรรมภายนอกที่ทันสมัย วัฒนธรรมชุมชนจะมีแนวโน้มที่จะสูญเสียอัตลักษณ์ ต้องสูญเสียหรือถูกรอบงำหรือไม่

ประเวศ วะสี (อ้างถึงใน สมสุข หินวิมาน, กำจร หลุยชะพงศ์ และเชียรชัย อิศราเดช, 2548:1) ได้กล่าวไว้ว่า วัฒนธรรมโลกาภิวัตน์และความทันสมัยกำลังซัดกระหน่ำและเซาะกร่อนวัฒนธรรมของชุมชนหมู่บ้านที่สืบต่อมาจากอดีต ทั้งที่ผ่านระบบอารยธรรมตะวันตก การศึกษาแผนใหม่ แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจแบบใหม่และสื่อมวลชนสมัยใหม่ และที่สำคัญภายใต้พลังของระบบจักรวรรดินิยมสมัยใหม่เช่นนี้ วัฒนธรรมชุมชนเองก็ไม่มี ความเข้มแข็งพอที่จะต่อกรกับวัฒนธรรมภายนอก และในที่สุดก็จะถูกรอบงำหรือสูญเสียไปโดยง่าย แต่ในอีกแง่คิดหนึ่ง ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (อ้างถึงใน สมสุข หินวิมาน, กำจร หลุยชะพงศ์ และเชียรชัย อิศราเดช, 2548:1) ซึ่งได้ศึกษาวัฒนธรรมได้พูดถึงศักยภาพภายในของชุมชนที่สามารถต่อกรปะทะประสานกับวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้

ในเวลาเดียวกันโดยเสนอตัวแปรหนึ่งที่มีผลต่อการดำรงอยู่ของชุมชนหมู่บ้านไทยคือ การมีแรงเกาะเกี่ยวของชุมชนที่เข้มแข็งทั้งในเชิงประวัติศาสตร์ที่มีความเป็นมาอันยาวนานและโครงสร้างสังคมที่เกี่ยวข้องพันแบบครอบครัว และในเชิงวัฒนธรรมที่มีสัญลักษณ์ที่เสริมสร้างแรงเกาะเกี่ยวระหว่างคนในชุมชนเอาไว้

อัสวิน เนตร โพรธีแก้ว (2547:66) ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับโลกาภิวัตน์ทางวัฒนธรรมว่า ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีช่วยทำให้โลกใบนี้เล็กลง อำนาจทางการเมือง การทหาร และ ผลประโยชน์ด้านเศรษฐกิจได้ขยายปกคลุมไปทั่วทุกแดนของผืนแผ่นดินโลก มิติทางวัฒนธรรมก็เป็นส่วนสำคัญอีกประการหนึ่ง ซึ่งผลกระทบต่อสังคมโลกในวงกว้างทั้งประเทศกำลังพัฒนา และชาติที่พัฒนาแล้วต่างมีอาจหลีกเลี่ยงความเชื่อมโยงผูกพันถึงกันได้

โลกาภิวัตน์ทางวัฒนธรรมเป็นการเคลื่อนไหวถ่ายเทแลกเปลี่ยนความรู้และวิถีชีวิตระหว่างกันของมวลมนุษยชาติ ปรากฏการณ์ลักษณะดังกล่าวมีมาเนิ่นนานนับสหัสวรรษ และยังทวีความเข้มข้นมากขึ้น ในยุคที่การติดต่อสื่อสารสามารถทำได้อย่างง่ายดายและรวดเร็วดังเช่นทุกวันนี้

ผลกระทบทางวัฒนธรรมจากกระแสโลกาภิวัตน์ อาจก่อให้เกิดผลลัพธ์ 3 ประการคือ

1. วัฒนธรรมรวมตัว (Cultural Homogenization) คือการที่วัฒนธรรมท้องถิ่นสูญเสียดุลค่าที่เคยมี ทำให้เกิดการแปรสภาพและเปลี่ยนไปตามกระแสนิยมของโลก

2. วัฒนธรรมแตกตัว (Cultural Heterogenization) ในกรณีนี้โลกาภิวัตน์ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนระหว่างวัฒนธรรมจนยากเกินกว่าจะรวมซอมกันได้ ต่างคนต่างรักษาวัฒนธรรมของตนเอง จนอาจเกิดการปะทะแตกหักรุนแรงหรือสภาพต่างคนต่างอยู่โดยไม่ยุ่งเกี่ยวกับ

3. วัฒนธรรมลูกผสม (Cultural Hybridization) คือการผสมผสานจนยากเกินกว่าจะแยกส่วนใดส่วนหนึ่งออกจากกันได้ วัฒนธรรมแบบนี้มักเกิดขึ้นเสมอหากมีการไปมาหาสู่กัน รวมทั้งเมื่อติดต่อสื่อสารแบบรวมซอม ถ้อยทีถ้อยอาศัยกัน

นอกจากนี้ อัสวิน เนตร โพรธีแก้ว (2546:207) ยังได้เขียนเรื่องโลกาภิวัตน์กับอัตลักษณ์ชุมชนชุมชนไว้ว่า กระบวนการโลกาภิวัตน์กำเนิดขึ้นจากอำนาจแรงผลักดันทั้งด้านการเมืองและเศรษฐกิจ แต่ผลกระทบที่เกิดขึ้นตามมามีได้จำกัดตัวอยู่เฉพาะด้านการเมืองและเศรษฐกิจเท่านั้น ผลกระทบทาง “สังคมและวัฒนธรรม” เป็นอีกมิติหนึ่งซึ่งเกิดขึ้นมาอย่างที่มีอาจหลีกเลี่ยงได้ ประเทศไทยต้องเผชิญหน้ากับโลกาภิวัตน์เช่นเดียวกับนานาประเทศ ซึ่งเมื่อศึกษาถลกลงไปในหน่วยย่อยของชุมชนด้วยแล้ว ทำให้พบว่าปฏิกริยาที่เกิดขึ้นจากการไหลบ่าเข้ามาของโลกาภิวัตน์นี้ อาจก่อให้เกิดผลกระทบได้ในหลายรูปแบบด้วยกันคือ แบบหนึ่งมองว่าโลกเป็นฝ่ายเข้ามาทำลายจนท้องถิ่นต้องมีอันสูญสลายหายไป แต่จากการศึกษาวิจัยกลับพบว่า ท้องถิ่นไม่ได้อ่อนด้อยหรือปราศจากความสามารถในการต้านทานอำนาจจากภายนอกแต่อย่างใด ชุมชนอาจแสดงการต่อต้านหรือตอบโต้โลกาภิวัตน์ แต่อีกแบบหนึ่งชุมชนอื่นๆ อาจมียอมรับและปฏิบัติตามค่านิยมแบบโลกาภิวัตน์ ตัวอย่างของชุมชนที่ตอบโต้ทางวัฒนธรรม

ได้แก่ชุมชนเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ซึ่งยังคงยืนหยัดปฏิบัติตามค่านิยมและวิถีชีวิตเดิมของท้องถิ่นเอง โดยไม่คล้อยไหวไปกับกระแสที่ลั่งไหลเข้ามาจากภายนอก ทั้งนี้เนื่องจากเกาะเกร็ดเป็นชุมชนเชิงประวัติศาสตร์ มีความโดดเด่นในด้านวัฒนธรรม “ความเป็นมอญ” เปรียบเสมือนภาพสะท้อนของอัตลักษณ์วัฒนธรรม ทำให้เกาะเกร็ดมีความเจริญรุ่งเรืองมากขึ้นจากผลการส่งเสริมประชาสัมพันธ์ให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ส่วนตัวอย่างของชุมชนที่มีการยอมรับและปฏิบัติตามค่านิยมแบบโลกาภิวัตน์ได้แก่ ชุมชนนวนคร จังหวัดปทุมธานี เนื่องจากเป็นชุมชนก่อตั้งใหม่ (ประมาณสามสิบปี) และเป็นชุมชนอุตสาหกรรม ที่เป็นทั้งแหล่งงานและแหล่งพำนักอาศัยของประชากรเรือนแสนจากทุกภูมิภาคของประเทศ ซึ่งเดินทางจากต่างจังหวัดเข้ากรุง มุ่งแสวงหาอนาคตของตนไปพร้อมๆ กับแสวงโชคจากการค้าแรงงาน โดยมีเป้าหมายทางเศรษฐกิจเป็นหลัก ซึ่งมีใช้เรื่องแปลกที่ชาวนวนครส่วนใหญ่มักเปิดรับต่อกระแสวัฒนธรรมที่มาพร้อมกับโลกาภิวัตน์อย่างเต็มที่

แนวคิดโลกาภิวัตน์ทางวัฒนธรรมนี้ใช้วิเคราะห์ผลการวิจัยหัวข้อการเปลี่ยนแปลงการสื่อสารของชุมชนบ้านครัวเมื่อสภาพวิถีการดำเนินชีวิตและเศรษฐกิจเปลี่ยนแปลงไป

2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

กอบกวี ชื่นรักสกุล (2546) ศึกษาเรื่อง “การสื่อสารเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็งในเกาะเกร็ด”

ผลการวิจัยสรุปได้ว่า เป้าหมายการสร้างชุมชนเข้มแข็ง คือ เพื่อเพิ่มรายได้ให้ครอบครัว การฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมดั้งเดิม และความต้องการสร้างชื่อเสียงให้ชุมชน ปัจจัยที่ก่อให้เกิดคือ บุคคลภายนอก เช่น เจ้าหน้าที่รัฐเข้ามาเป็นผู้นำและสนับสนุน มีผู้นำชุมชนที่ดี มีความสามัคคี รวมถึงมีการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ เรื่องบทบาทการศึกษานั้น กลุ่มผู้นำเป็นแหล่งข้อมูลข่าวสารและเป็นผู้มีบทบาทจัดการกระแสข่าวในชุมชน คำแนะนำ กิจกรรมพัฒนา และเรื่องส่วนตัว การประกอบอาชีพ การสร้างความสัมพันธ์ และการรวมตัว บทบาทกลุ่มสมาชิกคือ การรับสาร ถ่ายทอดข่าวสาร เสนอข้อมูล แสดงความต้องการในการสร้างชุมชนเข้มแข็ง การฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมดั้งเดิม และช่วยตัดสินใจพัฒนาชุมชนกับรัฐ กลุ่มบุคคลภายนอกให้ข้อมูลข่าวสาร การจูงใจขอความร่วมมือ และสื่อสารกับภายนอกเพื่อพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง สื่อที่ใช้มากที่สุดคือ สื่อบุคคล และสื่อสิ่งพิมพ์ และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งผลิตโดยบุคคลภายนอก ปัญหาสำคัญที่เกิดในชุมชนคือ การสร้างความเชื่อถือให้เกิดขึ้นในชุมชนและขาดความร่วมมือจากสมาชิกที่มีการศึกษาสูง แก้ไขได้โดยผู้นำ ใช้การสื่อสารแบบจูงใจและสื่อสารตัวต่อตัวแบบผู้นำชุมชน กลุ่มชาวมอญมีความพึงพอใจสูงกว่าชาวไทย ทั้งด้านอาชีพที่เพิ่มขึ้น สิ่งแวดล้อมที่สวยงาม ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีดั้งเดิมที่คงอยู่ ความสามัคคีในชุมชน และการสร้างชื่อเสียงให้ชุมชน ในอนาคตมองว่าเศรษฐกิจจะดีขึ้น มีทายาททางวัฒนธรรม สภาพสังคมที่อบอุ่นแบบดั้งเดิมชนบท

ผลการวิจัยยังพบว่า คนในชุมชนควรมีส่วนร่วมในเนื้อหาของสื่อทุกชนิดที่ออกไปสู่ภายนอก และรัฐควรช่วยขยายตลาดสินค้าชุมชนไปสู่ตลาดภายนอกให้มากขึ้น

ชวลีรัตน์ เจริญพร (2543) ได้ศึกษาวิเคราะห์ศักยภาพการต่อสู้ของชุมชนบ้านครัว ในสถานการณ์โลว์กรณีสรางทางด่วนสายอรุณงษ์-ราชดำริ ตัดผ่านชุมชนแห่งนี้ตามข้อเสนอของการทางพิเศษแห่งประเทศไทยสรุปได้ว่าความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชุมชนบ้านครัวเกิดขึ้นจากการสร้างความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งหรือเป็นเจ้าของชุมชนให้กับชาวชุมชนที่อาศัยอยู่ การดำรงวัฒนธรรมตามหลักศาสนา กิจกรรมทางสังคมที่สร้างการมีส่วนร่วมของชาวชุมชน การประสานความร่วมมือในเรื่องต่างๆ ได้ยึดโยงชุมชนบ้านครัวไว้ นอกจากนี้คณะทำงานเฉพาะกิจยังได้สร้างความเข้มแข็งขององค์กรด้วยการปรับโครงสร้างองค์กร บทบาท และการจัดการของผู้ทำให้เหมาะสมต่อการต่อสู้ในเงื่อนไขต่างๆ ที่เปลี่ยนแปลงไป

ทรงชัย บุญส่งรุ่งเรือง (2548) ศึกษากลยุทธ์การสื่อสารการตลาดผลิตภัณฑ์ดอกไม้ประดิษฐ์ กรณีศึกษาโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ กลุ่มอาชีพสตรีดอกไม้ประดิษฐ์พบว่า กลยุทธ์การสื่อสารการตลาดผลิตภัณฑ์ดอกไม้ประดิษฐ์ของกลุ่มอาชีพสตรีดอกไม้ประดิษฐ์ประกอบไปด้วยกลยุทธ์ส่วนประสมทางการตลาดคือ กลยุทธ์การสื่อสารด้านผลิตภัณฑ์ กลยุทธ์การสื่อสารด้านบริการ กลยุทธ์การสื่อสารด้านราคา กลยุทธ์การสื่อสารด้านช่องทางการจำหน่าย และกลยุทธ์การสื่อสารการตลาดคือ การโฆษณา การประชาสัมพันธ์ การขายโดยพนักงานขาย การขายตรงโดยบุคคล และการตลาดโดยตรง สำหรับเครือข่ายการสื่อสารผลิตภัณฑ์ดอกไม้ประดิษฐ์ของกลุ่มอาชีพสตรีดอกไม้ประดิษฐ์พบว่า เป็นเครือข่ายการสื่อสารแบบมีศูนย์กลาง อันประกอบไปด้วยเครือข่ายการสื่อสารภายในและเครือข่ายการสื่อสารภายนอก มีประธานกลุ่มเป็นศูนย์กลางของเครือข่าย โดยใช้การสื่อสารตรงระหว่างบุคคล ไปยังบุคคล และการสื่อสารตรงระหว่างบุคคล ไปยังบุคคล โดยผ่านโทรศัพท์มือถือ และโทรศัพท์บ้านเป็นเครื่องมือในการสื่อสารระหว่างเครือข่าย

จึงสรุปผลได้ว่า การที่ผลิตภัณฑ์ดอกไม้ประดิษฐ์ของกลุ่มอาชีพสตรีดอกไม้ประดิษฐ์ประสบผลสำเร็จในปัจจุบันนี้ ต้องประกอบไปด้วยการมีกลยุทธ์การสื่อสารการตลาดเฉพาะตัวและใช้อย่างมีประสิทธิภาพ การมีเครือข่ายการสื่อสารที่เข้มแข็ง และการมีปัจจัยเกื้อหนุนทั้งปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายในเป็นตัวผลักดันไปสู่ความสำเร็จ

เสาวภา พรศิริพงษ์, พรทิพย์ อุศุภรัตน์ และดวงพร คำบุญวัฒน์ (2532) ทำการศึกษาเบื้องต้นเกี่ยวกับชุมชนบ้านครัวเหนือ (บ้านแขกครัว) สภาพเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ผลการวิจัยสรุปว่า ตลอดระยะเวลาเกือบ 200 ปี ที่ผ่านมา ชุมชนบ้านครัวเหนือได้มีการเปลี่ยนแปลงไปจากอดีตอย่างมากมาย ทั้งในด้านสภาพแวดล้อม กลุ่มเชื้อชาติ สภาพเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

การเพิ่มจำนวนของประชากรของประชาชนในขนาดพื้นที่ดินอันจำกัด ไม่สามารถขยายออกไปได้อีก เป็นสาเหตุสำคัญในการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมและอาคารบ้านเรือน ในลักษณะของการปลูกสร้าง และการต่อเติมอาคารอย่างขาดแผนผังที่ดี ไม่มีระบบระบายน้ำเสียและระบบกำจัดขยะมูลฝอย ก่อให้เกิดสภาวะแวดล้อมเสื่อมโทรม แออัด ไม่ถูกสุขลักษณะ และไร้ระเบียบ นอกจากนี้คลองแสนแสบที่เคยอำนวยประโยชน์นานัปการแก่ชุมชนแห่งนี้ ก็หมดบทบาทหน้าที่สำคัญลงไป

การลดบทบาทของอาชีพการทอผ้าไหมของชุมชน ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพเศรษฐกิจอย่างสำคัญ ชาวบ้านในชุมชนบ้านครัวเหนือส่วนใหญ่ไม่ได้เป็นเจ้าของกิจการทอผ้าไหมอีกต่อไป จากสภาพความเป็นจริงในปัจจุบันพบว่า ชาวบ้านในบ้านครัวเหนือมีสภาพเป็นลูกจ้างแรงงานของนายทุนทั้งในและนอกชุมชน อาชีพการทอผ้าไหมจึงไม่ได้เป็นอาชีพหลักของคนในชุมชนบ้านครัวเหนืออีกต่อไป อันมีผลให้ชาวบ้านต้องหาทางประกอบอาชีพอื่นเพื่อดำรงชีวิตอยู่ และอาชีพสำคัญอย่างหนึ่งในเวลาีนี้คือการทำบ้านเช่า ผู้ที่เช่าส่วนมากจะเป็นคนไทยต่างถิ่น ดังนั้นในปัจจุบันนี้ชุมชนบ้านครัวเหนือจึงไม่ได้มีเพียงกลุ่มคนที่สืบเชื้อสายมาจากบรรพบุรุษแขกจาม แต่ยังมีกลุ่มเชื้อชาติอื่นที่เข้าไปอาศัยในชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มคนไทยอีสานที่อพยพเข้ามาขายแรงงานในกรุงเทพฯ นอกจากนี้ก็มีกลุ่มคนไทยเชื้อสายจีน และคนไทยจากภาคอื่นๆ ซึ่งก็สามารถอยู่ร่วมกันกับกลุ่มคนไทยมุสลิมเชื้อสายแขกจามที่เป็นเจ้าของดินเดิม ได้ดีพอสมควร

ในขณะที่สภาพสังคมภายนอกชุมชนเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว แต่สำหรับภายในชุมชนบ้านครัวเหนือแล้วนับว่าการเปลี่ยนแปลงนั้นอยู่ในระดับที่ไม่รวดเร็วนัก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะลักษณะวัฒนธรรมมุสลิมที่ใช้หลักศาสนาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตอย่างค่อนข้างเคร่งครัด จะเห็นได้ชัดคือความสัมพันธ์ของกลุ่มเครือญาติและกลุ่มวัฒนธรรมอิสลามในชุมชนบ้านครัวเหนือ แต่ในขณะเดียวกันชาวชุมชนบ้านครัวเหนือเองก็พร้อมที่จะปรับตัวให้อยู่ร่วมกับสังคมภายนอกได้และมีความสำนึกในความเป็นส่วนร่วมกับสังคมไทย ดังจะเห็นได้จากความสำนึกและการมีส่วนร่วมในทางการเมืองที่ชาวชุมชนบ้านครัวเหนือมีความกระตือรือร้นในการที่จะมีส่วนร่วมเป็นอย่างมาก

โศจิวัจน์ บุญประดิษฐ์ (2543) ศึกษาเรื่อง “กลยุทธ์การสื่อสารของชุมชนบ้านครัวในการสร้างความเข้มแข็งภายในชุมชน ในกรณีพิพาทโครงการก่อสร้างถนนรวมและกระจายการจราจร”

ผลการวิจัยสรุปได้ว่า ปฏิสัมพันธ์ของชาวชุมชนเป็นการสื่อสารระหว่างบุคคลที่มีลักษณะสองทาง แบ่งได้เป็น 3 ระดับคือ ระดับบุคคล ได้แก่ การทักทาย การพูดคุย ระดับกลุ่ม ได้แก่ การประชุม การพูดคุยของคนกลุ่มต่างๆ ระดับชุมชน เป็นการสื่อสารระหว่างกลุ่มหลายๆ กลุ่มที่มีความซับซ้อนกัน ลักษณะที่ชาวชุมชนแสดงถึงความรู้สึกผูกพัน ความรู้สึกติดดิน และผสานความร่วมมือต่างๆ เช่น กิจกรรมทางศาสนา การเมือง สุขภาพและอนามัย การพัฒนาสภาพแวดล้อมภายในชุมชน การแข่งขันกีฬา การบริจาค และการประชุม ปัจจัยที่ชาวชุมชนแสดงถึงความผูกพันต่อชุมชน ได้แก่

ความเป็นมุสลิม ลักษณะของกิจกรรม แก่นนำริเริ่มกิจกรรม และผลกระทบจากกรณีทางด่วน กลยุทธ์ การสื่อสารของแก่นนำชุมชนในการจัดการปัญหา ได้แก่ การใช้ศาสนาอิสลามในการรวมคนในชุมชน กระประสานกลุ่มแก่นนำ การจัดการในชุมชน การใช้เทคโนโลยีทางการสื่อสาร การกระจายข่าวสาร อย่างรวดเร็วภายในชุมชน การใช้สื่อเฉพาะกิจโดยเสนอเรื่องราวแนวคิดทางศาสนาอิสลาม ใช้ภาษาที่ กระชับ เข้าใจง่าย ใช้สื่อมวลชนเผยแพร่ข่าวสารให้เป็นประเด็นข่าวระดับประเทศ และการสร้าง พันธมิตรภายนอก กลยุทธ์การสื่อสารในการสร้างความเข้มแข็งภายในชุมชน ได้แก่ การสื่อสารภายใน ชุมชน ซึ่งเกิดจากการสร้างปฏิสัมพันธ์ให้เกิดขึ้นภายในชุมชน โดยใช้ “กิจกรรม” ที่เป็นประโยชน์ต่อ ชุมชนในการดึงคนในชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ การใช้หลักศาสนาในการสร้างความ สามัคคีของคนในชุมชน และการใช้คนนอก ได้แก่ นักวิชาการและสื่อมวลชนที่ช่วยเผยแพร่เรื่องราว ของชุมชนให้เป็นที่แพร่หลายในระดับประเทศ

อมรรัตน์ อุคมเรืองเกียรติ ศึกษาเรื่อง “การสื่อสารและกระบวนการถ่ายทอดทาง วัฒนธรรมเพื่อสร้างอัตลักษณ์ของชุมชนเกาะเกร็ด”

ผลการวิจัยสรุปได้ว่า คนรุ่นกลางเป็นกลุ่มที่มีบทบาทในการสื่อสารมากที่สุด ในขณะที่ กลุ่มคนรุ่นใหม่มีการต่อต้านพลังอำนาจการครอบงำจากคนรุ่นกลางและพยายามรักษาพื้นที่ของตนเอง ไว้ โดยใช้กลยุทธ์การต่อรอง มีการสร้างผลงานศิลปะหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผาที่บ่งบอกอัตลักษณ์ เฉพาะบุคคลมากขึ้น ส่วนการให้ความหมายและคุณค่าในอัตลักษณ์ร่วมด้านศิลปะหัตถกรรม เครื่องปั้นดินเผาของชุมชนนั้น พบว่าชาวชุมชนเกาะเกร็ดมีความภูมิใจในอัตลักษณ์ของชนชาติมอญที่ มีการสื่อสารผ่านออกมาในงานศิลปะหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผาเก่าแก่ที่ช่วยสร้างชื่อเสียงให้แก่ชุมชน รวมทั้งความภาคภูมิใจในการได้เป็นสัญลักษณ์ของจังหวัดนนทบุรี นอกจากนี้ อัตลักษณ์ร่วมดังกล่าว ยังมีคุณค่าต่อชาวชุมชนเกาะเกร็ดด้านอรรถประโยชน์ของงานศิลปะหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผา ในการ ใช้สอยและแลกเปลี่ยนที่ส่งผลให้เกิดการสร้างรายได้ตามลักษณะของเศรษฐกิจวัฒนธรรมนิยมใน ปัจจุบัน ด้านกระบวนการสืบทอดทางวัฒนธรรมพบว่า กลุ่มคนรุ่นเก่าและรุ่นกลาง ทำหน้าที่เชื่อมโยง ให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมดำรงรักษาอัตลักษณ์ร่วมของชุมชน ด้วยการผลิตซ้ำและ ปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ด้านศิลปะหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผา แต่ในกลุ่มคนรุ่นใหม่จะให้ความสำคัญในการ สืบทอดทางวัฒนธรรม โดยการเรียนรู้และการสร้างอัตลักษณ์เฉพาะของงานศิลปะหัตถกรรม เครื่องปั้นดินเผาในแบบของตนเอง สรุปได้ว่าอัตลักษณ์ร่วมด้านศิลปะหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผา นี้ ส่งผล ให้ชุมชนเกาะเกร็ดเป็นชุมชนเข้มแข็ง โดยอัตลักษณ์ร่วมดังกล่าวทำหน้าที่เป็นสื่อ เพื่อช่วยสร้าง จิตสำนึกร่วม มีการรวมกลุ่มเพื่อสร้างกิจกรรมที่ต่อเนื่องหลากหลาย ก่อให้เกิดเครือข่ายการสื่อสารของ บุคคลทั้งภายในและภายนอกชุมชน

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การสื่อสารของชุมชนบ้านครัวผ่านผลิตภัณฑ์ผ้าไหม” แบ่งรายละเอียดเนื้อหาสำคัญของระเบียบวิธีวิจัยเป็นหัวข้อ ดังนี้

3.1 รูปแบบของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้การสำรวจเอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (Indepth Interview) มีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาการสื่อสารของชุมชนบ้านครัวเป็นหลักกว่ามีการสื่อสารภายในอย่างไรจึงสามารถร่วมมือกันผลิตผ้าไหมที่มีคุณภาพและชื่อเสียง มีการสื่อสารกับบุคคล/สังคมภายนอก อย่างไร จึงทำให้ผ้าไหมได้รับความสนใจจากบุคคลภายนอกชุมชน กระบวนการผลิตผ้าไหมสามารถสะท้อนวิถีชีวิตของชุมชนบ้านครัว และการสื่อสารของชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงอย่างไรจากอดีตถึงปัจจุบัน เมื่อสภาพวิถีดำเนินชีวิตและเศรษฐกิจของชุมชนบ้านครัวเปลี่ยนแปลงไป

3.2 กลุ่มเป้าหมายในการวิจัย

หลักเกณฑ์ในการคัดเลือกกลุ่มเป้าหมาย คือ

1. กลุ่มผู้เกี่ยวข้องโดยตรงกับการผลิตผ้าไหม
  - 1.1 เจ้าของกิจการในอดีต (2 คน) และปัจจุบัน (2 คน)
  - 1.2 ผู้ร่วมในกระบวนการผลิตในอดีต (2 คน) และปัจจุบัน (2 คน)
  - 1.3 ผู้ซื้อ (2 คน), คนกลาง (1 คน)
2. กลุ่มผู้เกี่ยวข้องโดยอ้อมกับการผลิตผ้าไหม
  - 2.1 ผู้อาวุโสที่รู้เห็นเหตุการณ์ (2 คน)
  - 2.2 ผู้นำชุมชน :
    - อีหม่าม (1 คน)
    - ประธานกรรมการชุมชนบ้านครัวเหนือ (1 คน)
  - 2.3 ผู้นำชุมชนอย่างไม่เป็นทางการ (1 คน)
  - 2.4 ผู้แทนสำนักงานเขตราชเทวี (1 คน)

รวม 17 คน

3.3 วิธีการวิจัย

1. การสำรวจเอกสาร เป็นการเก็บข้อมูลจากแหล่งข้อมูลประเภทเอกสาร ได้แก่ หนังสือ และงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และการทอผ้าไหมของชุมชนบ้านครัว
2. การสัมภาษณ์เชิงลึก เป็นการเก็บข้อมูลจากแหล่งข้อมูลประเภทบุคคล ซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายในการวิจัย ได้แก่ กลุ่มเป้าหมายดังกล่าวข้างต้น

3.4 วิธีการเข้าถึงข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้จัดลำดับการเข้าถึงข้อมูลดังนี้

1. ผู้วิจัยศึกษาข้อมูลเบื้องต้นจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ประวัติความเป็นมาของชุมชน วิถีชีวิตความเป็นอยู่ หลักคำสอนและหลักปฏิบัติทางศาสนาอิสลาม โครงสร้างทางสังคม และสภาพแวดล้อมทั่วไปภายในชุมชน เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการวิจัยและเตรียมความพร้อมในการเข้าพบกลุ่มเป้าหมาย
2. ผู้วิจัยทำการศึกษาวินิจฉัยเบื้องต้น โดยลงสำรวจพื้นที่ของชุมชนในระหว่างการศึกษา และเข้าร่วมกิจกรรมกับคนในชุมชน และเกริ่นแนะนำตัวกับกลุ่มเป้าหมายพอสังเขป
3. ผู้วิจัยเข้าพบกลุ่มเป้าหมายโดยมีจดหมายอย่างเป็นทางการจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์ ถึงประธานชุมชนบ้านครัวเหนือ(นายสัมฤทธิ์ ลิขันธ์บุตร) เพื่อขออนุญาตเข้าเก็บข้อมูลในชุมชนบ้านครัวเหนือซึ่งก็ได้รับอนุญาต และมอบหมายให้ผู้นำอย่างไม่เป็นทางการของชุมชนบ้านครัวเหนือ (นางสมใจ เนื่องนิยม) เป็นผู้พาผู้วิจัยไปพบกับกลุ่มเป้าหมายเพื่อขอสัมภาษณ์ โดยผู้วิจัยได้แนะนำตัวและอธิบายถึงจุดมุ่งหมายของการวิจัย พร้อมทั้งประโยชน์ของการวิจัยและแนวทางการสัมภาษณ์

3.5 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเป็นผู้รวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง โดยอาศัยวิธีการที่หลากหลายในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริงและสมบูรณ์ โดยกำหนดวิธีการเก็บข้อมูลดังนี้

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร ได้แก่ ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชน ศิลปวัฒนธรรม วิถีชีวิตความเป็นอยู่ ข้อมูลจากสื่อสิ่งพิมพ์เกี่ยวกับผ้าไหมบ้านครัว
2. การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสังเกต (Observation) ผู้วิจัยใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participatory Observation) รวมไปถึงการสังเกตพฤติกรรม การแสดงออกของคนในชุมชนในบริบททั่วไป
3. การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ (Interview) ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์ ควบคู่ไปกับการสังเกตต่อกิจกรรม ทำทางระหว่างการสัมภาษณ์พูดคุย

3.6 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่

1. แบบสัมภาษณ์เชิงลึกที่ไม่เป็นทางการ
2. เครื่องบันทึกเสียง
3. กล้องถ่ายภาพ
4. การจดบันทึก

การสัมภาษณ์เชิงลึก เป็นเครื่องมือที่สร้างขึ้นโดยศึกษาจากเทคนิคการสร้างและแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง โดยให้แนวคำถามครอบคลุมรอบแนวคิดและขอบเขตการวิจัย และเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ เนื้อหาของคำถามสามารถปรับได้ตามลักษณะของผู้ถูกสัมภาษณ์ ช่วงเวลาและโอกาส แนวคำถามเป็นคำถามปลายเปิดที่ผู้ถูกสัมภาษณ์สามารถตอบและแสดงความคิดเห็นได้ โดยเลือกใช้คำถามให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย

3.7 ความเชื่อถือได้ของข้อมูล

ข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีตรวจสอบหลายวิธีด้วยกัน คือ การศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารต่างๆ การใช้สัมภาษณ์เจาะลึก การสังเกตต่อกับปฏิกิริยา การแสดงออกในขณะสัมภาษณ์หรือพูดคุยกับแกนนำ กรรมการชุมชน และชาวชุมชนทั่วไป ตลอดจนการตรวจสอบข้อมูลโดยให้กลุ่มเป้าหมายที่ได้สัมภาษณ์เป็นผู้ตรวจสอบประเด็นสำคัญต่างๆ และข้อมูลทุกส่วนมาใช้ประกอบกันในการทบทวนตรวจสอบข้อมูล นอกจากนี้ ความเชื่อถือได้ของข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยให้ความสำคัญต่อกระบวนการในการเก็บข้อมูลเป็นอย่างยิ่ง และมีแนวทางปฏิบัติเพื่อเสริมสร้างความน่าเชื่อถือของข้อมูลเพิ่มขึ้น ดังนี้

1. ควบคุมสถานการณ์การวิจัย เพื่อให้ได้ข้อมูลที่น่าเชื่อถือโดยการเลือกกลุ่มเป้าหมายโดยขอคำแนะนำจากผู้นำชุมชน (เป็นทางการและไม่เป็นทางการ และถามจากชาวชุมชน) สร้างสัมพันธภาพและความจริงใจ ความไว้วางใจที่ดีกับกลุ่มเป้าหมายอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้เกิดความร่วมมือตลอดระยะเวลาที่ดำเนินการวิจัย

2. ก่อนการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้ชี้แจงรายละเอียดและขั้นตอนในการวิจัย ทำความเข้าใจร่วมกันกับกลุ่มเป้าหมายเพื่อให้เกิดความร่วมมือ สามารถให้ข้อมูลได้ตามความเป็นจริง

3. ผู้วิจัยฝึกฝนและพัฒนาตนเองในเรื่องเทคนิคการสัมภาษณ์ การสังเกต และการบันทึกข้อมูล ทั้งก่อนการเก็บข้อมูลจริงเพื่อให้เกิดทักษะก่อนดำเนินการเก็บข้อมูลจริง

4. ผู้วิจัยกำหนดบันทึกการสังเกต โดยการจดจำปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นหากช่วงเวลาที่เก็บข้อมูลไม่สามารถทำการบันทึกด้วยการจดจำได้ และเมื่อออกจากชุมชนแล้วผู้วิจัยสามารถดำเนินการบันทึกปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น โดยทันที หากเป็นการสัมภาษณ์ที่ได้ขออนุญาตผู้ถูกสัมภาษณ์แล้ว เมื่อ

การสัมภาษณ์เสร็จสิ้น ผู้วิจัยถอดเทปการสัมภาษณ์อย่างละเอียดตามความเป็นจริงในทันที ซึ่งช่วยให้สามารถลำดับประเด็นและเหตุการณ์ได้อย่างต่อเนื่องและนำข้อมูลที่สรุปได้ไปวางแผนในการสัมภาษณ์ครั้งต่อไปได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

5. ผู้วิจัยให้ความสำคัญเรื่องจริยธรรมในการทำวิจัยและการพิทักษ์ส่วนบุคคลของกลุ่มเป้าหมาย กรณีที่กลุ่มเป้าหมายไม่เต็มใจที่จะให้สัมภาษณ์ในบางประเด็นก็สามารถยกเลิกการให้ข้อมูลได้ทุกขั้นตอนการวิจัยและพยายามไม่ให้เกิดผลเสียหายต่อกลุ่มเป้าหมายและชุมชน

3.8 ระยะเวลาในการเก็บข้อมูล

ใช้เวลาในการเก็บข้อมูลประมาณ 2 เดือน คือตั้งแต่วันที่ 14 พฤศจิกายน 2548 ถึงวันที่ 16 ธันวาคม 2548

3.9 การวิเคราะห์ข้อมูล

หลังจากที่ได้ข้อมูลจากการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีต่างๆ แล้ว ผู้วิจัยจะนำข้อมูลมาจัดระบบข้อมูล รวบรวม และแบ่งหมวดหมู่และประเภทของข้อมูลตามขอบเขตการวิจัย ได้แก่ ความเป็นมาของชุมชนบ้านครัว, ธุรกิจผ้าไหม, การสื่อสารของชุมชนบ้านครัว และการเปลี่ยนแปลงของการสื่อสาร จากนั้นนำข้อมูลมาวิเคราะห์โดยใช้แนวคิดและทฤษฎีในบทที่ 2 เป็นกรอบในการวิเคราะห์ โดยมีขั้นตอนในการวิเคราะห์หลักในการวิเคราะห์ ดังนี้

1. การใช้แนวคิด ทฤษฎีในบทที่ 2 สร้างกรอบแนวคิดในการวิเคราะห์
2. การตรวจสอบข้อมูลด้วยการให้กลุ่มเป้าหมายบางคนที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนั้นและพอจะขอความช่วยเหลือได้ ช่วยตรวจสอบและรับรองความถูกต้องของข้อมูล ได้แก่ นางสมใจ เนื่องนิยม (ผู้นำที่ไม่เป็นทางการของชุมชน) และนายมนัสนันท์ เบญจรงค์จินดา (เจ้าของกิจการปัจจุบัน)
3. ตรวจสอบดูความครบถ้วนและคุณภาพของข้อมูล โดยประเมินว่าข้อมูลที่ได้มาครบถ้วนและมีคุณภาพเพียงพอที่จะตอบปัญหาการวิจัยหรือไม่ และได้ทำการเก็บข้อมูลเพิ่มเติมในบางเรื่อง
4. จัดบันทึก และทำรหัส (coding) ข้อมูลที่ได้ตามหัวข้อวัตถุประสงค์การวิจัย
5. ทำข้อสรุปชั่วคราวและกำจัดข้อมูลที่ไม่ต้องการ
6. สร้างบทสรุป โดยนำข้อสรุปย่อยๆ มาเชื่อมโยงกัน เพื่อให้เป็นบทสรุปที่จะตอบปัญหาของการวิจัย

รายละเอียดของการวิเคราะห์ข้อมูลในแต่ละส่วนมีดังนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลในแต่ละกรณีศึกษาโดยการจัดเพิ่มข้อมูล การวิจัยครั้งนี้มีการเก็บข้อมูลในหลายรูปแบบ แบ่งออกเป็น ข้อมูลเอกสาร ข้อมูลจากการสังเกต การสัมภาษณ์ ซึ่งเป็นข้อมูลเชิงคุณภาพไม่สามารถเจนนับได้ ผู้วิจัยจึงได้วิเคราะห์โดยการตีความหมาย โดยนำเอาคำ วลี ประโยค อากัปกริยา พฤติกรรมการแสดงออก บริบททางสังคม มาจัดเป็นหมวดหมู่ตามความเกี่ยวข้องตามขอบเขตการวิจัย

2. การสรุปเรื่องของแต่ละกรณีศึกษา วิเคราะห์หาข้อสรุปตามสาระสำคัญของกรวิจัย โดยนำข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งหมดมาผสมผสานกันเพื่อนำไปสู่การสรุปประเด็นในแต่ละกรณีศึกษา

3. วิเคราะห์สรุปรวม โดยนำข้อมูลสาระสำคัญของแต่ละกรณีศึกษา มาตีความหมายเพื่อสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (Inductive Method) โดยการวิเคราะห์เพื่อตอบคำถามตามวัตถุประสงค์ และปัญหำนำการวิจัย

3.10 การนำเสนอข้อมูล

ผู้วิจัยนำเสนอข้อมูลในแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Analysis Descriptive) โดยนำเสนอข้อมูลตามสัดส่วนของปัญหำนำในการวิจัย ประกอบกับบรรยายขั้นตอนหรือวิธีการต่างๆ โดยการนำเสนอข้อมูลแบ่งเป็น 3 ตอน ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยคือ

3.10.1 ชุมชนบ้านครัว กระบวนการผลิต และธุรกิจผ้าไหมในอดีตและปัจจุบัน และปัจจัยภายนอกที่มีผลกระทบต่อสังคมของชาวชุมชนบ้านครัว

3.10.2 การสื่อสารภายในชุมชนบ้านครัวในอดีตและปัจจุบัน

3.10.3 การสื่อสารระหว่างชุมชนบ้านครัวกับบุคคล/สังคมภายนอก ในอดีตและปัจจุบัน

บทที่ 4

ผลการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “การสื่อสารของชุมชนบ้านครัวผ่านผลิตภัณฑ์ผ้าไหม” ซึ่งมีวัตถุประสงค์การวิจัยคือ

1. เพื่อศึกษาการสื่อสารของชุมชนบ้านครัว (ระหว่างชาวชุมชน และระหว่างชุมชนกับภายนอก) ผ่านผลิตภัณฑ์ผ้าไหมของชุมชนบ้านครัว
2. เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงของการสื่อสารของชุมชนบ้านครัวเมื่อสภาพและวิถีการดำเนินชีวิตและเศรษฐกิจเปลี่ยนแปลงไป

4.1 ชุมชนบ้านครัว กระบวนการผลิต และธุรกิจผ้าไหมในอดีต ปัจจุบัน และปัจจัยภายนอกที่มีผลกระทบต่อสังคมของชาวชุมชนบ้านครัว

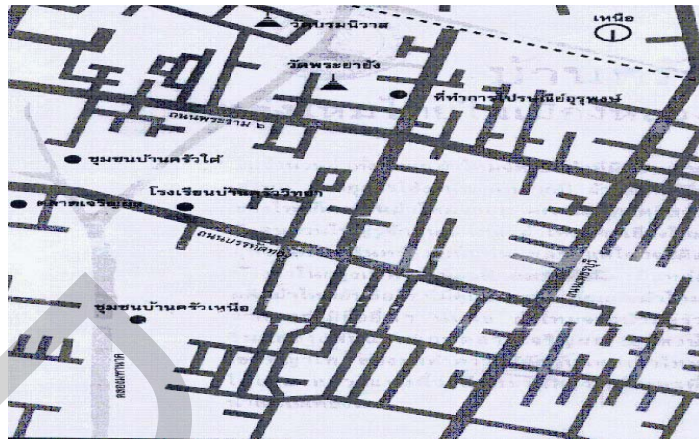
ในการที่จะศึกษาถึงเรื่องการสื่อสารของชุมชนบ้านครัวผ่านผลิตภัณฑ์ผ้าไหม และการเปลี่ยนแปลงของการสื่อสารในอดีตและปัจจุบันตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยนั้น ผู้วิจัยจำเป็นต้องศึกษาเกี่ยวกับชุมชนบ้านครัว กระบวนการผลิต ธุรกิจผ้าไหมในอดีตและปัจจุบัน และปัจจัยภายนอกที่มีผลกระทบต่อสังคมของชาวชุมชนบ้านครัวเพื่อเป็นพื้นฐานและข้อมูลประกอบในการวิเคราะห์ผลวิจัย ซึ่งผลการวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีดังต่อไปนี้ คือ

4.1.1 ชุมชนบ้านครัว

ชุมชนบ้านครัว : เป็นหนึ่งในชุมชนดั้งเดิมของกรุงเทพมหานครที่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาและวิถีชีวิตที่สืบทอดกันมาเป็นระยะเวลากว่า 200 ปี มีรกรากทางวัฒนธรรมที่ฝังแน่นและมีอัตลักษณ์เป็นของตนเอง ตั้งอยู่ริมคลองแสนแสบใต้ มีพื้นที่ส่วนใหญ่อยู่ในเขตราชเทวี แบ่งเป็นชุมชนบ้านครัวเหนือ ชุมชนบ้านครัวตะวันตก และมีพื้นที่อีกส่วนในเขตปทุมวัน เป็นชุมชนบ้านครัวได้ประชากรส่วนใหญ่ของบ้านครัวนับถือศาสนาอิสลาม ภายในชุมชนมีโรงเรียน มัสยิด สุสาน ศูนย์ชุมชน ศูนย์ดับเพลิง และสาธารณสุขชุมชน เป็นชุมชนมุสลิมใหญ่ที่สุดแห่งกรุงเทพมหานคร ที่มีสาธารณูปโภคพื้นฐานครบถ้วน

พื้นที่บ้านครัวในเขตราชเทวี เดิมที่มีชาวมุสลิมอาศัยอยู่ เริ่มตั้งแต่รอยต่อเขตวัดพระยาขังยาวตามคลองแสนแสบใต้ จรดปากคลองพญาไทซึ่งถูกปรับปรุงเป็นถนนเพชรบุรีซอย 12 และพื้นที่รอยต่อเขตวัดพระยาขังบางส่วนถูกเวนคืนสร้างทางด่วนขั้นที่ 2 ไปแล้ว

พื้นที่บ้านครัวในเขตปทุมวัน เดิมที่มีชาวมุสลิมอาศัย เริ่มตั้งแต่รอยต่อปากคลองนางหงษ์ ข้างวัดบรมนิวาสยาวตามคลองแสนแสบใต้ จรดปากคลองนางหงษ์ที่ออกสู่คลองแสนแสบใต้ อยู่ที่ หลังตลาดเจริญผล และมีพื้นที่บางส่วนได้ถูกเวนคืนสร้างทางด่วนขั้นที่ 2 ไปแล้วเหมือนกัน

ภาพที่ 4.1 ภาพถ่ายทางอากาศของชุมชนบ้านครัว

ที่มา : เรื่องศักดิ์ คำริห์เลิศ, 2545 : ภาคผนวก

ชุมชนบ้านครัวเหนือ หรือที่คนทั่วไปรู้จักกันในนามของบ้านแขกครัวเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนชอยกิ่งเพชรที่มีลักษณะเด่นๆ น่าสนใจหลายประการ เช่น เป็นชุมชนที่มีประวัติศาสตร์ร่วมสมัยกับกรุงเทพมหานคร เป็นชุมชนของคนเชื้อสายแขกจามซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ถูกกลืนออกไปจากแผนที่โลกในปัจจุบันนี้ นอกจากแขกจามหรือแขกครัวที่เป็นคนกลุ่มเดิมของชุมชนบ้านครัวเหนือแล้วยังมีกลุ่มคนไทยเชื้อสายจีน กลุ่มคนไทยพุทธจากภาคอีสานและภาคอื่นๆ เข้ามาอยู่อาศัยร่วมกันในชุมชนอย่างสงบสุข ซึ่งกลุ่มคนเหล่านี้ต่างก็มีประวัติความเป็นมา แบบแผนการดำเนินชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อ ศาสนา และวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน แต่ขณะเดียวกันแต่ละกลุ่มก็ต่างมีแนวทางในการปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ สิ่งแวดล้อมต่างๆ ภายในชุมชนได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้วิถีชีวิตของคนในชุมชนบ้านครัวเหนือจากอดีตจนถึงปัจจุบันยังเกี่ยวข้องกับทอผ้าไหมอันถือว่าเป็นอาชีพหลักอันสำคัญของชุมชน

คุณสัมฤทธิ์ ประธานกรรมการชุมชนบ้านครัวเหนือ เล่าว่า “ในปี 2505 ในยุคของจอมพลสฤษดิ์ ทางกรต้องการสร้างถนนจริงๆ แล้วเขาจะทำตั้งแต่สี่แยกเจริญผลมุ่งตรงไปยังโคกสีเข็ม แต่จอมพลสฤษดิ์เห็นว่าถ้าทำแล้วจะตัดผ่านมัสยิดและสุสานที่ฝั่งศพ ก็เลยเบี่ยงไปกลายเป็นสามแยก (สามแยกพงษ์พระราม) ทำให้บ้านครัวถูกแบ่งออกเป็น บ้านครัวเหนือ บ้านครัวใต้ และบ้านครัวตะวันตก” (สัมฤทธิ์ สิชันชกบุตร, สัมภาษณ์, 12 ธันวาคม 2548)

ภาพที่ 4.2 มัสยิดขามมีอุลค็อยรียะห์ (มัสยิดใหญ่)

ประวัติศาสตร์ชุมชน

เมื่อ พ.ศ. 2376 ตรงกับรัชสมัยสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ไทยทำสงครามกับเขมรได้กวาดต้อนเชลยสงครามชาวเขมรรวมทั้งชาวจามเข้ามาตั้งบ้านเรือนอยู่ในกรุงเทพฯ ผ่านทางเมืองปราจีนบุรี ครอบครัวเขมรมีประมาณ 3,000 คนเศษ ได้แบ่งครอบครัวไว้สำหรับเมืองปราจีนบุรีบ้าง ที่เหลือนั้นทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดครอบครัวเขมรไปอยู่ที่คลองมหานาคตลอดไปจนคลองหัวหมาก บางกะปิ พร้อมทั้งพระราชทานที่บ้านสวนให้อยู่ทำมาหากินตามปกติและให้เป็นไพร่หลวงรักษาเรือรบตามริมคลองบางกะปิ เขมรพวกนี้ได้ชื่อว่าเป็นแขกเขมร โดยมีบิดาเป็นแขก มารดาเป็นเขมร ไทยเรียกว่าแขกคร้ว เพราะไทยกวาดครอบครัวมาทั้งหมด (ชวน ธนากรขำสุวัฒน์, 2514 : 21-22) ดังนั้นพวกจามหรือแขกจามที่บ้านคร้ว ชุมชนกิ่งเพชร จึงมีชื่อเรียกอีกอย่างว่า “แขกคร้ว”

แขกคร้วอพยพมาจากเมืองพระตะบอง ประเทศกัมพูชา มาอยู่ที่ชุมชนบ้านคร้วเหนือนี้ประมาณ 4 ชั่วโมงคนแล้ว สมัยก่อนบริเวณนี้เรียกว่า บ้านแขกคร้ว เป็นมุสลิมมาจากหลายๆ ตำบลในเขมร (เสาวภา พรสิริพงษ์, พรทิพย์ อุษุภรัตน์ และดวงพร คำบุญวัฒน์, 2532:6)

ศาสนา

ศาสนาที่สำคัญของชุมชนบ้านครัวเหนือ คือ ศาสนาอิสลาม โดยที่มีผู้นับถือศาสนานี้ถึงร้อยละ 70 ที่เหลือนับถือศาสนาพุทธ ศาสนาอิสลามมีอิทธิพลต่อการจัดองค์กรทางสังคมในชุมชนนี้ เนื่องจากชาวไทยพุทธส่วนใหญ่อพยพมาจากภายหลังและส่วนใหญ่มาจากอีสาน เพื่อมาหางานทำในเมืองหลวงและอยู่ในฐานะผู้เช่าอาศัย และเป็นลูกจ้าง ในขณะที่ชาวไทยมุสลิมส่วนใหญ่อยู่ในฐานะผู้ให้เช่า และเป็นนายจ้าง ฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมของชาวไทยพุทธในชุมชนนี้จึงต่ำกว่าชาวไทยมุสลิมเล็กน้อย (จรรยา สิมสัจจา, 2528 : ภาคผนวก 2)

ประชากร

ชุมชนบ้านครัวเหนือมีจำนวนหลังคาเรือน 623 หลัง และมีจำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น 1,121 ครัวเรือน มีประชากรประมาณ 6,200 คน แยกเป็นประชากรชายร้อยละ 47.12 ประชากรหญิงร้อยละ 52.88 ความหนาแน่นของประชากร 180 คนต่อไร่ ประชากรร้อยละ 70 เป็นไทยมุสลิม ที่เหลือเป็นไทยเชื้อสายจีน ไทยภาคอีสาน ภาคกลาง และภาคอื่นๆ (จงจิตร พัฒนาเมธิกุล, 2522 :2) ปัจจุบันไม่ทราบจำนวนที่แน่นอนเพราะยังไม่มี การสำรวจ (สนใจ เนื่องนิยม, สัมภาษณ์, 11 พฤศจิกายน) แต่คุณสัมฤทธิ์กล่าวว่า มีประมาณ 500 หลังคาเรือน (สัมฤทธิ์ สัจจกบุตร, สัมภาษณ์, 12 ธันวาคม 2548)

ประชากรที่อาศัยอยู่ในชุมชนบ้านครัวเหนือสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 กลุ่มใหญ่ๆ ได้แก่

1. กลุ่มคนไทยมุสลิม

ประชากรส่วนใหญ่ของชุมชนนี้ร้อยละ 70 เป็นชาวไทยมุสลิม ซึ่งประกอบด้วย ไทยมุสลิมรุ่นเก่า และไทยมุสลิมรุ่นใหม่ ไทยมุสลิมรุ่นเก่าเป็นพวกที่มีความผูกพันกับประเพณีดั้งเดิม ไม่ค่อยยอมรับความเปลี่ยนแปลง พอใจที่จะอาศัยอยู่ในชุมชนนี้ตลอดไป ไม่คิดจะย้ายออกไปอยู่ข้างนอก ถึงแม้จะมีโอกาสก็ตาม ส่วนไทยมุสลิมรุ่นใหม่เป็นคนรุ่นหลังที่ยอมรับแนวความคิดและวัฒนธรรมใหม่ๆ จากภายนอกได้ง่ายกว่าและยอมรับการเปลี่ยนแปลง เป็นพวกที่มีการศึกษาดีกว่าคนรุ่นเก่า มีความเคร่งครัดทางศาสนาน้อยกว่า ไม่รู้ภาษาเขมรแต่จะได้เรียนภาษาอาหรับเพื่ออ่านพระคัมภีร์อัลกุรอาน กลุ่มไทยมุสลิมรุ่นใหม่กำลังได้รับการยอมรับและสนับสนุนจากชุมชนให้เข้ามามีบทบาทในการปฏิบัติงานของชุมชนมากขึ้น เช่นเป็นกรรมการของชุมชน

2. กลุ่มคนไทยเชื้อสายจีน

ถิ่นฐานเดิม กลุ่มคนไทยเชื้อสายจีนที่อาศัยอยู่ในชุมชนบ้านครัวเหนือบางส่วนเป็นกลุ่มชนที่อพยพมาจากประเทศจีนหรือเป็นผู้ที่สืบเชื้อสายมาจากชาวจีนอพยพ ลักษณะของการเข้ามาเป็นแบบต่างคนต่างมา มิได้เข้ามาเป็นกลุ่มแบบแขกครัว สำหรับระยะเวลาที่เข้ามาอาศัยอยู่ในชุมชนประมาณได้ไม่ต่ำกว่า 70 ปี กลุ่มคนไทยเชื้อสายจีนที่อาศัยอยู่ในชุมชนนี้ประกอบอาชีพเกษตรกรรม มิใช่ทำการค้า เพราะจากการพูดคุยกับชาวไทยมุสลิมพบว่าในสมัยก่อนคนไทยมุสลิมในบ้านครัวเหนือนอกจากจะมีอาชีพทอผ้าไหม เอาผ้าไหมไปขายตามต่างจังหวัดและเดินเรือแล้วยังทำการค้าขายเล็กๆ น้อยๆ ใน

ชุมชนด้วย และคนไทยเชื้อสายจีนที่ทำนาและปลูกผักอยู่บริเวณรอบๆ ชุมชนก็จะเข้ามาซื้อสินค้าพวกของใช้ต่างๆ ที่นี้

อาชีพของคนไทยเชื้อสายจีนในชุมชนบ้านครัวเหนือมีแตกต่างกันไป เช่น กลุ่มที่อาศัยอยู่ในห้องแถวไม่ริมชุมชน ส่วนใหญ่หัวหน้าครอบครัวจะประกอบอาชีพนอกบ้าน เช่น ขับรถรับจ้าง ขับรถแท็กซี่ ทำงานก่อสร้าง ส่วนภรรยาและคนแก่จะอยู่เฝ้าบ้าน ลูกๆ ที่จบการศึกษาแล้วก็จะทำงานบริษัท เป็นแอร์โฮสเตส ฯลฯ ส่วนกลุ่มที่อาศัยปะปนอยู่กับไทยมุสลิมในชุมชนจะประกอบอาชีพตัดเย็บเสื้อผ้า ขายของชำ ทำกิจการทอผ้าไหม ย้อมไหม กรอไหม และสาวไหม โดยทำกันในกลุ่มญาติพี่น้อง นอกจากนี้ก็มีอาชีพรับจ้างก่อสร้าง ทำขนม ฯลฯ

3. กลุ่มคนอีสาน

คนอีสานที่เข้ามาอยู่ในชุมชนบ้านครัวเหนือมาจากแทบทุกจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เช่น ร้อยเอ็ด, มหาสารคาม, สุรินทร์, อุครธานี, ขอนแก่น, กาฬสินธุ์, บุรีรัมย์, นครราชสีมา, ยโสธร, ชัยภูมิ ฯลฯ

การเคลื่อนย้ายเข้ามาตั้งถิ่นฐาน การที่คนอีสานเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ในชุมชนบ้านครัวเหนือสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ระยะ คือ

1. ช่วงหลังจากสงครามโลกครั้งที่ 2 หลังจากที่จิม ทอมป์สัน เข้ามาสนับสนุนกิจการทอผ้าไหมในบ้านครัวเหนือในปี 2490 แล้วธุรกิจการทอผ้าไหมก็ขยายตัวขึ้นอย่างรวดเร็ว ทำให้แรงงานของแขกครัวอย่างเดียวไม่เพียงพอ ประกอบกับคนอีสานซึ่งเคยทอผ้าไหมในท้องถิ่นของตนเองอยู่แล้วได้รู้จักกับแขกครัวด้วยธุรกิจการซื้อขายไหมดิบ เมื่อได้ทราบว่าชุมชนบ้านครัวเหนือเป็นตลาดแรงงานทอผ้าก็พากันตามเจ้าของไหมเข้ามาอยู่ในชุมชน และแรงงานเหล่านี้ก็ได้ชักชวนญาติ เพื่อนจากบ้านเกิดของตนให้เข้ามาอยู่ในกรุงเทพฯ บ้างก็ทอผ้า บ้างก็ออกไปหางานนอกชุมชนทำ

2. ช่วงที่จิม ทอมป์สัน หายสาบสูญไปเมื่อปี 2510 ธุรกิจผ้าไหมของบ้านครัวเหนือก็เริ่มซบเซาลง ครัวครัวที่เคยทำธุรกิจผ้าไหมก็เลิกกิจการหันไปทำกิจการบ้านเช่าราคาถูกแทน คนอีสานที่เคยตามญาติเข้ามาและเคยอยู่ในชุมชนอื่นๆ ในกรุงเทพฯ มาแล้ว ได้ทราบว่าชุมชนนี้มีห้องพักราคาถูกและอยู่ใจกลางเมืองใกล้แหล่งงาน จึงพากันเข้ามาอาศัยอยู่ในชุมชนนี้มากขึ้นเรื่อยๆ

อาชีพของผู้ชายได้แก่การขับรถสามล้อเครื่องและแท็กซี่ สำหรับผู้หญิงก็จะรับจ้างทอผ้าไหม กรอเส้นไหม เป็นลูกมือทำอาหารขายประเภทส้มตำ ลาบ ขายอาหารหาบเร่ ขายก๋วยเตี๋ยว ปลาหมึกปิ้ง ฯลฯ (เสาวภา พรศิริพงษ์, พรทิพย์ อุกุศลรัตน์ และดวงพร คำคุณวัฒน์, 2532 : 24-30)

คุณสมใจ เล่าว่า “ชาวชุมชนบ้านครัวมีทั้งมุสลิม ไทยพุทธ จีน อีสาน สามารถอยู่ร่วมกันได้ด้วยดี ไม่มีปัญหาใดๆ มีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ได้รับความร่วมมือด้วยดีในการร่วมกิจกรรม (สมใจ เนื่องนิยม, สัมภาษณ์, 11 พฤศจิกายน)

การเปลี่ยนแปลงของ สภาพ วิธีการดำเนินชีวิต และเศรษฐกิจ ของชาวมุขชนบ้านครัวในอดีตและปัจจุบัน

เสาวภา พรศิริพงษ์ และคณะ (2532:54-55) ทำการศึกษาเบื้องต้นเกี่ยวกับมุขชนบ้านครัวเหนือ (บ้านแขกครัว) สภาพเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ผลการวิจัยสรุปว่า ตลอดระยะเวลาเกือบ 200 ปี ที่ผ่านมา มุขชนบ้านครัวเหนือได้มีการเปลี่ยนแปลงไปจากอดีตอย่างมากมาย ทั้งในด้านสภาพแวดล้อม กลุ่มเชื้อชาติ สภาพเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม การเพิ่มจำนวนของประชากรของประชาชนในขนาดพื้นที่ดินอันจำกัด ไม่สามารถขยายออกไปได้อีก เป็นสาเหตุสำคัญในการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมและอาคารบ้านเรือน ในลักษณะของการปลูกสร้างและการต่อเติมอาคารอย่างขาดแผนผังที่ดี ไม่มีระบบระบายน้ำเสียและระบบกำจัดขยะมูลฝอย ก่อให้เกิดสภาวะแวดล้อมเสื่อมโทรม แออัด ไม่ถูกสุขลักษณะ และไร้ระเบียบ นอกจากนี้คลองแสนแสบที่เคยอำนวยความสะดวกน่าน้ำประปาแก่ชุมชนแห่งนี้ ก็หมดบทบาทหน้าที่สำคัญลงไป

การลดบทบาทของอาชีพการทอผ้าไหมของมุขชน ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพเศรษฐกิจอย่างสำคัญ ชาวบ้านในมุขชนบ้านครัวเหนือส่วนใหญ่ไม่ได้เป็นเจ้าของกิจการทอผ้าไหมอีกต่อไป จากสภาพความเป็นจริงในปัจจุบันพบว่า ชาวบ้านในบ้านครัวเหนือมีสภาพเป็นลูกจ้างแรงงานของนายทุนทั้งในและนอกชุมชน อาชีพการทอผ้าไหมจึงไม่ได้เป็นอาชีพหลักของคนในมุขชนบ้านครัวเหนืออีกต่อไป อันมีผลให้ชาวบ้านต้องหาทางประกอบอาชีพอื่นเพื่อดำรงชีวิตอยู่ และอาชีพสำคัญอย่างหนึ่งในเวลานี้คือการทำบ้านเช่า ผู้ที่เช่าส่วนมากจะเป็นคนไทยต่างถิ่น ดังนั้นในปัจจุบันนี้มุขชนบ้านครัวเหนือจึงไม่ได้มีเพียงกลุ่มคนที่สืบเชื้อสายมาจากบรรพบุรุษแขกจาม แต่ยังมีกลุ่มเชื้อชาติอื่นที่เข้าไปอาศัยในชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มคนไทยอีสานที่อพยพเข้ามาขายแรงงานในกรุงเทพฯ นอกจากนี้ก็มีกลุ่มคนไทยเชื้อสายจีน และคนไทยจากภาคอื่นๆ ซึ่งก็สามารถอยู่ร่วมกันกับกลุ่มคนไทยมุสลิมเชื้อสายแขกจามที่เป็นเจ้าของถิ่นเดิม ได้ดีพอสมควร

ในขณะที่สภาพสังคมภายนอกมุขชนเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว แต่สำหรับภายในมุขชนบ้านครัวเหนือแล้วนับว่าการเปลี่ยนแปลงนั้นอยู่ในระดับที่ไม่รวดเร็วนัก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะลักษณะวัฒนธรรมมุสลิมที่ใช้หลักศาสนาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตอย่างค่อนข้างเคร่งครัด จะเห็นได้ชัดคือความสัมพันธ์ของกลุ่มเครือญาติและกลุ่มวัฒนธรรมอิสลามในมุขชนบ้านครัวเหนือ แต่ในขณะเดียวกันชาวมุขชนบ้านครัวเหนือเองก็พร้อมที่จะปรับตัวให้อยู่ร่วมกับสังคมภายนอกได้และมีความสำนึกในความเป็นส่วนร่วมกับสังคมไทย ดังจะเห็นได้จากความสำนึกและการมีส่วนร่วมในทางการเมืองที่ชาวมุขชนบ้านครัวเหนือมีความกระตือรือร้นในการที่จะมีส่วนร่วมเป็นอย่างมาก

นายสมนึก จิตหยาดสุวรรณ (อิหม่ามคนปัจจุบัน) เล่าถึงวิถีชีวิตในอดีตว่า “เกิดมาก็เห็นคุณแม่ทอผ้า แล้วคนในชุมชนก็ทอผ้ากันแทบทุกครัวเรือน ได้เห็นการทอผ้าไหมมาตั้งแต่ยุคก่อนจิม

ทอมป์สัน จนถึงยุครุ่งเรืองของผ้าไหมบ้านครัว คือยุคของจิม ทอมป์สัน และจนถึงปัจจุบันซึ่งกิจการทอผ้าไหมลดลงเหลือเพียง 3-4 ราย เศรษฐกิจของบ้านครัวยุคผ้าไหมรุ่งเรืองนั้นดีมาก ๆ เรียกได้ว่าขึ้นเศรษฐกิจ (สำหรับผู้ที่มีการทำใหญ่ๆ)

ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนในอดีตนั้นคิดกับปัจจุบันมาก สมัยก่อนจะเรียกได้ว่าจะไปกินข้าวบ้านไหนก็ได้ และส่วนมากจะให้ความนับถือซึ่งกันและกัน เป็นพี่น้องกัน แต่เดี๋ยวนี้เปลี่ยนไป คือจะมีผู้เข้ามาอยู่อาศัยเสียมาก มาทำงาน ขับแท็กซี่ หรือทำงานใช้แรงงาน” (สมนึก จิตหยาดสุวรรณ, สัมภาษณ์, 2 ธันวาคม 2548)

นายศิริศักดิ์ ได้เล่าถึงความเป็นอยู่ที่แตกต่างกันระหว่างอดีตและปัจจุบันว่า “แต่ก่อนความเป็นอยู่จะอยู่กันแบบเป็นพี่น้องกันมากๆ ไม่ว่าจะไปบ้านไหนก็สามารถขอข้าวกินได้ มีความผูกพันกันมาก มาเริ่มมีปัญหาที่ตอนมีเรื่องทางด่วนเข้ามา (พ.ศ. 2529) เพราะคนที่เคยอยู่เดิมจะย้ายออกไปอยู่แถวชานเมือง จึงมีห้องว่างให้เช่าและมีคนอีสานเข้ามาอยู่ ซึ่งส่วนใหญ่จะทำงานแถวนี้ ขายอาหาร เป็นลูกจ้างทอผ้า วิถีชีวิตของชาวชุมชนในอดีตจะมีอาชีพหลักๆ คือทอผ้า ส่วนอาชีพรองคือค้าขาย แต่ในปัจจุบันเข้ามาคนในชุมชนก็จะออกไปทำงานข้างนอก กลางคืนก็กลับมา ส่วนความผูกพันของคนชาวชุมชนก็ยังเหมือนเดิม บางทีอยู่ในบ้านเบื่อก็จะออกไปนั่งคุยกัน ความสัมพันธ์ก็ไม่ได้ขาดไป ส่วนใหญ่จะเป็นเครือญาติกัน การพูดคุยก็ยังเหมือนเดิม แต่ก็ไม่สามารถขอข้าวกินได้แบบสมัยก่อน เพราะมีคนนอกชุมชนเข้ามามากขึ้น (ศิริศักดิ์ เนื่องนิยม, สัมภาษณ์, 11 พฤศจิกายน 2548)

เสาวภา พรศิริพงษ์ และคณะ (2532:10-12) เขียนไว้ว่า “จากการสัมภาษณ์นางมะ พงศ์ไสยาเม็ด ถึงสภาพความเป็นอยู่และความสัมพันธ์ของคนบ้านครัวเหนือในสมัยก่อน นางมะเล่าว่าบรรพบุรุษเป็นเขมร อพยพมาจากพระตะบอง แต่ก่อนนั้นชาวบ้านครัวมีอาชีพทอแห จับปลา น้ำในคลองสะอาด มีปลาชุม ไม่มีเศษขยะมากเหมือนในปัจจุบัน เพราะแต่เดิมนั้นชาวบ้านจะใช้วิธีเผาขยะไม่ทิ้งลงคลอง

สมัยก่อนพวกแขกครัวนิยมแต่งงานกันในหมู่ญาติที่เป็นลูกพี่ลูกน้องกัน ทำให้คนในบ้านครัวส่วนใหญ่เป็นญาติพี่น้องกันเกือบทั้งหมด ความสัมพันธ์ระหว่างคนในหมู่บ้านจึงเป็นแบบเครือญาติ มีความสนิทสนมและมีการช่วยเหลือกันอย่างดี

สภาพบ้านเรือนของชุมชนบ้านครัวเหนือส่วนใหญ่จะเป็นบ้านใต้ถุนสูง ปลูกสร้างด้วยไม้ อยุ่อย่างค้ำคั่น บ้านหลังใหญ่ๆ แต่พอลูกๆ แต่งงานก็แยกครอบครัวออกไป พ่อแม่จะแบ่งที่ดินให้เป็นแปลงเล็กๆ ให้ลูก ดังนั้นปัจจุบันบ้านแต่ละหลังจึงมีเนื้อที่ไม่มากนักและปลูกอยู่ติดๆ กัน

ภาพที่ 4.3 ทางเดินในชุมชนบ้านครัวเหนือ

เสาวภา พรศิริพงษ์ และคณะ (2532:10-12) เขียนไว้ว่า “จากการสัมภาษณ์นายหมุด หม่อมพุทธิพงษ์ อายุ 75 ปี เมื่อ 4 กุมภาพันธ์ 2528 นายหมุดเล่าว่า บริเวณชุมชนบ้านครัวเหนือสมัยก่อนเป็นป่าหญ้าคา มีทางเดินเป็นไม้กระดาน 2 แผ่น มีคลองเล็กๆ แยกจากคลองแสนแสบไปออกยมราชและประตูน้ำ คลองแสนแสบเมื่อ 20 ปีที่แล้วมานั้นมีเรือค้าขายจำนวนมาก พ่อค้าแม่ค้านำของไปขายที่ตลาดมหานาค ชาวบ้านไม่จำเป็นต้องออกไปซื้อของกินถึงตลาด สามารถซื้อได้จากเรือสินค้าที่ผ่านไปมาและราคาไม่แพง ชาวบ้านส่วนใหญ่มีเรือแจว เรือพาย ไว้ใช้ เด็กๆ ชอบพายเรือไปเที่ยวแถวๆ ประตูน้ำ เป็นที่สนุกสนาน แต่หลังจากนั้นที่การเคหะแห่งชาติมาสร้างสะพานข้ามคลองไปยังสนามกีฬา ความจำเป็นในการใช้เรือก็หมดไป

จากคำบอกเล่าของผู้สูงอายุดังกล่าวจะเห็นได้ว่า ผู้เล่ากล่าวถึงคลองแสนแสบในฐานะที่เป็นแหล่งของเส้นทางคมนาคม สาธารณูปโภค ตลาด และเป็นแหล่งสันทนาการของชุมชนในอดีต ในปัจจุบันคลองแสนแสบนับได้ว่าเป็นคลองที่อยู่ใจกลางเมือง ผ่านย่านสถานที่สำคัญของกรุงเทพฯ คือ วังสระปทุม ประตูน้ำเฉลิมโลก เพชรบุรี คลองตัน หัวหมาก บางกะปิ เป็นต้น นับว่าคลองแสนแสบยังคงมีความสำคัญอยู่ต่อมาจนถึงปัจจุบัน”

ภาพที่ 4.4 คลองแสนแสบช่วงที่ผ่านชุมชนบ้านครัวเหนือ

สภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนบ้านครัวเหนือ

บ้านครัวเหนือจัดเป็นชุมชนที่อยู่ใจกลางกรุงเทพมหานคร ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ที่นี่สามารถติดต่อกับชุมชนภายนอกที่อยู่รอบๆ ได้สะดวก ทำให้ชาวบ้านยอมรับเทคโนโลยีและวัฒนธรรมสมัยใหม่ได้ง่าย ปัจจุบันชาวบ้านส่วนใหญ่มีอุปกรณ์อำนวยความสะดวกและเครื่องรับข่าวสารเกือบทุกอย่าง เช่น โทรทัศน์ พัดลม วิทยุ โทรศัพท์ เตารีด และอื่นๆ แต่ชาวบ้านก็ยังคงมีการดำเนินชีวิตที่เรียบง่าย มีความผูกพันกันในระหว่างเครือญาติ รักษาขนบธรรมเนียมประเพณีทางศาสนาอย่างเคร่งครัด แม้ว่าชุมชนนี้จะถูกเรียกว่าชุมชนแออัด แต่โดยสภาพทุกๆ ไปแล้วจะมีลักษณะที่แตกต่างจากชุมชนแออัดทั่วๆ ไป ชาวบ้านส่วนใหญ่มีบ้านเป็นของตนเองและมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้าน ลักษณะของบ้านเรือนที่ปลูกใช้วัสดุที่คงทนและปลูกสร้างอย่างถาวร เจ้าของบ้านมีอาชีพที่แน่นอนและมีรายได้ประจำ สภาพความเป็นอยู่ปานกลาง ไม่แออัดมากเหมือนชุมชนแออัดอื่นๆ การที่เรียกชุมชนแห่งนี้ว่าชุมชนแออัดนั้นเป็นเพราะการปลูกอาคารที่อยู่อาศัยในระยะหลังๆ หนาแน่นและแออัดเกินไป บ้านแต่ละหลังอยู่ติดๆ กันและมีสภาพเก่าทรุดโทรม เนื่องจากมีอายุเกือบร้อยปี และไม่ได้รับการตกแต่งซ่อมแซมหรือปรับปรุงให้ดีขึ้น ที่พื้นดินมีน้ำขังนองอยู่เกือบตลอดทั้งปี มีการทำทางเดินปูด้วยไม้กระดานยกสูง ไม่มีระบบการระบายน้ำและท่อระบายน้ำโสโครกออกจากบ้าน น้ำจึงขังเจิ่งนองอยู่ใต้ถุนบ้านและขยายไปตามพื้นที่ต่ำทั่วไป ทำให้เกิดการเน่าเสียและสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ

อย่างไรก็ตามชุมชนนี้เป็นชุมชนที่มีการดำเนินชีวิตเรียบง่าย มีความผูกพันในเครือญาติและรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีทางศาสนาอิสลามอย่างเคร่งครัด แต่เนื่องจากปัจจุบันนี้มีการอพยพของคนไทยต่างถิ่น (คนไทยเชื้อสายจีน คนอีสาน และคนไทยภาคอื่นๆ) เข้ามาอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก โดยต่างก็มีสภาพแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน จึงทำให้เกิดความยากลำบากในการที่จะรวมกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวได้

การศึกษาของชาวบ้านจะแตกต่างกันไป ตั้งแต่ระดับประถมศึกษาจนถึงระดับปริญญาโท ถ้าเป็นคนรุ่นเก่าโดยเฉพาะผู้หญิง ส่วนมากมักจะไม่ค่อยได้เรียนหนังสือเพราะพ่อแม่เกรงว่าจะไปเขียนเพลงยาวโต้ตอบกับหนุ่มๆ ถ้าเป็นผู้ชายส่วนใหญ่จะจบการศึกษาระดับประถมศึกษา ปัจจุบันหัวหน้าครอบครัวจะสนับสนุนให้ลูกได้เรียนหนังสือ (เสาวภา พรศิริพงษ์ และคณะ, 2532:19-20)

4.1.2 กระบวนการผลิตผ้าไหมของชุมชนบ้านครัว

กระบวนการผลิตผ้าไหมของบ้านครัวในอดีตและปัจจุบันประกอบด้วยขั้นตอนต่างๆ ดังนี้

- การจัดหาไหมดิบ
- การฟอกและการย้อมไหม
- การกรอไหม

- การสาวไหมและการขึ้นหัวม้วน
- การเก็บตะกอ
- การทอ
- การจัดจำหน่าย

โดยมีรายละเอียดของแต่ละขั้นตอนซึ่งจะมีความแตกต่างกันระหว่างอดีตและปัจจุบัน
ดังนี้

การจัดหาไหมดิบ

ภาพที่ 4.5 ไหมดิบ

เนื่องจากบ้านครัวไม่สามารถเลี้ยงไหมและปลูกหม่อนเองได้ อาจเพราะสภาพแวดล้อมไม่เหมาะสมและพื้นที่ไม่เพียงพอ จึงต้องไปซื้อไหมดิบจากแหล่งอื่นๆ คือ จังหวัดทางอีสานและประเทศเขมร แต่ในปัจจุบันจะซื้อไหมดิบจากญี่ปุ่น สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนจีน บราซิล เกาหลี แต่ไหมอีสานก็ยังซื้ออยู่ (เรียกว่าไหมพื้นเมืองหรือไหมไทย) นอกจากไหมอีสานแล้วก็มีไหมดิบของกำนันจูล กุ๊นวงศ์ ซึ่งเป็นไหมไทยที่คุณภาพดีกว่าไหมพื้นเมืองอีสาน เส้นไหมที่ใช้ในการทอผ้าไหมโดยทั่วไปมีอยู่ 2 ชนิด คือเส้นไหมยืน และเส้นไหมพุ่ง

“การจัดหาไหมดิบ เนื่องจากบ้านครัวไม่สามารถเลี้ยงไหมและปลูกหม่อนได้เอง อาจเพราะสภาพแวดล้อมไม่เหมาะสมและพื้นที่ไม่เพียงพอ จึงต้องไปซื้อไหมดิบจากแหล่งอื่นๆ” (มนัสนันท์ เบลูจริงจันดา, สัมภาษณ์, 25 พฤศจิกายน 2548)

“การสั่งไหมดิบ จะมีคนแถวอีสานเอามาขายในชุมชน หรือไม่ชาวชุมชนบ้านครัวก็จะขึ้นไปซื้อกันเอง แถวโคราช(คุณภาพไหมจะไม่ดีเท่าไร) แต่ถ้าเป็นของขอนแก่น บ้านไผ่ จะเป็นไหมที่มี

สีสวย แล้วจึงนำมาคัดทำ ซื่อ ไหมดิบแล้วก็เอามาฟอกมาข้อม แต่ถ้าเป็นไหมที่มาจากจีนจากเขมร จะเป็นไหมยืน(ไหมเส้นเล็ก) เนื้อไหมจะต่างกัน ไหมจีนก็จะมัน โดยเราจะสั่งไหมจีนได้จากบริษัทของจิ มหามาให้ ซึ่งจริงๆ แล้วสมัยก่อนไหมจีนจะไม่มีนะ จะเป็นไหมไทยจากทางอีสาน พอเลยยุคจิมถึงจะ มาใช้ ถ้าเป็นไหมพื้นเมืองเราจะเป็นไหมพุ่ง, ไหมยืนจะมาจากจันทบุรี ช่วงนายจิมอยู่ก็ยังไม่มีการไหมจีน นะ แต่จะเริ่มมาในช่วงที่นายจิมหายไปแล้ว เพราะบริษัทเค้าตั้งคณะกรรมการขึ้นมาใหม่และซื้อที่ซื้อ อะไรครบวงจร แล้วบริษัทของเขาจึงเป็นผู้ซื้อไหมจีนเข้ามา

ไหมของบ้านครัวจะซื้อของ “กำนันจูล” ไหมไทยแท้ๆ พอมาช่วงหลังเค้าจะเปลี่ยนแปลง ไป เรายังไม่ค่อยรู้ว่ามาจากไหน ไหมของกำนันจูลจะมีชื่อเสียงโดดเด่น คุณภาพดีมาก” (สมใจ เนื่อง นิยม, สัมภาษณ์, 11 พฤศจิกายน 2548)

การฟอกและการข้อมไหม

ภาพที่ 4.6 การฟอกและข้อมไหมของร้านอุ๊ดบ้านครัวไหมไทย

ไหมดิบจะทำมาเป็นใจเท่าๆ กัน ก่อนฟอกต้องนำออกมาแกะออกจากใจ แล้วนำไปคลั่ง ไว้กับหวงหวาย(อดีต) แต่ปัจจุบันหวายหายากจึงใช้เหล็กเส้นนำมาโค้งเป็นรูปตัวยูแล้วหุ้มด้วยยาง เพื่อให้ลื่นและไม่ติดเส้นไหม แล้วนำไปฟอกในหม้อต้มน้ำเดือดที่ใส่สบู่และโซดาไฟ(สมัยก่อนใช้ จี๊เถ้าและไม้แสม) เพื่อฟอกให้หมดเปลือก(กว) มิฉะนั้นเมื่อนำไปข้อมสีจะไม่ติด เมื่อฟอกแล้วจะ นำมาล้างทำความสะอาด บิดให้แห้งแล้วจึงนำไปข้อมสี สีที่ข้อมในอดีตใช้สีจากเปลือกไม้แต่ปัจจุบัน ใช้สีสังเคราะห์ เมื่อข้อมแล้วจึงนำมาล้างทำความสะอาด บิดให้แห้งแล้วนำไปตาก เมื่อแห้งแล้วจะ นำมาผึ่งเป็นก้อนเพื่อนำไปกรอต่อไป

ภาพที่ 4.7 ดากไหมที่ฟอกและย้อมแล้วของร้านอุ๊ยบ้านครัวไหมไทย

“สีที่ใช้ย้อมผ้าในอดีตจะใช้จากธรรมชาติ เช่น ขี้เถ้าใช้ฟอกสี โดยใช้แกละ, เปลือกไม้ และ ลูกแสด (วิธีใช้นั้น สำหรับแกละจะฝานเป็นซีกเล็กๆ มาต้ม นำผ้าขาวมากรองเฉพาะน้ำไปใช้ย้อม ส่วน ลูกแสดจะมีลักษณะเหมือนกับลูกเงาะ มีขน ใช้ทั้งลูกต้มแช่น้ำจะออกเป็นสีหมากสุก)” (มนัสนันท์ เบญจรงค์จินดา, สัมภาษณ์, 25 พฤศจิกายน 2548)

“ตอนที่จิมยังไม่เข้ามามีส่วนร่วมกับชาวชุมชนบ้านครัว เราก็จะใช้สีทำเองจากเปลือกไม้พวก “แกละ” ที่ให้สีเหลืองแก่ แล้วก็ “ลูกแสด” จะให้สีแดง มีลักษณะคล้ายๆ ลูกเงาะ ที่โรงพยาบาลจุฬาฯ จะมีเยอะเลย พอแก่ข้างในก็จะเอาเมล็ดมาเป็นสีแสดมาถูเองกับอ่างดินเพื่อให้สีออกมา ไม่ได้ใช้สารเคมีอื่น” (สมใจ เนื่องนิยม, สัมภาษณ์, 11 พฤศจิกายน 2548)

การกรอไหม

ภาพที่ 4.8 การกรอไหมของร้านวรรณิ-นิพนธ์ไหมไทยบ้านครัว

หลังจากการย้อมไหมแล้วจะต้องเอาไหมไปกรอ การกรอไหมพุ่งสมัยก่อนจะต้องใช้ระวิงที่หมุนด้วยแรงคน ปัจจุบันมีทั้งที่กรอด้วยมือและด้วยเครื่อง(ที่เร็วกว่ามาก) การกรอไหมพุ่งมี 2 ระยะคือ กรอจากใจเข้าหลอดใหญ่และกรอเข้าหลอดเล็กเพื่อไปใช้ได้ในกระสวยสำหรับทอ ซึ่งสมัยก่อนกรอด้วยโน(ใช้มือหมุน) ปัจจุบันก็มีการใช้เครื่องที่นำเอามอเตอร์มาดัดแปลง การกรอไหมขึ้นก็เช่นเดียวกันคือสมัยก่อนกรอด้วยมือ ปัจจุบันมีทั้งกรอด้วยมือและเครื่อง(ซึ่งแตกต่างกับเครื่องกรอไหมพุ่ง)

“ผ้าไหม 3-4 เส้นที่ใช้ทำผ้ามันสมัยก่อนต้องเอาเข้า “อ๊ก” ก่อน แล้วมาควบตั้งเรียงแบบ 6 หลอด มาเข้าอ๊ก แล้วก็เอามานั่งกรอมือ ก็ต้องเอามานั่งโยง นั่งกรอด้วยมือ แต่เดี๋ยวนี้มีเครื่องกรอ เราก็เอา 3 เส้นกรอเข้าหลอดเดียวกัน และอีกข้างหนึ่ง 3 เส้นก็ใช้ได้” (วรรณิ มนูญ์ศน์, สัมภาษณ์, 16 ธันวาคม 2548)

การสาวไหมและการขึ้นหัวม้วน

ภาพที่ 4.9 การสาวไหมและขึ้นหัวม้วนของร้านวรรณิ-นิพนธ์ ไหมไทยบ้านครัว

ไหมยี่นที่กรอใส่หลอดแล้วจะต้องนำไปสาวแล้วนำขึ้นหัวม้วนเพื่อที่จะนำไปทอ การสาวไหมสมัยก่อนทำด้วยมือ ปัจจุบันสามารถจะสาวด้วยมือและด้วยเครื่อง คนทอฝ้ายนิยมการสาวไหมด้วยมือเพราะทอง่ายกว่าการสาวด้วยเครื่อง (สุกัญญา กรวิณะยี่นยง, สัมภาษณ์, 2 ธันวาคม 2548)

การเก็บตะกอ

ตะกอเป็นส่วนหนึ่งของเครื่องทอผ้า ทำด้วยเส้นด้ายร้อยกับกรองไม้สำหรับแยกเส้นไหมยี่นให้ยี่นลงเพื่อให้ขัดกับเส้นไหมพุ่ง จากตะกอจะมีเชือกโยงไปที่ไม้เท้าเหยียบทั้งสองข้าง เวลาทอจะเหยียบไม้ทั้งสองข้างสลับกันเพื่อให้เส้นไหมยี่นกระตุกขึ้นกระตุกลงสลับกันกับไหมพุ่งทำให้เส้นไหมอัดกันแน่น (ในอดีตมีแต่ที่พุ่งซึ่งไม่มีการเก็บตะกอ)

การทอ

ภาพที่ 4.10 การทอด้วยกี่กระตุกของร้านวรรณิ-นิพนธ์ ไหมไทยบ้านครัว

เมื่อผ่านขั้นตอนต่างๆ ดังกล่าวแล้ว ก็จะมาถึงขั้นตอนของการทอ ในอดีตนั้นทั้งเจ้าของกิจการและคนทอจะเป็นชาวไทยมุสลิมทั้งสิ้น โดยส่วนมากคนทอจะเป็นเครือญาติในครอบครัวเดียวกัน แต่ปัจจุบันเจ้าของกิจการมีทั้งชาวไทยมุสลิมและคนจีน แต่คนทอผ้าส่วนใหญ่เป็นคนอิสาน มีมุสลิมและคนจีนน้อยมาก

คุณวรรณิเล่าว่า พ่อแม่ของสามี(คุณนิพนธ์) ทำผ้าไหมมาตั้งแต่ก่อนสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง ก่อนจิม ทอมป์สัน จะเข้ามา ปัจจุบันถือว่าร้านของคุณวรรณิเป็นร้านผ้าไหมรายใหญ่ที่สุดของบ้านครัว เคยได้รับรางวัล OTOP และของดีเขตราชเทวี ผ้าไหมของร้านนี้จะแตกต่างจากผ้าไหมของที่อื่นๆ คือมีความโดดเด่นเรื่องเนื้อผ้า ลาย สี และคุณภาพ เป็นผ้าไหมของบ้านครัวแท้ๆ เพราะทอโดยคนอิสลามเชื้อสายเขมร (ไม่ใช่คนไทย, จีน) การที่สามารถสืบทอดกิจการมาได้จนทุกวันนี้ก็เพราะคุณภาพของผ้าไหม ทำให้มีการบอกกันปากต่อปากและมีตลาดเป็นร้านเจ้าประจำที่ติดต่อกันมานาน เช่น ร้านในโรงแรมโอเรียนเต็ล, คุณิตธานี, สยามซิตี และที่อื่นๆ อีก (วรรณิ มนุทัสน์, สัมภาษณ์, 16 ธันวาคม 2548)

การสืบทอดการทำผ้าไหมเกี่ยวกับแบบและลาย

คุณนิพนธ์เขาได้มาจากพ่อแม่ เพราะพ่อแม่เขาทำมาก่อน เขาลงมีสายเลือดทางนี้ สมัยรุ่นพ่อแม่ จิมเขาเข้ามา ก็จะบอกว่าทำแบบนี้ๆ โดยที่เราไม่ต้องออกแบบเอง แต่เดี๋ยวนี้เราต้องออกแบบเองว่าต้องทำอะไรเพื่อออกตลาด ถ้าเป็นผ้าธรรมดาที่อื่นก็มีทั้งนั้น นอกจากเราจะทำแบบแปลกๆ ออกมา

กิจการของที่บ้าน ถ้าคุณวรรณิไม่ทำก็จะไม่มีคนทำ อยากให้ลูกมาสืบทอดต่อ แต่ก็ไม่รู้ว่าจะทำหรือเปล่า

ความแตกต่างเรื่องสีและลายในอดีตและปัจจุบัน

ภาพที่ 4.11 ผ้าไหมบ้านครัวของร้านวรรณ-นิพนธ์ ไหมไทยบ้านครัว

อย่างผ้าตาก็คือเหมือนเมื่อก่อน แต่ว่าเราแต่งใหม่ให้ทันสมัยขึ้น ขึ้นอยู่กับว่าเขานิยมแบบไหน ซึ่งแต่ก่อนแม่ไม่ได้ทำแบบนั้น (วรรณ มนุทัศน์, สัมภาษณ์, 16 ธันวาคม 2548)

4.1.3 ธุรกิจผ้าไหมของชุมชนบ้านครัวในอดีตและปัจจุบัน

การทอผ้าไหมในบ้านครัวเป็นอาชีพครัวเรือนที่มีมานาน เดิมทอเป็นผ้าขาวม้า ผ้าซิ่น ผ้าโสร่ง นำออกขายในกรุงเทพฯ และปริมณฑลใกล้เคียง ต่อมาจึงขยายไปต่างจังหวัด เป็นที่นิยมทั่วไป เรียกว่า “ผ้าไหมบ้านครัว” เป็นอาชีพที่ทำกำไรสูง ชาวบ้านครัวจึงหันมาทำกิจการนี้มากขึ้น

คุณสมนึก เล่าว่า “เกิดมาก็เห็นคุณแม่ทอผ้าแล้ว เมื่อประมาณปี พ.ศ. 2500 (ขณะเรียน มศ. 1) ก็ช่วยคุณแม่ทอ คุณแม่ทำด้วย เริ่มแรกคุณแม่จะทำผ้าไหมสามตะกอก เป็นผ้าเส้นด้าย เส้นไหมจากญี่ปุ่น ทั้งไหมยี่น ไหมพุ่ง ช่วงหลังทำผ้าไหมพื้นเมือง คือ ไหมพุ่งที่สั่งจากทางอีสานแถวโคราช ขอนแก่น เอกลักษณ์ของผ้าไหมบ้านครัวคือ เป็นไหมแท้ การย้อมต้องทำด้วยฝมือ การทอก็ประณีตมาก (สมนึก จิตหยาดสุวรรณ, สัมภาษณ์, 2 ธันวาคม 2548)

ภาพที่ 4.12 บ้านคุณยามิระ จิตหยาดสุวรรณ (ปัจจุบัน) ที่ในอดีตเคยเป็นบริเวณที่ทอผ้า

คุณยามิระ เจ้าของกิจการทอผ้าไหมในอดีต ปัจจุบันอายุ 90 ปี และเป็นมารดาของคุณสมนึก เล่าว่า “เกิดที่ชุมชนบ้านครัว เคยเป็นเจ้าของกิจการฯ และร่วมในการผลิตผ้าไหมทุกขั้นตอน กิจการทอผ้าไหมเป็นกิจการของครอบครัวสืบทอดจากพ่อแม่ โดยมีอุปกรณ์เป็นของตัวเองและวางเต็มพื้นที่ของบ้าน มีกี่เป็นร้อยตัว และลูกจ้างเป็นร้อยคน เพราะเวลาที่ตัวหนึ่งก็ต้องใช้คนทอ 1 คน และยังมีลูกจ้างที่ทำหน้าที่อื่นอีก คุณยามิระได้ลงมือทำเองตั้งแต่การกรอไหมด้วยมือซึ่งในอดีตยังไม่มีเครื่องกรอ และขั้นตอนอื่นๆ ด้วย โดยได้รับการถ่ายทอดจากคุณแม่ซึ่งมีฝีมือในการทอมาก ผ้าที่ขายดีคือผ้าขาวม้า ผ้าสามตะกอก ผ้าม่วง(ผ้าพื้น) ผ้าแปดศอก ในยุคก่อนที่จิม ทอมป์สัน จะเข้ามาจะทำส่งลูกค้าหลัก คือ ร้านของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และร้านอื่นๆ ที่มีชื่อเสียงอีก 2-3 ร้าน คุณภาพของผ้าไหมบ้านครัวนี้ดีกว่าที่อื่นๆ คือ สีสวย ลายสวย และสีไม่ตก(ยามิระ จิตหยาดสุวรรณ, สัมภาษณ์, 6 ธันวาคม 2548)

คุณมนัสนันท์ เจ้าของกิจการผ้าไหมบ้านครัวปัจจุบัน เล่าว่า “เกิดที่บ้านครัว บิดามารดามีอาชีพขายถ่านในคลอง สมัยก่อนหลังกลับจากโรงเรียน (อายุ 13 ปี) จะไปฝักข้อมไหม ซึ่งสมัยนั้นจะมีการทอผ้ากันทุกครัวเรือน ต่อมาจึงได้มีกิจการเป็นของตนเอง ซึ่งปัจจุบันเป็นเพียงแห่งเดียวที่ทำกิจการครบทุกขั้นตอน คือตั้งแต่ฟอกไหม ข้อมไหม กรอไหม สาวไหมและขึ้นหัวม้วน เก็บตะกอกและการทอรวมทั้งจำหน่ายเองที่ร้าน และส่งที่นายรณภักดิ์ บางครั้งจะมีการสั่งทอมาจากต่างจังหวัด คือ จังหวัดตรัง” (มนัสนันท์ เบลูจรงค์จินดา, สัมภาษณ์, 25 พฤศจิกายน 2548)

ภาพที่ 4.13 จิม ทอมป์สัน ตรวจสอบผ้าไหมบ้านครัว

ที่มา : เอื้อเฟื้อ โดย คุณมนต์สนันท์ เบญจรงค์จินดา

ธุรกิจการทอผ้าไหมของชุมชนบ้านครัวมารุ่งโรจน์เมื่อหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 นับตั้งแต่สงครามสงบใหม่ๆ มาจนถึง พ.ศ.2510 ซึ่งเป็นช่วงที่จิม ทอมป์สัน เข้ามามีบทบาทสำคัญต่อธุรกิจผ้าไหมของชุมชนบ้านครัวโดยให้คำแนะนำเรื่องการใช้สัตวศาสตร์ย้อมผ้าไหม เปลี่ยนใช้กักระตุกแทนที่ฟุ้งในการทอ ตั้งบริษัทรับซื้อผ้าไหมจากชาวชุมชนโดยให้ชาวบ้านร่วมเป็นหุ้นส่วนบริษัทด้วย รวมทั้งการนำผ้าไหมไปเปิดตลาดต่างประเทศ จึงนับว่าเป็นช่วงที่ธุรกิจผ้าไหมในชุมชนบ้านครัวเฟื่องฟูมากที่สุด จนกระทั่งปี พ.ศ.2510 จิม ทอมป์สัน ได้หายสาบสูญไป ธุรกิจผ้าไหมก็เริ่มมีอุปสรรคเพราะได้มีการเปลี่ยนแปลงผู้จัดการบริษัทคนใหม่ซึ่งเข้มงวดมากและไม่สนับสนุนกิจการทอผ้าไหมเหมือนจิม ทอมป์สัน (เช่น ไม่มีการสั่งไหมดิบมาให้ก่อนและคิดบัญชีกันทีหลัง) จึงมีการเลิกกิจการไปเรื่อยๆ จากการขาดทุน ต่อมากิจการผ้าไหมก็ยังซบเซาลงเรื่อยๆ เมื่อบริษัท จิม ทอมป์สัน ตั้งโรงงานทอผ้าไหมเองที่อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา และไม่ซื้อผ้าไหมจากชุมชนบ้านครัวอีก

ในปี พ.ศ.2528 พบว่าในชุมชนบ้านครัวเหนือมีกิจการทอผ้าไหมประมาณ 20 ราย (เสาวภา พรศิริพงษ์ และคณะ, 2532:70)

ปัจจุบันผู้วิจัยสำรวจเมื่อเดือนพฤศจิกายนถึงธันวาคม 2548 พบว่าเหลือกิจการทอผ้าไหมเพียง 3 รายเท่านั้นคือ วรรณิ-นิพนธ์ ใหมไทยบ้านครัว (ทำเฉพาะกรอไหมและทอ), อู๊ดไหมไทยบ้านครัว (ทำเองครบทุกขั้นตอน) และสมพงษ์ รุจิจร ซึ่งทำกิจการทอผ้าไหมโดยอาศัยสถานที่ของชุมชนบ้านครัวเหนือ

ภาพที่ 4.14 ร้านอู๊ดบ้านครัว ใหมไทย

ภาพที่ 4.15 ร้านผ้าไหมบ้านครัว วรรณิ-นิพนธ์ มนูกัสน์

ภาพที่ 4.16 ศูนย์ชุมชนบ้านครัวเหนือ ซึ่งคุณสมพงษ์ รุจิจร อาศัยสถานที่ทอผ้าไหม

นาวาอากาศเอก(พิเศษ)วิษณุ เล่าว่า “แม่มีกิจการทอผ้าไหม (ขณะนั้นมารดามีอายุ 60 ปี ปัจจุบันถึงแก่กรรมแล้ว) และเป็นบ้านแรกที่ จิม ทอมป์สัน เข้ามาพบและสั่งให้ทอผ้าไหมให้ โดยกำหนดลายและสีให้ เรื่องราคาจิมจะเป็นผู้ตั้งราคา ถ้าส่งออกต่างประเทศจะมีราคาสูงขึ้น เคยได้เงินครั้งหนึ่ง 30,000 บาท ดีใจมาก (วิษณุ มานะเกษม, สัมภาษณ์, 25 พฤศจิกายน 2548)

ปัจจุบันนี้เจ้าของกิจการทอผ้าไหมรายใหญ่ๆ ได้เลิกกิจการไปเกือบหมดแล้ว คุณวิษณุ ซึ่งมารดาคือคุณยายหนับ มานะเกษม เล่าว่า คุณยายหนับเป็นคนบ้านครัวโดยกำเนิด เชื้อสายเขมรจาม เกิดปี พ.ศ. 2448 สมัยรัชการที่ 5 (เสียชีวิตเมื่อ 14 สิงหาคม พ.ศ. 2544 อายุ 96 ปี) คุณยายเป็นคนแรกที่เปิดประตูบ้านครัวค้าขายผ้าไหมกับ จิม ทอมป์สัน และชักชวนญาติให้ค้าขายกับจิม จนร่ำรวยกันทุกคน ซึ่งคุณวิษณุและลูกคนอื่นๆ ของคุณยายหนับก็ได้สืบทอดกิจการต่อมา แต่ขณะนี้เลิกกิจการเพราะไม่มีตลาดจำหน่ายและได้ย้ายออกไปอยู่ข้างนอก (วิษณุ มานะเกษม, สัมภาษณ์, 25 พฤศจิกายน 2548)

คุณยามีระ(ปัจจุบันอายุ 90 ปี) เคยมีกิจการทอผ้าที่ใหญ่มาก มีจำนวนที่เป็นร้อย เคยทอผ้าไหมส่ง จิม ทอมป์สัน และร้านอื่นๆ 3-4 แห่ง (ร้านแอนนิต้า, ร้านพรเพ็ญ, ร้านของจอมพลสฤษดิ์) ก็ได้เลิกกิจการเพราะประสบภาวะขาดทุน ไหมแพงแต่ผ้าไหมราคาถูกลง และได้เลิกกิจการในช่วงที่ จิม ทอมป์สัน หายตัวไปแล้ว(ยามีระ จิตหยาดสุวรรณ, สัมภาษณ์, 6 ธันวาคม พ.ศ. 2548)

ตารางที่ 4.1 เปรียบเทียบภาวะการทอผ้าไหมของบ้านครัวในอดีตและปัจจุบัน

ภาวะการทอผ้าไหม	อดีต	ปัจจุบัน
แหล่งของไหมดิบ	อีสาน, เขมร	อีสาน, จีน, ญี่ปุ่น, บราซิล, เกาหลี, กัมพูชา, คุนวางตี้
การฟอกไหมดิบ	ใช้ปืบเป็นหม้อต้มใส่น้ำครึ่งปืบ+ จี๊ถั่วและไม้แสม	ใช้หม้อต้มน้ำเดือดขนาดใหญ่+สบู่+ โซดาไฟ
การย้อมไหม	ใช้สีธรรมชาติจากเปลือกไม้	ใช้สีสังเคราะห์
การกรอไหม	ด้วยระวิงและโน(ใช้มือหมุน)	กรอด้วยมือและเครื่องกรอ
การทอ	ใช้กี่พุ่งและกี่กระตุก (สมัยจิม)	ใช้กี่กระตุก
คนทอ	- ไทยมุสลิมภายในครอบครัว - ไม่มีการจ้างแรงงานจากภายนอก	มีการจ้างลูกจ้างเพื่อฟอก, ย้อมไหม และทอ
ตลาดผ้าไหม	- ต่างจังหวัด - บริษัท จิม ทอมป์สัน	ร้านผ้าไหมตามโรงแรมใหญ่ๆ และ นารายณ์ภัณฑ์
กิจการผ้าไหม บ้านครัว	ทำเป็นอุตสาหกรรมแทบทั้งชุมชน	- ชบเซาลงมาก - เหลือเจ้าของกิจการเพียง 3 ราย

ที่มา : ผู้วิจัยจัดทำเอง

4.1.4 ปัจจัยภายนอกที่มีผลกระทบต่อสังคมของชาวมุขชนบ้านครัว ที่เป็นเรื่องหลักๆ ได้แก่

4.1.4.1 โครงการตัดถนนพระรามที่ 6 (ตัดใหม่) เชื่อมถนนพระรามที่ 1 ผ่านตลาดเจริญผล (เก่า) บ้านครัวได้ ผ่านคลองแสนแสบได้ ผ่านบ้านครัวเหนือ แต่ย้ายแนวถนนพ้นจากมัสยิดและสุสาน ไปผ่านหมู่บ้านแทน บ้านครัวจึงกลายเป็นสังคมเปิดเพราะมีถนนบรรทัดทองตัดผ่าน บ้านเรือนเกือบ ร้อยหลังคาเรือนถูกเวนคืน สังคมที่นิ่งแยกย้ายกระจัดกระจาย ครอบครัวที่มีฐานะความเป็นอยู่ดีขึ้น

ครอบครัวออกไป แต่พี่น้องบางส่วนยังคงฝังรกรากอยู่ในบ้านครัวจนทุกวันนี้ (เรื่องศักดิ์ คำรหัสเลิศ, 2545:65)

ในปี พ.ศ. 2505 ในยุคของจอมพลสฤษดิ์ ทางความต้องการสร้างถนนจริงๆ แล้วเขาจะทำตั้งแต่สี่แยกเจริญผล มุ่งตรงไปยังโคกสีเซียม แต่จอมพลสฤษดิ์เขาเห็นว่าถ้าทำแล้วถนนมันต้องตัดผ่านมัสยิด สุสานที่ฝังศพ แกะก็เลยเบี่ยงไป มันก็เลยกลายเป็นสามแยกแทน จากที่เป็นบ้านครัวเดียวก็ถูกแบ่งออกเป็นบ้านครัวเหนือ บ้านครัวใต้ และบ้านครัวตะวันตก

เริ่มมาตั้งเป็นชุมชนบ้านครัวเหนือตอนที่การเคหะแห่งชาติ มีกฎระเบียบมาเมื่อปี 2518 การเคหะฯ เห็นว่าชุมชนบ้านครัวเป็นชุมชนเก่าแก่ ตั้งอยู่มาเกือบ 200 ปี เขาก็เลยเข้ามาปรับปรุงเป็นเขตแรกของ 50 เขต เอาประปาเข้ามา เอาไฟฟ้า เอาถนน เอาสะพานเข้ามา สมัยก่อนทางเดินไม้ชาวบ้านก็ต้องช่วยกันทำเอง แต่ตอนหลังเขาก็มาช่วยส่วนหนึ่ง อย่างที่แปลงหนึ่งเขาก็จะแบ่งกันระหว่างพี่น้องเขาก็จะแบ่งไว้สำหรับทำทางเดิน 1.5-2 เมตร มันก็เลยกลายเป็นซอยเล็กๆ ถึง 15-16 ซอยอย่างที่เห็นในปัจจุบัน ทั้งๆ ที่จริงๆ แล้วแต่ก่อนอยู่ในพื้นที่เดียวกันแต่ถูกแบ่งออก (สัมฤทธิ์ ลิขันธ์ภบุตร, สัมภาษณ์, 12 ธันวาคม 2548)

4.1.4.2 กรณีพิพาทระหว่างชุมชนบ้านครัวกับการทางพิเศษแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2531 รัฐบาลได้มีพระราชกฤษฎีกาเวนคืนที่ดินบริเวณชุมชนบ้านครัวและชุมชนใกล้เคียงเพื่อใช้ก่อสร้างโครงการถนนรวมและกระจายการจราจรอันเป็นส่วนหนึ่งของโครงการทางด่วนขั้นที่ 2 (พญาไท-บางโคล่) เพื่อแก้ปัญหาการจราจร โครงการดังกล่าวจะต้องเวนคืนที่ดินบริเวณมัสยิดและสุสานอันเป็นศาสนสถานของศาสนาอิสลาม ตลอดจนพื้นที่บ้านครัวหลายร้อยหลังคาเรือนของชุมชนบ้านครัว อันส่งผลกระทบต่อชาวชุมชนอย่างมาก นำมาซึ่งการรวมตัวต่อสู้คัดค้านของชาวชุมชนเพื่อปกป้องและพิทักษ์ความเป็นชุมชนด้วยสันติวิธีด้วยเหตุผลตามหลักวิชาการและตามแนวทางประชาธิปไตยในการต่อสู้กับการทางพิเศษแห่งประเทศไทย กระทั่งสามารถสร้างกลไกใหม่ในการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อโครงการของรัฐเป็นรูปธรรมครั้งแรกด้วยการได้สวนสาธารณะเพื่อรับฟังความคิดเห็นของประชาชนถึง 2 ครั้ง ซึ่งผลการได้สวนสาธารณะทั้ง 2 ครั้งสรุปว่าควรยกเลิกโครงการดังกล่าวเพราะไม่เห็นประโยชน์ต่อการแก้ไขปัญหาแก้ไขจราจร และไม่คุ้มค่ากับการลงทุน (โคจิวัจน์ บุญประดิษฐ์, 2540:3)

4.1.4.3 ปัญหาเสพติด สำหรับชุมชนบ้านครัวก็มีปัญหาเสพติดเหมือนกับชุมชนอื่นๆ และทางคณะกรรมการชุมชนบ้านครัวเหนือก็ให้ความสำคัญกับปัญหานี้เนื่องจากไม่สามารถ

พึงพาหน่วยงานของรัฐได้อย่างเต็มที่ จึงต้องมีการปราบปรามกันเองโดยประสานงานกับเจ้าหน้าที่ ตำรวจและใช้วิธีณรงค์ภายในชุมชน ซึ่งสามารถแก้ไขได้ในระดับหนึ่ง

ปัญหายาเสพติดก็มีเหมือนทุกชุมชน เนื่องจากหน่วยงานของรัฐฯ ไม่เอาจริง เราต้องปราบปรามกันเองโดยจัดให้มีเวรยามเพื่อปกป้องชุมชน แรกๆ เราก็ประสานงานกับเจ้าหน้าที่ตำรวจ แต่ตำรวจเองก็อาศัยจับมา 100 เม็ด ทว่าลงบันทึกประจำวันว่า 5 เม็ด ที่เหลือก็เอาไปกระจายให้ชุมชนอื่น พอถึงเวลาที่ควรจะจริง เราจะไปหาผู้กำกับฯ ผู้กำกับฯ ก็จะเรียกอาสาสมัครมาบอกว่าให้จัดการนะ ประธานฯ เขา มาเอง ภายในหนึ่งวันต้องเอาตัวมาให้ได้ พอเวลาเราให้ชื่อไปจับ พวกรุ่นนี้ตำรวจก็รู้เลย (สัมฤทธิ์ ลิขันธ์ บบุตร, สัมภาษณ์, 12 ธันวาคม 2548)

“การแก้ไขปัญหายาเสพติดในชุมชน

ปัญหายาเสพติดเริ่มเข้ามาเมื่อช่วงที่มีเรื่องการก่อสร้างทางด่วน โดยทางชุมชนได้รณรงค์เรื่องนี้อย่างจริงจังก่อนรัฐบาลของนายกทักษิณจะประกาศกวาดล้างยาเสพติดอย่างจริงจังเป็นเวลา 2 ปี มันเป็นเรื่องที่ยากมากเพราะชุมชนบ้านครัวเป็นชุมชนที่ความเจริญเข้าถึง ปิดกั้นไม่ได้ และหลังจากการรณรงค์ปัญหายาเสพติดภายในชุมชนผ่านไป ปัญหายาเสพติดในชุมชนก็เบาลงมาก ถ้าจะเป็นเปอร์เซ็นต์ก็น่าจะประมาณ 80 เปอร์เซ็นต์ พอเรามารวมกลุ่มกันมันก็จะจัดการกับปัญหาได้ พอเราไปปัญหาที่เข้ามาอีก พวกลูกเต้า ลูกหลานกลุ่มของเราเป็นผู้ทำกันเอง และถ้ามีใครรู้ว่าบ้านไหนขายเวลาประกาศเสียงตามสายเราก็จะห็นำไปวางไปค่าทางบ้านนั้นแรงๆ เขาก็จะรู้ตัว แต่ถ้าเขาไม่เปลี่ยนแปลงอะไรเราก็ต้องอาศัยอำนาจจากภาครัฐเข้ามาช่วยและรองรับ เพราะว่าเราต้องทำงาน เราไม่มีเวลาไปนั่งเฝ้า เราก็ทำหน้าที่แค่ชี้เบาะแสเล็กๆ น้อยๆ เพราะเราเป็นคนในพื้นที่ เราก็จะรู้ดี” (สมใจ และศิริศักดิ์ เนื่องนิยม, สัมภาษณ์, 11 พฤศจิกายน 2548)

“การรณรงค์เรื่องยาเสพติดระหว่างคนอีสานและคนมุสลิม

เราก็จะไปเตือนเขาไม่ถึงขั้นไปจับตัวหรือไปแจ้งทางการ เขาก็จะเชื่อ แต่ถ้าเค้าไม่เชื่อจริงๆ ก็จะไปแจ้งภาครัฐ

เรื่องที่ทางเราจะต้องอาศัยอำนาจรัฐมากที่สุดก็คือเรื่องของคนขาย เขาก็จะขายให้กับคนรู้จัก เพื่อนฝูง โดยผู้มีส่วนเกี่ยวข้องที่ให้เบาะแสรู้จักจิตใจ ภูมิใจในการลดปัญหาชุมชน ลดปัญหาสังคม เพราะชุมชนนี้ก็เป็นชุมชนใหญ่แห่งหนึ่ง การแก้ไขปัญหานี้ในปัจจุบันจะไม่ได้ใช้ความรุนแรง เช่น ทบตี เอาไปแช่ในคลอง เมื่อถูกจับได้เหมือนในอดีต” (สมใจ และศิริศักดิ์ เนื่องนิยม, สัมภาษณ์, 11 พฤศจิกายน 2548)

ตารางที่ 4.2 สรุปการเปลี่ยนแปลงของสภาพ, วิธีการดำเนินชีวิต และเศรษฐกิจ ของชาวชุมชนบ้าน
ควัวในอดีตและปัจจุบัน

สภาพ	อดีต	ปัจจุบัน
ที่อยู่อาศัย	- บ้านหลังใหญ่ - อยู่ห่างกัน	- บ้านหลังเล็ก - ปลูกอยู่ติดๆ กัน - หนาแน่นและแออัด
สภาพแวดล้อม	- เป็นป่าห้วยคา, เป็นธรรมชาติ	- เสื่อมโทรม, แออัด - ไม่ถูกสุขลักษณะ - สิ่งแวดล้อมเป็นพิษ
คลองแสนแสบ	- น้ำใสสะอาด - มีปลา, กุ้ง ๆ - เป็นเส้นทางคมนาคม, สาธารณูปโภค, ตลาด - เป็นแหล่งสันตนาการ	- น้ำสกปรก, มีขยะ - ยังเป็นเส้นทางคมนาคม
กลุ่มเชื้อชาติ	- เขมร, ไทยมุสลิม, มลายู	- ไทยมุสลิม, ไทยพุทธ, จีน, อิสาน และไทยจากภาคอื่นๆ
เศรษฐกิจ	- ปานกลางถึงร่ำรวยมาก โดยเฉพาะยุคที่ผ้าไหมเฟื่องฟู	- หลากหลายตั้งแต่ยากจนถึง ร่ำรวย ขึ้นอยู่กับว่าเป็นลูกจ้าง หรือเจ้าของบ้าน
อาชีพหลักของคนในชุมชน	- ทอผ้า, เดินเรือ, ประมง	- ทำบ้านเช่า, รับราชการ, รัฐวิสาหกิจ, ขับแท็กซี่, ขาย อาหาร, รับจ้าง ฯลฯ
ความสัมพันธ์ของชาวชุมชน	- แนบแน่น แบบเครือญาติ	- ความสัมพันธ์กันน้อยลง แต่ยัง

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

สภาพ	อดีต	ปัจจุบัน
วิถีการดำเนินชีวิต	- เรียบง่าย, มีความผูกพันกันในเครือญาติ - เกรงครัดในศาสนา, ประเพณี และวัฒนธรรม	สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุขและสามัคคี - มีความแตกต่างกันทางสังคมและวัฒนธรรม (เพราะมีการอพยพเข้ามาของคนต่างถิ่น)
การศึกษา	- ผู้หญิงไม่ได้รับการศึกษา - ผู้ชายจะจบระดับประถมศึกษา	- หลากหลายตั้งแต่ระดับประถมศึกษาถึงปริญญาโท - เด็กๆ จะได้รับการสนับสนุนให้เรียนหนังสือ

ที่มา : ผู้วิจัยจัดทำเอง

4.2 การสื่อสารภายในชุมชนบ้านครัวในอดีตและปัจจุบัน

จากผลการวิจัยสามารถอธิบายและวิเคราะห์การสื่อสารภายในชุมชนบ้านครัวในอดีตและปัจจุบัน ได้ดังนี้ คือ

4.2.1 การสื่อสารระหว่างบุคคลและความสัมพันธ์ของคนในชุมชน

การสื่อสารระหว่างบุคคลนับว่าใช้มากที่สุดทั้งในอดีตและปัจจุบัน มีลักษณะเป็นการสื่อสารสองทางที่ไม่เป็นทางการ ได้แก่ การทักทายของชาวมุสลิมที่มีการกล่าวคำว่า “สาลามาเลกุม” ซึ่งเป็นการสื่อสารที่แสดงออกถึงภาษาพูด (วจนภาษา) และภาษาท่าทาง (อวจนภาษา) และมีความหมายที่สื่อถึงความมีเมตตาต่อกัน (การสื่อสารนี้สังเกตได้จากการที่คุ้นเคย เนื่องจาก พหุผู้วิจัยไปสัมผัสภาษาอิหม่าม หรือพาไปร้านผ้าไหม เมื่อพบชาวชุมชนฯ ด้วยกันก็จะกล่าวว่า “สาลามาเลกุม” ก่อนที่จะทักทายหรือพูดคุยเรื่องอื่นๆ)

นอกจากนี้การสื่อสารระดับบุคคลยังมีการพูดคุยกันระหว่างชาวมุสลิมและชาวชุมชนที่นับถือศาสนาอื่นๆ ซึ่งปกติคนในชุมชนจะไม่ค่อยออกมาพูดคุยกันมากนัก

คุณสมนึก อีหม่ามคนปัจจุบันให้สัมภาษณ์ว่า การสื่อสารของชาวมุสลิมสมัยก่อนจะแตกต่างจากปัจจุบันมาก สมัยก่อนจะเรียกได้ว่าเราจะไปกินข้าวบ้านไหนก็ได้และส่วนมากจะให้ความนับถือซึ่งกันและกัน เป็นพี่น้องกัน แต่เดี๋ยวนี้เปลี่ยนไป คือ มีคนนอกชุมชนเข้ามาอยู่อาศัยจำนวนมาก สมัยคุณปู่ซึ่งเป็นอีหม่ามคนเก่า (เสียชีวิตไป 40 ปีแล้ว) หลังจากที่ท่านทำพิธีทางศาสนาเสร็จ ท่านก็จะเดินเยี่ยมชมตามบ้านและทักทายพูดคุยกัน (สมนึก จิตหยาดสุวรรณ, สัมภาษณ์, 2 ธันวาคม 2548)

“ลักษณะของการสื่อสารภายในชุมชนบ้านครัวในอดีตจะเป็นการสื่อสารแบบปากต่อปาก คนนี้รู้แล้วก็จะช่วยบอกต่อกันไป เช่น ช่วงก่อนเดือนที่จะมีการถือศีลอดก็จะต้องช่วยกันดูแลเดือน (พระจันทร์) พอดูได้ที่ มัสยิดก็จะติกลง การสื่อสารแบบปากต่อปากก็จะเร็วมากเลย” (สมใจ เนื่องนิยม, สัมภาษณ์, 11 พฤศจิกายน 2548)

“การสื่อสารระหว่างคนในชุมชนในอดีต จะใช้ทั้งภาษาเขมร ภาษาไทย และภาษาอีสาน สำหรับคนอีสานด้วยกัน” (ยามีระ จิตหยาดสุวรรณ, สัมภาษณ์, 6 ธันวาคม 2548)

ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนในอดีตนั้น พวกเขาเครือนิยมแต่งงานกันในหมู่ญาติที่เป็นลูกพี่ลูกน้องกัน ทำให้คนในบ้านครัวส่วนใหญ่เป็นญาติพี่น้องกันเกือบทั้งหมด ความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนจึงเป็นความสัมพันธ์แบบเครือญาติสนิทสนมและช่วยเหลือกันดี

แต่ในปัจจุบัน ประชากรของชุมชนแม้ส่วนใหญ่จะเป็นชาวไทยมุสลิมแต่ก็มีบุคคลภายนอกชุมชนย้ายเข้ามาอยู่ในชุมชนมากขึ้น มีทั้งชาวไทยเชื้อสายจีน และชาวไทยอีสาน ซึ่งส่วนหนึ่งประกอบอาชีพอยู่ในชุมชน เช่น รับจ้างฟอกไหม ย้อมไหม ทอผ้า และค้าขาย อีกส่วนหนึ่งจะออกไปทำงานนอกชุมชนแบบเข้าไปเย็นกลับเพราะชุมชนอยู่กลางกรุงเทพฯ การคมนาคมสะดวกและสามารถหาห้องเช่าได้ในราคาไม่แพง ดังนั้นความสัมพันธ์ของคนในชุมชนปัจจุบันจึงต่างไปจากสมัยก่อนมาก โดยแบ่งได้เป็น 3 กลุ่ม คือ

1. ความสัมพันธ์ระหว่างคนไทยมุสลิมด้วยกัน ซึ่งยังเป็นความสัมพันธ์แบบเครือญาติให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันเป็นอย่างดี

2. ความสัมพันธ์ระหว่างคนไทยมุสลิมและไทยอีสานที่เข้ามาเช่าบ้านไทยมุสลิมอยู่จะมีลักษณะความสัมพันธ์แบบพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ในฐานะเจ้าของบ้านและผู้เช่า แต่มีลักษณะต่างคนต่างอยู่ โดยเฉพาะชาวอีสานนั้นตอนเช้าก็ต้องรีบออกไปทำมาหากิน ตอนเย็นจึงจะกลับ จึงไม่ค่อยมีเวลาพบปะสังสรรค์กับไทยมุสลิมมากนัก ส่วนมากจะพบปะกันเองในหมู่มุสลิมด้วยกัน ไม่มีความผูกพันกับชุมชนเหมือนคนที่เกิดที่นี่

3. ความสัมพันธ์ระหว่างคนไทยมุสลิมและคนไทยเชื้อสายจีนนั้น คนไทยเชื้อสายจีนบางส่วนจะเข้าบ้านไทยมุสลิมอยู่ และมักจะไม่มีปัญหาเรื่องสัมพันธ์ภาพของคนไทยมุสลิม แต่ก็จะไม่ยุ่งเกี่ยวหรือขัดแย้งกัน โดยถือว่าต่างคนต่างอยู่ กลุ่มคนไทยเชื้อสายจีนเหล่านี้จะไม่คบหาสมาคมกับคนไทยมุสลิม ไม่ชอบอาหารมุสลิมและไม่สนใจพิธีกรรมของคนมุสลิมด้วย (เสาวภา พรศิริพงษ์ และคณะ, 2532:26)

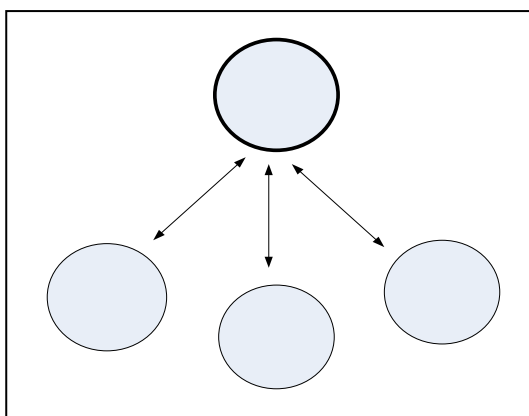
ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มผู้มีกิจการทอผ้าไหมด้วยกันเองนั้น ในอดีตก็จะเป็นแบบเครือญาติเช่นกันเพราะมีแต่กลุ่มไทยมุสลิมซึ่งศาสนาสอนให้คนมุสลิมรักใคร่กันเหมือนพี่น้อง แต่ในปัจจุบันเหลือผู้มีกิจการทอผ้าไหมเพียง 3 ราย แม้ความสัมพันธ์จะลดน้อยลง แต่ก็ยังเกี่ยวข้องกันอยู่ โดยคุณวรรณิ มนูญ์ และคุณสมพงษ์ รุจิจร จ้างให้ร้านของคุณมนัสนันท์ เบญจรงค์จินดา ฟอกและย้อมไหมให้

“ทำผ้าไหมครบวงจรไหม

ย้อมนี้ให้ข้างบ้าน(ร้านลุงอู๊ดในปัจจุบัน) เขาทำ เพราะว่าแต่ก่อนเขาย้อมไหม ลุงอู๊ดเขาเพิ่งเข้ามาทำทีหลัง แต่ก่อนที่บ้านจะสาวไหมและย้อมไหมที่บ้าน รุ่นพ่อรุ่นแม่ทำหมดทุกอย่างเลย ย้อมเอง สีนี่แม่จะทำเองหมดเลย และผ้าที่บ้านนี้จะได้ OTOP และของดีเขตราชเทวีเพียงบ้านเดียว” (วรรณิ มนูญ์, สัมภาษณ์, 16 ธันวาคม 2548)

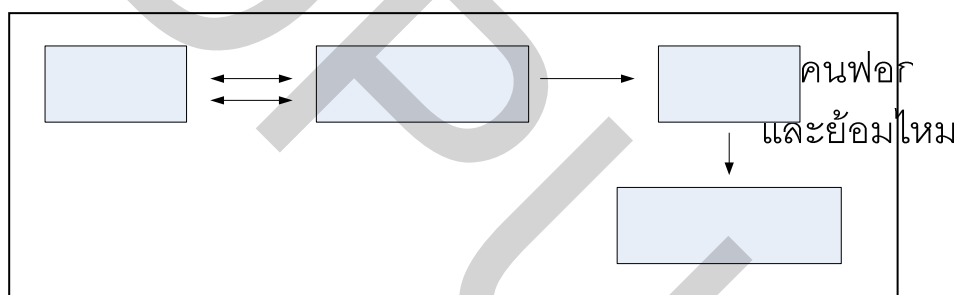
4.2.2 การสื่อสารภายในกลุ่มผู้ร่วมกระบวนการผลิตผ้าไหม

การสื่อสารภายในกลุ่มของผู้ร่วมกระบวนการผลิตผ้าไหมผ้าไหมในอดีตและปัจจุบันนั้นจะเป็นลักษณะเดียวกัน คือ เป็นเครือข่ายการสื่อสารแบบมีศูนย์กลาง และเป็นเครือข่ายการสื่อสารแบบมีวงล้อ (Wheel Network) โดยมีเจ้าของกิจการฯ เป็นศูนย์กลาง เป็นผู้นำของกลุ่ม ดูแลรับผิดชอบกระบวนการผลิตทุกขั้นตอน และเป็นผู้มีอำนาจสั่งการที่แท้จริง ตัวอย่างเช่น การที่เจ้าของกิจการตั้งกลุ่มคนฟอกและย้อมไหมเกี่ยวกับสีที่ต้องการ ซึ่งคนย้อมไหมต้องรับคำสั่งและปฏิบัติตาม (การสื่อสารทางเดียว) หรือการที่คนทอเสนอแนะเจ้าของกิจการเกี่ยวกับลายและสีที่ทอจากประสบการณ์ของคนทอ และเจ้าของกิจการยินยอม (การสื่อสารสองทาง)

ภาพที่ 4.17 แบบจำลองแสดงการสื่อสารภายในกลุ่มผู้ร่วมกระบวนการผลิตผ้าไหม
(Centralized, Wheel Network)

ที่มา : ผู้วิจัยจัดทำเอง

ภาพที่ 4.18 แบบจำลองแสดงการสื่อสารระหว่างเจ้าของกิจการกับคนข้อมไหม
(ทางเดียวและสองทาง)

ที่มา : ผู้วิจัยจัดทำเอง

ในขั้นตอนของการพอกและย้อมไหมนั้น เจ้าของกิจการมักมอบให้ใครคนใดคนหนึ่งในกลุ่มของผู้ทำหน้าที่นี้ เป็นหัวหน้าดูแลรับผิดชอบงานในส่วนนี้ ซึ่งก็จะสื่อสารไปยังคนอื่นๆ ที่ทำหน้าที่พอกและย้อมไหมโดยตรง การสื่อสารก็จะเป็นแบบเดียวกับการสื่อสารกับเจ้าของกิจการคือ ทางเดียวหรือสองทาง อย่างไม่เป็นทางการ เช่น หัวหน้ากลุ่มสั่งให้ผู้ช่วยปฏิบัติตามที่ตนต้องการเรื่องการย้อม (สื่อสารทางเดียว) แต่ถ้าผู้ช่วยเสนอแนะความเห็นของตน (ความเห็นสองทาง)

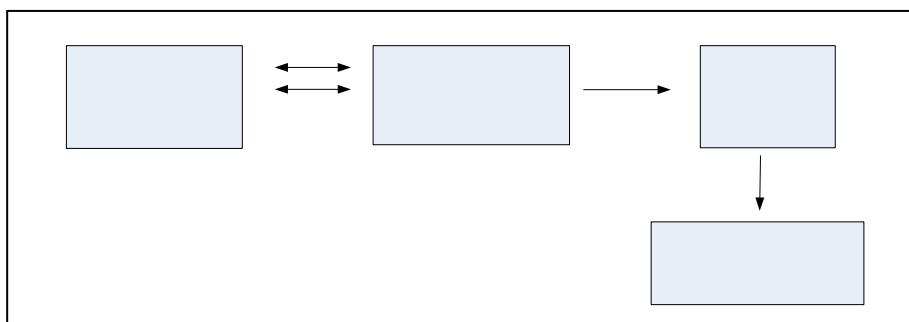
เจ้าของกิจการ

รับคำสั่ง

แสดงความเห็น

สั่งค
เรือ

ภาพที่ 4.19 แบบจำลองแสดงการสื่อสารระหว่างหัวหน้ากลุ่มคนฟอก, ย้อมไหม กับคนฟอก, ย้อมไหม

ที่มา : ผู้วิจัยจัดทำเอง

หัวหน้ากลุ่มคนฟอก,

ย้อมไหม

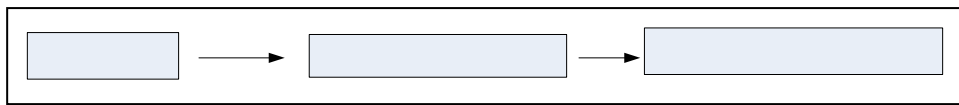
แนะนำเรื่อง
การฟอก, ย้อม

“ทำหน้าที่ฟอกและย้อมไหมมาตั้งแต่อายุ 16 ปี (ปัจจุบันอายุ 50 ปี) ปัจจุบันเป็นหัวหน้าควบคุมการฟอกและย้อมไหม มีลูกน้องหรือผู้ช่วย 4 คน คนที่ทำมานานแล้วก็ไม่ต้องพูดกันมาก แต่ถ้าเป็นคนที่มาใหม่ก็จะต้องคอยดูแลและสอนแนะนำให้” (มานะ ภิรมย์รัก, สัมภาษณ์, 25 พฤศจิกายน 2548)

ส่วนขั้นตอนการทอผ้าไหมนั้น ในระยะแรกก่อนจิม ทอมป์สัน จะเข้ามามีบทบาทต่อการทอผ้าไหมบ้านครว้นั้น คนทอผ้าจะเป็นคนในครอบครัวของเจ้าของกิจการซึ่งจะเป็นชาวไทยมุสลิม เจ้าของกิจการจะเป็นผู้กำหนดสีและลายผ้า (สีบทอดมาจากพ่อ-แม่) โดยสื่อสารโดยตรงกับผู้ทอ

“ทำผ้าไหมมาตั้งแต่วัยรุ่นพ่อแม่ ซึ่งทำก่อนสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง ก่อนจิมเข้ามาเจ้าของกิจการตอนนั้นคือ พ่อ-แม่ ของสามี (คุณนิพนธ์-สามี) คุณนิพนธ์จะเป็นคนกำหนดลายและสีให้คนทอโดยตรง โดยคุณนิพนธ์ได้มาจากพ่อแม่ และนำมาประยุกต์บ้าง” (วรรณิ มนุทัศน์, สัมภาษณ์, 16 ธันวาคม 2548)

หลังจากจิม ทอมป์สัน เข้าามีบทบาทในการทอผ้าของชุมชนบ้านครว โดยเปลี่ยนให้ใช้กักระตุก(แทนที่พุ่ง) และย้อมด้วยสีวิทยาศาสตร์แทนสีธรรมชาติ รวมทั้งเป็นผู้กำหนดลาย สี และชนิดของผ้าไหม โดยเป็นการสั่งกับเจ้าของกิจการโดยตรงคือ ทุกวันในตอนเช้า จิม ทอมป์สัน จะเข้ามาที่บ้านครวและเดินตรวจทุกบ้านที่ทอผ้าไหมส่งให้ จิม ทอมป์สัน พร้อมทั้งออกคำสั่งเรื่องการทอผ้าให้กับเจ้าของกิจการ ดังนั้นการสื่อสารระหว่างจิม ทอมป์สัน กับเจ้าของกิจการ หรือกับคนทอผ้า จึงมีลักษณะเป็นการสื่อสารทางเดียว อย่างเป็นทางการ (คนรับต้องทำตามคำสั่งไม่ได้แย้ง)

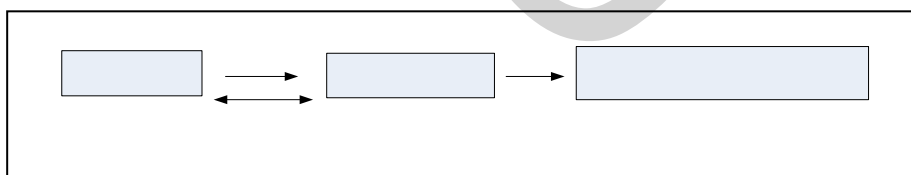

ภาพที่ 4.20 แบบจำลองแสดงการสื่อสารระหว่างจิม ทอมป์สัน กับเจ้าของกิจการ, คนทอผ้า (สื่อสารทางเดียวและสองทาง)

ที่มา : ผู้วิจัยจัดทำเอง

“จิมต้องเข้ามาตรวจงานทุกเช้า ก่อนที่จิมจะเข้ามาดูลักษณะของลายผ้า เนื้อผ้า จะเป็นลักษณะทอมือ เป็นลายธรรมดา โดยสืบทอดมาจากกรุณา ตังแต่จิมเข้ามา (ลักษณะและลายของผ้าจะเป็นสินค้าแบบที่ตลาดต้องการมากขึ้น โดยจิมเป็นผู้กำหนดและจะมีตัวอย่างมาให้เราทำ เวลาที่จิมมาตรวจงานก็จะเข้ามาดูทุกบ้าน และพูดกับทุกคน ดูทุกรายละเอียด บางทีเดินตลอดทั้งวัน” (สมใจ เนื่องนิยม, สัมภาษณ์, 11 พฤศจิกายน 2548)

สำหรับปัจจุบัน แม้ว่าเจ้าของกิจการจะมีทั้งชาวไทยมุสลิมและชาวจีน แต่คนทอผ้าจะเป็นลูกจ้าง มิใช่เครือญาติแบบสมัยก่อนและเป็นคนอิสานส่วนมาก มีมุสลิมและคนจีนเป็นส่วนน้อย และการสื่อสารระหว่างเจ้าของกิจการกับคนทอ หรือระหว่างคนทอด้วยกัน ก็เป็นการสื่อสารโดยตรงระหว่างบุคคล มีทั้งการสื่อสารระหว่างบุคคลแบบทางเดียวหรือสองทาง อย่างไม่เป็นทางการ และการสื่อสารในกลุ่ม การสื่อสารในกลุ่มมักจะเป็นเรื่องของสื่อบุคคล และเป็นการสื่อสารสองทาง เช่น การสื่อสารแบบไม่เป็นทางการ เช่น การพูดคุยกันระหว่างลูกจ้างด้วยกัน การสื่อสารแบบเป็นทางการ เช่น คนทอบอกคนฟอกใหม่เรื่องฟอกไม่สะอาด

ภาพที่ 4.21 แบบจำลองแสดงการสื่อสารระหว่างเจ้าของกิจการกับคนทอ(สื่อสารทางเดียวและสองทาง)

ที่มา : ผู้วิจัยจัดทำเอง

“ทอผ้ามาประมาณ 27 ปี ย้ายมาอยู่ที่บ้านครัวตอนอายุ 13 ปี (ปัจจุบันอายุ 53 ปี) แต่เริ่มทอผ้าตอนอายุ 26 ปี ลุงอู๊ดเป็นคนชวนให้มาทำ ลายผ้านั้นลูกสาวลุงอู๊ดเป็นคนกำหนดให้แต่บางครั้งก็คิดเองเพราะทำมานาน บางทีก็ออกแบบลายโดยดูตัวอย่างจากผ้าธรรมดาแล้วมาดัดแปลงกับผ้าไหม

เจ้าของเขาให้ออกแบบเองได้บ้าง ลูกอู๊ดเป็นคนพูดง่าย อยู่กันเหมือนครอบครัว ระหว่างลูกจ้างด้วยกัน นอกเวลางานก็จะพูดคุยกัน ใช้ภาษาไทยกลาง แต่ลูกจ้างอีสานด้วยกันเขาจะคุยกันด้วยภาษาอีสาน” (สุกัญญา กรวัฒน์ะยีนยง, สัมภาษณ์, 2 ธันวาคม 2548)

4.2.3 การสื่อสารระดับชุมชน

การสื่อสารระดับชุมชนของชุมชนบ้านครัวในอดีตและปัจจุบันนั้น เป็นการสื่อสารระหว่างกลุ่มบุคคลหลายกลุ่มในชุมชน เช่น การติดต่อสื่อสารระหว่างกรรมการชุมชนกับชาวชุมชน ระหว่างคณะกรรมการมัชยิดกับสัปบุรุษ (สมาชิกที่สังกัดมัชยิดนั้น)

ในอดีตนั้นยังไม่มีคณะกรรมการชุมชนและคณะกรรมการมัชยิด จะมีก็เพียงอิหม่ามและผู้นำชุมชนอย่างไม่เป็นทางการ ดังนั้นการสื่อสารในสมัยนั้นจึงยังเป็นสื่อบุคคลเป็นส่วนใหญ่ รวมทั้งการสื่อสารแบบปากต่อปาก และอาจใช้สัญญาณบางอย่าง เช่น การตีกลองจากมัชยิดเพื่อแจ้งเวลาละหมาด ใช้บอกเหตุคนตายในชุมชน และบอกเหตุฉุกเฉินต่างๆ (เช่น เพลิงไหม้) ซึ่งแต่ละเหตุการณ์เสียงกลองจะมีความแตกต่างกัน ซึ่งคนในชุมชนจะเข้าใจความหมาย (เช่น บอกเวลาละหมาด เสียงกลองจะตีรัว 2 จบ บอกเหตุคนตายเสียงกลองจะตีรัว 3 จบ เป็นต้น) แต่ปัจจุบันเลิกใช้แล้วเพราะมีการสื่อสารแบบอื่นที่ชัดเจนกว่า เช่น เสียงตามสาย

“สมัยก่อนเวลามัชยิดจะแจ้งข่าวให้ชาวชุมชนทราบ เช่น บอกเวลาเรื่องการละหมาด จะใช้วิธีตีกลองแทนเสียงตามสายซึ่งใช้อยู่ในปัจจุบัน” (สมนึก จิตหยาดสุวรรณ, สัมภาษณ์, 2 ธันวาคม 2548)

“ก่อนจะมีเสียงตามสายก็จะเป็นลักษณะการสื่อสารกันแบบปากต่อปาก คนนี้รู้แล้วก็จะช่วยบอกต่อกันไป เช่น ช่วงก่อนเดือนที่จะมีการถือศีลอดก็ต้องช่วยกันดูเดือน พอดูได้ที่มัชยิดก็จะตีกลอง การสื่อสารแบบปากต่อปากก็จะเร็วมากเลย” (สมใจ เนื่องนิยม, สัมภาษณ์, 11 พฤศจิกายน 2548)

การสื่อสารภายในชุมชนระหว่างผู้นำทางศาสนากับชาวชุมชนในอดีต

“สมัยคุณปู่ซึ่งเป็นอิหม่ามคนเก่า (เสียชีวิตไปเมื่อประมาณ 40 ปีที่ผ่านมา) หลังจากที่ท่านทำพิธีทางศาสนาเสร็จ ท่านก็เดินเยี่ยมเยียนทุกบ้านเลย กว่าจะกลับถึงบ้านก็ราวๆ 3-4 โมงเย็น เดินไปเรื่อยๆ นี่ก็คือสมัยหลังจากปี พ.ศ.2500 มาแล้ว” (สมนึก จิตหยาดสุวรรณ, สัมภาษณ์, 2 ธันวาคม 2548)

ภาพที่ 4.22 มัสยิดดารุ้ลฟาละฮ์

สำหรับในปัจจุบันนั้น การสื่อสารระดับชุมชนของชุมชนบ้านครัวจะเป็นเรื่องของการสื่อสารของคณะกรรมการชุมชนกับชาวชุมชนเป็นส่วนใหญ่ โดยคณะกรรมการชุมชนนั้นเป็นกลุ่มบุคคลกลุ่มหนึ่งที่มีบทบาทที่เป็นแกนหลักที่จะพัฒนาชุมชนในด้านการบริหารจัดการและดูแลสวัสดิการต่างๆ ของชุมชน ซึ่งกิจกรรมต่างๆ ของคณะกรรมการชุมชนจำเป็นต้องมีการติดต่อสื่อสารและประสานงาน จากการวิจัยพบว่าการสื่อสารของคณะกรรมการชุมชนจะมีทั้งลักษณะของการสื่อสารระดับกลุ่ม (การประชุมของคณะกรรมการชุมชน) และระดับชุมชน (การสื่อสารกับกรรมการชุมชนกับชาวชุมชน)

การสื่อสารของคณะกรรมการชุมชนด้วยกันเองนั้นจะผ่านช่องทางการสื่อสารคือโทรศัพท์และวิทยุสื่อสาร และการจัดประชุม ซึ่งเนื้อหาสาระก็จะเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับการจัดการด้านสวัสดิการในชุมชนและกิจกรรมของชุมชน ลักษณะของการประชุมจะมีการระดมความคิดเห็นแลกเปลี่ยนประสบการณ์เพื่อนำข้อสรุปที่ได้มาใช้ในการพัฒนาชุมชน (มีการไหลเวียนของข่าวสารในแนวระนาบ

ภาพที่ 4.23 ศูนย์สุขภาพชุมชนบ้านครัวเหนือ, ศูนย์รับแจ้งเหตุและบริการครอบครัวในชุมชนซึ่งตั้งอยู่ภายในบริเวณมัสยิดบ้านครัวเหนือ

สำหรับการสื่อสารระหว่างคณะกรรมการชุมชนกับชาวชุมชนนั้น เนื่องจากชุมชนบ้านครัวประกอบด้วยกลุ่มมุสลิมและคนที่นับถือศาสนาอื่น (เช่น ศาสนาพุทธ) ดังนั้นการสื่อสารของกรรมการชุมชนกับชาวชุมชนจึงมีความแตกต่างกันด้วย โดยการสื่อสารกับมุสลิมด้วยกันจะสนิทสนมมากกว่าคนศาสนาอื่น

การสื่อสารของคณะกรรมการชุมชนกับชาวชุมชนมีเป้าหมายเพื่อแจ้งให้ทราบ บอกกล่าวเรื่องราวให้ชาวชุมชน (ทั้งมุสลิมและศาสนาอื่น) จะใช้วิธีการสื่อสารโดยผ่านช่องทางการสื่อสารโดยผ่านช่องทางที่นิยม คือ เสียงตามสาย ซึ่งมีลักษณะไหลเวียนข่าวสารแบบทางเดียว (one-way communication) เป็นการกระจายข่าวสารได้ทั่วถึง ส่วนเนื้อหาที่กระจายออกไปจะเกี่ยวกับข่าวสารจากหน่วยงานราชการ สุขภาพอนามัย การขอความร่วมมือในการบริจาคทรัพย์ การป้องกันอัคคีภัย และกิจกรรมในชุมชน เป็นต้น นอกจากเสียงตามสายแล้วยังมีช่องทางการสื่อสารอื่นๆ อีก คือ การปิดป้ายประกาศที่มัสยิด และการบอกต่อกัน (ปากต่อปาก)

การสื่อสารภายในบ้านครัวปัจจุบัน

- ปากต่อปาก
- เสียงตามสาย
- บอร์ดประกาศที่มัสยิด
- วิทยุสื่อสาร

(สนใจ เนื่องนิยม, สัมภาษณ์, 11 พฤศจิกายน 2548)

การสื่อสารผ่านเสียงตามสาย

เสียงตามสายภายในชุมชนบ้านครัว มีศูนย์กลางการกระจายเสียงอยู่ภายในบ้านของนางสมใจ เนื่องนิยม มีเครื่องเสียงสำหรับใช้ส่งข่าวสาร 1 เครื่อง และมีลำโพงกระจายเสียง 28 ตัวอยู่ทั่วชุมชน สำหรับงบประมาณของอุปกรณ์ที่ใช้กระจายเสียงตามสายนี้ก็จะได้จากทางรัฐฯ ส่วนหนึ่ง งบประมาณของชุมชนส่วนหนึ่ง หรือแม้กระทั่งงบประมาณส่วนตัวซึ่งกรรมการชุมชนและชาวบ้านลงขันร่วมกัน เวลาเมื่อเกิดเหตุก็จะออกกระจายเสียง ส่วนคนที่เป็นคนประกาศก็แล้วแต่เหตุการณ์ แล้วแต่ความสะดวกหรือใครจะว่างก็จะมาช่วยประกาศ บ้างก็มีหน่วยงานต่างๆ อย่างโรงเรียนกึ่งเพชร ทุกๆ วันพุธ เวลา 10.00 น. โรงเรียนก็จะส่งนักเรียนเป็นกลุ่มเพื่อมาจัดรายการให้ความรู้เกี่ยวกับยาเสพติด, สุขศึกษา ออกเสียงตามสาย โดยมีอาจารย์จากทางโรงเรียนเป็นผู้ควบคุม

บ้านของนางสมใจ เนื่องนิยม ถือว่าเป็นศูนย์กลางของชุมชนบ้านครัว ไม่ว่าจะเกิดเหตุอะไรเข้ามา เช่น ประกาศจากการไฟฟ้าฯ, เจ้าหน้าที่พยาบาลจะเข้ามาทำงานในชุมชน ก็จะต้องมาหาที่บ้านนี้

เวลาเกิดเหตุการณ์ต่างๆ เช่น ไฟไหม้ ก็จะมีคนโทรแจ้งเข้ามา เราก็จะรู้ว่าเกิดเหตุการณ์แน่นอน ใครที่อยู่บ้านหรือบริเวณนั้นก็จะเป็นผู้ตัดสินใจออกเสียงตามสายไป แต่ทุกคนก็ต้องวิ่งไปที่จุดที่เกิดเหตุการณ์ ไปดูว่าเกิดจากอะไร หรือไม่ก็กรณีมีคนตาย ก็จะประกาศว่าคนนี้ตาย ใครเป็นลูกเป็นหลาน เป็นญาติพี่น้อง

บอร์ดประกาศของมัสยิด

ก็จะแปะกันแบบเอาตามสะดวก ไม่ว่าจะโปสเตอร์ให้ความรู้เกี่ยวกับสุขภาพ การสาธารณสุข โรคระบาด โรคไข้เลือดออก ไข้หวัดนก โรคเอดส์ แม้กระทั่งเด็กอายุครบเข้าโรงเรียน อายุครบต้องเข้ารับการเกณฑ์ทหาร เป็นต้น

วิทยุสื่อสาร

วิทยุสื่อสารที่ใช้กันอยู่ก็มีประมาณ 20 กว่าตัว ซึ่งจะใช้กันภายในระหว่างกรรมการชุมชน, อปพร. และอาสาสมัคร เมื่อเกิดเหตุการณ์สำคัญก็จะสามารถติดต่อสื่อสารถึงกันได้ภายในระยะเวลาอันรวดเร็ว (สมใจ เนื่องนิยม, สัมภาษณ์, 11 พฤศจิกายน 2548)

4.2.4 การสื่อสารระหว่างชาวชุมชนบ้านครัวที่เป็นไทยมุสลิม ไทยเชื้อสายจีน และไทยอีสาน

ในอดีตชาวชุมชนบ้านครัวจะมีแต่คนเป็นมุสลิมเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้นการสื่อสารจึงมีลักษณะเดียวกัน คือ เป็นการสื่อสารระหว่างมุสลิมด้วยกัน ปัจจุบันชาวชุมชนบ้านครัวจะประกอบด้วย 2 กลุ่มใหญ่ คือ กลุ่มคนมุสลิม และคนที่นับถือศาสนาอื่น (จีน, อีสาน)

4.2.4.1 การสื่อสารของกลุ่มคนมุสลิม

รูปแบบการสื่อสารของคนกลุ่มนี้จะมีสื่อบุคคลที่มีบทบาทสำคัญนั่นคือ อิหม่าม ผู้เป็นแกนนำทางศาสนา จะเป็นผู้ส่งสาร (sender) กระจายข่าวสารไปสู่กลุ่มคนมุสลิม (ได้แก่ กลุ่มแม่บ้าน พ่อค้าแม่ค้า ผู้เฒ่าผู้แก่ และผู้ชายที่ประกอบอาชีพรับจ้างภายในชุมชน) ซึ่งเป็นผู้รับสาร (receiver) โดยเนื้อหาสาร (message) นั้นจะเป็นเรื่องเกี่ยวข้องกับการไต่ถามสารทุกข์สุกดิบ ความเป็นอยู่ของคนมุสลิมโดยใช้ช่องทางการสื่อสาร (channel) ที่เข้าไปมีปฏิสัมพันธ์โดยการพบปะพูดคุยแต่ละบ้านในช่วงเวลาสายและช่วงเย็น และในยามที่มีการละหมาด (นมาซ) ของทุกวัน ซึ่งช่วงเวลาที่ไปละหมาดกันมากที่สุดคือตอนพลบค่ำถึง 2 ทุ่ม เนื่องจากเป็นเวลาเลิกงานเสร็จสิ้นภารกิจประจำวัน ส่วนวันที่มีผู้คนคับคั่ง คือ วันศุกร์และวันอาทิตย์ โดยเฉพาะวันศุกร์ช่วงบ่ายจะเป็นวันที่มีการละหมาดพร้อมกัน (โศจิวัจน์ บุญประดิษฐ์ และคณะ, 2547:88) จึงเป็นการสื่อสารผ่านกิจกรรมทางศาสนา ซึ่งมีลักษณะการสื่อสารระหว่างบุคคลที่มีการพูดคุยในระดับกลุ่ม

4.2.4.2 การสื่อสารของกลุ่มคนที่นับถือศาสนาอื่น

สำหรับการสื่อสารของคนกลุ่มนี้ สื่อบุคคลที่มีบทบาทสำคัญต่อการสื่อสาร คือ คณะกรรมการชุมชน ดังกล่าวแล้วข้างต้น ซึ่งวิธีการสื่อสารของคณะกรรมการชุมชนจะผ่านช่องทางโดยการประกาศตามเสียงตามสาย เพื่อแจ้งกิจกรรมและขอความร่วมมือ และจะมีการพบปะรายบุคคลสำหรับการสื่อสารระหว่างคนไทยมุสลิมกับคนไทยเชื้อสายจีนและกับคนไทยอิสานนั้น จะเป็นไปได้ในลักษณะต่างคนต่างอยู่ แต่ก็จะไม่มีปัญหากัน มีการสื่อสารกันเฉพาะพูดคุยทักทายธรรมดาเมื่อพบกัน ส่วนการสื่อสารระหว่างคนไทยมุสลิมกับไทยอิสานนั้นเป็นลักษณะของการพึ่งพาอาศัยกัน เพราะคนไทยอิสานมาเช่าบ้านของไทยมุสลิมอยู่และส่วนใหญ่ออกไปทำงานนอกชุมชนจึงไม่ค่อยมีเวลาพบปะสังสรรค์กับคนไทยมุสลิมมากนัก ส่วนมากจะเป็นการพบปะกันเองในหมู่คนอิสานด้วยกัน และมักใช้ภาษาถิ่นภายในครอบครัวและกับคนอิสานด้วยกัน

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าชุมชนบ้านครัวปัจจุบันจะประกอบด้วยกลุ่มคนต่างๆ ดังกล่าวข้างต้น ซึ่งแต่ละกลุ่มต่างก็มีประวัติความเป็นมา แบบแผนการดำเนินชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อ ศาสนา และวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน แต่ก็สามารถอยู่ร่วมกันได้ในชุมชนอย่างสงบสุขไม่มีปัญหาระหว่างกลุ่ม โดยแต่ละกลุ่มจะปรับตัวให้เข้ากับสภาพการณ์และสิ่งแวดล้อมต่างๆ ในชุมชน และโดยการบริหารจัดการของคณะกรรมการชุมชน

“ปัญหาระหว่างชาวชุมชนที่ต่างศาสนา

คนดั้งเดิมของชุมชนบ้านครัวส่วนใหญ่เป็นมุสลิม เขาก็จะเข้าบ้านและเข้านอนเร็วเพื่อเตรียมตัวตื่นขึ้นมาทำพิธีละหมาดตอนตีห้าของเช้าวันรุ่งขึ้น ฉะนั้นแต่ก่อนก็จะไม่มีปัญหาอะไร พอมาตอนหลังที่บ้านเรือนถูกทำให้เป็นบ้านเช่าเป็นบางส่วน ก็จะมีคนอิสานเข้ามา บางทีกลางคืนก็เปิดเพลงเสียงดังกระหึ่ม ไม่ว่าจะได้เครื่องเสียงมาใหม่หรือกินเหล้าถึงตีหนึ่งตีสองแล้วต้องเปิดเพลงเสียงดังไป

พร้อมกันด้วย เราก็ต้องไปขอร้อง พุดดีๆ กับเขาว่าถ้าจะเปิดก็ให้เปิดสำหรับฟังคนเดียว แต่เราก็จะอนุญาตให้เขา 2 วันสำคัญเทศกาลใหญ่ของคนไทย นั่นคือวันปีใหม่ กับวันสงกรานต์ จะจัดงาน จะเล่น จะเปิดเพลงเสียงดัง ไปจนถึงสว่างเลยก็ได้ เราจะประกาศให้ชาวบ้านในชุมชนรู้เลย เราขอให้เขาเลย แต่ถ้าโดยปกติก็จะมี 3 ทุ่มไปแล้วนี่ก็จะไม่ได้ยินเสียงดนตรีดังๆ แล้ว โดยที่เราอาศัยการขอร้องและการประชาสัมพันธ์ โดยอาศัยหลักที่ว่าให้ทุกคนในชุมชนอยู่ร่วมกันโดยสบาย ไม่มีความขัดแย้งกัน ถึงแม้ว่าต่างศาสนา ต่างภาษา ต่างวัฒนธรรม” (สัมฤทธิ์ ลิขิตชกบุตร, สัมภาษณ์, 12 ธันวาคม 2548)

“ในอดีตคนในชุมชนส่วนใหญ่จะเป็นคนมุสลิม มีความเกี่ยวดองเป็นพี่น้องกัน พอตอนหลังก็มีคนกลุ่มอื่นเข้ามา ก็ไม่ได้มีความขัดแย้งกันชัดเจน อาจจะมีบ้างแต่เป็นส่วนน้อย เช่น คนอิสานกินเหล้าเมายาเสียงดัง แต่ตอนหลังก็เคลียร์ก็คุยกันได้ ปัจจุบันในชุมชนมีคนหลากหลายก็ต้องระมัดระวังกันมากขึ้น ก็ต้องแย่งกันกินแย่งกันใช้ แย่งกันทำมาหากิน มันก็เปลี่ยนไปตามยุค ยุคหลังก็มีเรื่องยาเสพติดเข้ามา แต่ไม่ว่าจะเป็นป่าไผ่ซึ่งเป็นผู้ใหญ่ของชุมชนเป็นคนออกไปเดือนหรือคนอื่นออกไปเดือน เขาก็ล้าแล้วแต่เชื่อฟังกันทั้งสิ้น สังคมที่นี้คืออย่างก็มีการเคารพผู้ใหญ่ เชื่อในระบบอาวุโส ไม่มีการทะเลาะกัน” (สมใจ เนื่องนิยม, สัมภาษณ์, 11 พฤศจิกายน 2548)

“คนในนี้ล้วนแต่รัก ผูกพันกับชุมชนเหมือนเดิม แต่ก่อนอิสานไม่ค่อยมี ก็จะมีคนจีนและมุสลิมทำผ้าด้วยกัน คนจีนทำผ้าด้าย เราก็จะทำผ้าไหม คนจีนที่ทำผ้าไหมก็มี ก็ทำร่วมกันได้ อยู่กันมานานเหมือนเป็นคนบ้านเดียวกัน

คนอิสานที่เข้ามาอยู่ภายหลังก็ล้วนแต่รักและให้ความร่วมมือกับชุมชนอย่างดี ตอนนี้นักอิสานไม่ใช่จะขายแต่ส้มตำ ปลา ร้า ให้แต่คนอิสานด้วยกันกินนะ คนบ้านครัวก็จะกินข้าวเหนียวไก่ย่าง คือเราก็จะบอกเขาว่ามาอยู่ตรงนี้ก็ถ้าจะให้หากินอยู่ด้วยกันได้ ไก่ก็ต้องเป็นไก่อิสลาม แล้ววิธีล้างเราก็จะสอนเขา แล้วเขาจะเชื่อและทำตามเรา กุ้ง หอย ปู ปลา ความสะอาด เขาก็จะตามคนมุสลิมที่อยู่กันได้ บางทีก็แซวกันว่าบ้านครัวที่อยู่นี้กลายเป็นบ้านครัวอิสานกันหมดแล้ว กินหมดเลยส้มตำ วันไหนไม่ได้กินก็เหมือนขาดอะไรไป แต่ถ้าเป็นกิจกรรมทางศาสนา เช่น มีแจกผลไม้ ทำบุญ ไม่ใช่มีแต่มุสลิมที่มาร่วมงานนะ แต่คนอิสานนี้จึงถูกจูงหลานมาเลย ทางเราก็จะสั่งถุงพลาสติกไว้ใส่ของแจกไว้เลย 300 ใบประมาณนี้” (สมใจ และ ศิริศักดิ์ เนื่องนิยม, สัมภาษณ์, 11 พฤศจิกายน 2548)

4.2.5 การสื่อสารผ่านกิจกรรมอื่นๆ ที่ไม่ใช่กระบวนการผลิตผ้าไหม

จากผลการวิจัยพบว่าการศึกษาการสื่อสารของชุมชนบ้านคร้วนั้น นอกจากจะศึกษาผ่านกระบวนการผลิต ผ้าไหมแล้ว ยังสามารถศึกษาผ่านกิจกรรมอื่น ๆ ของชุมชนบ้านคร้วโดยใช้กิจกรรมเป็นสื่อเช่น

4.2.5.1 กิจกรรมที่โดดเด่นเกี่ยวกับการรวมตัวและความสามัคคีคือ กรณีพิพาทระหว่างชุมชนบ้านคร้วกับการทางพิเศษแห่งประเทศไทย หรือต่อต้านการตัดทางด่วนผ่านบริเวณมัสยิดและสุสาน ทางชุมชนได้ใช้กลยุทธ์การสื่อสารทั้งภายในชุมชน ได้แก่ การรวมคนในชุมชนโดยใช้ศาสนาอิสลามเป็นหลักสำคัญในการรวมคนในชุมชนให้เป็นหนึ่ง ต้องมีการประชุมกลุ่มแกนนำ การใช้สื่อเฉพาะกิจ เช่น ใบปลิว ป้ายผ้า และกลยุทธ์การสื่อสารภายนอกชุมชน ได้แก่ การใช้สื่อมวลชนเผยแพร่ข่าวสารของชุมชนให้เป็นประเด็นข่าวในระดับประเทศ ซึ่งนับว่าชาวชุมชนทำได้สำเร็จในระดับหนึ่ง (โศจิวัฒน์ บุญประดิษฐ์, 2543 : 122-123)

“วิธีการสื่อสารกับบุคคล, องค์กรต่างๆ ภายนอกชุมชน

สำหรับบุคคลภายนอกในภายหลังก็รู้จักชุมชนบ้านคร้วและข่าวสารของชุมชนบ้านคร้วผ่านสื่อมวลชน เนื่องจากกรณีทางด่วน การรวมตัวกันต่อสู้ เขาก็จะมองว่าคนชุมชนบ้านคร้วเห็นแก่ตัว จะมีคนนำความเจริญมาให้ จะช่วยทำให้รุดหายคิด ช่วยระบายการจราจร แต่ทำไมเราถึงไม่เอา เหตุผลของเราก็คือเราต้องต่อสู้เพื่อความถูกต้อง เราสามารถพิสูจน์ได้ ที่เรารู้ก็เพื่อ 1. เพื่อสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ เป็นอันดับหนึ่ง แต่สิ่งที่เขาก็คือเขาจะเอาทางด่วนมาตัดผ่านสุสาน ร้อมัสยิด เราเลยต้องสู้ตาย ผมนี่ขอสู้เป็นชีวิตแรกเลย เพราะว่าศาสนสถานนี้เป็นเจตจำนงของคนที่น่าถือในศาสนานั้น เขาต้องการสิ่งนี้ เป็นที่สถิตของพระผู้เป็นเจ้า เป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในชุมชน ฉะนั้นการที่จะมารื้อหรือย้ายไปให้เหลือแต่ตัวชุมชน แล้วเราจะเอาที่ไหนสักการะ เราก็เลยสู้ไม่ถอย” (สัมฤทธิ์ ลิขันธ์บุตร, สัมภาษณ์, 12 ธันวาคม 2548)

4.2.5.2 การรณรงค์ต่อต้านยาเสพติด ซึ่งกลุ่มเป้าหมาย คือ ชาวชุมชนทุกคน ผู้ชาย ผู้เสพรูปแบบของการสื่อสารได้แก่ การประชุมคณะกรรมการชุมชน เสียงตามสาย และสื่อบุคคล (ตักเตือนโดยตรง)

“การติดต่อสื่อสารระหว่างอิหม่ามกับชาวชุมชนในปัจจุบัน

ตอนนี้ผมมีนโยบายของผมโดยตรงคือจะมีคณะกรรมการทำงาน 12 คน และแต่ละคนก็จะประจำแต่ละซอย เราก็จะให้ช่วยดูแลแต่ละซอยไป ครอบคร้วไหนถ้าอยู่กันอย่างผิดทำนองคลองธรรม (อยู่ก่อนแต่ง) เราก็จะทำการแต่งให้ แล้วถ้าผู้ใดติดยาเสพติดเราก็จะตักเตือน ถ้าไม่ยอม ไม่ฟัง เราก็จะไม่ไปมาหาสู่เขา ไม่ว่าเขาจะทำบุญ มีคนตาย เราก็จะไม่มาหาสู่เขา แต่จะให้เราทำกันเอง จนสุดท้ายเลยเราก็จะคัดเขาออกจากชุมชน และนี่ที่ผมกำลังจะขอความเห็นจากกรรมการอยู่ เรื่องพวกนี้ก็จะเป็นเรื่อง

ส่วนใหญ่ที่ทำให้อิหม่ามได้ติดต่อสื่อสารกับชาวชุมชน” (สมนึก จิตหยาดสุวรรณ, สัมภาษณ์, 2 ธันวาคม 2548)

ทางชุมชนต้องจัดให้มีการรณรงค์เรื่องยาเสพติด หลักศีลธรรมและจริยธรรมควบคู่กันไป เพราะว่าเด็กในปัจจุบันห่างไกลเรื่องจริยธรรมมาก อย่างบางครอบครัวในชุมชนก็จะปล่อยลูกมาก ไม่สนใจ เราก็จะพาเด็กเข้ามาเกาะกลุ่มกันเพื่อความสะดวกในการปลูกฝังและดูแล (ศิริศักดิ์ เนื่องนิยม, สัมภาษณ์, 11 พฤศจิกายน 2548)

4.2.5.3 การป้องกันอัคคีภัย กลุ่มเป้าหมายของการสื่อสารก็คือชาวชุมชนทุกคน โดยใช้ช่องทางการสื่อสารคือเสียงตามสายเพื่อรวมตัวกัน

“บทบาทของอิหม่ามกับผู้นำชุมชนบ้านครัว

ช่วงนี้มีเยอะมากเลย คือทุกอย่างจะประสบความสำเร็จได้ก็จากอิหม่าม ชุมชน ผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนดั้งเดิมจะให้ความร่วมมือมาก การทำอะไรเราทำกันด้วยความร่วมมือซึ่งกันและกัน ไม่มีใครบอกว่างานของฉันหนักของท่านเบา จะไม่มีเกี่ยงกัน ยกตัวอย่างเรื่องที่ประสบความสำเร็จ คือ เวลาเกิดเพลิงไหม้เราจะไม่เคยหนีไฟ เราจะวิ่งเข้าหาไฟและดับไฟด้วยตัวเองก่อน และจะไม่มีเพลิงลุกลามนี้หมายถึงความร่วมมือร่วมใจของชาวชุมชนบ้านครัวมาตั้งแต่ พ.ศ. 2500 เป็นต้นมา” (สมนึก จิตหยาดสุวรรณ, สัมภาษณ์, 2 ธันวาคม 2548)

4.3 การสื่อสารระหว่างชาวชุมชนบ้านครัวกับบุคคล/สังคมภายนอก ในอดีตและปัจจุบัน

4.3.1 การสื่อสารระหว่างชาวชุมชนบ้านครัวกับบุคคล/สังคมภายนอก ในอดีต

ในอดีตนั้นชุมชนบ้านครัวเป็นสังคมแบบปิด และอาชีพหลักของแทบทุกครัวเรือนคือการทำธุรกิจผ้าไหม ดังนั้นการสื่อสารกับบุคคล/สังคมภายนอก ซึ่งได้แก่

4.3.1.1 การสื่อสารกับแหล่งไหมดิบ

ในอดีตแหล่งไหมดิบได้แก่ทางอีสาน และประเทศเขมร โดยผู้ประกอบการหรือตัวแทนจะไปติดต่อซื้อไหมดิบจากแหล่งโดยตรง จึงเป็นการสื่อสารโดยตรงระหว่างบุคคล

“การติดต่อสื่อสารกับแหล่งวัตถุดิบ

เราจะสั่งไหมมาจากทางเพชรบูรณ์, อุตรธานี และจีน โดยคุณวรรณิและคุณนิพนธ์เป็นผู้สั่งจากบริษัทไหมที่แม่เคยซื้อสมัยก่อน ก็จะเป็นเจ้าประจำกัน” (วรรณิ มนูญ์, สัมภาษณ์, 16 ธันวาคม 2548)

4.3.1.2 การสื่อสารกับจิม ทอมป์สัน

การสื่อสารระหว่างจิม ทอมป์สัน กับชาวชุมชนบ้านครัวที่ทำธุรกิจผ้าไหม จึงมีทั้งการสื่อสารกับเจ้าของกิจการ (เป็นส่วนใหญ่) ในเรื่องของการติดต่อว่าจ้างให้ทอผ้าไหมส่งให้กับบริษัท จิม

ทอมป์สัน ซึ่งเป็นการติดต่อสื่อสารโดยตรงอย่างเป็นทางการ และเป็นการสื่อสารแบบสองทาง แต่ในเรื่องของการกำหนดตลาดและสีของฝ้ายนั้น จะเป็นการสื่อสารทางเดียวแบบเป็นทางการเพราะเจ้าของกิจการจะต้องสั่งให้คนทอทำตามที่จิม ทอมป์สัน ต้องการเท่านั้น แต่มีบางครั้งที่จิม ทอมป์สัน จะมีการสื่อสารโดยตรงกับคนย้อมสีและคนทอ (เป็นส่วนน้อย) และเป็นการสื่อสารทางเดียวอย่างเป็นทางการ คือเป็นการสั่งจากจิม ทอมป์สัน

“ทุกคนในบ้านครัวที่ทำผ้าไหมกับจิม จะมีหุ้นอยู่ในบริษัทจิม ทอมป์สัน จิมจะเข้ามาด้วยตัวเอง สั่งลาย สั่งสี เขามีล้ามมาด้วย ชื่อคุณนาท” (วรรณิ มนุทัศน์, สัมภาษณ์, 16 ธันวาคม 2548)

“การทำกิจการผ้าไหมของชุมชนบ้านครัว

ยุคที่รุ่งเรืองที่สุดก็คือยุคที่จิม ทอมป์สันเข้ามา เศรษฐกิจของชาวชุมชนบ้านครัวแต่ละบ้านจัดว่าดีมาถึงเข้าขั้นเศรษฐกิจเลยก็ว่าได้ ไม่ต้องออกไปหากินก็ไม่อดตาย เพราะว่ามีนายจิม (หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “นายห้าง”) จะเป็นคนป้อนงานให้เรื่อยๆ นายจิมจะเป็นคนออกแบบลาย คัดสีผ้า เข้ามาดูแลทุกขั้นตอนตั้งแต่การย้อม ซึ่งบ้านของจิม ทอมป์สัน จะอยู่อีกฝั่งของคลองแสนแสบตรงกันข้ามกับชุมชนบ้านครัวที่ทอผ้า โดยสามารถเดินข้ามสะพานไม้หรือพายเรือไปมาข้ามคลองได้ ทุกคนในชุมชนบ้านครัวก็จะรักเขา

จิมต้องเข้ามาตรวจงานทุกเช้า ต้องเดินข้ามฝั่งมา นอกจากเรื่องให้คำปรึกษาด้านการผลิต การให้อาชีพ แล้วจิมยังช่วยเหลือคนในชุมชนแทบทุกเรื่อง หาตลาดให้เลย เราแค่ทำส่งเขาอย่างเดียว วัตถุดิบก็เอามาจากจิมทุกอย่าง เราเองไม่ต้องลงทุน เวลาไปเอามาทางจิมก็จะจดเอาไว้ว่าเอามา พอเราทำทุกสิ่งทุกอย่างเสร็จก็เอาไปส่ง เขาก็จะตัดจากยอดที่ขายได้โดยที่เราไม่ต้องยุ่ง

จิม สามารถพูดไทยได้นิดหน่อย แต่เขาจะมีล้ามมา ตอนนั้นมีคุณสุรินทร์ คุณนาท (ปัจจุบันเสียชีวิตไปแล้ว) แต่ทุกวันนี้เรายังผูกพันกันอยู่ ถ้าเรามีกิจกรรมที่เขาช่วยเหลือได้เขาก็จะช่วยตลอด เวลาจิมเข้าไปตามบ้าน จิมจะพูดคุยกับทั้งเจ้าของกิจการ คนทอ ลูกจ้าง โดยดูรายละเอียดแม้กระทั่งการย้อม” (สมใจ เนื่องนิยม, สัมภาษณ์, 11 พฤศจิกายน 2548)

4.3.1.3 การสื่อสารกับผู้บริโภค (ตลาดผ้าไหม)

ในอดีตนั้นคนในบ้านครัวทอผ้าไหมเป็นอุตสาหกรรมภายในครัวเรือนแทบทุกบ้าน ผ้าไหมที่ทอได้มีทั้งที่เอาไว้ใช้ในชุมชนและนำออกไปจำหน่ายต่างจังหวัด เช่น จังหวัดสุพรรณบุรี ราชบุรี เพชรบุรี อ่างทอง สิงห์บุรี ชัยนาท นครสวรรค์ พิษณุโลก สุโขทัย พิจิตร (เสาวภา พรศิริพงษ์ และคณะ, 2532:59)

จนต่อมาเมื่อจิม ทอมป์สัน เข้ามาทำธุรกิจผ้าไหมกับชาวบ้านครัว ตลาดผ้าไหมของชุมชนบ้านครัวจึงเปลี่ยนไปโดยจิม ทอมป์สัน ตั้งบริษัทรับซื้อผ้าไหมจากชาวบ้านทั้งหมดและนำไปขายใน

นามของผ้าไหมจิม ทอมป์สัน จนกระทั่งการทอส่งให้บริษัทของจิม ทอมป์สัน ได้ยุติลงหลังจิม ทอมป์สัน หายไป และทางบริษัทฯ เลิกสั่งซื้อผ้าไหมจากชาวบ้าน

แต่ในระยะเวลาที่จิม ทอมป์สันจะเข้ามา เจ้าของกิจการบางรายก็จะมีร้านขายผ้าไหมที่เป็นคนกลางรับผ้าไหมของบ้านครัวเป็นประจำ เช่น บ้านของคุณยามิระ จิตหยาดสุวรรณ ซึ่งมีกิจการทอผ้าใหญ่โตมากในอดีต

ที่ทำส่งลูกค้าหลักก็คือร้านของจอมพลสฤษดิ์ ที่ถนนพัฒนาพงษ์ ซึ่งจอมพลสฤษดิ์จะนำไปขายให้บริษัทที่ทำเฟอร์นิเจอร์ที่ทำโซฟาประทับให้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ เขาจะให้ไปส่งที่ถนนหลานหลวง แล้วก็ยังสั่งผ้าไหมไปทำพวกผ้า幔และทำเฟอร์นิเจอร์อื่นๆ อีก ก่อนที่จะทำกิจการกับจอมพลสฤษดิ์ท่านก็จะส่งคนมาดู เพราะแต่ก่อนชุมชนบ้านครัวมีชื่อเสียงด้านผ้าไหมมาก

ส่วนที่รายอื่นเขาไปขายแถบชานเมืองกัน ของคุณยามิระไม่ต้องเลยเพราะว่าทำส่งลูกค้าประจำอยู่แล้ว (ยามิระ จิตหยาดสุวรรณ, สัมภาษณ์, 6 ธันวาคม 2548

สำหรับในอดีตนั้นชุมชนบ้านครัวไม่มีการสื่อสารกับสื่อมวลชนหรือหน่วยงานภาครัฐ

4.3.2 การสื่อสารระหว่างชุมชนบ้านครัวกับบุคคล/ สังคมภายนอกในปัจจุบัน

จากการนิยามศัพท์เชิงปฏิบัติการสำหรับงานวิจัยนี้กำหนดให้ปัจจุบัน หมายถึง ช่วงเวลาตั้งแต่จิม ทอมป์สัน หายไป (พ.ศ.2511) จนถึงปัจจุบัน (พ.ศ.2548) ซึ่งสถานการณ์การทำธุรกิจผ้าไหมของชุมชนบ้านครัวซบเซาลงมาก ดังนั้นการสื่อสารระหว่างชุมชนบ้านครัวกับบุคคล/ สังคมภายนอกจึงเปลี่ยนแปลงไปมากจากอดีต โดยการสื่อสารที่เกี่ยวกับธุรกิจผ้าไหมในปัจจุบันจะมีเพียงส่วนน้อย ได้แก่ การสื่อสารกับสื่อมวลชนเกี่ยวกับเรื่องผ้าไหม และหน่วยงานภาครัฐเกี่ยวกับการนำผ้าไหมไปแสดงตามงาน OTOP เป็นต้น ส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องของการสื่อสารกับชุมชนอื่นๆ ภายนอก สื่อมวลชน และหน่วยงานภาครัฐ

การสื่อสารระหว่างชุมชนกับภายนอกในปัจจุบัน ได้แก่ การสื่อสารระหว่างชุมชนบ้านครัวเหนือกับชุมชนบ้านครัวใต้ และชุมชนบ้านครัวตะวันตก ซึ่งอยู่ในบริเวณใกล้เคียงกัน นอกจากนี้ก็ยังมี การสื่อสารระหว่างชุมชนบ้านครัวเหนือกับชุมชนอื่นๆ เช่น ชุมชนกิ่งเพชร ชุมชนชอยสมประสงค์ 5 เป็นต้น รวมทั้งมีการสื่อสารกับสำนักงานเขตราชเทวี, การเคหะแห่งชาติ และสื่อมวลชน แต่จะเป็นการสื่อสารเกี่ยวกับกิจการกลุ่มต่างๆ ของชุมชนนอกเหนือจากเรื่องของธุรกิจผ้าไหมซึ่งลดบทบาทความสำคัญลงมาก

เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนบ้านครัวเหนือกับชุมชนบ้านครัวตะวันตก ชุมชนบ้านครัวใต้ และชุมชนอื่นๆ ใกล้เคียงนั้น อีหม่ามคนปัจจุบัน กล่าวว่า “กิจกรรมที่ทำให้ชาวชุมชนต่างๆ ได้มาพบปะสื่อสารกัน มีทั้งกิจกรรมทางศาสนา, กิจกรรมกีฬา, กิจกรรมสาธารณประโยชน์ การ

ติดต่อกันใช้ทั้ง เสียงตามสาย บัตรเชิญ และโทรศัพท์” (สมนึก จิตหยาดสุวรรณ, สัมภาษณ์, 2 ธันวาคม 2548)

ในชุมชนบ้านครัวจะมีกลุ่มทางสังคมที่สำคัญและมีบทบาทต่อกิจกรรมของชุมชน คือ คณะกรรมการชุมชน ซึ่งจะเป็นตัวแทนในการประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ เช่น สำนักงานเขตฯ การเคหะแห่งชาติ และหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องในการป้องกันและแก้ไขปัญหาต่างๆ ของชุมชน ส่วนการติดต่อกับเรื่องผ้าไหมนั้นจะมีน้อยมาก จะมีก็เป็นเรื่องขอให้เจ้าของกิจการนำผ้าไหมไปแสดงและจำหน่ายในงานแสดงสินค้า OTOP เป็นต้น

ในการติดต่อกับหน่วยงานราชการต่างๆ นั้น คณะกรรมการชุมชนจะทำหน้าที่เป็นตัวแทนของชาวบ้าน เช่น ชาวบ้านต้องการให้มีการสร้างสะพานข้ามคลอง คณะกรรมการฯ ก็จะต้องประชุมกัน แล้วทำเรื่องไปยังสำนักงบประมาณเพื่อขอเงินที่จะนำมาสร้างสะพาน โดยใช้งบประมาณจังหวัดของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัด (สส.) ดังนั้นประธานคณะกรรมการชุมชนจะต้องทำหนังสือถึง สส. และผู้อำนวยการเขตฯ ด้วย แต่ในทางปฏิบัติ คณะกรรมการฯ ก็จะต้องสอบถามเป็นการส่วนตัวจาก สส. ก่อน แล้วจึงทำเรื่องอย่างเป็นทางการ

ในกรณีที่หน่วยราชการหรือหน่วยงานเอกชนภายนอกจะเข้าไปในชุมชน ก็จะต้องติดต่อผ่านกรรมการชุมชนก่อน เพื่อให้กรรมการฯ ไปชี้แจงและทำความเข้าใจกับชาวบ้าน

นายสัมฤทธิ์ ประธานกรรมการชุมชนบ้านครัวเหนือ กล่าวว่า “รับตำแหน่งประธานกรรมการชุมชนฯ มา 15 ปีแล้ว อยากรู้แต่ก็ยังไม่รู้ เพราะไม่มีคนอื่นที่เหมาะสมมารับเป็นต่อ ผมรับราชการ (กรมส่งเสริมสหกรณ์) จึงรู้ระบบราชการ สามารถประสานงานกับทางราชการและหน่วยงานอื่นๆ ได้ดี รู้ว่าเวลาจะของบประมาณต้องทำอะไร มีระบบและขั้นตอนในการอนุมัติอย่างไร ก่อนนำหนังสือไปมอบให้ทางราชการก็จะโทรติดต่อกับ สส., สก. ว่ามีงบไหม

การสื่อสารกับชุมชนอื่นๆ ภายนอก จะเป็นเรื่องของการจัดกิจกรรมร่วมกัน เช่น งานประเพณีระหว่างชุมชนบ้านครัวกับชุมชนพญาไท การแข่งขันกีฬาต้านยาเสพติด ก็จะมีการประชุมร่วมกัน” (สัมฤทธิ์ สิชันชกบุตร, สัมภาษณ์, 12 ธันวาคม 2548)

ส่วนการสื่อสารระหว่างชุมชนกับสื่อมวลชนนั้น สื่อมวลชนจะเป็นฝ่ายติดต่อเข้ามา เช่น นิตยสารเข้ามาขอสัมภาษณ์ และรายการโทรทัศน์เข้ามาขอถ่ายทำเกี่ยวกับเรื่องผ้าไหมบ้านครัว

ดังนั้นการสื่อสารของชุมชนบ้านครัวกับภายนอกในปัจจุบัน จึงเน้นการติดต่อสื่อสารผ่านคณะกรรมการชุมชนบ้านครัวโดยวิธีที่หลากหลาย ตั้งแต่การพูดคุยโดยตรงอย่างไม่เป็นทางการ การติดต่อทางโทรศัพท์ การประชุม และการใช้จดหมายอย่างเป็นทางการ

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง “การสื่อสารของชุมชนบ้านครัวผ่านผลิตภัณฑ์ผ้าไหม” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยวิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกในการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัย คือ

1. เพื่อศึกษาการสื่อสารของชุมชนบ้านครัว (ระหว่างชาวชุมชน และระหว่างชุมชนกับภายนอก) ผ่านผลิตภัณฑ์ผ้าไหมของชุมชนบ้านครัว
2. เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงของการสื่อสารของชุมชนบ้านครัวเมื่อสภาพและวิถีการดำเนินชีวิตและเศรษฐกิจเปลี่ยนแปลงไป

5.1 สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยสรุปได้ตามวัตถุประสงค์ดังนี้ คือ

5.1.1 ชุมชนบ้านครัว กระบวนการผลิตธุรกิจผ้าไหมในอดีตปัจจุบัน และปัจจัยภายนอกที่มีผลกระทบต่อสังคมของชาวชุมชนบ้านครัว

5.1.1.1 ชุมชนบ้านครัว เป็นชุมชนกลางกรุงเทพมหานครที่มีประวัติความเป็นมาและก่อกำเนิดมา 200 กว่าปี จากชาวชุมชนชาวไทยมุสลิมเชื้อสายแขกจามที่บรรพบุรุษได้ถูกกองทัพไทยกวาดต้อนมาจากกัมพูชาเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณริมคลองมหานาคต่อกับคลองแสนแสบด้านตะวันออกของกรุงเทพฯ ตั้งแต่เมื่อครั้งต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ปัจจุบันแบ่งเป็นชุมชนบ้านครัวเหนือ ชุมชนบ้านครัวตะวันตกซึ่งมีพื้นที่อยู่ในเขตราชเทวี และชุมชนบ้านครัวใต้อยู่ในเขตปทุมวัน ประชากรส่วนใหญ่ของชุมชนบ้านครัวนับถือศาสนาอิสลาม ภายในชุมชนมีโรงเรียน มัสยิด สุสาน ศูนย์ชุมชน ศูนย์ดับเพลิงและสาธารณสุขชุมชน เป็นชุมชนมุสลิมใหญ่ที่สุดแห่งกรุงเทพมหานครที่มีสาธารณูปโภคพื้นฐานครบถ้วน ประชากรของชุมชนในอดีตจะมีแต่ชาวมุสลิมเกือบทั้งหมด และมีอาชีพหลักคือการทำธุรกิจผ้าไหม แต่ปัจจุบันนอกจากชาวมุสลิมแล้ว ยังมีกลุ่มคนไทยที่นับถือศาสนาอื่น ได้แก่ กลุ่มคนไทยเชื้อสายจีน กลุ่มคนไทยพุทธจากภาคอีสานและภาคอื่นๆ เข้ามาอยู่อาศัยร่วมกันในชุมชนอย่างสงบสุข ทั้งๆ ที่คนเหล่านี้มีแบบแผนการดำเนินชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อ ศาสนา และวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน แต่ก็สามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพการณ์ สิ่งแวดล้อมต่างๆ ภายในชุมชนได้เป็นอย่างดี แต่ในปัจจุบันธุรกิจผ้าไหมของชุมชนลดลงจนเหลือน้อยกว่าเดิมมาก รวมทั้งชุมชนได้มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านสภาพแวดล้อม กลุ่มเชื้อชาติ สภาพเศรษฐกิจ สังคมและ

วัฒนธรรม ไปจากอดีตอย่างมากมาย แต่อย่างไรก็ตามชุมชนบ้านครว้นั้น ยังนับว่าเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง มีความโดดเด่นในเรื่องอัตลักษณ์ของชุมชนและความสามัคคีร่วมมือ โดยจะเห็นได้จากความรู้สำนึก และการมีส่วนร่วมในทางการเมือง กรณีพิพาทกับทางการพิเศษแห่งประเทศไทย คัดค้านการสร้างทางด่วนผ่านมัสยิดและสุสานของชุมชนจนมีความสำเร็จในระดับหนึ่ง

5.1.1.2 กระบวนการผลิตผ้าไหม

กระบวนการผลิตผ้าไหมของชุมชนบ้านครวประกอบด้วยขั้นตอนต่างๆ ดังนี้คือ

5.1.1.2.1 การจัดหาไหมดิบ

เนื่องจากชุมชนบ้านครวไม่สามารถเลี้ยงไหมและปลูกหม่อนเองได้ เพราะพื้นที่ไม่เพียงพอและสภาพแวดล้อมไม่เหมาะสม จึงต้องไปซื้อไหมดิบจากแหล่งอื่นๆ ซึ่งในอดีตคือประเทศเขมรและจังหวัดทางอีสานของไทย แต่ปัจจุบันจะซื้อไหมดิบจากประเทศญี่ปุ่น สาธารณประชาธิปไตยประชาชนจีน บราซิล เกาหลี โดยผ่านตัวแทนในกรุงเทพฯ แต่ก็ยังซื้อจากอีสานและจากไร่ของกำนัน จุล คุ้มวงษ์

5.1.1.2.2 การฟอกและย้อมไหม

ได้แก่การนำไหมดิบมาฟอกและย้อมสี ในอดีตการฟอกทำโดยต้มในหม้อน้ำเดือดที่ใส่ขี้เถ้าและไม้แสม แล้วย้อมโดยสีธรรมชาติ แต่ปัจจุบันฟอกในหม้อต้มน้ำเดือดที่ใส่สบู่และโซดาไฟ แล้วย้อมด้วยสีวิทยาศาสตร์

5.1.1.2.3 การกรอไหม สาวไหม และขึ้นหัวม้วน

หลังจากย้อมไหมและตากแห้งแล้ว จะต้องเอาไหมไปกรอ โดยสมัยก่อนใช้ระวิงที่หมุนด้วยแรงคน เป็นกรอจากใจเข้าหลอดใหญ่ แล้วกรอเข้าใส่หลอดเล็กเพื่อใส่ในกระสวยสำหรับทอไหมที่ใส่ในหลอด แล้วจะต้องนำไปสาวแล้วนำขึ้นหัวม้วนเพื่อที่จะนำไปทอ สมัยก่อนวิธีการทั้งหมดนี้ใช้แรงงาน แต่ปัจจุบันมีทั้งเครื่องกรอไหมและสาวไหม

5.1.1.2.4 การเก็บตะกอ

ตะกอเป็นส่วนหนึ่งของเครื่องทอผ้าซึ่งจากตะกอจะมีเชือกโยงไปที่ไม้เท้าเหยียบทั้งสองข้าง ใช้กับที่กระตุก ในอดีตมีแต่ที่พุ่งซึ่งไม่มีการเก็บตะกอ

5.1.1.2.5 การทอ

ในอดีตทอด้วยที่พุ่งซึ่งทอได้ช้า หลังจากจิม ทอมป์สัน เข้ามาแนะนำจึงเปลี่ยนเป็นที่กระตุกซึ่งทำให้ทอได้เร็วขึ้น

5.1.1.3 ธุรกิจผ้าไหมในอดีตและปัจจุบัน

ในอดีตนั้นการทำธุรกิจผ้าไหมเป็นอาชีพหลักของชุมชนบ้านครัว โดยมีการทอผ้าไหมแทบทุกครัวเรือน โดยทำกันในหมู่เครือญาติ และเจริญรุ่งเรืองอย่างมาก หลังจาก จิม ทอมป์สัน เข้ามา มีบทบาทในการทำธุรกิจผ้าไหมของชุมชนบ้านครัว โดยการเปลี่ยนแปลงไปใช้วิทยาศาสตร์ในการย้อม การใช้กักระตุกแทนที่พุ่ง รวมทั้งรับซื้อผ้าไหมของชาวบ้าน โดยออกทุนให้ก่อน และให้เจ้าของธุรกิจผ้าไหมเข้าเป็นผู้มีส่วนของบริษัผ้าไหมไทยของจิม ทอมป์สัน ซึ่งทำให้ชื่อเสียงของผ้าไหมไทยบ้านครัวแพร่หลายทั้งในและต่างประเทศ มีผลให้เศรษฐกิจของชาวชุมชนบ้านครัวในช่วงนั้นรุ่งเรืองมาก จนกระทั่ง จิม ทอมป์สัน หายสาบสูญไปในปีพ.ศ. 2510 ทำให้ธุรกิจผ้าไหมของชุมชนบ้านครัวซบเซาลง เพราะไม่มีทุนและไม่มีตลาด จนปัจจุบันเหลือคนที่ทำธุรกิจผ้าไหมในชุมชนบ้านครัวเพียง 3 ราย ทำให้มีผลกระทบต่อเศรษฐกิจของชาวชุมชนบ้านครัวเป็นอย่างมาก

5.1.1.4 ปัจจัยภายนอกที่มีผลกระทบต่อสังคมของชาวชุมชนบ้านครัว

5.1.1.4.1 โครงการตัดถนน พระรามที่ 6 (ตัดใหม่) เชื่อมถนนพระรามที่ 1 ผ่านตลาดเจริญผล (เก่า) บ้านครัวใต้ ผ่านคลองแสนแสบใต้ ผ่านบ้านครัวเหนือ แต่ย้ายแนวถนน พ้นจากมัสยิดและสุสาน ไปผ่านหมู่บ้านแทน ชุมชนบ้านครัวจึงกลายเป็นสังคมเปิดเพราะมีถนนบรรทัดทองตัดผ่าน ทำให้ชาวมุสลิมบางส่วนย้ายออกไปหาที่อยู่ใหม่ นอกชุมชน เพราะที่ดินบริเวณที่อยู่อาศัยถูกเวนคืน

5.1.1.4.2 กรณีพิพาทระหว่างชุมชนบ้านครัวกับการทางพิเศษแห่งประเทศไทย ในปีพ.ศ. 2531 โดยรัฐบาลมีพระราชกฤษฎีกาเวนคืนที่ดินบริเวณชุมชนบ้านครัวและชุมชนใกล้เคียง เพื่อก่อสร้างทางด่วนขั้นที่ 2 (พญาไท-บางโคล่) ชาวชุมชนบ้านครัวได้รวมตัวกันต่อสู้คัดค้านด้วยสันติวิธี จนโครงการดังกล่าวยกเลิก แสดงถึงความเข้มแข็งและสามัคคีของชุมชน

5.1.1.4.3 ปัญหาเสพติด คณะกรรมการชุมชนบ้านครัวเหนือ ได้ให้ความสำคัญกับปัญหานี้และได้ร่วมมือกับชาวชุมชนในการแก้ปัญหา โดยใช้วิธีรณรงค์ในชุมชน และอาศัยการสื่อสารความสัมพันธ์ว่ากล่าวตักเตือน รวมทั้งความร่วมมือของชาวชุมชน ทำให้ปัญหาเสพติดในชุมชนลดลงมาก

5.1.2 การสื่อสารภายในชุมชนบ้านครัวในอดีตและปัจจุบัน

5.1.2.1 การสื่อสารระหว่างบุคคล

เป็นการสื่อสารที่ใ้มากที่สุด ในชุมชนบ้านครัวทั้งในอดีตและปัจจุบัน มีลักษณะเป็นการสื่อสารสองทางที่ไม่เป็นทางการ ได้แก่ การทักทายพูดคุยกัน โดยเฉพาะระหว่างชาวมุสลิมด้วยกัน

ในอดีตลักษณะการสื่อสารภายในชุมชนบ้านครัวจะเป็นการสื่อสารแบบปากต่อปาก และมีความสัมพันธ์กันแบบเครือญาติ เพราะส่วนใหญ่จะเป็นชาวมุสลิมด้วยกัน

ปัจจุบันมีบุคคลภายนอกย้ายเข้าอยู่ในชุมชนมากขึ้น มีทั้งชาวไทยเชื้อสายจีนและไทยอิสาน ซึ่งส่วนใหญ่จะออกไปทำงานนอกชุมชน ทำให้การสื่อสารและความสัมพันธ์ของชาวชุมชนในปัจจุบันต่างไปจากสมัยก่อนมาก สามารถแบ่งได้เป็น 3 กลุ่ม คือ ความสัมพันธ์ระหว่างคนไทยมุสลิมด้วยกัน ความสัมพันธ์ระหว่างคนไทยมุสลิมและไทยอิสาน และความสัมพันธ์ระหว่างคนไทยมุสลิมและคนไทยเชื้อสายจีน

5.1.2.2 การสื่อสารภายในกลุ่มผู้ร่วมกระบวนการผลิตผ้าไหม

ในอดีตและปัจจุบัน จะเป็นลักษณะเดียวกัน คือ เป็นเครือข่ายการสื่อสารแบบมีศูนย์กลาง และเป็นแบบวงล้อ (Wheel Network) โดยมีเจ้าของกิจการเป็นศูนย์กลาง เป็นผู้นำกลุ่ม รับผิดชอบและมีอำนาจสั่งการ โดยมีผู้ร่วมกระบวนการผลิตเป็นสมาชิก ลักษณะการสื่อสารมีทั้งทางเดียว สองทาง อย่างเป็นทางการ และไม่เป็นการ

5.1.2.3 การสื่อสารระดับชุมชน

การสื่อสารระดับชุมชนของชุมชนบ้านครัวในอดีตนั้น เนื่องจากยังไม่มีคณะกรรมการชุมชน มีเพียงอิหม่าม ซึ่งเป็นผู้นำทางศาสนา และผู้นำชุมชนอย่างไม่เป็นทางการ การสื่อสารระดับชุมชนในอดีตจึงเป็นแบบส่วนบุคคล สื่อสารแบบปากต่อปาก ใช้สัญญาณบางอย่างเช่น การตีกลอง (ซึ่งปัจจุบันเลิกใช้แล้ว)

สำหรับปัจจุบันชุมชนบ้านครัว มีคณะกรรมการชุมชนทำหน้าที่บริหารงานในชุมชน การสื่อสารระหว่างคณะกรรมการชุมชนกับชาวชุมชนจึงมีหลายรูปแบบที่นิยมใช้มากที่สุดคือ เสียงตามสาย ซึ่งแจ้งข่าวต่างๆ ให้ชาวชุมชนทราบ ทั้งเรื่องของราชการ การณรงค์แก้ปัญหาต่างๆ ของชุมชน รวมทั้งเรื่องส่วนตัว เช่น แจ้งข่าวการตาย เป็นต้น ซึ่งเป็นการสื่อสารทางเดียวอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ นอกจากนี้ยังมีช่องทางการสื่อสารอื่นๆ อีก คือ การปิดประกาศที่มัสยิด การบอกกันปากต่อปาก และการใช้วิทยุสื่อสารระหว่างคณะกรรมการชุมชนและการประชุมของคณะกรรมการชุมชน

5.1.2.4 การสื่อสารระหว่างชาวชุมชนบ้านครัวที่เป็นไทยมุสลิม ไทยเชื้อสายจีน และไทยอิสาน

ในอดีตชาวชุมชนบ้านครัวจะมีแต่มุสลิมเป็นส่วนใหญ่ จึงเป็นสื่อสารระหว่างมุสลิมด้วยกัน ได้แก่การทักทายพูดคุยกันฉันท์ญาติพี่น้อง เป็นความสัมพันธ์ระหว่างเครือญาติ โดยมีสื่อบุคคลที่มีบทบาทสำคัญคือ อิหม่ามผู้เป็นแกนนำทางศาสนา จะเป็นผู้ส่งสารกระจายข่าวสารไปสู่กลุ่มคนมุสลิม โดยเนื้อหาสารจะเป็นเรื่องของกิจกรรมทางศาสนาและการไต่ถามสารทุกข์สุขดิบ

ปัจจุบันจะมีทั้งการสื่อสารระหว่างกลุ่มคนมุสลิมด้วยกัน ซึ่งจะสนิทสนมรักใคร่กันมาก มุสลิมกับกลุ่มคนที่นับถือศาสนาอื่น และการสื่อสารของกลุ่มคนที่นับถือศาสนาอื่นๆ ซึ่งสื่อบุคคลที่มีบทบาทสำคัญต่อการสื่อสารคือ คณะกรรมการชุมชน โดยผ่านช่องทางเสียงตามสายเพื่อแจ้งกิจกรรม

ของชุมชนและขอความร่วมมือ รวมทั้งมีการพบปะรายบุคคล สำหรับการสื่อสารระหว่างคนไทยมุสลิมกับคนไทยเชื้อสายจีน และคนไทยอีสานนั้น จะเป็นการพูดคุยทักทายธรรมดาเมื่อพบกัน ความสัมพันธ์ระหว่างคนไทยมุสลิมกับคนไทยอีสานนั้นเป็นลักษณะของการพึ่งพาอาศัยกัน เพราะคนไทยอีสานมาเช่าบ้านของคนไทยมุสลิมอยู่ และส่วนใหญ่ออกไปทำงานนอกชุมชน จึงไม่ค่อยมีเวลาพบปะสังสรรค์กัน ส่วนมากจะเป็นการพบปะสื่อสารกันเองในหมู่คนอีสานด้วยกัน

5.1.2.5 การสื่อสารผ่านกิจกรรมอื่นๆ ที่ไม่ใช่กระบวนการผลิตผ้าไหม

5.1.2.5.1 การต่อต้านการสร้างทางด่วนขั้นที่ 2 (พญาไท-บางโคล่) ของทางการพิเศษแห่งประเทศไทย ชาวชุมชนบ้านครัวได้ใช้กลยุทธ์การสื่อสารทั้งภายในชุมชนคือการรวมตัวกันต่อสู้โดยสันติวิธี การประชุมของกลุ่มแกนนำ และการใช้สื่อเฉพาะกิจเช่น ใบปลิว ป้ายผ้า และกลยุทธ์การสื่อสารภายนอกชุมชน ได้แก่ การใช้สื่อมวลชนเผยแพร่ข่าวสารของชุมชนให้เป็นประเด็นข่าวในระดับประเทศ

5.1.2.5.2 การรณรงค์ต่อต้านยาเสพติด ซึ่งกลุ่มเป้าหมายคือ ชาวชุมชนทุกคน ผู้ชายและผู้เสพ รูปแบบของการสื่อสารได้แก่ การประชุมคณะกรรมการชุมชน เลียงตามสาย และสื่อบุคคล (ตักเตือนโดยตรง)

5.1.2.5.3 การป้องกันอัคคีภัย กลุ่มเป้าหมายของการสื่อสาร คือ ชาวชุมชนทุกคน โดยใช้ช่องทางเลียงตามสายเพื่อรวมตัวกัน

5.1.3 การสื่อสารระหว่างชาวชุมชนบ้านครัวกับบุคคล/สังคมภายนอกในอดีตและปัจจุบัน

5.1.3.1 การสื่อสารระหว่างชาวชุมชนบ้านครัวกับบุคคล/สังคมภายนอกในอดีต

ในอดีต ชุมชนบ้านครัวเป็นสังคมปิด อาชีพหลักของชาวชุมชนคือการทำธุรกิจผ้าไหม ดังนั้นบุคคล/สังคมภายนอก ที่ชาวชุมชนมีการสื่อสารด้วย จึงเป็นแหล่งไหมดิบ จิม ทอมป์สัน และผู้บริโภคร (ตลาดผ้าไหม) ซึ่งมีลักษณะการสื่อสารจะเป็นการสื่อบุคคลทั้งสิ้น อาจเป็นสื่อสารทางเดียวหรือสองทาง อย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ขึ้นอยู่กับเนื้อหาของสาร และสภาพการณ์ระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร

5.1.3.2 การสื่อสารระหว่างชาวชุมชนบ้านครัวกับบุคคล/สังคมภายนอกในปัจจุบัน

ในปัจจุบันชุมชนบ้านครัวเป็นสังคมเปิดและธุรกิจผ้าไหมก็ลดน้อยลงมาก ดังนั้นการสื่อสารกับภายนอกจะประกอบด้วย

5.1.3.2.1 การสื่อสารระหว่างชาวชุมชนบ้านครัวกับชุมชนอื่นๆ ใกล้เคียง ได้แก่ ชุมชนบ้านครัวใต้ ชุมชนบ้านครัวตะวันตก ชุมชนพญาไท ชุมชนกิ่งเพชร เป็นต้น โดยมีช่องทางการสื่อสารคือ โทรศัพท์ วิทยุสื่อสาร และมีเนื้อหาเกี่ยวกับกิจกรรมของชุมชนต่างๆ

5.1.3.2.2 การสื่อสารกับหน่วยงานรัฐ

ได้แก่ สำนักงานเขตราชเทวี ในเรื่องของการที่คณะกรรมการชุมชนรับนโยบายจากเขต มาปฏิบัติรวมทั้งการของงบประมาณเพื่อนำมาใช้พัฒนาชุมชน ในบางครั้งจะเป็นเรื่องขอความร่วมมือ จากชุมชนนำผ้าไหมไปแสดงและจำหน่ายในงาน OTOP

นอกจาก สำนักงานเขตราชเทวีแล้ว ชุมชนบ้านครัว ยังมีการสื่อสารกับการเคหะ แห่งชาติในเรื่องของการพัฒนาระบบสาธารณูปโภคของชุมชน

ทั้งหมดนี้จะเป็นการสื่อสารสองทางอย่างเป็นทางการ

5.1.3.2.3 การสื่อสารกับสื่อมวลชน ซึ่งเกิดขึ้นเป็นครั้งคราว เมื่อสื่อมวลชนเข้ามา สัมภาษณ์ หรือทำรายการโทรทัศน์ เพื่อนำไปเผยแพร่เรื่องราวของชุมชนบ้านครัว รวมทั้งผ้าไหมบ้าน ครัวด้วย ทั้งนี้จะเป็นสื่อสารผ่านคณะกรรมการชุมชน

5.2 อภิปรายผล

การศึกษาการสื่อสารของชุมชนบ้านครัวนี้เป็นงานวิจัยเพื่อวัตถุประสงค์ในการศึกษาแนวทางการสื่อสารเพื่อสะท้อนวิถีชีวิตของชาวชุมชนบ้านครัวผ่านผลิตภัณฑ์ผ้าไหมบ้านครัวผ่าน ผลิตภัณฑ์ผ้าไหมบ้านครัว ซึ่งเป็นอัตลักษณ์อย่างหนึ่งของชาวชุมชนบ้านครัว การอภิปรายได้แบ่งตาม หัวข้อต่างๆ จากสรุปผลการวิจัยดังต่อไปนี้ คือ

5.2.1 ชุมชนบ้านครัว กระบวนการผลิต และธุรกิจผ้าไหมในอดีตและปัจจุบัน

5.2.1.1 ธุรกิจผ้าไหมและกรณีอื่นๆ ในชุมชน กับ การสื่อสารของชุมชนบ้านครัว

ในกรณีของธุรกิจผ้าไหมของชุมชนบ้านครัว โดยเฉพาะในอดีตนั้น การทำธุรกิจผ้าไหม เป็นอาชีพหลักของชุมชนบ้านครัว จะมีการทอผ้าไหมอยู่แทบทุกครัวเรือน จึงนับว่ากรณีผ้าไหมสามารถ เป็นสื่อในการศึกษาการสื่อสารของชุมชนบ้านครัวได้ เพราะชาวบ้านแทบทุกคนในอดีตจะมีส่วนร่วม ในธุรกิจผ้าไหมในบทบาทที่แตกต่างกัน คือ การเป็นเจ้าของกิจการ การออกไปหาแหล่งไหมดิบ เป็นคนฟอกและย้อมไหม คนกรอไหม คนทอ รวมทั้งการนำผ้าไหมไปขายหรือส่งร้านคนกลาง รวมทั้งการที่จิม ทอมป์สัน เข้ามามีบทบาทในธุรกิจผ้าไหมของชุมชนบ้านครัวก็เป็นอีกลักษณะหนึ่ง (ทั้งนี้ก็เพราะในการทำธุรกิจผ้าไหมนั้นจะต้องประกอบด้วยขั้นตอนต่างๆ คือ การจัดหาแหล่งไหมดิบ การฟอกและย้อมไหม การกรอและสาวไหม การทอ และการตลาด ซึ่งทุกขั้นตอนนี้สามารถเป็นสื่อ เพื่อการศึกษาถึงการสื่อสารแสดงความสัมพันธ์ของชาวชุมชนบ้านครัวได้) และจากการศึกษาการ สื่อสารของชาวชุมชนบ้านครัวผ่านธุรกิจผ้าไหมนี้ก็จะสามารถสะท้อนถึงวิถีการดำเนินชีวิตของผู้คน ในชุมชนบ้านครัวได้

แต่ปัจจุบันนี้ การทำธุรกิจผ้าไหมของชาวมุขชนบ้านครัวลดน้อยลงมาก การสื่อสารผ่านกระบวนการผลิตผ้าไหมจึงลดน้อยตามลงไปด้วย กลายเป็นการสื่อสารของเฉพาะคนกลุ่มหนึ่งที่ทำธุรกิจผ้าไหมเท่านั้น ดังนั้นจึงอาศัยกิจกรรมอื่นๆ ที่ไม่ใช่กระบวนการผลิตผ้าไหมเป็นสื่อในการศึกษา การสื่อสารของมุขชนบ้านครัว โดยศึกษาทั้งการสื่อสารระหว่างชาวมุขชน และระหว่างมุขชนกับภายนอก

จากงานวิจัยของ เสาวภา พรศิริพงษ์ และคณะฯ (2532:75) ได้เขียนไว้ว่า อุตสาหกรรมผ้าไหมบ้านครัวเหื่อนับเป็นอุตสาหกรรมภายในครัวเรือนที่เก่าแก่ที่ทำกันมาเป็นร้อยๆ ปีจนถึงปัจจุบันและนับเป็นสิ่งที่แปลกมากที่มีหมู่บ้านทอผ้าไหมอยู่ในใจกลางเมืองอย่างกรุงเทพมหานคร ขั้นตอนการทำก็ใช้เทคโนโลยีแบบพื้นบ้านที่ดัดแปลงมาใช้กันภายในครัวเรือนน่าที่จะได้รับการสนับสนุนและส่งเสริมจากทางการในเรื่องของการตลาดและซื้อไหมดิบในราคาที่ไม่แพงนัก มิฉะนั้นอีกไม่นานกิจการผ้าไหมในบ้านครัวเหื่อนี้ก็คงจะหมดไป ซึ่งนับว่าสอดคล้องกับงานวิจัยครั้งนี้

5.2.1.2 ปัจจัยต่างๆ ที่ทำให้มุขชนบ้านครัวดำรงอยู่ได้

ในขณะที่สังคมภายนอกมุขชนเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว แต่ภายในมุขชนบ้านครัวแล้วนับว่าการเปลี่ยนแปลงอยู่ในระดับที่ไม่รวดเร็วนัก ทั้งนี้ปัจจัยต่างๆ ที่ทำให้มุขชนบ้านครัวยังคงดำรงศักยภาพอยู่มาได้เป็นเวลานานท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ ได้แก่

มุขชนบ้านครัวเป็นมุขชนดั้งเดิมที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ มีวิถีชีวิตที่สืบทอดกันมาเป็นเวลานาน มีรกรากทางวัฒนธรรมที่ฝังแน่น และมีอัตลักษณ์เป็นของตนเอง รวมทั้งมีการถ่ายทอดเรื่องราวของมุขชนผ่านสื่อบุคคล คือ จากบรรพบุรุษไปสู่รุ่นลูกหลาน การสืบทอดเรื่องราวผ่านพิธีกรรมทางศาสนาอิสลาม ผ่านสื่อมวลชนจากรายการโทรทัศน์และคอลัมน์ และคอลัมน์ในหนังสือพิมพ์และนิตยสารเพื่อสืบทอดเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ อีกทั้งคุณเรื่องศักดิ์ คำริห์เลิศ ได้ผลิตหนังสือของมุขชนเรื่อง “ประวัติศาสตร์บ้านครัวและการต่อต้านทางวัฒนธรรมชิตีโรดของชาวมุขชน” เมื่อปี พ.ศ. 2545 ซึ่งผลสัมฤทธิ์ที่จะเกิดจากหนังสือเล่มนี้คงจะเอื้อประโยชน์แก่ชาวมุขชนบ้านครัวและเป็นสื่อกลางในการรวมกลุ่มร่วมมือร่วมใจที่จะพัฒนามุขชนบ้านครัว

อีกปัจจัยหนึ่งที่เสริมให้มุขชนบ้านครัวดำรงอยู่ได้ คือการที่ชาวมุขชนมีความสามัคคี รู้สึกผูกพันกับมุขชนของตนและประสานความร่วมมือต่างๆ ภายในมุขชน ซึ่งพบว่าปัจจัยนี้ก็คือความเป็นมุสลิม ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญให้ชาวมุขชนรวมตัวกันได้เป็นอย่างดีเนื่องจากหลักคำสอนของศาสนาอิสลามที่เน้นย้ำให้มุสลิมยอมรับการเป็นสมาชิกแห่งศาสนาเดียวกันที่ให้การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มุสลิมสอนให้รวมกลุ่มทั้งที่เป็นการปฏิบัติศาสนกิจ (การละหมาด) และทำกิจกรรมต่างๆ ซึ่งส่งผลให้เกิดความเป็นหนึ่งเดียวของมุขชนบ้านครัว

ลักษณะของกิจกรรมต่างๆ ภายในมุขชนก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลให้ชาวมุขชนมีความรู้สึกผูกพันต่อมุขชน โดยการแสดงออกในลักษณะของการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของมุขชน

นอกจากนี้ชาวชุมชนยังมีความเชื่อมั่นและภาคภูมิใจในชุมชนของตน โดยสามารถพัฒนาชุมชนผ่านการดำเนินงานของคณะกรรมการชุมชน รวมทั้งสามารถจัดการกับปัญหาต่างๆ ภายในชุมชนได้เองโดยไม่ต้องพึ่งหน่วยงานของรัฐ เช่น ปัญหาเสพติด การป้องกันอัคคีภัย เป็นต้น

เมื่อใช้แนวคิดและทฤษฎีมาวิเคราะห์การดำรงอยู่ได้ของชุมชนบ้านคร้ว

อัศวิน เนตรโพธิ์แก้ว (2546:207) ได้เขียนไว้ในเรื่องโลกาภิวัตน์กับอัตลักษณ์ของชุมชนว่า ผลกระทบจากกระบวนการโลกาภิวัตน์มิได้จำกัดตัวอยู่เฉพาะด้านการเมืองและเศรษฐกิจเท่านั้น แต่ยังมีผลกระทบทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชน แต่ถ้าชุมชนนั้นยังคงยืนหยัดปฏิบัติตามค่านิยมและวิถีชีวิตเดิมได้ก็เป็นเพราะชุมชนนั้นเป็นชุมชนเชิงประวัติศาสตร์ มีความโดดเด่นด้านวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ ซึ่งข้อเขียนนี้ใช้อธิบายการดำรงอยู่ของชุมชนบ้านคร้วได้เป็นอย่างดี

5.2.1.3 การอยู่ร่วมกันได้ของคนต่างศาสนา

ดังได้กล่าวแล้วว่าชาวชุมชนบ้านคร้วนั้นประกอบด้วยทั้งคนมุสลิมและคนที่นับถือศาสนาอื่น แต่ชาวชุมชนก็สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข อีกทั้งมีความร่วมมือร่วมใจกันในการทำกิจกรรมต่างๆ เพื่อพัฒนาชุมชนและแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากลักษณะของความสัมพันธ์ระหว่างคนมุสลิมกับคนที่นับถือศาสนาอื่น กล่าวคือ ผู้ที่เข้ามาอยู่ใหม่จะอยู่ในฐานะที่มาทีหลังและมีสถานภาพต่ำว่า (เช่น เป็นผู้มาเช่าบ้านของคนมุสลิม) จึงมีความเคารพ เชื่อฟังผู้อาวุโสกว่า โดยเฉพาะผู้นำของชุมชน (ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ) มีการปรับตัวเข้าหาชาวชุมชนที่อยู่เดิม รวมทั้งเชื่อฟังและยอมปฏิบัติตามกติกาสังคมของชุมชน ทั้งนี้ต้องยอมรับว่าเกิดจากความเข้มแข็งในการบริหารจัดการของคณะกรรมการชุมชน รวมทั้งความสัมพันธ์และการสื่อสารที่คณะกรรมการชุมชนมีต่อชาวชุมชนทั้งหมด

ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ เสาวภา พรศิริพงษ์ และคณะฯ (2532:21) ที่เขียนไว้ว่าศาสนาที่สำคัญของชุมชนบ้านคร้วคือศาสนาอิสลาม โดยมีผู้นับถือศาสนานี้ถึงร้อยละ 70 ที่เหลือนับถือศาสนาพุทธ ศาสนาอิสลามมีอิทธิพลต่อการจัดองค์กรทางสังคมในชุมชน มีมัสยิดเป็นศูนย์กลางของกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน ส่วนศาสนาพุทธไม่มีอิทธิพลต่อการจัดองค์กรทางสังคมในชุมชนนี้เนื่องจากชาวไทยส่วนใหญ่อพยพมาจากภายหลัง และส่วนใหญ่มาจากอีสานและอยู่ในฐานะผู้เช่าอาศัย

5.2.2 การสื่อสารภายในชุมชนบ้านคร้วในอดีตและปัจจุบัน

จากผลการวิจัยซึ่งพบว่าการสื่อสารระหว่างบุคคลเป็นพื้นฐานสำคัญของระบบการสื่อสารในชุมชนบ้านคร้วทั้งในอดีตและปัจจุบัน และเป็นการสื่อสารที่ใช้มากที่สุด การสื่อสารของชาวชุมชนทั่วไป ได้แก่ การติดต่อไปมาหาสู่พบปะกันในกลุ่มกิจกรรม โดยเฉพาะกิจกรรมทางศาสนาของกลุ่มมุสลิม เช่น การละหมาดในทุกวันศุกร์ ซึ่งก็จะมีเทศน์สอน พูดคุยกันในเรื่องของชุมชน เช่น กิจกรรมการเรียนการสอนศาสนา งานบุญ งานแต่งงานของคนในชุมชน ตามได้สารทุกข์สุขดิบ ดังนั้น

จึงทำให้ข่าวสารต่างๆ ไหลเวียนอยู่ในมัสยิดและพิธีกรรมทางศาสนาไปด้วย ซึ่งเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้คนในชุมชนเกิดการเชื่อมโยงกันด้วยความเป็นเครือญาติและการเข้าร่วมปฏิบัติศาสนกิจ

ในอดีตจะมีการสื่อสารระหว่างกลุ่มผู้ร่วมกระบวนการผลิตผ้าไหม ซึ่งในปัจจุบันลดน้อยลงมาก แต่ก็ยังมีความสัมพันธ์กันอยู่

สำหรับปัจจุบันการสื่อสารภายในชุมชนบ้านครัว นอกจากการสื่อสารระหว่างบุคคลซึ่งเป็นพื้นฐานและใช้มากที่สุดในการประชุมของคณะกรรมการชุมชน และคณะกรรมการมัสยิด ซึ่งเป็นการสื่อสารระดับกลุ่ม เนื้อหาสาระของการประชุมก็จะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการจัดการด้านสวัสดิการในชุมชนและกิจการอื่นๆ ของชุมชน (คณะกรรมการชุมชน) และกิจกรรมทางศาสนา (คณะกรรมการมัสยิด)

การสื่อสารภายในบ้านครัวในปัจจุบันอีกระดับหนึ่ง คือ ระดับชุมชน ซึ่งจะเป็นการสื่อสารระหว่างคณะกรรมการชุมชนกับชาวชุมชน โดยมีเป้าหมายเพื่อแจ้งให้ทราบโดยผ่านช่องทางที่นิยม คือ เสียงตามสาย ซึ่งมีลักษณะการไหลเวียนข่าวสารแบบทางเดียว เป็นการกระจายข่าวสารได้ทั่วถึง เนื้อหาของสารที่กระจายออกไปมีทั้งข่าวสารจากทางราชการ สุขภาพอนามัย การขอความร่วมมือในการบริจาคทรัพย์ การป้องกันอัคคีภัย และกิจกรรมในชุมชน นอกจากเสียงตามสายแล้วก็ยังมีการปิดประกาศที่มัสยิด กรณีนี้ข่าวสารจะกระจายไปไม่ถึงชาวชุมชนที่นับถือศาสนาอื่น ซึ่งต่างจากเสียงตามสายที่จะไปถึงชาวชุมชนทุกคน

สำหรับเรื่องของการใช้กิจกรรมเป็นสื่อ นั้น ในอดีตจะได้แก่กิจกรรมทางศาสนาและกิจกรรมการผลิตผ้าไหม แต่ในปัจจุบันกิจกรรมการผลิตผ้าไหมลดน้อยลงมาก แต่กิจกรรมทางศาสนา ยังคงเดิมและเพิ่มกิจกรรมอื่นๆ ขึ้นอีก เช่น กรณีการต่อต้านทางด่วนฯ ซึ่งการสื่อสารภายในชุมชนก็จะแตกต่างกันไปจากปกติ คือ จะเป็นการสื่อสารซึ่งเน้นเรื่องการรวมคนในชุมชนให้เป็นปึกแผ่นเพื่อเป็นพลังในการต่อสู้ หรือในการรณรงค์เพื่อต่อต้านยาเสพติดในชุมชน, การป้องกันไฟไหม้ เป็นต้น ซึ่งหากกิจกรรมในชุมชนดี การสื่อสารก็ย่อมจะดีไปด้วย และถ้าทั้งกิจกรรมและการสื่อสารดี ก็ย่อมได้รับความร่วมมือด้วยดีจากชาวชุมชน

เมื่อเปรียบเทียบกับงานวิจัยของ โสจิวัฒน์ บุญประดิษฐ์ (2543:119) ซึ่งเขียนไว้ว่า กลยุทธ์การสื่อสารของชุมชนบ้านครัวในการสร้างความเข้มแข็งให้เกิดขึ้นภายในชุมชนนั้น พื้นฐานที่สำคัญที่สุด คือ การปฏิสัมพันธ์ภายในชุมชนซึ่งเป็นการสื่อสารระหว่างบุคคล ระดับกลุ่ม และระดับชุมชน ปฏิสัมพันธ์ของชาวชุมชนบ้านครัวยังเป็นการสื่อสารสองทางที่เป็นทางการ ได้แก่ การประชุมซึ่งมี

ลักษณะการสื่อสารในแนวระนาบ และการสื่อสารสองทางที่ไม่เป็นทางการ เช่น การทักทายพูดคุยกัน ทั้งนี้ถือว่าสอดคล้องกับงานวิจัยครั้งนี้

5.2.3 การสื่อสารระหว่างชุมชนบ้านครัวกับบุคคล/ สังคมภายนอก ในอดีตและปัจจุบัน

เดิมที่บ้านครัวมีพื้นที่ครอบคลุมผืนเดียวกันทั้งหมด มาในสมัยของจอมพลสฤษดิ์ รัชตะ รัชต์ ได้มีโครงการตัดถนนผ่านทางบ้านครัว คือถนนบรรทัดทองในปัจจุบัน ทำให้พื้นที่ของบ้านครัว ถูกแบ่งเป็นสองส่วน ส่วนแรกอยู่ในความดูแลรับผิดชอบของสำนักงานเขตราชเทวี ได้แก่ บ้านครัวเหนือและบ้านครัวตะวันตก และส่วนที่สองอยู่ในความรับผิดชอบของสำนักเขตปทุมวัน ได้แก่ บ้านครัวใต้ ปี พ.ศ. 2521 การเคหะแห่งชาติได้เข้ามาพัฒนาระบบสาธารณูปโภคภายในชุมชน และได้จัดตั้ง “บ้านครัว” เป็นชุมชน เรียกว่า “ชุมชนบ้านครัว” แบ่งออกเป็น 3 ชุมชน คือ ชุมชนบ้านครัวเหนือ ชุมชนบ้านครัวตะวันตก และชุมชนบ้านครัวใต้

การสื่อสารระหว่างชุมชนบ้านครัวกับภายนอกในอดีต ในหัวข้อนี้ที่ถูกต้องจึงยังเป็นเพียง “บ้านครัว” มิใช่ชุมชน และยังไม่ได้แบ่งเป็น 3 ชุมชน (อดีตในที่นี้ นับตั้งแต่เริ่มก่อตั้งบ้านครัวจนถึง พ.ศ. 2510 ซึ่งจิม ทอมป์สัน หายตัวไป)

ดังนั้นการสื่อสารระหว่างชุมชนบ้านครัวกับภายนอกในอดีตจึงเกิดขึ้นเป็นส่วนน้อย เพราะขณะนั้นบ้านครัวเป็นสังคมปิด (พ.ศ. 2376-2500) อยู่กันแบบครอบครัวชั้นที่พี่น้อง จะมีการติดต่อสื่อสารกับภายนอกก็เฉพาะในเรื่องของธุรกิจผ้าไหมคือ การออกไปซื้อไหมดิบและค้าขายเท่านั้น จนกระทั่ง พ.ศ. 2489 จิม ทอมป์สัน เข้ามามีบทบาทสำคัญในธุรกิจผ้าไหมของบ้านครัว จึงจัดว่าการสื่อสารกับจิม ทอมป์สัน นับเป็นการสื่อสารระหว่างชุมชนกับภายนอกในอดีตด้วย

ดังนั้นลักษณะการสื่อสารระหว่างชาวชุมชนกับแหล่งไหมดิบ จึงเป็นการสื่อสารระหว่างบุคคล เป็นการสื่อสารแบบ 2 ทาง แบบไม่เป็นทางการ แต่การสื่อสารระหว่างเจ้าของกิจการผ้าไหมกับจิม ทอมป์สัน จะมีทั้งการสื่อสารทางเดียวแบบออกคำสั่ง คือการที่จิม ทอมป์สัน กำหนดขายและสีการทอผ้าให้เจ้าของกิจการฯ หรือคนทอ และมีการสื่อสารสองทาง แบบเป็นทางการคือ การตกลงทำธุรกิจผ้าไหมด้วยกันคือ จิม ทอมป์สัน จะให้เจ้าของกิจการฯ มีหุ้นส่วนในบริษัทของจิม ทอมป์สัน และให้เจ้าของกิจการฯ ทอผ้าตามคำสั่งส่งให้บริษัทของจิม ทอมป์สัน ทั้งหมด นับว่าจิม ทอมป์สัน เป็นผู้ที่ทำให้กิจการทอผ้าไหมของชุมชนบ้านครัวในอดีตรุ่งเรืองและมีความสัมพันธ์อันดีกับจิม ทอมป์สัน กลุ่มเป้าหมายที่ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับเรื่องของจิม ทอมป์สัน ทุกคนจะพูดอย่างนิยมชมชื่นในการทำกิจการกับจิม ทอมป์สัน และจิมเองก็มีความผูกพันกับบ้านครัว

การสื่อสารระหว่างชุมชนบ้านครัวกับภายนอกในอดีต นอกจากมีการสื่อสารกับแหล่งไหมดิบและจิม ทอมป์สัน แล้วก็ยังมี การสื่อสารกับผู้บริโภคและตลาดผ้าไหม ซึ่งมีทั้งการที่ชาวชุมชน

บ้านครัวนำผ้าไหมออกไปขายตามจังหวัดต่างๆ และการมีร้านขายผ้าไหมที่มาติดต่อซื้อจากชาวบ้าน ครัวเป็นประจำ

สำหรับปัจจุบันซึ่งกิจการทอผ้าไหมของชุมชนบ้านครัวลดลงเหลือเพียง 3 ราย ดังนั้นการสื่อสารกับบุคคล/ สังคมภายนอก จึงเป็นเรื่องของการสื่อสารกับชุมชนอื่นๆ กับหน่วยงานรัฐ สื่อมวลชน รวมทั้งนักวิจัย นักศึกษาจากภายนอกชุมชนที่เขามาวิจัย ศึกษา และดูงานด้านต่างๆ ของชุมชนบ้านครัว แต่การสื่อสารกับแหล่งใหม่คือ แหล่งสี่ล้อม และตลาดผ้าไหมก็ยังคงอยู่ แต่ก็เป็นเรื่องของธุรกิจส่วนตัว ไม่ใช่การสื่อสารของชุมชนบ้านครัวโดยตรง

การสื่อสารระหว่าง 3 ชุมชน หมายถึง ชุมชนบ้านครัวเหนือ ชุมชนบ้านครัวตะวันตก และชุมชนบ้านครัวใต้ การสื่อสารระหว่างคณะกรรมการชุมชนของทั้ง 3 ชุมชน จะมีลักษณะเป็นการสื่อสารกลุ่มโดยผ่านช่องทางการสื่อสารคือ โทรศัพท์บ้านและโทรศัพท์มือถือ มีเป้าหมายเพื่อนัดประชุมกันและแจ้งข่าวสารต่างๆ ถึงกัน และยังใช้วิทยุสื่อสารเป็นอีกช่องทางหนึ่ง ซึ่งมีข้อดีคือสามารถติดต่อกันได้โดยเฉพาะกลุ่มและจะมีรหัสที่รู้จักกันเฉพาะกลุ่มด้วย วิธีการสื่อสารสำคัญที่คณะกรรมการชุมชนใช้คือ การประชุม มีเป้าหมายเพื่อระดมความคิดเห็นและปรึกษาหารือในเรื่องที่เกี่ยวกับปัญหาต่างๆ ของแต่ละชุมชน และการจัดกิจกรรมร่วมกัน

การสื่อสารกับหน่วยงานรัฐ ได้แก่ เจ้าหน้าที่ของเขตราชเทวี และการเคหะแห่งชาติ พบว่ากรรมการชุมชนใช้การสื่อสารแบบตัวต่อตัวที่มีการพูดคุยกันอย่างเป็นทางการ เนื้อหาเรื่องราวที่ติดต่อกับเจ้าหน้าที่เขตฯ จะเป็นการรับนโยบายจากเขตมาปฏิบัติ เช่น การร่วมรณรงค์ในเรื่องความสะอาด การต่อต้านยาเสพติด การร่วมกิจกรรมในวันสำคัญ เป็นต้น รวมทั้งการของบประมาณเพื่อนำมาใช้ในการพัฒนาชุมชน รวมทั้งเรื่องของนำผ้าไหมบ้านครัวไปแสดงและจำหน่ายในงาน OTOP ส่วนการสื่อสารกับการเคหะแห่งชาติก็จะเป็นเรื่องของการพัฒนาระบบสาธารณูปโภคของชุมชน เป็นต้น

การสื่อสารกับกลุ่มคนภายนอก เช่น กลุ่มนิสิต นักศึกษาจากมหาวิทยาลัยต่างๆ ที่เข้ามาศึกษาวิจัย ดูงานในชุมชน หรือสื่อมวลชนที่เข้ามาขอข้อมูลของชุมชน ก็จะต้องติดต่อผ่านกรรมการชุมชนซึ่งจะเป็นคนคอยตรวจสอบและกลั่นกรองเรื่องราวและประสานงาน

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการสื่อสารกับบุคคลภายนอก ผู้ที่มีบทบาทสำคัญและเป็นตัวกลางการไหลเวียนของข่าวสารจากในชุมชนไปยังภายนอกชุมชน และจากภายนอกเข้ามาสู่ในชุมชน

“คณะกรรมการชุมชน” ซึ่งเป็นเพราะเป็นกลุ่มคนที่ทำหน้าที่รับผิดชอบติดต่อประสานงานกับกลุ่มคนนอกชุมชน ในการสนับสนุนกิจกรรมของชุมชนซึ่งเป็นการเพิ่มศักยภาพของชุมชนได้อีกแนวทางหนึ่ง

5.3 ข้อเสนอแนะ

5.3.1 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับชุมชนบ้านครัว

5.3.1.1 ควรเปิดสังคมของชุมชนให้คนภายนอกได้รับรู้มุมมองใหม่ๆ เช่น การเป็นชุมชนที่มีอัตลักษณ์ด้านวัฒนธรรม โดยเฉพาะการเป็นศูนย์วัฒนธรรมผ้าทอกลางกรุง เพื่อให้ผ้าไหมบ้านครัวคงอยู่ตลอดไป

5.3.1.2 ชุมชนควรมีการถ่ายทอดประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณี และการทอผ้าไหมบ้านครัวให้แก่คนรุ่นใหม่ เพื่อให้ชุมชนบ้านครัวยังคงอัตลักษณ์ของชุมชนตลอดไป

5.3.1.3 ควรมีการปรับปรุงสื่อของชุมชนให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น เช่น ควรมีการปรับปรุงป้ายประกาศและระบบเสียงตามสายที่มีอยู่ โดยเพิ่มจำนวนให้มากขึ้นเพื่อเปิดโอกาสให้คนในชุมชนได้เข้าถึงข้อมูลข่าวสารต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ หรือควรมีการผลิตหนังสือพิมพ์ของชุมชนเพื่อเผยแพร่ข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับชุมชนสู่คนในชุมชน เป็นต้น

5.3.2 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการวิจัยชุมชน

5.3.2.1 ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบการใช้สื่อภายในชุมชนของชุมชนอื่นๆ เพื่อนำมาใช้วิเคราะห์และหาแนวทางปรับปรุงสื่อให้เกิดประสิทธิภาพมากขึ้น

5.3.2.2 ในการเลือกผู้ที่จะขอสัมภาษณ์เป็นเรื่องสำคัญ เพราะบางครั้งเมื่อสัมภาษณ์แล้วปรากฏว่าผู้นั้นมิใช่ผู้ที่มีผู้รู้เรื่องจริงๆ ตามที่กล่าวอ้าง จึงควรต้องหาข้อมูลเกี่ยวกับผู้ที่จะเป็นกลุ่มเป้าหมายจากหลายๆ ทาง และจากบุคคลที่เป็นผู้นำ (อย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ) ของชุมชนนั้น

5.3.2.3 ในการวิเคราะห์ข้อมูลต้องคำนึงถึงตัวแปรต่างๆ ข้อมูลที่เป็นความคิดเห็นหรือทัศนคติของผู้ถูกสัมภาษณ์ เช่น แสดงสถานะทางอารมณ์หรือทัศนคติของผู้ให้สัมภาษณ์ต่อหัวข้อที่กำลังพูดถึง(เชิงอารมณ์) เป็นต้น

Draft

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

หนังสือ

- กาญจนา แก้วเทพ.(2538).การพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชน.กรุงเทพฯ:สภาคาทอโลกแห่งประเทศไทย.
- กาญจนา แก้วเทพ.(2542).การสื่อสารเพื่อชุมชน:แนวคิดเบื้องต้น (อัครสำเนา). กรุงเทพฯ.
- จงจิตร พัฒนาเมธีกูร.(2525).รายงานการฝึกภาคปฏิบัติทางจิตวิทยาสังคมชุมชนบ้านครัวเหนือ กิ่งเพชร. กรุงเทพฯ:คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา.(2541).ทฤษฎีและแนวคิดเศรษฐกิจชุมชนชาวนา.กรุงเทพฯ:โครงการวิถึทัศน์.
- ชวน ธนากรชำสุรัตน์.(2514).เที่ยวเฟื่องเรื่องเมืองไทย.กรุงเทพฯ:เกษมบรรณกิจ.
- ชูลีรัตน์ เจริญพร.(2543). “พลวัตชุมชนบ้านครัว” ใน ชลธิรา สัตยาวัฒนา.(บรรณาธิการ).สืบสานตำนานบ้านครัว การต่อสู้เพื่อสิทธิชุมชน.รายงานการวิจัยเบื้องต้นเพื่อการมีส่วนร่วมของประชาชน โครงการสิทธิชุมชนบ้านครัว: กรณีการสร้างทางด่วนทับชุมชน.กรุงเทพฯ:สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และมูลนิธิชุมชนเมือง.
- ถิรนนท์ อนุรักษ์วิวงศ์.(2534).การสื่อสารในกลุ่ม (พิมพ์ครั้งที่ 3).กรุงเทพฯ: ณ านาน.
- บัณฑิต อ่อนดำ และ วิริยา น้อยวงค์นียงค์.(2533).ยุทธศาสตร์ในการพัฒนาชนบท:ประสบการณ์ของประเทศไทย.กรุงเทพฯ:ภาควิชาการพัฒนารชุมชน คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ปราณี กล้าส้ม.(2545).ย่านเก่าในกรุงเทพฯ. กรุงเทพฯ:เมืองโบราณ.
- เรืองศักดิ์ ดำริห์เลิศ.(2545).งานวิจัยประวัติศาสตร์บ้านครัวและการต่อต้านทางด่วน ซิติโรดของชาวชุมชน.กรุงเทพฯ:อรุณการพิมพ์.
- ยุบล เบญจรงค์กิจ.(2534).ปริบทการสื่อสาร.กรุงเทพฯ:คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วินิจ เกตุขำ และคมเพชร ฉัตรสุภกุล.(2522).กระบวนการกลุ่ม.กรุงเทพฯ:โอเดียนสโตร์.
- เสาวภา พรสิริพงษ์, พรทิพย์ อุดุกรรัตน์ และดวงพร คำบุญวัฒน์.(2532). การศึกษาเบื้องต้นเกี่ยวกับชุมชนบ้านครัวเหนือ (บ้านแขกครัว) สภาพเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรม.กรุงเทพฯ:สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล.

สมสุข หินวิมาน, กำจร หลุยยะพงศ์และเชียรชัย อิศราเดช.(2548).เครือข่ายการสื่อสารกับศักยภาพการ
ดำรงอยู่ของชุมชน: ศึกษากรณีบ้านทุ่งขวาง อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี. กรุงเทพฯ:
คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต.
อัศวิน เนตรโพธิ์แก้ว.(2546).สื่อสันนิบาต.กรุงเทพฯ:นาครมีเดีย.
อุทัย สันธูสาร.(2517).สารานุกรมไทย.กรุงเทพฯ: บำรุงนุกุลกิจ.

บทความ

อรัญวาส.(2547,พฤษภาคม). “ชุมชนบ้านครัวเส้นทางสายแพรไหมริมคลองแสนแสบ.”
ขวัญเรือน,36,780.หน้า 214-217.
อัศวิน เนตรโพธิ์แก้ว.(2547,6 กรกฎาคม). “โลกาภิวัตน์ทางวัฒนธรรม.” มติชนรายวัน. หน้า 6.

เอกสารอื่นๆ

กาญจนา แก้วเทพ, กิตติ กันภัย และปาริชาติ สถาปิตานนท์ สโรบล (2543). การสื่อสารกับชุมชน :
แนวคิดหลักเพื่อการพัฒนาการสื่อสารชุมชน. เอกสารประกอบการประชุมประจำปีว่า
ด้วยเรื่องชุมชนครั้งที่ 1 “ชุมชนไทยท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลง.”กรุงเทพฯ :
สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย (สกว.).

วิทยานิพนธ์

กอบกวี ชื่นรักสกุล.(2546).การสื่อสารเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็งในเกาะเกร็ด.วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต สาขาวิชานิเทศศาสตร์.กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
จรรยาศรี ลิ้มสัจจา.(2528).การศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบความเชื่อและการปฏิบัติทางด้านศาสนาของ
คนในสังคมเมือง ศึกษาเฉพาะกรณีชาวพุทธและชาวมุสลิมในชุมชนกิ่งเพชร กรุงเทพฯ.
วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาศาสนาเปรียบเทียบ.กรุงเทพฯ:
มหาวิทยาลัยมหิดล.
จารุณี พัชรพิमानสกุล.(2542).เครือข่ายการสื่อสารของกลุ่มชีวิต.วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต
สาขาวิชานิเทศศาสตร์พัฒนาการ.กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- ทรงชัย บุญส่งรุ่งเรือง.(2547).กลยุทธ์การสื่อสารการตลาดผลิตภัณฑ์ดอกไม้ประดิษฐ์ กรณีศึกษา
โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ กลุ่มอาชีพสตรีดอกไม้ประดิษฐ์.วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์.กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- นิยม ออไอศูรย์.(2539).การศึกษาการสืบทอดงานศิลปะผ้าทอของกลุ่มชนไทยทรงดำในจังหวัด
เพชรบุรี.วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชาศิลปศึกษา. กรุงเทพฯ:
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- โศจิวัฒน์ บุญประดิษฐ์.(2543).กลยุทธ์การสื่อสารของชุมชนบ้านครัวในการสร้างความเข้มแข็งภายใน
ชุมชนในกรณีพิพาทโครงการก่อสร้างถนนรวมและกระจายการจราจร.วิทยานิพนธ์
ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์พัฒนาการ.กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.
- อมรรัตน์ อุดมเรืองเกียรติ.(2546).การสื่อสารและกระบวนการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมเพื่อสร้างอัต
ลักษณ์ของชุมชนเกาะเกร็ด.วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศ
าสตร์.กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.

ภาษาต่างประเทศ

BOOKS

- Berrigan, F.J. (1979). **Access and participatory**. Paris: UNESCO.
- Sven Windahl.(1992). **Using Communication Theory**. London: Sage Publication

กรม
การ
การ
การ

ภาคผนวก

ตัวอย่างแนวคำถามที่ใช้สัมภาษณ์

ตัวอย่างคำถามที่ใช้เป็นแนวทางในการสัมภาษณ์

กลุ่มผู้เกี่ยวข้องโดยตรงกับการผลิตผ้าไหม

(เจ้าของกิจการ, ผู้ร่วมกระบวนการผลิต)

1. วิถีชีวิตโดยรวมของชาวมุขชนบ้านครัวเหนือเป็นอย่างไร (สภาพความเป็นอยู่, อาชีพและรายได้, ศาสนา ฯลฯ)
2. ปฏิสัมพันธ์ของชาวมุขชนบ้านครัวเหนือเป็นอย่างไร (ระดับบุคคล, ระดับกลุ่ม, ระดับชุมชน)
  - การดำเนินชีวิตประจำวันเป็นอย่างไร
  - มีการพบปะพูดคุยกันในโอกาสใด บ่อยแค่ไหน เรื่องอะไรบ้าง
  - บริบทแวดล้อมภายในชุมชนเป็นอย่างไร
  - กิจกรรมที่ทำมีอะไรบ้าง ช่วงเวลาใด
  - สนใจเรื่องอะไรบ้าง
  - ความรู้สึกนึกคิด ทศนคติที่มีต่อชุมชน
  - ลักษณะ/รูปแบบ ของการเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน
3. กระบวนการผลิตผ้าไหมของชุมชนฯ ในอดีตและปัจจุบัน
  - ขั้นตอนการผลิตโดยละเอียดเป็นอย่างไร
  - แหล่งของวัตถุดิบมีอยู่ที่ใดบ้าง
  - จิม ทอมป์สัน เข้ามาเกี่ยวข้องกับกระบวนการผลิตอย่างไรบ้าง
  - การเปลี่ยนแปลงของกระบวนการผลิตในอดีตและปัจจุบันมีอะไรบ้าง
  - ปัจจัยใดที่ทำให้ผ้าไหมบ้านครัวแพร่หลาย มีชื่อเสียง และเป็นอาชีพสำคัญของชุมชน
  - ปัจจัยใดที่ทำให้การผลิตผ้าไหมของชุมชนลดน้อยลง
4. รูปแบบการสื่อสาร (ระหว่างชาวมุขชนด้วยกันและระหว่างชุมชนกับภายนอก)
  - ชาวมุขชนผู้ร่วมกระบวนการผลิตมีบทบาทและหน้าที่อย่างไรเกี่ยวกับกระบวนการผลิตผ้าไหม ติดต่อสื่อสารกันอย่างไร ใช้สื่ออะไร
  - การสื่อสารระหว่างชาวมุขชนกลุ่มต่างๆ (ชาวมุสลิม, ชาวพุทธ, ไทย, จีน, อีสาน) เป็นลักษณะใด ใช้สื่ออะไร
  - กลยุทธ์การกระจายข่าวสารภายในชุมชนเป็นอย่างไร
  - โครงสร้างเครือข่ายของผู้ผลิตผ้าไหมมีการจัดแบ่งอย่างไร
  - มีการวางแผนและกระจายงานไปยังสมาชิกอย่างไร

- เจ้าของกิจการทอผ้าไหมติดต่อสื่อสารกับแหล่งวัตถุดิบอย่างไร ใช้สื่ออะไร
- เจ้าของกิจการและผู้ร่วมกระบวนการผลิตผ้าไหมติดต่อสื่อสารกับจิม ทอมป์สันอย่างไร ใช้สื่ออะไร
- การสื่อสารเพื่อจัดการภายในเกี่ยวกับกระบวนการผลิตของเจ้าของกิจการเป็นอย่างไร
- เจ้าของกิจการมีกลยุทธ์การใช้สื่อมวลชนเผยแพร่ผลิตภัณฑ์ของชุมชนอย่างไร
- องค์กรของรัฐมีส่วนร่วมสนับสนุนการผลิตผ้าไหมไทยอย่างไรบ้าง อยากให้ภาครัฐ, นักวิชาการ และสื่อมวลชนช่วยส่งเสริมในภาคการผลิตและจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ผ้าไหมของชุมชนบ้านครัวเหนือหรือไม่ อย่างไร

ตัวอย่างคำถามที่ใช้เป็นแนวทางในการสัมภาษณ์กลุ่มผู้เกี่ยวข้องโดยอ้อมกับการผลิตผ้าไหม
(ผู้นำชุมชน, ผู้อาวุโสที่เกี่ยวข้อง)

- วิถีชีวิต โดยรวมของชาวมุขชนบ้านครัวเหนือเป็นอย่างไร
- ปฏิสัมพันธ์ของชาวมุขชนบ้านครัวเหนือเป็นอย่างไร
- ทักษะของผู้นำชุมชนต่อผ้าไหมไทยบ้านครัวเป็นอย่างไร
- ข้อคิดเห็นของผู้อาวุโสที่เกี่ยวข้องกับการทอผ้าไหมเรื่องการเปลี่ยนแปลงของการผลิตผ้าไหมในอดีตและปัจจุบันเป็นอย่างไร
- การสื่อสารระหว่างผู้นำชุมชนกับชาวมุขชนมีรูปแบบใด มีลักษณะอย่างไร และใช้สื่ออะไร
- มีโครงข่ายการสื่อสารและการกระจายงานไปยังสมาชิกในชุมชนอย่างไร
- ปัญหาของการผลิตผ้าไหมของชุมชนมีอะไรบ้าง มีการแก้ไขอย่างไร
- ผู้อาวุโสฯ มีการติดต่อสื่อสารกับเจ้าของกิจการและผู้ร่วมกระบวนการผลิตหรือไม่ อย่างไร
- ผู้นำชุมชนมีบทบาทและส่วนร่วมต่อการผลิตผ้าไหมหรือไม่ อย่างไร และมีการสื่อสารกับเจ้าของกิจการและผู้ร่วมกระบวนการผลิตหรือไม่ อย่างไร
- ผู้นำชุมชนมีบทบาทในการเผยแพร่ผลิตภัณฑ์ผ้าไหมหรือไม่ อย่างไร มีการสื่อสารกับผู้บริโภค สื่อมวลชน และนักวิชาการหรือไม่ อย่างไร
- องค์กรของรัฐมีส่วนร่วมสนับสนุนการผลิตผ้าไหมไทยอย่างไรบ้าง
- อยากให้ภาครัฐ, นักวิชาการ และสื่อมวลชนช่วยส่งเสริมในภาคการผลิตและจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ผ้าไหมของชุมชนบ้านครัวเหนือหรือไม่ อย่างไร
- ผู้นำชุมชนและผู้อาวุโสฯ มีข้อคิดเห็นต่อการเปลี่ยนแปลงของการที่ผ้าไหมมีบทบาทสำคัญต่อชาวมุขชนบ้านครัวในอดีตและปัจจุบันอย่างไร

ตัวอย่างคำถามที่ใช้เป็นแนวทางในการสัมภาษณ์

กลุ่มผู้เกี่ยวข้องโดยตรงกับการผลิตผ้าไหม

(ผู้ซื้อ-คนกลาง)

- ผู้ซื้อและคนกลางที่ซื้อผ้าไหมรู้จักผลิตภัณฑ์ผ้าไหมบ้านครัวได้อย่างไร
- ชื่อผลิตภัณฑ์ผ้าไหมบ้านครั่วมานานแค่ไหนและชื่อจากที่ใด
- ผลิตภัณฑ์ผ้าไหมบ้านครัวมีคุณสมบัติข้อใดที่ทำให้ซื้อ
- ผลิตภัณฑ์ผ้าไหมบ้านครัวที่ซื้อนำไปใช้ประโยชน์อย่างไร
- ติดต่อซื้อผลิตภัณฑ์ผ้าไหมบ้านครัวหรือสื่อสารกับทางเจ้าของกิจการ, ผู้ร่วมกระบวนการผลิตอย่างไร
- การบริการลูกค้าของทางเจ้าของกิจการเป็นอย่างไร
- ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ผ้าไหมของชุมชนบ้านครัวรับทราบจากที่ไหนและอย่างไร
- เคยเข้าร่วมงานการผลิตผ้าไหมของชุมชนบ้านครัวหรือไม่ ถ้าเคยมีความคิดเห็นต่อการทำงานอย่างไร

ความคิดเห็นเกี่ยวกับจุดเด่นของผลิตภัณฑ์ผ้าไหมของชุมชนบ้านครัวในด้าน

- สินค้า เช่น รูปแบบหีบห่อ ตัวสินค้า วัสดุคุณภาพ ความหลากหลายของสินค้า
- ราคา เช่นราคาเหมาะสมหรือไม่
- ช่องทางการจำหน่าย คือ ขายเฉพาะในชุมชนบ้านครัวเหนือ น้อยไปหรือทำให้ลำบากในการมาซื้อไม่ อยากให้เพิ่มช่องทางการจัดจำหน่ายหรือไม่
- อยากให้มีมาตรการส่งเสริมการขาย เช่น การโฆษณา การขายโดยบุคคล การประชาสัมพันธ์ การตลาดหรือไม่ และท่านรับทราบสิ่งเหล่านี้ได้อย่างไร

ตัวอย่างคำถามที่ใช้เป็นแนวทางในการสัมภาษณ์กลุ่มผู้เกี่ยวข้องโดนอ้อมกับการผลิตผ้าไหม
(ผู้แทนสำนักงานเขตราชเทวี)

- หน้าที่โดยตรงต่อชุมชนบ้านครัว
- โครงการฯ ที่จะพัฒนาชุมชนโดยหลักๆ
- รู้จักกับผ้าไหมของบ้านครัวหรือไม่ ทางใด
- ที่ผ่านมาหน่วยงานนี้เคยมีส่วนในการสนับสนุนการทอผ้าไหมและการจัดจำหน่ายผ้าไหมของชุมชนหรือไม่ อย่างไร
- มีโครงการส่งเสริมการทอผ้าไหม ส่งเสริมการจัดจำหน่าย หรือพัฒนาเกี่ยวกับผ้าไหมของชุมชนบ้านครัวหรือไม่ อย่างไร
- เคยมีการติดต่อกับเจ้าของกิจการที่ทอผ้าไหมบ้านครัวหรือไม่ อย่างไร
- วิธีการที่ใช้ติดต่อสื่อสารกับเจ้าของกิจการทอผ้า
- ทิศนคติต่อผลิตภัณฑ์ผ้าไหมของชุมชนบ้านครัว ข้อคิดเห็น และข้อเสนอแนะ

ตัวอย่างแบบบันทึกข้อมูล

แนวคำถาม	ผู้ให้สัมภาษณ์..... กลุ่มเป้าหมายที่..... วัน..... เวลา..... สถานที่..... ข้อสังเกต/ สัมภาษณ์ .....
-----------------	---

สรุปรายงานกลุ่มเป้าหมายที่ให้สัมภาษณ์
และข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์

รายนามกลุ่มเป้าหมายที่สัมภาษณ์

1. ประธานกรรมการชุมชนบ้านครัวเหนือ

ชื่อ : นายสัมฤทธิ์ สีขันธบุตร อายุ : 58 ปี

อาชีพ : ข้าราชการกรมส่งเสริมสหกรณ์

ตำแหน่งอื่น : กรรมการมัสยิด

ที่อยู่ : 691 ตรอกวัดพระยาชัย ถนนบรรทัดทอง ราชเทวี กรุงเทพมหานคร

สัมภาษณ์, 2 ธันวาคม 2548

2. ผู้นำทางศาสนา

ชื่อ : นายสมนึก จิตหยาดสุวรรณ อายุ : 60 ปี

ตำแหน่ง : อิหม่าม (รับตำแหน่งอิหม่ามในปี 2546)

ที่อยู่ : 63/1598 หมู่ 7 ถนนราษฎร์พัฒนา เขตสะพานสูง กรุงเทพมหานคร

สัมภาษณ์, 2 ธันวาคม 2548

3. ผู้นำที่ไม่เป็นทางการ

ชื่อ : นางสมใจ เนื่องนิยม อายุ : 72 ปี

ตำแหน่ง : กรรมการชุมชน, กรรมการมัสยิด, อสส., อปพร.

ที่อยู่ : 193 ตรอกวัดพระยาชัย แขวงถนนเพชรบุรี เขตราชเทวี กรุงเทพมหานคร

สัมภาษณ์, 11 พฤศจิกายน 2548

4. เจ้าของกิจการในปัจจุบัน

ชื่อ : นางวรรณี มนุทัศน์ อายุ : 50 ปี

เจ้าของร้าน “นิพนธ์-วรรณี ไหมไทยบ้านครัว”

ที่อยู่ : 837 ตรอกวัดพระยาชัย แขวงถนนเพชรบุรี เขตราชเทวี กรุงเทพมหานคร

สัมภาษณ์, 16 ธันวาคม 2548

5. เจ้าของกิจการในปัจจุบัน

ชื่อ : นายมนัสนันท์ เบญจรงค์จินดา (ลุงอู๊ด) อายุ : 65 ปี

เจ้าของร้าน “อู๊ดบ้านครัวใหม่ไทย”

ตำแหน่ง : รองประธานกรรมการชุมชน, ประธานกลุ่มทอผ้าบ้านครัว

ที่อยู่ : 847/1 ตรอกวัดพระยาขัง แขวงถนนเพชรบุรี เขตราชเทวี กรุงเทพมหานคร

สัมภาษณ์, 16 ธันวาคม 2548

6. เจ้าของกิจการในอดีต

ชื่อ : นาวาอากาศเอก(พิเศษ) วิษณุ มานะเกษม อายุ : 77 ปี

เจ้าของกิจการผ้าไหมบ้านครัวในอดีตต่อจากมารดา และเป็นบ้านแรกที่ทอผ้าไหมให้ จิม ทอมป์สัน

ที่อยู่ : 22/129 หมู่บ้านเปรมประชา แขวงตลาดบางเขน เขตดอนเมือง กรุงเทพมหานคร

สัมภาษณ์, 25 พฤศจิกายน 2548

7. เจ้าของกิจการในอดีต

ชื่อ : นางยามิระ จิตหยาดสุวรรณ อายุ : 90 ปี

อดีตเจ้าของกิจการ และเป็นมารดาของอิมหม่าม

ที่อยู่ : 799 ซอยพญานาค ถนนเพชรบุรี เขตราชเทวี กรุงเทพมหานคร

สัมภาษณ์, 6 ธันวาคม 2548

8. ผู้ร่วมกระบวนการทอผ้าในปัจจุบัน

ชื่อ : นายมานะ ภิรมย์รัก อายุ : 50 ปี

ตำแหน่ง : หัวหน้าควบคุมคนงานฟอกและย้อมไหมของร้าน “อู๊ดใหม่ไทยบ้านครัว”

ที่อยู่ : 847 ตรอกวัดพระยาขัง ถนนเพชรบุรี เขตราชเทวี กรุงเทพมหานคร

สัมภาษณ์, 25 พฤศจิกายน 2548

9. ผู้ร่วมกระบวนการทอผ้าในปัจจุบัน

ชื่อ : นางสาวสุกัญญา กรวิณะยีนง อายุ : 53 ปี

ตำแหน่ง : คนทอผ้าของร้าน “อู๊ดบ้านครัวใหม่ไทย”

ที่อยู่ : 847/1 ตรอกวัดพระยาขัง ตรอกวัดพระยาขัง ถนนเพชรบุรี เขตราชเทวี กรุงเทพมหานคร

สัมภาษณ์, 2 ธันวาคม 2548

10. ผู้ร่วมกระบวนการทอผ้าในอดีต

ชื่อ : นายศิริศักดิ์ เนื่องนิยม อายุ : 48 ปี

อาชีพ : พนักงานโรงแรม

เคยผ่านการซื้อไหมและฟอกสีไหมมาตั้งแต่เด็ก

ที่อยู่ : 193 ตรอกวัดพระยาขัง ถนนเพชรบุรี เขตราชเทวี กรุงเทพมหานคร
สัมภาษณ์, 11 พฤศจิกายน 2548

11. ผู้ร่วมกระบวนการทอผ้าในอดีต

ชื่อ : นายชาติ เลี่ยมละออ อายุ : 52 ปี

ตำแหน่ง : กรรมการชุมชนบ้านครัวเหนือ, อสส., อปพร.

เคยเป็นคนฟอกและซื้อไหมสมัยนิยม ทอมป์สัน

ที่อยู่ : 803 ตรอกวัดพระยาขัง ถนนเพชรบุรี ราชเทวี กรุงเทพมหานคร
สัมภาษณ์, 22 พฤศจิกายน 2548

12. ผู้อาวุโส, ผู้รู้เห็นกิจการทอผ้า

ชื่อ : นางศิริวรรณ มานะเกษม อายุ : 74 ปี

เคยร่วมในกิจการทอผ้าไหมของครอบครัว

ที่อยู่ : 792/2 ตรอกวัดพระยาขัง ถนนเพชรบุรี เขตราชเทวี กรุงเทพมหานคร
สัมภาษณ์, 6 ธันวาคม 2548

13. ผู้อาวุโส, ผู้รู้เห็นกิจการทอผ้า

ชื่อ : นายฮัจยีเราะฮีม บินยาป็น อายุ : 79 ปี

เคยมีกิจการทอผ้าไหม

ที่อยู่ : 792/2 ตรอกวัดพระยาขัง ถนนเพชรบุรี เขตราชเทวี กรุงเทพมหานคร
สัมภาษณ์, 6 ธันวาคม 2548

14. ผู้บริโภค (ผู้ซื้อโดยตรง)

ชื่อ : นางมาลาทิพย์ สวินทร อายุ : 40 ปี

อาชีพ : พนักงานบริษัท

ที่อยู่ : 552 ถนนเพชรบุรี เขตราชเทวี กรุงเทพมหานคร
สัมภาษณ์, 6 ธันวาคม 2548

15. ผู้บริโภค (ผู้ซื้อโดยตรง)

ชื่อ : นางวาริวรรณ เกษร   อายุ : 37 ปี

อาชีพ :ข้าราชการสังกัดกรุงเทพมหานคร

ที่อยู่ : 161/70 ถนนวิภาวดีรังสิต แขวงสีกัน ดอนเมือง กรุงเทพมหานคร

สัมภาษณ์, 1 ธันวาคม 2548

16. คนกลาง

ชื่อ : นางมาลีวรรณ รังควิลิต   อายุ : 40 ปี

เจ้าของร้านพีแอนด์พี การ์เมนต์

ที่อยู่ : 367/1 ซอยพญานาค ซ้าง โรงแรมเอเชีย ถนนพญาไท เขตราชเทวี กรุงเทพมหานคร

สัมภาษณ์, 16 ธันวาคม 2548

17. ผู้แทนสำนักงานเขตราชเทวี

ชื่อ : นางสาวสุจิตรา ชัมมะรักขิต   อายุ : 32 ปี

ตำแหน่ง : เจ้าพนักงานพัฒนาชุมชน 2 สำนักงานเขตราชเทวี

ที่อยู่ : 58/122 หมู่ 6 ถนนเอกชัย (49) บางบอน กรุงเทพมหานคร

สัมภาษณ์, 28 ธันวาคม 2548

12 ธันวาคม 2548

สัมภาษณ์ประธานชุมชนบ้านครัวเหนือ

ชื่อ : คุณสัมฤทธิ์ สีขันธบุตร อายุ : 58 ปี

ประธานกรรมการชุมชนบ้านครัวเหนือ และกรรมการมัสยิด(ฝ่ายทะเบียน)

ที่อยู่ตามทะเบียนบ้าน : 691 ซอยวัดพระยาขี้ ถนนบรรทัดทอง เขตราชเทวี กทม.

อาชีพ : รับราชการสังกัดกรมส่งเสริมสหกรณ์ ตำแหน่ง : เจ้าหน้าที่บันทึกข้อมูล

ตำแหน่งและหน้าที่ความรับผิดชอบในชุมชนบ้านครัวเหนือ

ตำแหน่งประธานกรรมการชุมชนบ้านครัวเหนือ

รับตำแหน่งประธานกรรมการชุมชนฯ มา 15 ปีแล้ว อยากจะพักแต่ก็ยังพักไม่ได้ เพราะกรรมการชุดอื่นๆ ยังไม่สามารถประสานงานกับทางราชการและหน่วยงานอื่นๆ ได้ดี แต่ผมรับราชการอยู่กับระบบราชการ รู้ระบบราชการและหน่วยงานต่างๆ เลยรู้ว่าเวลาจะขอขออนุญาตทำอะไร มีระบบและขั้นตอนในการอนุมัติอย่างไร

ก่อนจะนำหนังสือไปส่งมอบให้กับทางราชการ ผมก็ต้องร่างเอง พิมพ์เอง เช่นตัวเอง เดินเรื่องเอง เพราะไม่ว่าผู้ใหญ่ที่เป็น สส., สก., สข. เราสามารถเข้าถึงตัวเขาได้เลย บางทีมีงบฯ เข้ามาให้ชุมชนฯ เขาก็จะโทรฯ มาบอกว่าตอนนี้มีงบประมาณนะ เท่านั้นๆ จะเอาใหม่ ยกตัวอย่างเช่น คุณสมักร สุนทรเวช เขาเป็น สส. มาก่อน แต่ก่อนเขาดูพื้นที่แค่ระหว่างเขตบางซื่อกับเขตดุสิต พอมาตอนหลังเขาก็เอาเขตราชเทวีบางส่วนเข้าไปรวมอยู่ในกำกับดูแลของเขาและเอางบประมาณเข้ามาด้วย พอมาอยู่ตรงนี้ปั๊บ เงินบริหารซึ่งแต่ก่อนจะอยู่กับ สส. ซึ่งจะมีอยู่คนละ 15-20 ล้านบาท เขาก็จะเอามาปูพื้นฐาน แต่เงินจำนวนนี้ถ้าไม่มี สก., สข. รับรองได้เลยว่าระหว่างชุมชนจะไม่ได้รับการดูแล เพราะว่า กทม.เขามีงบประมาณจริง แต่ส่วนมากเขาจะเอาไปดูแลเกี่ยวกับถนน, ปลูกต้นไม้, ทำป้ายต่างๆ ฯลฯ แต่เขาไม่ได้เข้ามาในชุมชน ไม่มีเลยจริงๆ กรุงเทพฯ 50 เขตนี้ไม่รู้ก็พันชุมชน มันก็เลยต้องอาศัยงบฯ สก., สข. ถ้าไม่มีงบตรงนี้ชุมชนตาย ทางเดินก็ไม่ได้ ไฟทางเดินก็ไม่มี ตรงนี้ล้วนแต่ต้องใช้งบที่มาจาก สก. ทั้งนี้

อย่างในชุมชนบ้านครัวเหนือนี้ ที่เห็นสะพานไม้ สะพานข้ามคลอง ผมต้องของบฯ มาเกือบสิบล้านนะ เรามีหน้าที่ต้องทำหนังสือถึง สก. ว่า เรียง สก. เนื่องจากชุมชนนี้..... ก็ใส่รายละเอียดไป อย่างสะพานทั้งหมดนี้ก็ได้มาจาก สก. ผุสดี วงศ์กำแหง เขาก็ถามว่าต้องใช้งบฯ เท่าไหร่ แล้วเขาก็ให้มา ที่เราต้องทำคือต้องทำให้ สก.รู้ว่าเราต้องใช้งบเงินเท่าไร เราก็ต้องไปติดต่อกับฝ่ายโยธาฯ ลองให้เขาดูแล้วประเมินราคาว่าต้องใช้เงินเท่าไร พอเรารู้ปั๊บเราก็ไปบอก สก. เขาก็จะประเมินเงินให้ไว้เผื่อ แล้วเราก็ไปทางเขต(ราชเทวี) เขาก็จะไปติดต่อกับหลายๆ บริษัทเพื่อให้ยื่นซองประมูลแข่งขันกัน สะพาน 3 อันในชุมชน ตั้งงบไว้ 3,000,000 บาท ก็ได้มาในราคา 1,900,000 บาท เงินที่เหลือเขาก็จะเอาไปช่วยชุมชนอื่น ถ้าชุมชนต่างๆ ใน กทม. ไม่ได้ สก., สข., สส. น้ำก็ยังเน่า เฉพาะ

ทางเดินจากไม้ให้เป็นปูน ผมต้องขอมาประมาณเกือบ 8,000,000 บาท ทำตั้งแต่แถบบ้านป่าใจมา(หลังชอยกิ่งเพชร) แล้วก็สะพานข้ามคลองอีก 2 สะพาน 4,000,000 บาท

แล้วผมเองก็พยายามที่จะทำให้เป็นชุมชนตัวอย่าง นั่นก็คือการปลูกต้นไม้ตามแนวคลอง เวลาเรือโดยสารวิ่งผ่าก็จะดูร่มรื่น สวยงาม ก็ปรึกษากับ สก. ศุภศิริ ใช้วงเงิน 5 แสนบาท ใน 50 เขต ชุมชนของผมเป็นชุมชนเดียวที่ขอเรือดับเพลิงมา 3 ลำ ใช้งบประมาณ 1,800,000 บาท เพื่อปกป้องชุมชนในแนวคลองทั้งหมด เราช่วยหมดคนละเป็นสิบล้าน ครั้ง ไปจนถึงแถวคลองตัน แล้วก็ห้องที่เห็นทางด้านโน้น และลานอเนกประสงค์ที่มัสยิดนี้ ผมก็เป็นคนเสนอสร้างที่นี่ เพราะในอดีตสมัยพ่อผม บ้านในชุมชนๆ จะเป็นบ้านใต้ถุนสูง เวลาฝังงานแต่งงานอะไรก็สามารถจัดที่ถุนบ้านได้ แต่พอมาเดี๋ยวนั้นมันไม่เป็น อย่างเดิมมันก็เลยจำเป็นต้องสร้างที่นี่ (ที่มัสยิด) ไว้จัดงานแต่งงาน ไว้เป็นที่ประชุมอย่างตอนมีปัญหาทางด่วนเราก็มารวมตัวกันที่นี่ หรือแม้กระทั่งใช้เป็นที่เลือกตั้งต่างๆ เช่น กรรมการมัสยิด

ตำแหน่งกรรมการมัสยิด

เป็นกรรมการมัสยิดมาตั้งแต่ปี 2540 โดยท่านอิหม่ามมาขอร้องเนื่องจากเป็นคนรับผิดชอบ และมีจิตสำนึกเกี่ยวกับงานของชุมชน โดยได้รับการแต่งตั้งให้อยู่ฝ่ายทะเบียน(สัพบุรุษ) มีหน้าที่ทำทะเบียนย้ายเข้า-ย้ายออก (แจ้งเกิด แจ้งตาย) เพื่อจะได้ทราบจำนวนและรายชื่อของสมาชิก เพื่อให้สะดวกในการจัดทำรายชื่อผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งกรรมการมัสยิด และกรณีอื่นๆ แล้วก็ยังช่วยฝ่ายประชาสัมพันธ์ของมัสยิด ดูแลโรงเรียนบ้านครัววิทยา ซึ่งช่วยเหลือเด็กในชุมชนให้เรียนฟรี มีตั้งแต่ชั้นอนุบาลปีที่หนึ่ง ไปจนถึงชั้นประถมศึกษาปีที่หก รวมไปถึงดูแลงบประมาณซ่อม-สร้าง, การขึ้นเงินเดือนเจ้าหน้าที่ของโรงเรียนด้วย

ตำแหน่งประธานกรรมการชุมชนบ้านครัวเหนือในอดีต

ประธานชุมชนนี้มีมาตั้งแต่รุ่นพี่ชายผม (ลูกพี่พี่) สมัยก่อนที่เขาเป็นคนก็ยังไม่เยอะขนาดนี้ ถ้าพี่ชายผมยังอยู่เขาก็อายุประมาณ 77-78 ปีแล้ว

ประวัติการตั้งชุมชน

ในปี พ.ศ. 2505 ในยุคของจอมพลสฤษดิ์ ทางภาคต้องการสร้างถนนจริงๆ แล้วเขาจะทำตั้งแต่สี่แยกเจริญผล มุ่งตรงไปยังโคกสีเข็ม แต่จอมพลสฤษดิ์เขาเห็นว่าถ้าทำแล้วถนนมันต้องตัดผ่านมัสยิดสุสานที่ฝั่งศพ แกกก็เลยเบี่ยงไป มันก็เลยกลายเป็นสามแยกแทน จากที่เป็นบ้านครัวเดียวก็ถูกแบ่งออกเป็นบ้านครัวเหนือ บ้านครัวใต้ และบ้านครัวตะวันตก

เริ่มมาตั้งเป็นชุมชนบ้านครัวเหนือตอนที่การเคหะแห่งชาติ มีกฎระเบียบมาเมื่อปี 2518 การเคหะฯ เห็นว่าชุมชนบ้านครัวเป็นชุมชนเก่าแก่ ตั้งอยู่มาเกือบ 200 ปี เขาก็เลยเข้ามาปรับปรุงเป็นเขตแรกของ 50 เขต เอาประปาเข้ามา เอาไฟฟ้า เอาถนน เอาสะพานเข้ามา สมัยก่อนทางเดินไม้ชาวบ้านก็ต้องช่วยกันทำเอง แต่ตอนหลังเขาก็มาช่วยส่วนหนึ่ง อย่างที่แปลงหนึ่งเขาก็จะแบ่งกันระหว่างพื้นนี้เอง เขาก็จะแบ่งไว้สำหรับทำทางเดิน 1.5-2 เมตร มันก็เลยกลายเป็นซอยเล็กๆ ถึง 15-16 ซอยอย่างที่เห็นในปัจจุบัน ทั้งๆ ที่จริงๆ แล้วแต่ก่อนอยู่ในพื้นที่เดียวกันแต่ถูกแบ่งออก

ความสัมพันธ์ระหว่างประธานกรรมการชุมชนกับคนในชุมชนฯ

พอเข้ามาเป็นผู้นำ ผมถือว่าความซื่อสัตย์ต้องมาเป็นอันดับหนึ่ง ถ้าคนเราเป็นผู้นำจะขอความช่วยเหลือจากชาวบ้าน สิ่งที่สำคัญที่สุดคือ การประชาสัมพันธ์ให้คนในชุมชนรู้และมีส่วนร่วมในการบริจาค เช่น เราต้องการซื้ออุปกรณ์เรือดับเพลิงเพิ่ม ผมต้องตั้งตำแหน่ง เลขานุการ, เภรณูญิก, ทะเบียน ขึ้นมา ตำแหน่งเหล่านี้ถือว่าเป็นตำแหน่งที่สำคัญ ไม่ว่าจะป็นวัดหรือมัสยิด หรือองค์กรใดๆ ถ้าไม่มีตำแหน่งเหล่านี้ เงินก็จะตกอยู่ในมือของคนๆ เดียวอย่างเจ้าอาวาสหรืออิหม่าม ระบบก็ไม่เกิดและไม่มีความโปร่งใส ถ้าเรามีตำแหน่งเหล่านี้ หากกรรมการชุมชนฯ เห็นสมควรพิจารณาเห็นชอบที่จะซ่อม สร้าง หรือใช้งบฯทำอะไรต่างๆ ก็จะสามารถขอยอดเงินและของบฯ ได้ โดยผมจัดระบบมัสยิดที่นี่ไม่เหมือนที่ไหนในประเทศไทย เงินทุกบาททุกสตางค์สามารถขอดูได้ ค่าใช้จ่ายในเดือนนี้เท่าไร ค่าน้ำ ค่าไฟ ค่าตัดหญ้า ค่าคนดูแล ทุกคนเขาจะเห็นว่าเราซื่อสัตย์ เวลาเขาอยากให้เราทำอะไรให้เขาก็เห็นว่าเราได้รับเงินบริจาคไปแล้วก็ทำจริง และเมื่อทุกอย่างเป็นระบบ เราก็จะมีการจัดแบ่งหน้าที่เพื่อทำหน้าที่ต่างๆ ในชุมชนและมัสยิด เช่น ติดตั้งและซ่อมเครื่องเสียง, ลำโพง ที่ใช้ในการเผยแพร่เสียงตามสายในชุมชน แล้วก็จะมีการประกาศเวลาได้รับเงินบริจาคจากคนในชุมชนว่า ได้รับเงินบริจาคเท่านี้ๆ เวลาจะทำอะไรก็ต้องเข้าที่ประชุมคณะกรรมการเพื่อเบิกเงินและเช็kyอดเงินได้ อย่างเช่นเราต้องการเงิน เราก็จะขอบริจาคบ้านละ 100 บาท 500 หลังก็ 5 หมื่นบาทแล้ว เอาไว้ใช้พวกค่าน้ำมัน, ไฟฟ้าหลอดแตก หลอดขาด พอเอามาเข้าที่ประชุมบางคนเขาก็ชอบ แต่บางคนเขาก็ไม่ค่อยเห็นด้วย เพราะมีบางบ้านที่เจ้าของเขาออกไปปลูกบ้านอยู่ที่อื่น บ้านในชุมชนก็จะให้คนข้างนอกมาเช่า พอเราไปขอความช่วยเหลือจากคนที่อยู่ เขาก็จะบอกว่าผมไม่ได้เป็นเจ้าของบ้าน ให้ไปคุยกับเจ้าของบ้าน มันก็เกิดปัญหา ผมจะบริหารงานในชุมชนโดยจัดให้มีกองทุน ให้ทุกคนมีส่วนร่วม

การรับเรื่องร้องเรียนและการขอรับบริจาคจากคนในชุมชน

เราอาศัยการประสานงานกัน โดยมีศูนย์กลางอยู่ที่บ้านป่าใจ อย่างสมมติเราต้องการขอรับบริจาคจากชาวบ้าน แต่บ้านป่าใจอยู่ไกล เราก็จะตั้งกรรมการอยู่ตามตำแหน่งต่างๆ ของชุมชน ใครมีเรื่องร้องเรียนก็ไปหากรรมการที่อยู่ใกล้บ้านตน หรือเวลารับบริจาค เราก็จะไปตั้งจุดรับบริจาคที่ตำแหน่งต่างๆ ในชุมชน เช่น เซิงสะพานเจริญผล คนก็จะเดินมาบริจาคกัน เราก็จะใช้วิทยุสื่อสาร (ว.) เราเป็นชุมชนแรกของ กทม. ที่ใช้ระบบสื่อสาร เราก็จะ ว. ไปที่บ้านของป่าใจ ว่าขณะนี้มีคนบริจาคแล้ว ได้รับเงินบริจาคจากคนนี้ๆ เราก็จะประสานงานกันโดยใช้วิทยุสื่อสารเป็นเครือข่าย

วิธีการสื่อสารที่นอกเหนือจากการใช้วิทยุสื่อสาร

ส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องของ การประชาสัมพันธ์ผ่านเสียงตามสาย โดยป่าใจ, ลูกสาวป่าใจ(ครูต้อย) และคนอื่นๆ ที่แวะเวียนไป เช่นมีใครตายก็จะประกาศ แล้วนอกนั้นก็จะเป็นลักษณะปากต่อปาก

วิธีการสื่อสารกับบุคคล, องค์กรต่างๆ ภายนอกชุมชน

สำหรับบุคคลภายนอกในภายหลังก็รู้จักชุมชนบ้านครัวและข่าวสารของชุมชนบ้านครัวผ่านสื่อมวลชน เนื่องจากกรณีทางด่วน การรวมตัวกันต่อสู้ เขาก็จะมองว่าคนชุมชนบ้านครัวเห็นแก่ตัว จะมีคนนำความเจริญมาให้ จะช่วยทำให้รถหายติด ช่วยระบายนการจราจร แต่ทำไมเราถึงไม่เอา เหตุผลของเราก็คือเราต้องต่อสู้เพื่อความถูกต้อง เราสามารถพิสูจน์ได้ ที่เรารู้ก็เพื่อ 1. เพื่อสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ เป็นอันดับหนึ่ง แต่สิ่งที่เขาทำก็คือเขาจะเอาทางด่วนมาตัดผ่านสุสาน รื้อมัสยิด เราเลยต้องสู้ตาย ผมนี่ขอสู้เป็นชีวิตแรกเลย เพราะว่าศาสนสถานนี้เป็นเจตจำนงของคนที่น่าเชื่อถือในศาสนา นั้นเขาต้องการสิ่งนี้ เป็นที่สถิตของพระผู้เป็นเจ้า เป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในชุมชน ฉะนั้นการที่จะมารื้อหรือย้ายไปให้เหลือแต่ตัวชุมชน แล้วเราจะเอาที่ไหนสักการะ เราก็เลยสู้ไม่ถอย

ความเป็นอยู่ของคนในชุมชนและการติดต่อสื่อสารในอดีต

คนในชุมชนบ้านครัวในช่วงเริ่มแรกมาจากกองอาสาจาม คนรุ่นป่าใจ ตัวป่าใจจะพูดภาษาเขมรได้ แต่ผมพูดไม่ได้ อย่างผู้ใหญ่สมัยก่อนเวลาเขาจะพูดอะไรไม่ให้เรารู้เขาก็จะพูดกันเป็นภาษาเขมร อย่างแถวจังหวัดบุรีรัมย์, สุรินทร์ รกรากเขาก็มาจากเขมรกัน เขมรเขาก็จะเก่งเรื่องการทำผ้าไหม การทอผ้า อย่างบ้านครัวนี้มีการทำผ้าไหมมาเป็นร้อยปี แต่ไม่มีใครทราบ สมัยก่อนในชุมชนมีการกรอไหม ทอผ้าไหม คนอยู่ไกลถึงสมุทรสาคร สมุทรสงคราม ยังต้องพายเรือเข้าคลองมาซื้อผ้าไหมที่บ้านครัวเลย ที่ผมทราบก็เพราะว่ามีเพื่อนที่ทำงานเขามาถามว่าแถวบ้านผมยังทอผ้าไหมอยู่หรือเปล่า แล้วก็เล่าให้ฟังว่ารุ่นพ่อรุ่นแม่เขาต้องพายเรือมาซื้อถึงที่นี่ เพราะว่าคุณภาพผ้าไหมของเราดีกว่าที่อื่น เนื่องจากวิธีการทำของเราแตกต่างจากที่อื่น

พอถึงยุคก่อน จิม ทอมป์สันเข้ามา ชาวบ้านก็ได้เลิกการทำผ้าไหมไปมากแล้ว ชาวบ้านที่เขาทำผ้าไหมที่เขาพอมีรายได้ เขาก็ส่งลูกเรียนสูงๆ ปริญญาตรี ปริญญาโท ปริญญาเอกก็มี ลูกๆ ก็ไม่ยอมทอผ้าต่อ ปัจจุบันคนบ้านครัวที่ตำแหน่งสูงๆ เช่น อดีตประธานคณะกรรมการตรวจเงินแผ่นดิน, อดีตผู้อำนวยการกองทหารสารวัตร, ผู้พิพากษา, รองเลขาฯ รัฐสภาคนปัจจุบัน คัมภีร์ ไฟชั่น เครือญาติของบ้านครัว หุ้นส่วนใหญ่ของ บริษัทของจิม ทอมป์สัน พอจิมเขาหายไป เลิกไปเขาก็ไปซื้อที่แถวคลองตัน ลาดพร้าว ชายที่ 4 ไร่ก็ได้กั้นที่ 76 ล้าน

คนภายนอกเขามองชุมชนบ้านครัวเป็นแบบไม่ขัดแตะ แต่ศักยภาพของคนในชุมชนนั้นมีมากมายและมีมากกว่าที่ใครๆ คิด ไม่ต้องอาศัยการเคหะฯ ไม่ต้องมาสร้างความสำเร็จ (สร้างตึก) มันเหมือนอยู่ในกล่องไม้ขีด เขามีที่อยู่แล้ว 20-30 ตารางวา พอมาเวนคืนไปสร้างกล่องไม้ขีดขึ้นมาแล้วให้เราไปอยู่ ถามว่าคนที่เคยอยู่บ้านที่มีพื้นที่ใช้สอยในบ้านถ้าต้องขึ้นไปอยู่บนตึกก็จะลำบาก อย่างเวลามีคนตายที่นี่ก็ลำบาก ฉะนั้นอย่ามาเสนอเลยว่าจะทำอะไรให้

ปัญหาของชุมชนในอดีต

ในอดีตที่ดิน 35% เป็นที่โฉนด ไม่ใช่ที่บุกรุก นอกนั้นเป็นที่ของกรมธนารักษ์ พอมาถึงสมัยรัชการที่ 5-6 ท่านต้องการให้คนเป็นเจ้าของที่ดิน เขาก็ไปจับจองกันจนได้ใบแดง (โฉนด) มา ฉะนั้นการไล่ที่ การเวนคืนก็จะทำลำบาก เพราะตรงนี้เป็นที่โฉนด ตรงนี้เป็นที่กรมธนารักษ์ ไม่ใช่ที่ของราชพัสดุ หรือสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ไม่อย่างนั้นพื้นที่บ้านครัวแถบนี้ไปหมดแล้ว

ปัญหาเรื่องอื่นๆ

ปัญหาระหว่างชาวชุมชนที่ต่างศาสนา

คนดั้งเดิมของชุมชนบ้านครัวส่วนใหญ่เป็นมุสลิม เขาก็จะเข้าบ้านและเข้านอนเร็วเพื่อเตรียมตัวตื่นขึ้นมาทำพิธีละหมาดตอนตีห้าของเช้าวันรุ่งขึ้น ฉะนั้นแต่ก่อนก็จะไม่มีปัญหาอะไร พอมาตอนหลังที่บ้านเรือนถูกทำให้เป็นบ้านเช่าเป็นบางส่วน ก็จะมีคนอิสานเข้ามา บางทีกลางคืนก็เปิดเพลงเสียงดังกระหึ่ม ไม่ว่าจะได้เครื่องเสียงมาใหม่หรือกินเหล้าถึงตีหนึ่งตีสองแล้วต้องเปิดเพลงเสียงดังไปพร้อมกันด้วย เราก็ต้องไปขอร้อง พูดคุย กับเขาว่าถ้าจะเปิดก็ให้เปิดสำหรับฟังคนเดียว แต่เราก็จะอนุญาตให้เขา 2 วันสำคัญเทศกาลใหญ่ของคนไทย นั่นคือวันปีใหม่ กับวันสงกรานต์ จะจัดงาน จะเล่น จะเปิดเพลงเสียงดังไปจนถึงสว่างเลยก็ได้ เราจะประกาศให้ชาวบ้านในชุมชนรู้เลย เราขอให้เขาเลย แต่ถ้าโดยปกติก็จะไม่มี 3 หุ่ไปแล้วนี่ก็จะไม่ได้ยินเสียงดนตรีดังๆ แล้ว โดยที่เราอาศัยการขอร้องและการประชาสัมพันธ์ โดยอาศัยหลักที่ว่าให้ทุกคนในชุมชนอยู่ร่วมกันโดยสบาย ไม่มี ความขัดแย้งกัน ถึงแม้ว่าต่างศาสนา ต่างภาษา ต่างวัฒนธรรม

ปัญหาหาเสพติด

ปัญหาหาเสพติดก็มีเหมือนทุกชุมชน เนื่องจากหน่วยงานของรัฐฯ ไม่เอาจริง เราต้องปราบกันเองโดยจัดให้มีเวรยามเพื่อปกป้องชุมชน แรกๆ เราก็ประสานงานกับเจ้าหน้าที่ตำรวจ แต่ตำรวจเองก็อาศัยจับมา 100 เม็ด ทว่าลงบันทึกประจำวันว่า 5 เม็ด ที่เหลือก็เอาไปกระจายให้ชุมชนอื่น พอถึงเวลาที่จะปราบจริง เราจะไปหาผู้กำกับฯ ผู้กำกับฯ ก็จะเรียกง่าสายสืบมาบอกว่าให้จัดการนะ ประธานฯ เขา มาเอง ภายในหนึ่งวันต้องเอาตัวมาให้ได้ พอเวลาเราให้ชื่อ ไปจับ พรุ่งนี้ตำรวจก็รู้เลย คนที่ทำก็คือคน ของเขานั้นแหละ มันก็เลยปราบไม่ได้ เราก็ต้องปราบเอง เคยประสานงานกับตำรวจครั้งหนึ่งใน ภายหลัง วางแผนกันจนจับมาได้ 3 คน พอเดินออกจากชุมชนไป ตำรวจเขาก็พาพวกนั้นไปที่ปั๊ม เรียก คนละหมื่น จนต่อรองได้เหลือคนละ 8,000 บาท 3 คนก็ 24,000 บาท ต่างคนก็ต่างโทรเข้าไปขอเงินที่บ้าน แล้วตำรวจก็ปล่อยตัวมา ก็เลยรู้ว่าตำรวจไม่ได้เรื่อง แล้วอย่างนี้เมื่อไหร่จะปราบหมด ทุกวันนี้ก็ยัง มีปัญหาหาเสพติดอยู่บ้าง แต่ก็น้อยมากๆ จนแทบไม่มี

ปัญหาระหว่างคนชุมชนบ้านครัวและคนที่เข้ามาอยู่ภายหลัง

ไม่มีเลย คนอีสาน คนจีน หรือคนจากที่อื่นๆ ให้ความร่วมมืออย่างดี เพราะวาระบบสื่อสาร เข้าถึงทุกบ้าน มีความไว้วางใจกัน ที่ต้องระวังและต้องควบคุมคือ คนเมาสุรา ก็ใช้วิธีพูดจากันอย่างเช่น ให้เข้าบ้านไปนอนเสีย ก็ทำให้เกิดการเรียนรู้

การสื่อสารระหว่างชุมชนบ้านครัวใต้, บ้านครัวเหนือ และบ้านครัวตะวันตก

Key man ต้องมาประชุมและวางแผนกันระหว่าง 3 ชุมชน และทำการประชาสัมพันธ์

การทำงานชุมชนต้องทำด้วยใจ คนในองค์กรหรือส่วนทำงานจะมี 4 ประเภทคือ

1. พุดไม่ทำ
2. ทำไม่พุด
3. พุดและทำ
4. ไม่พุด ไม่ทำ

การทำงานให้ส่วนรวมนี้อาจไม่มีเงินเดือน ต้องทำให้ได้รับความร่วมมือจากมวลชน ต้องปฏิบัติตัวเป็นตัวอย่าง แล้วคนจะรักและเชื่อถือเรา

มีกิจกรรมร่วมกัน เช่น ตำรวจนครบาลเข้ามาเยือน มาสาธิตการดับเพลิง และจะมีชุมชนอื่นๆ มาร่วมด้วย

การติดต่อสื่อสารและมีกิจกรรมร่วมกันกับชุมชนอื่นๆ

- มีการจัดงานประเพณีระหว่างชุมชนบ้านครัวกับชุมชนพญาไท
- มีการแข่งขันกีฬาต้านยาเสพติด ซึ่งจัดให้เด็กๆ
- มีกิจกรรมร่วมกันระหว่างชุมชน และจัดเลี้ยงกัน

ความเข้มแข็งของชุมชนบ้านครัว

ชาวชุมชนบ้านครัวโดยปกติแม่ขัดแย้งกัน หรืออิจฉาริษยากันอยู่บ้าง แต่พอเวลามีเหตุการณ์ต่างๆ ก็จะรวมตัวกันอย่างสามัคคี และเมื่อมีปัญหาต่างๆ เช่น กรณีทางด่วน ก็สามารถประสานงานให้ทุกคนเข้าใจได้

การต่อต้าน การปลุกฝังแนวคิดต่อการเปลี่ยนแปลงและสิ่งใหม่ๆ

เด็กอิสลามต้องเรียนศาสนามาตั้งแต่ 7 ขวบ สิ่งใดถูก สิ่งใดผิด ที่มีสยิดจะมีการปลุกฝัง

การติดต่อสื่อสารกับเจ้าของกิจการที่ทำผ้าไหมในอดีต

ก็ได้ติดต่อสื่อสารกันบ้างเพราะว่ารู้จักกันหมด เพราะว่าเป็นเพื่อนกันหรือไม่ก็เครือญาติกัน ตอนที่ผมเข้ามารับตำแหน่งนั้น การทำกิจการผ้าไหมก็น้อยลงแล้ว เหลือแค่ 3-4 เจ้า

การติดต่อสื่อสารกับเจ้าของกิจการที่ทำผ้าไหมในปัจจุบัน

ก็ยังได้คุยกัน อย่างลุงอู๊ด(อู๊ดบ้านครัวไหมไทย)นี่ก็รับตำแหน่งรองประธานชุมชนฯ ที่ชาวบ้านข้างนอกเริ่มมารู้จักผ้าไหมบ้านครัวอีกครั้งหนึ่งก็หลังจากกรณีมีข่าวการต่อสู้เรื่องทางด่วนผ่านสื่อมวลชน แต่เขาก็มารู้ตอนที่เราจะเลิกการทำผ้าไหมไปหมดแล้ว คนที่ทำกับจิม ทอมป์สัน สมัยก่อนเขาก็ให้ถือหุ้น แต่ตอนหลังพอจิมหายไป เขาก็ไม่เอาเราแล้ว

การตั้งกลุ่มทอผ้า

ตอนนี้ที่มีอยู่เป็นธุรกิจส่วนตัวทั้งหมด ทีแรกเราอยากจะทำตั้งขึ้นเป็นกลุ่มธุรกิจแต่เขาก็เลิกทำกันไปหมดแล้ว อุปกรณ์ก็ไม่มี คนที่ทำเป็นเขาก็แก่มากแล้วอย่างรุ่นป้าใจ (70 ปีขึ้นไป) จะให้มาทำตอนนี้ก็ลำบาก ส่วนรุ่นลูกๆ เขาก็ไม่เอา จะให้มาทำก็คงยากเพราะว่าเขาเรียนกันมาสูงๆ จะให้มาทำก็คงลำบากเพราะไม่เคยทำกันมาก่อนเลย ตอนที่เคยเอามารวมกลุ่มกันคราวนั้นก็เอาเฉพาะคนที่เคยทำมาแล้วมาให้ความรู้ อย่างสมัยก่อนเราทำแต่ผ้าพื้น แต่เวลาจะมาเป็นลายอะไรต้องทำอะไร เขาก็จะมีนักวิชาการมาสอน สถานที่สอนก็ที่มีสยิดที่นี้แหละ(มีสยิดใหญ่) แต่ที่เขามาสอนการฟอก การย้อมก็จะทำไม่เหมือนที่ชุมชนทำอยู่ เค้าจะสอนวิธีแบบที่ต่างจังหวัดเขาใช้ทำ ก็คือการใช้กระทะ ข้อเสียคือเวลาฟอกแล้วน้ำมันจะกระเาะ ทำให้สีไหมออกไม่หมด ส่วนที่บ้านครัวทำก็จะเป็นอย่างที่เราเห็นที่บ้านลุงอู๊ดในปัจจุบัน เขาจะใช้หม้อหุงข้าวใหญ่ขนาด 3 ถังใหญ่ กระเทกอย่างไรก็ไม่กระเาะ สีไหมก็ออกหมด สีก็จะดูเข้าเส้นไหมโดยไม่มีสีไหม ฉะนั้นมาตรฐานเรื่องสีของบ้านครัวไม่ต้องกลัวว่าสีจะตกไหมหนึ่งก็โลกร้อนนี้เวลาฟอกสิ่งสกปรกออกแล้วจะเหลือเพียง 7 ซีดเอง

แล้วก็ยังได้ติดต่อกับนิพนธ์ – วรณิ (เจ้าของกิจการผ้าไหมรายหนึ่งในชุมชนบ้านครัว) บ้าง แต่เขาจะได้รับการประสานจากหน่วยงาน ร้านค้าต่างๆ โดยตรงมากกว่า เช่น ให้ไปออกร้านตามงานต่างๆ หรือส่งผ้าไหมให้ร้านเจ้าประจำ

ทางเจ้าของกิจการผ้าไหมบ้านครัวในปัจจุบันก็นำผ้าไหมไปออกงาน และจำหน่ายตามงานออกร้านต่างๆ เช่น otop แต่ก็ขายไม่ดีเท่าของโครงการฯ หรือเท่าของต่างจังหวัด เพราะว่าเขานึกถึงแต่ราคา แต่ไม่ได้คำนึงถึงคุณภาพเท่าไรนัก

การติดต่อกับเจ้าของกิจการในปัจจุบัน

ติดต่อประสานงานระหว่างชุมชนกับภาครัฐ เวลาเมื่อไรเขาก็โทรมาที่ผม ผมก็ประสานงานให้

การมีส่วนร่วมสนับสนุนการทำผ้าไหมในชุมชนฯ และการประชาสัมพันธ์

ทางเขตเขาคุณแลชุมชนอยู่แล้ว โดยให้คุณสัมฤทธิ์ประสานงานลุงอู๊ด (รองประธานกรรมการฯ)

มีการสนับสนุนทางอ้อม เช่น การสวมใส่ผ้าไหมเอง หรืออื่นๆ บ้างไหม

ศาสนาอิสลามห้ามในสิ่งฟุ่มเฟือยต่างๆ อย่างผ้าไหม ทอง เป็นสิ่งต้องห้ามสำหรับผู้ชายเลย และภายหลังกรณีการต่อสู้เรื่องทางควน คนที่รู้จักชุมชนบ้านครัวมากขึ้น รู้ว่ามีการทำผ้าไหม สมัยก่อนทั้งหมดบ้านทอเป็นร้อยๆ ก็

ความต้องการให้ภาครัฐมีส่วนในการสนับสนุนเรื่องผ้าไหม

80 เปอร์เซ็นต์ ของคนในชุมชนมีงานทำที่ดี มั่นคง เป็นใหญ่เป็นโต เงินเดือนสูง มีหลากหลายอาชีพ บ้างก็ย้ายออกไปอยู่ข้างนอก เพราะฉะนั้นจึงไม่มีใครอยากทำผ้าไหมอีก แทบทุกคนมีศักยภาพด้านอาชีพและประสบความสำเร็จ

2 ธันวาคม 2548

สัมภาษณ์ผู้นำทางศาสนา

ชื่อ : นายสมนึก จิตหยาตสุวรรณ อายุ : 60 ปี

หน้าที่ในปัจจุบัน : ผู้นำทางศาสนาอิสลามของชุมชนบ้านครัวเหนือ (อิหม่าม) รับหน้าที่ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2546

อาชีพเดิม : มัคคุเทศน์ภาษาสเปน, ภาษาอังกฤษ
 นักธุรกิจอสังหาริมทรัพย์
 ทำธุรกิจประกันภัย(ไทยประกันชีวิต)

ที่อยู่ตามทะเบียนบ้าน : 63/1598 หมู่ 7 ถนนราษฎร์พัฒนา เขตสะพานสูง กทม.

วิถีชีวิตในอดีต

เกิดมาก็เห็นคุณแม่ทอผ้าแล้ว เมื่อประมาณปี พ.ศ. 2500(ขณะเรียน ม.1) ช่วยคุณแม่ทอผ้าด้วย เริ่มแรกคุณแม่จะทำผ้าไหมสามตะกอก เป็นผ้าเส้นด้าย เส้นไหมจากญี่ปุ่น ทั้งไหมยืน ไหมพุ่งจากญี่ปุ่น แล้วก็ทำขายส่งเกี่ยวกับพวกตีนไก่ (ผ้าพันเอว) หรือไม่ก็จะออกไปจำหน่ายตามงานวัดหรืองานอะไรต่างๆ ที่มีการเฉลิมฉลอง ก็จะขายผ้าขาวม้าที่ไว้พันเอวได้ ตอนปี พ.ศ. 2500 ราคาไม่สูง ผืนหนึ่งตกเพียง 200 กว่าบาท และช่วงหลังจากนั้นคุณแม่ก็มาทอผ้าไหมพื้นเมือง คือไหมพุ่ง ที่สั่งมาจากทางอีสาน แถวโคราช ขอนแก่น จะมีเส้นไหมที่มีคุณภาพดีพอใช้ได้ ไม่ว่าจะป็นไหมหนึ่ง ไหมสอง ไหมสองคัด หรือไหมที่ว่าท้ายๆ ไม่ค่อยดีแล้ว ส่วนพวกไหม 4 เส้นเขาจะเอาไปตัดเป็นกางเกง

วิถีชีวิตคนในชุมชนในอดีต

ส่วนมากก็จะค้าขาย กับทอผ้าไหมแทบทุกครัวเรือน ก็กระตุกก็จะตั้งตามบ้าน ให้ตามบ้านช่วยดูแลแล้วก็ทอให้ ก็กระตุกนี้ก็จะป็นของเจ้าของที่ไม่สามารถจะตั้งไว้ที่บ้าน ได้เพราะพื้นที่บ้านเต็มแล้ว ก็จะตั้งตามบ้านผู้ที่เขาสามารถทำได้และมีฝีมือทางด้านทอผ้าด้วยก็กระตุก ช่วงนั้นค่าแรงคิดเป็นหลา หลาหนึ่งตกไม่เกิน 4 บาท

อิหม่ามได้เห็นการทำผ้าไหมมาตั้งแต่ยุคก่อนจิม ทอมป์สัน เข้ามา ยุครุ่งเรืองของผ้าไหมบ้านครัวคือยุคที่จิม เข้ามาดำเนินการสานต่อด้านผ้าไหม คือมีร้านอยู่ตรงถนนสุรวงศ์ แล้วก็แบ่งหุ้นให้ผู้ร่วมลงทุน(ลงแรง) แต่ที่บ้านของอิหม่ามไม่ได้เข้าร่วมเนื่องจากกิจการของคุณแม่คุณพ่อจะมีลูกค้าประจำ ไม่ว่าจะเป็น แอนนิต้า ร้านเลียด หรือจะเป็นกรุงเทพไหมไทย(ของท่านจอมพลสฤษดิ์)

ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนในอดีต

ผิดกับปัจจุบันมาก สมัยก่อนจะเรียกได้ว่าเราจะไปทานข้าวบ้านไหนก็ได้ เดินขึ้นบ้านไหนส่วนมากก็จะให้ความนับถือซึ่งกันและกัน เป็นพี่น้องกัน แต่เดี๋ยวนีเปลี่ยนไปคือจะมีผู้ที่เข้ามาอาศัย

เสียมมาก มาทำงาน มาจับแท็กซี หรือมาทำงานใช้แรงงาน

เศรษฐกิจของบ้านครัวยุคผ้าไหมรุ่งเรือง

ดีมาก ดีมาก ๆ เรียกได้ว่าขั้นเศรษฐกิจ สมัยก่อนได้นับเงินแสนนี้เรียกว่าเศรษฐกิจแล้ว ผมเคยไปรับเงินจากบริษัทราชาเฟอร์นิเจอร์ ซึ่งท่านเป็นผู้ตกแต่งสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ เสด็จนิวัตกลับประเทศไทย ช่วงนั้นบริษัทราชาเฟอร์นิเจอร์ก็ได้สั่งผ้าไหมที่บ้าน

ทัศนคติของอิหม่ามต่อผ้าไหมบ้านครัวในอดีต

สมัยนั้นวัตถุนิยมยังไม่ได้เข้ามามาก ทุกคนต่างทำผ้าไหมเป็นกิจการในครอบครัว แล้วมาระยะหลังจะมีของจีนวัตรเข้ามาบ้าง อะไรเข้ามาบ้าง ช่วงนั้นไหมราคาถูกมาก ผ้าไหมเส้นด้ายจากญี่ปุ่นราคาต่อกิโลกรัมไม่ถึงหนึ่งพันบาท ส่วนปัจจุบันได้ข่าวราคาคร่าว ๆ ว่าเกิน 2000 บาทต่อหนึ่งกิโลกรัม

เอกลักษณ์ที่โดดเด่นของผ้าไหมบ้านครัว คือหนึ่ง เป็นไหมแท้ สอง การซ่อมต้องทำด้วยฝีมือไม่ว่าจะเป็นการซักรีดแต่ละครั้งเรียกได้ว่าประณีตมาก คือมือไปจะไม่มียรอย ความสวย ความเงา ยิ่งถ้าเป็นไหมเบอร์หนึ่งหรือไหมชั้นหนึ่งจะมีราคาแพงพอสมควร สมัยนั้นราคาต่อหนึ่งกิโลกรัมประมาณ 200 บาทเศษๆ

การสื่อสารภายในชุมชนระหว่างผู้นำทางศาสนากับชาวชุมชนในอดีต

สมัยคุณปู่ซึ่งเป็นอิหม่ามคนเก่า(เสียชีวิตไปเมื่อประมาณ 40 ปีที่ผ่านมา) หลังจากที่ท่านทำพิธีทางศาสนาเสร็จ ท่านก็เดินเยี่ยมเยียนทุกบ้านเลย กว่าที่จะกลับถึงบ้านก็ราวๆ 3-4 โมงเย็น เดินไปเรื่อยๆ นี่ก็คือสมัยหลังจากปี พ.ศ.2500 มาแล้ว

บทบาทของอิหม่ามกับผู้นำชุมชนบ้านครัว

ช่วงนี้มีเยอะมากเลย คือทุกอย่างจะประสบความสำเร็จได้ก็จากอิหม่าม ชุมชน ผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนดั้งเดิมจะให้ความร่วมมือมาก การทำอะไรเราทำกันด้วยความร่วมมือซึ่งกันและกัน ไม่มีใครบอกว่างานของฉันหนักของท่านเบา จะไม่มีเกี่ยงกัน ยกตัวอย่างเรื่องที่ประสบความสำเร็จ คือ เวลาเกิดเพลิงไหม้เราจะไม่เคยหนีไฟ เราจะวิ่งเข้าหาไฟและดับไฟด้วยตัวเองก่อน และจะไม่มีการเพิกเฉยกัน นี่หมายถึงความร่วมมือร่วมใจของชาวชุมชนบ้านครัวมาตั้งแต่ พ.ศ. 2500 เป็นต้นมา

ความสัมพันธ์ของอิหม่ามกับประธานชุมชนบ้านครัวในอดีต

ในอดีตจะไม่มีประธานชุมชน แต่มีประธานชุมชนหลังจากที่ท่านดำรง ลัทธพิพัฒน์ เข้ามา แล้วก็ช่วยเหลือเรื่องการจัดการกิจการภายในชุมชนให้เป็นระบบ อันนี้ก็ต้องขอขอบคุณท่านดำรงผู้ซึ่งล่วงลับไปแล้ว

แต่จะมีผู้นำที่ไม่เป็นทางการคอยเป็นหัวเรียวหัวแรง ชักจูงประสานงานกับคนในชุมชน การพบปะกันในแต่ละครั้งนั้นจะยาก แต่ถ้ามีงานการ งานบุญ งานแต่ง งานต่างๆ เราจะร่วมคุยร่วมอภิปรายปัญหาที่เกิดขึ้น ส่วนมากเราก็จะทำกันแบบนี้

การสื่อสารภายในชุมชนในอดีต

สมัยนั้นยังไม่มีเสียงตามสาย แต่ตามมัสยิดต่างๆ เวลาจะบอกเวลา บอกเรื่องการละหมาด เราจะใช้การตีกลอง แล้วเสียงตามสายก็เริ่มมีมาหลังจากที่ท่านดำรง(พรรคประชาธิปัตย์)มา แล้วก็ค่อยๆ จัดการให้ชุมชนอยู่ในระบบ

การติดต่อสื่อสารระหว่างอิหม่ามกับชาวชุมชนในปัจจุบัน

ตอนนี้ผมมีนโยบายของผมโดยตรงคือจะมีคณะกรรมการทำงาน 12 คน และแต่ละคนก็จะประจำแต่ละซอย เราก็จะให้ช่วยดูแลแต่ละซอยไป ครอบครัวไหนถ้าอยู่กันอย่างผิดทำนองคลองธรรม (อยู่ก่อนแต่ง) เราก็จะทำการแต่งให้ แต่ถ้าผู้ใดติดยาเสพติดเราก็จะตักเตือน ถ้าไม่ยอม ไม่ฟัง เราก็จะไม่ไปมาหาสู่เขา ไม่ว่าเขาจะทำบุญ มีคนตาย เราก็จะไม่หาสู่เขา แต่จะ让他ทำกันเอง จนสุดท้ายเลยเราก็จะคัดเขาออกจากชุมชน และนี่ที่ผมกำลังจะขอความเห็นจากกรรมการอยู่ เรื่องพวกนี้ก็จะเป็นเรื่องส่วนใหญ่ที่ทำให้อิหม่ามได้ติดต่อสื่อสารกับชาวชุมชน

การติดต่อสื่อสารของอิหม่ามกับเจ้าของกิจการผ้าไหมในอดีต

หลังจากที่ทางบ้านได้เลิกกิจการผ้าไหมไปแล้ว ก็จะเหลือบ้านที่ขายอยู่ 2-3 บ้าน ที่ทำจริงๆ ก็คือบ้านของคุณนิพนธ์ มนูญ์สน์ ตอนนี้เขาทำอยู่ ช่วงแรกเขาก็ทำแบบมีหุ้นส่วนส่งให้กับคุณส่องใส แต่ระยะหลังนี้ยังส่งให้หรือเปล่าไม่แน่ใจ แล้วถัดมาก็มีอีกบ้านหนึ่ง สมัยก่อนเขารับจ้างย้อม แล้วก็พัฒนาไปเป็นผู้ประกอบการ และถดถอยมาบ้านอีกหลังหนึ่ง เดินเลียบริมคลองไปอีกซอยก็จะมีร้านมาลิน บ้านนี้มีเฉพาะโชว์หน้าร้านไว้ขายนักท่องเที่ยวต่างชาติ ส่วนใหญ่คนในชุมชนที่ทำผ้าไหมจะเป็นเครือญาติกัน ที่เลิกไปก็เพราะสู้กับวิกฤตเศรษฐกิจไม่ไหว ของแพง แต่ว่าเรายังส่งของในราคาถูกลง สมัยก่อนส่งหลหนักไม่ถึง 50 บาท แต่ต้นทุนก็ตกสามสิบถึงสามสิบบาทแล้ว แล้วไหนจะมีเศษที่เหลืออยู่กับที่กระตุก ตรงนั้นก็ต้องถือว่าสูญเสียไปแล้ว พอราคายังถืบตัวสูงขึ้นๆ บางคนก็ถอดใจถอยหลังไปทำอย่างอื่น

ความคิดเห็นเรื่องการสนับสนุนกิจการผ้าไหมในปัจจุบัน

ขอตอบด้วยใจจริงคืออยากสนับสนุน เพราะเป็นงานของบรรพบุรุษที่ทำมา ผมไม่อยากจะหายไปจากบ้านครัว เพราะว่าผ้าไหมเกิดได้ก็จากคนที่อยู่ในบ้านครัว ที่บ้านครัวมีคนรู้จักก็จากผ้าไหมคือมันคล้ายกับลูกโซ่หรือเป็นวัฏจักร แต่เราก็ไม่อยากจะหายไป ถ้าหายไปเมื่อไรชื่อเสียงบ้านครัวก็หายหมด

การติดต่อกับเจ้าของกิจการผ้าไหมและผู้ร่วมกระบวนการผลิตในปัจจุบัน

ผมไม่ได้พบปะเลยหลังจากที่คุณพ่อผมเสียไปแล้ว นอกจากว่าเขาจะมาเยี่ยมคุณแม่เท่านั้นเอง ทุกวันนี้เจอคนทำผ้าไหมก็ไม่ได้ทักทายเพราะไม่รู้จัก คนเก่าๆ ที่เคยทำก็หายหน้ากันไปหมด สมัยผมเรียน ม.1(พ.ศ.2500) พวกเขาก็อายุ 20-30 ปี แต่ในปัจจุบันก็คงล้มหายตายจากกันไป คนเก่าแก่ที่รู้จักก็ไม่ค่อยมีแล้ว ส่วนใหญ่จะเป็นลูกจ้างที่เข้ามารับจ้าง

บทบาทของอิหม่ามในการสนับสนุนผ้าไหมบ้านครัว

ของคืออย่างนี้ ถ้าไม่คุยก็ไม่ใช่ผม สมัยผมเป็นนักเรียนนี่ผมมุ่งกางเกงขาสั้นผ้าไหมสีดำนะ ครูบาอาจารย์ยังอิจฉาเลย นี่คือการโปรโมททางอ้อม ส่วนทุกวันนี้ที่โปรโมทก็จะทำกับเพื่อนๆว่าถ้าใครจะซื้อผ้าดี ของดีราคาถูก เชิญที่บ้านครัวได้ แล้วก็มีความโชคคืออยู่อย่างหนึ่งคือเมื่อท่าน ผบ.ชร. เข้ามาเยี่ยมเรา เขาก็บอกว่าจะเอาของบ้านครัวเข้าไปในกลุ่มของข้าราชการ ซึ่งเราดีใจมาก ท่านเป็นเพื่อนที่เรียนมาด้วยกันกับผม (พลตำรวจโท วิโรจน์ จันทรัมย์) โดยจะเอาไปแนะนำกับข้าราชการให้มาซื้ออย่างแม่บ้านเขา คุณรัชณี จันทรัมย์ ก็จะช่วยนำเสนอด้วย

สิ่งที่ทำให้ธุรกิจผ้าไหมบ้านครัวซบเซา

ปัญหาคือประสบกับภาวะขาดทุนเป็นส่วนใหญ่ คนที่เขายู่ได้คือสมัยก่อน คือ เขาตุ่นผ้าไหมมีเป็นตันๆ เป็นพันๆ กิโลกรัมเลยถึงจะอยู่ได้ ผมก็เคยบอกกับคุณพ่อผม ถ้าเราจะทำต่อไปนะ เราก็ต้องตุ่นไหมดิบไว้ไม่ว่าจะเป็นไหมจากญี่ปุ่น ไหมอินเส้นยี่สิบ กับไหมพุ่ง(ไหมจากทางโคราช,ขอนแก่น) ตุ่นไว้เยอะๆ เพื่อว่าผลกำไรก็จะได้มากขึ้นในช่วงที่ราคาข้าวของขยับขึ้น โดยเฉพาะช่วงที่ราคาน้ำมันขึ้น สมัยก่อนน้ำมันลิตรหนึ่งราคาลิตรละ 2 บาท ดีเซลราคาลิตรละ 90 สตางค์ แต่พอมาสสมัยท่านเจริญศักดิ์ ชมะนันท์ น้ำมันขึ้นเป็นราคาลิตรละ 5 บาทกว่า แต่ท่านก็ทำเพื่อความอยู่รอดของชาติ ท่านจะไปปล่อยกคให้อยู่กับที่ได้อย่างไร เพราะมันก็ต้องเป็นไปตามกลไกของตลาด ตอนที่ผมศึกษาอักคุเทศน์อยู่ที่จุฬาฯ ตอนนั้นหนึ่งคอลลาร์ราคาประมาณ 18 บาท จนมาเดี๋ยวนี้ 40 กว่าบาทแล้ว มันห่างกันเยอะ

กิจกรรมที่ทำให้ชาวชุมชนได้มาพบปะติดต่อสื่อสารกัน

อันดับแรกเลยคือกิจกรรมทางศาสนา การทำสาธารณประโยชน์แก่ชุมชน และที่สำคัญคือการทำบุญทำทาน

กิจกรรมทางศาสนาทุกวันศุกร์จะเป็นกิจกรรมใหญ่ ก็จะมีการปฏิบัติธรรม มีการสั่งสอนช่วงหลังจากนี้(วันศุกร์) ก็จะเริ่มตั้งแต่ 12.25 นาฬิกา จะมีการสั่งสอน แนะนำ ตักเตือนในรูปแบบของทางศาสนาว่าควรจะทำอย่างไรเพื่อให้อยู่ในแนวทางของศาสนาฮัมหมัดที่สอนมา โดยจะมารวมกันที่มัสยิด หลังจากสั่งสอนเสร็จเราก็จะมีละหมาดร่วมกัน มีการสวดบทขอพรหรือขอลูอา ก็จะเสร็จประมาณ 13.00 นาฬิกา หรืออย่างช้าที่สุดก็ไม่เกิน 13.05 นาฬิกา หรืออาจเร็วกว่านั้นก็ขึ้นอยู่กับระยะเวลาของการเทศนาบนธรรมาศ แต่ระยะเวลาการทำละหมาดร่วมกันก็ไม่เกิน 10 นาที

ความสัมพันธ์ของชาวชุมชนบ้านคร้วกับชุมชนใกล้เคียง

ชุมชนบ้านคร้วเหนือ บ้านคร้วใต้ และบ้านคร้วตะวันตก เราถึงกันหมดทั้ง 3 มัสยิด ไม่ว่าจะเป็นคนตายหรืองานอะไรเราจะถึงกัน อย่างเมื่อเขามีคนตายเขาก็มาทำพิธีละหมาดสวดให้คนที่ได้เสียชีวิตหรือล้วงลับไปแล้ว เมื่อตอนเช้าคนก็เต็มมัสยิด

การติดต่อสื่อสารระหว่างชุมชน

เดี๋ยวนี้สะดวกคือมีเสียงตามสาย และจะใช้การ์ดเชิญไปยังผู้นำแต่ละมัสยิด เราก็เชิญไป 10 ท่านบ้าง 20 ท่านบ้าง บางท่านก็ได้ยินที่เราออกเสียงตามสายท่านก็จะมา โดยที่ไม่มีการจ่ายเงิน ตั้งใจมาเพื่อช่วยกันสวดและขอพรให้กับคนที่ล้วงลับไปแล้ว

กิจกรรมระหว่างชุมชนที่นอกเหนือจากกิจกรรมทางศาสนา

ส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องเกี่ยวกับกิจกรรมทางศาสนาและรองลงมาคือกิจกรรมสาธารณประโยชน์ เช่นทุกปีหลังจากปิดภาคเรียนเราก็จะมีการสอนพิเศษให้กับเด็กนักเรียน มีการทำกิจกรรมร่วมกันของนักเรียน แล้วก็จัดให้เข้าค่าย โดยใช้งบจากทางจิม ทอมป์สันบ้าง ของทางมัสยิดบ้าง ซึ่งเราวมกัน ปีหนึ่งก็จะใช้งบประมาณ 7-8 หมื่นบาท แล้วแต่ว่าแต่ละกิจกรรมนั้นจะเล็กหรือใหญ่ขนาดไหน

ความสัมพันธ์ของชุมชนบ้านคร้วกับชุมชนใกล้เคียง(ที่ไม่ได้เป็นมุสลิม)

คนกึ่งเพชร คนบ้านคร้ว คนแถวประตุน้ำ อรุณย์ ส่วนใหญ่แล้วจะเป็นพรรคพวกเพื่อนฝูงกันทั้งนั้น การไปมาหาสู่สะดวก เจอหน้ากันเราก็ทักทายกันดี ไม่ว่าจะคนไทย, จีน, อิสลาม, พุทธ, คริสต์ เราจะไม่มีแบ่งแยก

ความขัดแย้งระหว่างคนกลุ่มต่างๆ ในชุมชน

ถ้าบ้านครัว พญาไท กิ่งเพชรนี้จะไม่ มีแต่ให้ความร่วมมือ ยกตัวอย่างง่ายๆ คือเวลาที่มีการทำบุญทำทาน คนจีนก็จะเข้ามาช่วย เวลาคนเป็นคนตายเขาก็จะมาช่วย เขาจะไม่แบ่งแยกว่าเป็นคนละแตกต่างศาสนา

บทบาทหลักของอิหม่าม

เน้นหนักทางด้านศาสนา เพื่อป้องกันยิวชนที่กำลังเจริญเติบโตขึ้นมาให้ห่างไกลจากยาเสพติด ห่างจากอบายมุข นี่คือวัตถุประสงค์ใหญ่ของแต่ละมัสยิดที่ต้องการอย่างนี้

บทบาทรองของอิหม่าม

ที่สมัครใจและทำด้วยความเต็มใจก็คือเรื่องความเป็นอยู่ของคนในชุมชน เรื่องความสะอาด นี่คือการหลักเลย ถ้ามันไม่สะอาดเลยผมว่าความเป็นอยู่น่าจะเลว แย่มาก ความสะอาดที่ว่าก็จะรวมถึงบ้านเรือน ชุมชน อาหารการกิน สุขอนามัยด้วย อย่างชุมชนนี้ก็จะมีการกำจัดขยะ ทิ้งขยะให้เป็นที่เป็นทางเพื่อให้สะดวกต่อคนมาเก็บ ซึ่งแต่ก่อนคนที่อยู่ใกล้คลองก็จะมีคลองเป็นที่ทิ้ง บางคนอยู่แถวตามถนนก็จะโยตามหน้าบ้านคนอื่น วิธีรณรงค์เรื่องความสะอาดก็คือครูต้อย, เป้าใจ ก็จะรณรงค์ออกทางเสียงตามสายเรื่องมารยาทและอื่นๆ เรื่องที่สามารถทำให้สิ่งเหล่านี้หายไปจากบ้านครัวด้วย

ความคิดเห็นต่อภาครัฐฯ นักวิชาการ สื่อมวลชน ในเรื่องการช่วยสนับสนุนเรื่องการทำผ้าไหม

แน่นอน ถ้าการสื่อสารมวลชนต่างๆ เข้ามา มันก็จะเป็นการประชาสัมพันธ์ที่ดียิ่ง

สัมภาษณ์ 11 พฤศจิกายน 2548

ผู้นำที่ไม่เป็นทางการของชุมชน

ชื่อ : นางสาวใจ เนื่องนิยม   อายุ : 72 ปี

อาชีพ : แม่บ้าน

ตำแหน่ง/หน้าที่ : กรรมการชุมชนฯ, กรรมการมัสยิด, อสส., อปพร.

ที่อยู่ตามทะเบียนบ้าน : 913 ตรอกวัดพระยาขัง แขวงถนนเพชรบุรี เขตราชเทวี กทม.

ผู้ร่วมกระบวนการผลิตในอดีต

ชื่อ : นายศิริศักดิ์ เนื่องนิยม   อายุ : 48 ปี

อาชีพปัจจุบัน : พนักงานโรงแรม

ประสบการณ์ : เคยผ่านการซ่อม, ฟอกสีไหม มาตั้งแต่เด็ก

ที่อยู่ตามทะเบียนบ้าน : 913 ตรอกวัดพระยาขัง แขวงถนนเพชรบุรี เขตราชเทวี กทม.

ชาวชุมชนบ้านครัว (ไทยพุทธ, มุสลิม, จีน, อีสาน) สามารถอยู่ร่วมกันได้ด้วยดี ไม่มีปัญหาใดๆ มีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน เวลาที่ต้องการจะสื่อสารเรื่องราวภายในชุมชนก็จะใช้การสื่อสารแบบปากต่อปาก และเสียงตามสาย เชิญชวนให้ร่วมกิจกรรมและจะได้รับความร่วมมืออย่างดีมาตลอด ผู้ใดที่อาศัยอยู่ในชุมชนบ้านครัวเหนือขอให้อคิดว่าเป็นคนบ้านครัวเหมือนกัน เจอกันยิ้มแย้มแจ่มใส

ความเป็นอยู่ที่แตกต่างกันระหว่างอดีตและปัจจุบัน

คุณศิริศักดิ์ : แต่ก่อนความเป็นอยู่จะอยู่กับแบบเป็นพี่น้องกันมากๆ ไม่ว่าจะไปบ้านไหนก็สามารถขอข้าวกินได้ มีความผูกพันกันมาก แต่มาเริ่มมีปัญหาที่ตอนที่มีเรื่องทางด่วนเข้ามา พอมีคนย้ายออกก็จะมีช่องว่าง มีการขับไล่คน คนที่เคยอยู่เดิมเขาก็จะออกไปอยู่แถวชานเมือง เช่น คลองตัน มีนบุรี หนองจอก ลาดกระบัง ฯลฯ และในปัจจุบันก็กลับเข้ามาอยู่ในชุมชนบ้านครัวกันอีกเนื่องจากมีความผูกพันกับชุมชน หรือไม่เมื่อมีใครเสียชีวิตลงก็จะกลับเข้ามาทำพิธีศพ(ฝัง) หรือเวลามีเทศกาลสำคัญอะไรๆ ก็จะกลับมา

คนอีสาน

คนอีสานในชุมชนบ้านครัวส่วนใหญ่ก็จะทำงานในละแวกนี้ ขายขนม ขายของ ขายอาหาร เป็นลูกจ้างร้านทอผ้าก็มี ซึ่งในอดีตภายในชุมชนบ้านครัวจะมีการทอผ้าไหมเยอะมาก แทบจะทุกหลังคาเรือน คุณศิริศักดิ์(ลูกชายป่าใจ) พูดเสริมว่าในอดีตเมื่อตนยังเล็กอยู่ก็สามารถทอไหมกะทบไหมได้ด้วย

อาชีพหลักของชุมชนบ้านครัวในอดีต คือ การทอผ้า และอาชีพรองคือค้าขาย

การค้าขาย : แต่ละบ้านทำผ้าไหมเอง ขายเอง บางคนก็ไปทอดแหเอากุ้ง หอย ปู ปลา ไปขาย ถือเป็นอาชีพประมงแบบสหายๆ หากไม่มีสตางค์ก็สามารถอยู่ได้ จะบอกแม่ว่าทำเครื่องแกงไว้ได้เลย เพราะเราก็มีเรือ มีสวิง มีแห ฯลฯ พร้อมอยู่แล้ว ในคลองแสนแสบนี้ล้วนแต่มีของดีๆ กุ้งไม่ใช่ขึ้นแค่ตัวสองตัว แต่มาป็นแพเลย สมัยก่อนเวลาถึงหน้าน้ำก็จะสามารถวิ่งไล่กุ้งได้ด้วย สมัยก่อนทางเดินภายในชุมชนจะเป็นไม้กระดาน 2 แผ่น บ้านครัวจะมีความเป็นธรรมชาติแบบบ้านครัว พอถึงหน้าฝนน้ำก็จะท่วม ท่วมจนเข้าบ้าน ตอนกลางวันโต๊ะเก้าอี้ก็จะกองอยู่อย่างนั้น พอถึงตอนเย็นน้ำลาก็จะทำความสะอาดบ้านและเครื่องเรือนที่น้ำเข้ามาท่วมและทะเลแล้วก็เอาเสื่อน้ำมันมาปูเหมือนเวลาปกติ

วิถีชีวิตของชาวชุมชนบ้านครัวในอดีต

คุณศิริศักดิ์ : เท่าที่จำได้ก็จะเป็นเรื่องเกี่ยวกับการทำกิจกรรมผ้าไหม อย่างแม่(ป้าใจ) ก็จะเป็นคนลงน้ำข้าว ส่วนผมก็จะเป็นคนคอยบิด ลูกๆ ก็จะช่วยกันทุกคน สำหรับกิจกรรมที่ทำก็จะหมดไปแทบทุกวันแล้ว เวลาทำผ้าไหมก็จะไม่ได้มีการติดต่อสื่อสารกันกับบ้านอื่น แต่จะเป็นลักษณะบ้านใครบ้านมัน

วิถีชีวิตของชาวชุมชนบ้านครัวในปัจจุบัน

คุณศิริศักดิ์ : เข้ามารคนในชุมชนก็จะออกไปทำงานข้างนอก กลางคืนก็กลับมา ส่วนความผูกพันกับคนในชุมชนก็ยังคงเหมือนเดิม บางทีอยู่ในบ้านเบื่อๆ ก็จะออกไปนั่งคุย ความสัมพันธ์ก็ไม่ได้ขาดไป ส่วนใหญ่จะเป็นเครือญาติกัน การพูดคุยกันก็ยังคงเหมือนเดิม แต่ก็ไม่สามารถไปขอข่าวกันได้แบบสมัยก่อน เพราะเริ่มมีคนอื่นที่เข้ามาภายหลังเข้ามามากขึ้น

การสื่อสารภายในชุมชนบ้านครัว

- ปากต่อปาก
- เสียงตามสาย
- บอร์ดประกาศที่มัสยิด
- วิทยุสื่อสาร

ลักษณะของการสื่อสารกันภายในชุมชนบ้านครัวในอดีต

การสื่อสารแบบปากต่อปาก

ป่าใจ : ก่อนจะมีเสียงตามสายก็จะเป็นลักษณะการสื่อสารกันแบบปากต่อปาก คนนี้รู้แล้วก็จะช่วยบอกต่อกันไป เช่น ช่วงก่อนเดือนที่จะมีการถือศีลออกก็จะต้องช่วยกันดูแลเดือน พอดูได้ที่มีสติก็จะดี กลอง การสื่อสารแบบปากต่อปากก็จะเร็วมากเลย

การสื่อสารผ่านเสียงตามสาย

เสียงตามสายภายในชุมชนบ้านครัว มีศูนย์กลางการกระจายเสียงอยู่ภายในบ้านของป่าใจ มีเครื่องเสียงสำหรับใช้ส่งข่าวสาร 1 เครื่อง และมีลำโพงกระจายเสียง 28 ตัวอยู่ทั่วชุมชน สำหรับงบประมาณของอุปกรณ์ที่ใช้กระจายเสียงตามสายนี้ก็จะได้จากทางรัฐฯ ส่วนหนึ่ง งบประมาณของชุมชนส่วนหนึ่ง หรือแม้กระทั่งงบประมาณส่วนตัวซึ่งกรรมการชุมชนและชาวบ้านลงขันร่วมกัน เวลา มีเหตุก็จะออกกระจายเสียง ส่วนคนที่เป็นคนประกาศก็แล้วแต่เหตุการณ์ แล้วแต่ความสะดวกหรือใครจะว่างก็จะมาช่วยประกาศ บ้างก็มีหน่วยงานต่างๆ อย่างโรงเรียนกึ่งเพชร ทุกๆ วันพุธ เวลา 10.00 น. โรงเรียนก็จะส่งนักเรียนเป็นกลุ่มเพื่อมาจัดรายการให้ความรู้เกี่ยวกับยาเสพติด, สุขศึกษาออกเสียงตามสาย โดยมีอาจารย์จากทางโรงเรียนเป็นผู้ควบคุม

บ้านของป่าใจถือว่าเป็นศูนย์กลางของชุมชน(หมู่บ้าน) ไม่ว่าจะ มีเหตุอะไรเข้ามา เช่น ประกาศจากการไฟฟ้าฯ, เจ้าหน้าที่พยาบาลจะเข้ามาทำงานในชุมชน ก็จะต้องมาหาป่าใจที่บ้านนี้

เวลาเกิดเหตุการณ์ต่างๆ เช่น ไฟไหม้ ก็จะมีคนโทรแจ้งเข้ามา เราก็จะรู้แน่ๆ เกิดเหตุการณ์แน่นอน ใครที่อยู่บ้านหรือบริเวณนั้นก็จะเป็นผู้ตัดสินใจออกเสียงตามสายไป แต่ทุกคนก็ต้องวิ่งไปที่จุดที่เกิดเหตุการณ์ ไปดูว่าเกิดจากอะไร หรือไม่ก็กรณีมีคนตาย ก็จะประกาศว่าคนนี้ตาย ใครเป็นลูก เป็นหลาน เป็นญาติพี่น้อง

บอร์ดประกาศของมัสยิด

ก็จะแปะกันแบบเอาตามสะดวก ไม่ว่าจะ เป็นโปสเตอร์ให้ความรู้เกี่ยวกับสุขภาพ การสาธารณสุข โรคระบาด โรคไข้เลือดออก ไข้หวัดนก โรคเอดส์ แม้กระทั่งเด็กอายุครบเข้าโรงเรียน อายุครบต้องเข้ารับการศึกษา เป็นต้น

วิทยุสื่อสาร

วิทยุสื่อสารที่ใช้กันอยู่ก็มีประมาณ 20 กว่าตัว ซึ่งจะใช้กันภายในระหว่างกรรมการชุมชน, อปพร. และอาสาสมัคร เมื่อเกิดเหตุการณ์สำคัญก็จะสามารถติดต่อสื่อสารถึงกันได้ภายในระยะเวลาอันรวดเร็ว

การติดต่อสื่อสารกับภายนอก

ป้าใจ : หากเป็นเรื่องที่เป็นทางการ ทางเขตก็จะเป็นคนที่เอาเข้ามาให้ที่นี่โดยตรง เขาว่าต้องมาที่บ้านนี้ อย่างที่เด็กนักเรียนเข้ามาเขาก็ให้ความเคารพนับถือเราดี ไม่ว่าจะเป็นเด็กในชุมชนหรือเด็กจากชุมชนอื่นก็ตาม ส่วนใหญ่เด็กที่มาจากรโรงเรียนต่างๆ ละแวกนี้ก็เป็นเด็กในชุมชน ก็จะมีครูพามาอย่างตอนนี้เราทำงานกับโรงเรียนกึ่งเพชร โรงเรียนสัมมา โรงเรียนบ้านครัว ก็จะประสานงานกันอยู่ บางทีหากคุณศิริศักดิ์ว่างก็จะไปสอนแคะกระจก เช่นรูป ร.5 ให้กับเด็กนักเรียน เพื่อให้เด็กมีความรู้ติดตัวและไปประกอบอาชีพได้ มีรายได้เสริม ก็จะคิดว่าเหมือนครอบครัวเดียวกัน เหมือนน้อง เหมือนลูกหลานจริงๆ แล้วก็ลูกหลานเราเองนี่แหละ เรียนมาแฉะนี่แทบทุกโรงเรียน ไม่ใช่เด็กที่อื่น คนอื่นๆ ที่ไม่ใช่คนชุมชนบ้านครัวแท้ๆ ที่อยู่ละแวกใกล้เคียงก็ล้วนแต่มีความผูกพันใกล้ชิดกับคนในชุมชนบ้านครัว ความสัมพันธ์จะแนบแน่นแยกกันไม่ออก อย่างชุมชนกึ่งเพชร ชุมชนเพชรบุรีชอย 7

อย่างตอนนี้ก็กำลังจะทำโครงการให้กับเด็กกลุ่มต่างๆ ซึ่งจะแบ่งเด็กออกเป็น 3 กลุ่ม มาจากที่ต่างๆ มาทำความรู้จักกันเพื่อให้เขาสนิทกับเรา และเราจะได้มีโอกาสเข้าหาเขาได้ โดยจุดริเริ่มของโครงการต่างๆ มาจากปัญหาสำคัญที่สุดคือยาเสพติด เราก็เลยจัดตั้งกลุ่มขึ้นมา หรือกันว่าจัดการกับปัญหาอย่างไรดี โดยแกนนำชุมชน กรรมการชุมชน คนทุกกลุ่มที่อยู่ในชุมชน แล้วก็จะมีการเรียกประชุม การเรียกประชุมจะเป็นลักษณะอยากเรียกก็เรียกมาที่บ้านป้าใจ ใครว่างก็มาคุยกันเรื่องนี้ๆ ไม่จำเป็นต้องเป็นประธาน, กรรมการ หรือบุคคลสำคัญอื่นๆ เป็นผู้เรียกประชุม

การแก้ไขปัญหาเสพติดในชุมชน

คุณศิริศักดิ์และป้าใจ : ปัญหายาเสพติดเริ่มเข้ามาเมื่อช่วงที่มีเรื่องการก่อสร้างทางด่วน โดยทางชุมชนได้รณรงค์เรื่องนี้อย่างจริงจังก่อนรัฐบาลของนายกทักษิณจะประกาศกวาดล้างยาเสพติดอย่างจริงจังเป็นเวลา 2 ปี มันเป็นเรื่องที่ยากมากเพราะชุมชนบ้านครัวเป็นชุมชนที่ความเจริญเข้าถึง ปิดกันไม่ได้ และหลังจากการรณรงค์ปัญหายาเสพติดภายในชุมชนผ่านไป ปัญหายาเสพติดในชุมชนก็เบาลงมาก ถ้ากะเป็นเปอร์เซ็นต์ก็น่าจะประมาณ 80 เปอร์เซ็นต์ พอเรามารวมกลุ่มกันมันก็จะจัดการกับปัญหาได้ พอเรามือไปปัญหาก็เข้ามาอีก พวกลูกเต้า ลูกหลานกลุ่มของเราเป็นผู้ทำกันเอง และถ้ามีใครรู้ว่าบ้านไหนขาย เวลาประกาศเสียงตามสายเราก็จะหั่นลำโพงไปค่าทางบ้านนั้นแรงๆ เขาก็จะรู้ตัว แต่ถ้าเขาไม่เปลี่ยนแปลงอะไรเราก็ต้องอาศัยอำนาจจากภาครัฐเข้ามาช่วยและรองรับ เพราะว่าเราต้องทำงาน เราไม่มีเวลาไปนั่งเฝ้า เราก็ทำหน้าที่แค่ชี้เบาะแสเล็กๆ น้อยๆ เพราะเราเป็นคนในพื้นที่ เราก็จะรู้ดี

การณรงค์เรื่องยาเสพติดระหว่างคนอีสานและคนมุสลิม

ป้าใจ : เราจะไปเตือนเขาไม่ถึงขั้นไปจับตัวหรือไปแจ้งทางการ เขาก็จะเชื่อ แต่ถ้าเค้าไม่เชื่อจริงๆ ก็จะไปแจ้งภาครัฐ

เรื่องที่ทางเราจะต้องอาศัยอำนาจรัฐมากที่สุดก็คือเรื่องของคนขาย เขาก็จะขายให้กับคนรู้จักเพื่อนฝูง โดยผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทำให้เขาแสร้งรู้จักดีใจ ภูมิใจในการลดปัญหาชุมชน ลดปัญหาสังคม เพราะชุมชนนี้ก็เป็นชุมชนใหญ่แห่งหนึ่ง การแก้ไขปัญหาที่นี้ในปัจจุบันจะไม่ได้ใช้ความรุนแรง เช่น ทูตดี เอาไปแช่ในคลอง เมื่อถูกจับได้เหมือนในอดีต

การแก้ไขปัญหาของชุมชนในปัจจุบัน

คุณศิริศักดิ์ : ทางชุมชนต้องจัดให้มีการณรงค์เรื่องยาเสพติด หลักศีลธรรมและจริยธรรมควบคู่กันไป เพราะว่าเด็กในปัจจุบันห่างไกลเรื่องจริยธรรมมาก อย่างบางครอบครัวในชุมชนก็จะปล่อยลูกมาก ไม่สนใจ เราก็จะพาเด็กเข้ามาเกาะกลุ่มกันเพื่อความสะดวกในการปลูกฝังและดูแล

การทำกิจการผ้าไหมของชุมชนบ้านครัว

ยุคที่รุ่งเรืองที่สุดก็คือยุคที่จิม ทอมป์สันเข้ามา เศรษฐกิจของชาวชุมชนบ้านครัวแต่ละบ้านจัดว่าดีมากถึงขั้นขั้นเศรษฐกิจก็ได้ ไม่ต้องออกไปหากินก็ไม่อดตาย เพราะว่านายจิม (หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “นายห้าง”) จะเป็นคนป้อนงานให้เรื่อยๆ นายจิมจะเป็นคนออกแบบลาย คัดสีผ้า เข้ามาดูแลทุกขั้นตอนตั้งแต่การย้อม ซึ่งบ้านของจิม ทอมป์สัน จะอยู่อีกฝั่งของคลองแสนแสบตรงกันข้ามกับชุมชนบ้านครัวที่ทอผ้า โดยสามารถเดินข้ามสะพานไม้หรือพายเรือไปมาข้ามคลองได้ ทุกคนในชุมชนบ้านครัวก็จะรักเขา

ขั้นตอนการทอผ้าไหมในอดีต

ป้าใจ : การสั่งไหมดิบ จะมีคนแถวอีสานเอามาขายในชุมชน หรือไม่ชาวชุมชนบ้านครัวก็จะขึ้นไปซื้อกันเอง แถวโคราช(คุณภาพไหมจะไม่ดีเท่าไร) แต่ถ้าเป็นของขอนแก่น บ้านไผ่ จะเป็นไหมที่มีสีสวย แล้วจึงนำมาคัดทำ ซ้อมไหมดิบแล้วก็เอามาฟอกมาย้อม แต่ถ้าเป็นไหมที่มาจากจีนจากเขมรจะเป็นไหมอื่น(ไหมเส้นเล็ก) เนื้อไหมจะต่างกัน ไหมจีนก็จะมัน โดยเราจะสั่งไหมจีนได้จากบริษัทของจิมมาให้ ซึ่งจริงๆ แล้วสมัยก่อนไหมจีนจะไม่มีนะ จะเป็นไหมไทยจากทางอีสาน พอเลยยุคจิมถึงจะมาใช้ ถ้าเป็นไหมพื้นเมืองเราจะเป็นไหมพุ่ง, ไหมอื่นจะมาจากจันทบุรี ช่วงนายจิมอยู่ก็ยังไม่มียไหมจีนนะ แต่จะเริ่มมีช่วงที่นายจิมหายไปแล้ว เพราะบริษัทเค้าตั้งคณะกรรมการขึ้นมาใหม่และซื้อที่ซื้ออะไรครบวงจร แล้วบริษัทของเขาจึงเป็นผู้ซื้อไหมจีนเข้ามา

ป้าใจ : ไหมของบ้านครัวจะชื่อของ “ก้านจูล” ไหมไทยแท้ๆ พอมาช่วงหลังเค้าจะเปลี่ยนแปลงไป เรายังไม่ค่อยรู้ว่ามาจากไหน ไหมของก้านจูลจะมีชื่อเสียงโดดเด่น คุณภาพดีมาก ถ้าจะถามขั้นตอนของการทำไหมต้องถามลุงอู๊ด ลุงอู๊ดจะสามารถตอบได้ว่าไหมมาจากไหน

วิธีการทำผ้าไหมที่แตกต่างกันระหว่างอดีตและปัจจุบัน

คุณศิริศักดิ์ : เรื่องของสี เท่าที่ผมจำได้ ก็จะเป็นสีเคมี ไม่ต่างจากสมัยนี้เท่าไร

ป้าใจ : ตอนที่จิมยังไม่เข้ามามีส่วนร่วมกับชาวชุมชนบ้านครัว เราก็จะใช้สีทำเองจากเปลือกไม้พวก “แกแล” ที่ให้สีเหลืองแก่ แล้วก็ “ลูกแสด” จะให้สีแสด มีลักษณะคล้ายๆ ลูกเงาะ ที่โรงพยาบาลจุฬาฯ จะมีเยอะเลย พอแก่ข้างในก็จะเอาเมล็ดมาเป็นสีแสดมาถูเองกับอ่างดินเพื่อให้สีออกมา ไม่ได้ใช้สารเคมีอื่น ถ้าเป็นสีที่นอกเหนือจากนั้นที่แม่ของป้าใจใช้ข้อมก็จะเป็ยสีเยอรมันของบริษัทแถวสีลม ปัจจุบันอยู่แถวทางเข้าโรงแรมแม่น้ำ

เรื่องของด่าง แด่ก่อนใช้ไม้แสม แล้วใช้ขี้เถ้ามาทำเป็นกรด แล้วเอาอันนั้นมาทำ แต่เดี๋ยวนี้นั้นเป็นวิทยาศาสตร์หมดแล้ว เริ่มเปลี่ยนตั้งแต่จิมเข้ามาทำให้สะดวกขึ้น ไม่ต้องมานั่งขูดนั่งพันกาแล และได้สีที่หลากหลายกว่าด้วย

จิมต้องเข้ามาตรวจงานทุกเช้า ต้องเดินข้ามฝั่งมา นอกจากเรื่องให้คำปรึกษาด้านการผลิต การให้อาชีพ แล้วจิมยังช่วยเหลือคนในชุมชนแทบทุกเรื่อง หาดลาดให้เลย เราแค่ทำส่งเขาอย่างเดียว วัตถุประสงค์ก็เอามาจากจิมทุกอย่าง เราเองไม่ต้องลงทุน เวลาไปเอามาทางจิมก็จะจดเอาไว้ว่าเอามา พอเราทำทุกสิ่งทุกอย่างเสร็จก็เอาไปส่ง เขาก็จะตัดจากยอดที่ขายได้โดยที่เราไม่ต้องยุ่ง

ก่อนที่จิม ทอมป์สัน จะเข้ามา ลักษณะของลายผ้า เนื้อผ้า จะเป็นลักษณะทอมือ กระทบมือเป็นลายธรรมชาติ ผ้ายกก็ยังมี ทำมัดหมี่ก็ได้ ทำหางกระรอก ผ้าขาวม้า ผ้าโสร่ง ลายก็จะสืบทอดจากรุ่นปู่ย่า ส่วนลายที่ประยุกต์ขึ้นมาหน่อยก็จะใช้หัวคิดทำขึ้นมากันเอง เป็นภูมิปัญญาของครอบครัวและชุมชน

ป้าใจ : ตั้งแต่จิม เข้ามา ลักษณะและลายของผ้าก็จะเป็ยสินค้าแบบที่ตลาดต้องการมากขึ้น โดยจิมเป็นผู้กำหนด เมื่อเขาได้ตัวอย่างผ้า ตัวอย่างลายก็จะมาให้เราทำ เอาตัวอย่างมาให้ดู ช่วงที่จิมอยู่ผ้าที่ทอส่วนใหญ่จะเป็นผ้าพื้นกับผ้าตา ผ้าตาจะเป็นที่นิยมมาก เวลาที่จิมมาตรวจงานก็จะเข้าดูทุกบ้านและพูดคุยกับทุกคน ดูทุกรายละเอียด บางทีเดินตลอดทั้งวันเลย อย่างหนึ่งเรื่องเป็นเซอร์ ผ้าไหมที่ใช้ก็จะเป็ยผ้าไหมของบ้านครัวทั้งหมดเลย ผ้าไหมของจิม ทำจากบ้านครัวแท้ๆ

จิม สามารถพูดไทยได้นิดหน่อย แต่เขาจะมีล่ามมา ตอนนั้นมีคุณสุรินทร์ คุณนาท(ปัจจุบันเสียชีวิตไปแล้ว) แต่ทุกวันนี้เรายังผูกพันกันอยู่ ถ้าเรามีกิจกรรมที่เขาช่วยเหลือได้เขาก็จะช่วยตลอด เวลาจิมเข้าไปตามบ้าน จิมจะพูดคุยกับทั้งเจ้าของกิจการ คนทอ ลูกจ้าง โดยดูรายละเอียดแม้กระทั่งการข้อม บางทีก็ไปจับไหมดูว่ามีน้ำข้าวติดอยู่หรือไม่ ละเอียดมาก เวลาดูผ้าลองถามเด็กๆ(ลูกป้าใจ) ได้

อย่างกับคูเพชรคูพลอย ส่องแล้วส่องอีก ในชุมชนเต็มไปด้วยพื้นที่ตากผ้าตลอดริมฝั่งคลอง แต่ปัจจุบันไม่ค่อยมีที่ตากก็เลยต้องตากตรงโน้นนิดตรงนี้หน่อย พอบ้านเช่าปลูกขึ้นมาก็ไม่มีที่ตากผ้า ก็สร้างแต่ห้องเช่าให้เต็มพื้นที่ของตนเอง แต่ก่อนที่ท้ายคลองตรงที่เป็นทางเดินจะเด่นสวยเลย จากบ้านลงมาก็จะเป็นท่าหน้า ชาวบ้านก็จะล้างไหมกัน ในคลองตากตามริมคลอง สีไหมสวย น่าเดิน จะมีซุงมีแพ มีเรืออย่างทางแปดริ้วเขาจะเอาของไปขึ้นที่สี่แยกมหานาค เข้ามาก็จะมีเรือพ่วงเรือต่อลากมา มีผลหมากรากไม้ เราก็ไปนั่งรอตามบันไดสวยมากเลย

ประวัติส่วนตัวจิมพอสังเขป :

ป้าใจและคุณศิริศักดิ์ : จิมไม่มีครอบครัว ตัวคนเดียว แล้วก็ไม่มีเด็ก ๆ ลูกน้องที่เขามาอยู่ด้วย

ป้าใจ : ในอดีตคนในชุมชนส่วนใหญ่จะเป็นคนมุสลิม มีความเกี่ยวข้องกันเป็นพี่น้องกัน พอตอนหลังก็มีคนกลุ่มอื่นเข้ามา ก็ไม่ได้มีความขัดแย้งกันชัดเจน อาจจะมีบ้างแต่เป็นส่วนน้อย เช่น คนอิสานกินเหล้าเมายาเสียงดัง แต่ตอนหลังก็เคลียร์ก็คุยกันได้ ปัจจุบันในชุมชนมีคนหลากหลายก็ต้องระมัดระวังกันมากขึ้น ก็ต้องแย่งกันกินแย่งกันใช้ แย่งกันทำมาหากิน มันก็เปลี่ยนไปตามยุค ยุคหลังก็มีเรื่องยาเสพติดเข้ามา แต่ไม่ว่าจะเป็นป้าใจซึ่งเป็นผู้ใหญ่ของชุมชนเป็นคนออกไปเตือนหรือคนอื่นออกไปเตือน เขาก็ล้าแล้วแต่เชื่อฟังกันทั้งสิ้น สังคมที่นี่คืออย่างก็มีการเคารพผู้ใหญ่ เชื่อในระบบอาวุโส ไม่มีการทะเลาะกัน

ในอดีตเมื่อยุคทำผ้าไหมรุ่งเรือง ในเรื่องการทำมาหากินก็จะเป็นลักษณะต่างคนต่างอยู่ บ้านใครบ้านมัน แต่ก็มีการรวมตัวกันทำกิจกรรมต่างๆ สบายมากไม่มีอะไรต้องห่วง ชาวชุมชนจะพร้อมอกพร้อมใจกันมา งานใหญ่ๆ ที่ต้องทำร่วมกันบ่อยๆ ก็คือกิจกรรมทางศาสนา ทุกวันนี้ก็มีกิจกรรมเอาเด็กมาเข้าค่าย ให้ความร่วมมือกันเหมือนเดิม ความสนใจในด้านต่างๆ ของคนในชุมชนต่อภายนอกก็จะเป็นเรื่องทั่วไปเหมือนคนในสังคมภายนอกปกติ ก่อนข้างต้นสมัย อย่างในบ้านครัวจะมีกิจกรรมทุกวันศุกร์ช่วงเวลา 10.00 น. ก็จะจัดกิจกรรมให้เด็กตลอดที่มีสยิด ประเภทเทศนา อบรม พูดคุยถึงเหตุการณ์ในบ้าน แล้วทุกวันนี้จะมีการสอนศาสนา สอนภาษาสำหรับเด็กมุสลิมภายในชุมชนโดยแบ่งตามระดับอายุ แล้วก็จะมีการสอนศาสนา เวลาประมาณ 10.00-12.00 น. ทั้งผู้ใหญ่และเด็กก็จะเรียนรวมกัน แล้วก็จะมีการอบรมกิจกรรมเพื่อชุมชนประเภทดับเพลิง พวกนี้เป็นต้น แล้วก็จะมีกิจกรรมร่วมกันกับชุมชนใกล้เคียง เช่น ชุมชนบ้านครัวตะวันตก, ชุมชนบ้านครัวใต้ และชุมชนเพชรบุรีซอย 7 ก็จะทำงานร่วมกัน เวลาที่มีข่าวสารอะไรก็จะถึงกันหมด

ทัศนคติชาวชุมชนบ้านครัวต่อชุมชนของตนเอง

ป้าใจและคุณศิริศักดิ์ : คนในนี้ล้วนแต่รัก ผูกพันกับชุมชนเหมือนเดิม แต่ก่อนอิสานไม่ค่อยมี ก็จะมีคนจีนและมุสลิมทำผ้าด้วยกัน คนจีนทำผ้าด้าย เราก็จะทำผ้าไหม คนจีนที่ทำผ้าไหมก็มี ก็ทำร่วมกันได้ อยู่กันมานานเหมือนเป็นคนบ้านเดียวกัน

คนอิสานที่เข้ามาอยู่ภายหลังก็ล้วนแต่รักและให้ความร่วมมือกับชุมชนอย่างดี ตอนนี่คนอิสานไม่ใช่ว่าจะขายแต่ส้มตำ ปลา ร้า ให้แต่คนอิสานด้วยกันกินนะ คนบ้านครัวก็จะกินข้าวเหนียวไก่ย่าง ก็เราก็จะบอกเขาว่ามาอยู่ตรงนี้ถ้าจะให้หากินอยู่ด้วยกันได้ ไก่ก็ต้องเป็นไก่อิสลาม แล้ววิธีล้างเราก็จะสอนเขา แล้วเขาจะเชื่อและทำตามเรา กุ้ง หอย ปู ปลา ความสะอาด เขาก็จะตามคนมุสลิม ก็อยู่กันได้ บางทีก็แซวกันว่าบ้านครัวที่อยู่นี่กลายเป็นบ้านครัวอิสานกันหมดแล้ว กินหมดเลยส้มตำ วันไหนไม่ได้กินก็เหมือนขาดอะไรไป แต่ถ้าเป็นกิจกรรมทางศาสนา เช่น มีแจกผลไม้ ทำบุญ ไม่ใช่มีแต่มุสลิมที่มาร่วมงานนะ แต่คนอิสานนี่จึงถูกจุฬาลานมาเลย ทางเราก็จะส่งถุงพลาสติกไว้ใส่ของแจกไว้เลย 300 ใบ ประมาณนี้

ความโดดเด่นของชุมชนบ้านครัวเหนือ

ป้าใจ : ป้าคิดว่าเป็นเรื่องความสามัคคี ร่วมมือร่วมใจ อย่างไม่รู้ได้ เป็นสิ่งที่ดีที่เราเข้ามาจะช่วย ส่วนเรื่องของผ้าไหมบ้านครัวก็เป็นเรื่องที่เขาทำกันมานาน แต่มาดังก็ตอนจิม ซึ่งในอดีตก็ไม่ได้โดดเด่น จะเป็นลักษณะทำเอง ขายเองแต่ก็อยู่ได้และเป็นอาชีพหลัก คือทำเอง ทอเอง ไซ้เอง แต่พอหน้าข้าวหน้านาจะจะไปแถว จ.สุพรรณบุรี สิงห์บุรี หนองจอก แปดริ้ว เราก็จะเอาผ้าไปขาย จะชุมนุมมากช่วงที่นายจิมยังอยู่ บางทีก็ไปขายถึงเขมร ไปเอาไหมที่เขมรมา บางคนก็ว่าทำไมคนแถวนี้(บ้านครัว) ถึงพูดเขมรได้ ลักษณะการจำหน่ายในอดีตจะเป็นลักษณะแบบผลิตได้-ขายไป เพื่อให้ผู้บริโภคใช้เอง ไม่ใช่拿去ไปขายต่อ ไม่ได้มีการส่งเสริมการขายแต่อย่างใด สินค้าที่จำหน่ายก็จะเป็นประเภทผ้าถุง ผ้าขาวม้า เวลาเราซื้อวัตถุดิบเราก็ไม่ได้รับการลด แลก แจก แถม แต่อย่างใด เรื่องราคาของผ้าไหมที่ผลิตได้ก็ไม่ได้มีความแตกต่างกันในแต่ละฤดูกาล เพราะไม่ได้ผลิตยากหรือง่ายแตกต่างกันแต่อย่างใด สนคนบ้านครัวเองก็จะไม่นิยมใช้ผ้าไหมเพราะไม่ชอบ ดูแลยาก ใส่เสื้อผ้าที่หาซื้อได้ทั่วไปสบายกว่า บางตัวสตั๊ดที่สองที่ไม่ต้องรีดก็ใส่ออกไปไหนๆ ได้แล้ว

ความแตกต่างของไหม

ป้าใจและคุณศิริศักดิ์ : อยู่ที่ลาย, ราคา, เนื้อไหม ไหมเส้นเดียว ไหมสองเส้น ไหมสี่เส้น ราคาก็จะต่างกัน ไหม 4 เส้นไม่ใช่ไหมที่ดีที่สุดเพราะว่ามันหนาไป ทั้งหมดขึ้นอยู่กับความต้องการของลูกค้ามากกว่าว่าจะชอบอย่างไร อย่างไหมเส้นเดียวก็เอาไปทำเสื้อได้ 4 เส้นก็จะเอาไปทำพวกกระโปรง เพราะมันหนา ในปัจจุบันนี้จะมีแบบ 3 เส้นด้วย ของบ้านลุงอู๊ดจะมีขาย แต่ของจิมไม่มี ไหมของจิมจะมีแค่เส้นเดียว สองเส้น สี่เส้น ซึ่งในอดีตก่อนที่จิมจะมาที่บ้านครัว สินค้าที่ได้รับความนิยมสูงสุดก็คือผ้าพื้น ที่ชาวบ้านเขาเรียกว่าผ้าม่วง, ผ้าขาวม้า, ผ้าโสร่ง ส่วนเมื่อจิมเข้ามา ผ้าที่นิยมคือผ้าพื้น

นำไปตัดเสื้อผ้า เป็นม้วนๆ หลายๆ 40 หลา ผ้าพื้นสมัยก่อนโบราณเรียกว่าผ้าม่วงหรือผ้าโจงกระเบน แต่ก่อนไหมกิโกลั่มละ 125 บาท ส่วนเดี๋ยวนี้ราคากิโกลั่มละเป็นพันก็มี ราคาแตกต่างกันมาก ปัจจุบันผ้าเส้นของเขาหลาละ 600-650 บาท แต่ของเราขาย 250 บาทเอง แต่อย่างนี้เราก็ไปว่าเขาไม่ได้ เพราะต้นทุนค่าใช้จ่าย ค่าแรงต่างๆ ต่างกัน อย่างเราไม่ต้องเสียอะไรเลย ถ้าเข้ามาซื้อในชุมชนจะถูกมาก

ในอดีตจิม ทอมป์สัน เคยเปิดโชว์รูมของตัวเองแถวถนนสุรวงศ์ และจะมีอีกร้านที่สมเด็จพระนางเจ้าพระราชินีฯ เคยเสด็จ(คงจะเห็นภาพที่ร้านลุงอู๊ด) ร้านนั้นจะอยู่แถวสุรวงศ์เหมือนกันแต่ไปทางด้านถนนเจริญกรุง

ป้าใจ : ปัจจุบันผ้าไหมจากร้านลุงอู๊ดก็จะมีคนมารับไปขายคราวละมากๆ มีทั้งคนกลาง มีทั้งเจ้าประจำ อย่างที่คิดเห็นขายที่ห้างดิโอดส์ สยาม ก็จะรับไปจากบ้านครัวแล้วเอาของอื่นปน ผ้าไหมที่บอกว่า 3 เส้น(ไหมที่ดี) ก็กลับเป็นไหมยี่น ไม่ใช่ไหมพุ่ง ไหมยี่นใช้มาตรฐานไหมจีน ความจริงเดี๋ยวนี้ก็ไม่ค่อยมีไหมแท้หรอก เดี่ยวนี้มีคนไม่มากเท่าไรที่จะรู้เรื่องผ้าไหมจริงๆ

ภาครัฐกับการเข้ามาสนับสนุนเรื่องผ้าไหม

ป้าใจ : ในอดีตทางเจ้าหน้าที่จากเขตก็มีมาเชิญชวนให้ไปออกบูธสินค้า OTOP ต่างๆ ที่จัดจัดขึ้นในวันนี้ถึงวันนี้ ที่โน่นที่นี้ โดยเขามีบูธให้เรา เราก็เคยไปออกแต่ก็ไม่ได้ได้รับความนิยม เพราะวัสดุของโครงการต่างๆ ต่างๆ ไม่ได้ โดยเฉพาะโครงการศูนย์ศิลปาชีพของสมเด็จพระราชินี ซึ่งผ้าไหมของโครงการฯ จะมีความสวยงามและความโดดเด่นเป็นอย่างมาก พอเราไปออกบูธคนเขาก็ไม่ซื้อ เราก็เลยได้แต่นั่งหงาว แต่เค้าก็ไม่ได้ปลดเราออกจาก OTOP นะ เพียงแต่เราไม่ไปเองเพราะไม่มีของไปลง

กองทุนหมู่บ้าน

ป้าใจ : กองทุนหมู่บ้านของรัฐบาลก็ได้เข้ามามีส่วนช่วยในเรื่องของการทำผ้าไหมแต่อย่างใด ส่วนใหญ่จะเป็นเงินไว้ให้สำหรับแม่ค้าผู้ยืมมากกว่า โดยไม่แยก มุสลิม, พุทธ, อีสาน และคนจีน ใครมายืมเราหมื่นหนึ่ง เราก็จะขอ 200 บาท(10 เดือน ไม่ได้เก็บในคราวเดียว) เราก็จะเอาไปซื้อกระดาษ ปากกา ดินสอ ถ้าเป็นชุมชนอื่นเขาก็จะเก็บดอก แต่สำหรับเราไม่เก็บไม่ได้ คนที่กู้ยืมได้ก็ขอแค่เพียงเป็นคนในชุมชน มีสำเนาทะเบียนบ้านอยู่ในนี้

การประชาสัมพันธ์ การช่วยเหลือเรื่องเกี่ยวกับผ้าไหมจากรัฐไม่มี แต่เราจะได้จากทางเด็กนักศึกษาที่มาฝึกงาน เข้ามาทำวิทยานิพนธ์เป็นปากเสียงให้ และรู้สึกลัวว่าบางคนทราบจาก Internet แล้วก็ตรงเข้ามาจุดนี้ บางทีคนต่างชาติที่เข้าไปเที่ยวบ้านจิม จะได้รับการชี้แนะจากฝั่งโน้นว่าฝั่งบ้านครัวจะมีผ้าไหมและมีอะไรขาย แล้วเค้าก็จะเข้ามาดูมาซื้อที่นี้ซึ่งราคาถูกกว่าของจิมมาก แต่ลักษณะของการ

จัดจำหน่ายหรือการทำกิจการจะไม่ใช่เป็นแบบการรวมกลุ่ม ธรรมชาติของคนทำผ้าไหมที่นี้ในปัจจุบันจะเป็นแบบตัวใครตัวมัน ดูเหมือนไม่ค่อยผูกกัน แต่ถ้ามีเหตุไม่ชอบมาพากลอะไรก็พร้อมที่จะร่วมมือช่วยเหลือกัน ซึ่งเราก็ภูมิใจและดีใจเพราะมันก็เป็นชุมชนที่ค่อนข้างจะแปลก จะเป็นคนจีน อีสาน พุทธ คริสต์ จะอยู่ร่วมกันได้โดยใช้ชื่อเดียวคือ “ชุมชนบ้านครัว”

เป้าใจ : ผ้าไหมบ้านครัวปัจจุบันเท่าที่เห็นจะเป็นลายประยุกต์แล้ว มีใช้ลายดั้งเดิม เพราะว่าลูกค้าผู้จะทำตรงนี้อยู่ เขาจะออก survey คุณตลาด ชื่อตัวอย่างมาดูมาประยุกต์ทำได้ไม่ยาก ลายทันสมัย ทัดเทียมผ้าไหมข้างนอกได้ เพียงแต่ไม่โด่งดัง คนที่ทอผ้าไหมบ้านครัวปัจจุบันจะเป็นคนเก่าแก่ ทอตั้งแต่สมัยจิม เพราะในสมัยนี้ได้ราคาดีมาก หลาละตั้ง 20 บาท ทอวันหนึ่งแค่ 5 หลาเค้าก็สามารถอยู่ได้ สามารถกลับไปหุงหาข้าวปลาอาหารได้ จะกลับมาทอเล็กมีดค่าก็ได้ ก็เหมือนเป็นอาชีพในครัวเรือน

16 ธันวาคม 2548

สัมภาษณ์เจ้าของกิจการ

ชื่อ : นางวรรณี มนุทัศน์ อายุ : 50 ปี

เจ้าของกิจการ วรรณี-นิพนธ์ โหมไทยบ้านครัว

ที่อยู่ตามทะเบียนบ้าน : 837 ตรอกวัดพระยายัง แขวงถนนเพชรบุรี เขตราชเทวี กรุงเทพมหานคร

ประวัติการทำผ้าไหม

ทำมาตั้งแต่รุ่นพ่อรุ่นแม่ก่อนสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 ก่อนจิม ทอมป์สัน เข้ามา เจ้าของกิจการในตอนนั้นคือ พ่อ-แม่ของสามี(คุณนิพนธ์) สมัยก่อนจะทอเป็นผ้าขาวม้ากับผ้าโสร่ง แล้วก็ไปขายกันเอง แล้วหลังสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 ก็มาหยุดเพราะต่างคนต่างอพยพไป แม่ก็อพยพไปอยู่หนองจอก ส่วนพ่อก็ติดอยู่ทางเหนือเพราะเอาผ้าไปขาย พอสงครามโลกหยุดก็กลับมาทำกันต่อ แล้วจิม ทอมป์สันก็เข้ามา

พอจิมเข้ามาเห็นว่าผ้าสวยก็มาสั่ง จากที่เป็นผ้าโสร่งก็ไม่ใช่ผ้าโสร่งแล้ว กลายเป็นผ้าพับ เป็นสี จิมเขาจะมาออกแบบสีและลายให้ สมัยก่อนก็จะทอเป็นผ้าพื้นและผ้าสไบที่มีเชิง แล้วก็ส่งจิม ทอมป์สัน

ตอนที่จิมเข้ามานั้นคุณวรรณีเกิดแล้ว ก็จะเห็นจิมทุกวันเพราะว่าบ้านอยู่ตรงข้ามกัน(ตรงที่เป็นบ้านจิม ทอมป์สัน ในปัจจุบัน) ตอนที่จิมอยู่นั้นคนยังไม่ได้มาเป็นสะใภ้บ้านนี้ พอมาเป็นสะใภ้บ้านนี้ก็มาทำต่อ แม่และพี่ๆ ก็ทำกันอยู่ เขาก็มาสั่งผ้าที่บ้าน จิมก็พาโรเบิร์ต เคนเนดี, แจ็กกาสิน ชูกาโน มาที่บ้านนี้ แต่ก่อนที่บ้านนี้จะมีลายเซ็นของโรเบิร์ต เคนเนดี อยู่ด้วย ตอนหลังพี่ๆ เขาเลิกทำกันแล้ว แต่ก็ยังเหลือตนและสามีที่ทำอยู่

การเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับการทำผ้าไหมในอดีตและปัจจุบัน

วิธีการทอจะเหมือน แต่สมัยแม่จะยากกว่านี้ หัวก็จะไม่เหมือนกัน ของแม่ตอนที่คุณวรรณีแต่งงานมา แม่จะทำส่งให้กมล สุโกศล เขาก็จะใช้ไหมที่เป็นไหมไทยด้วย แล้วก็หวีน้ำข้าว วิธีการทำคือเอาน้ำข้าวหวี พอหวีน้ำข้าวหน้าแล้วก็เอามืออุด แล้วก็ใช้แปรงแปรง ก็จะมีเตาอยู่ข้างล่างเพื่อให้ไหมแห้ง แล้วถึงจะนำไปทอ

แต่ในปัจจุบันนี้ไม่ต้องทำอย่างนั้นแล้ว ไหมก็กรอได้เลย ผ้าไหม 3-4 เส้นที่ใช้ทำผ้ามาน สมัยก่อนต้องเอาเข้า "อ๊ก" ก่อน แล้วมาควดตั้งเรียงแบบ 6 หลอด มาเข้าอ๊ก แล้วก็เอามานั่งกรอมือ ก็ต้องเอามานั่งโยง นั่งกรอด้วยมือ แต่เดี๋ยวนี้มีเครื่องกรอ เราก้เอา 3 เส้นกรอเข้าหลอดเดียวกัน และอีกข้างหนึ่ง 3 เส้นก็ใช้ได้ สมัยก่อนเวลาลงแปรง(น้ำข้าว) เราต้องใช้น้ำข้าว เอาน้ำข้าวมาลงไหม แต่สมัยนี้เขาใช้เป็นกาบแปรงมาลง และอีกอย่างคือ สมัยก่อนเวลาจะใส่หรือเวลาใช้เราก้ต้องมานั่งลงแปรงเปียก

อ่อนๆ แต่สมัยนี้เราก็จะใช้สเปิร์มสำเร็จรูปประเภท easy on แล้วก็เอาไปแช่ช่องฟรีซแล้วจึงนำมาฉีด แต่สมัยก่อนไม่ต้อง

การสืบทอดการทำผ้าไหมเกี่ยวกับแบบและลาย

คุณนิพนธ์เขาได้มาจากพ่อแม่ เพราะพ่อแม่เขาทำมาก่อน เขาคงมีสายเลือดทางนี้ สมัยรุ่นพ่อแม่ จิมเขาเข้ามา ก็จะบอกว่าทำแบบนี้ๆ โดยที่เราไม่ต้องออกแบบเอง แต่เดี๋ยวนี้เราต้องออกแบบเองว่าต้องทำอะไรเพื่อออกตลาด ถ้าเป็นผ้าธรรมดาที่อื่นก็มีทั้งนั้น นอกจากเราจะทำแบบแปลกๆ ออกมา

กิจการของที่บ้าน ถ้าคุณธรรมิไม่ทำก็จะไม่มีคนทำ อยากให้ลูกมาสืบทอดต่อ แต่ก็ไม่รู้ว่าเขาจะทำหรือเปล่า

ความแตกต่างเรื่องสีและลายในอดีตและปัจจุบัน

อย่างผ้าดาก็คือเหมือนเมื่อก่อน แต่ว่าเราแต่งใหม่ให้ทันสมัยขึ้น ขึ้นอยู่กับว่าเขานิยมแบบไหน ซึ่งแต่ก่อนแม่ไม่ได้ทำแบบนี้

ผ้าไหมบ้านครัวแท้

คนทำผ้าไหมบ้านครัวแต่ก่อน ไม่ต่ำกว่า 7-8 เจ้าที่ทำสงจิม ทอมป์สันจะเป็นอิสลาม ผ้าไหมบ้านครัวแท้ต้องเป็นอิสลามเชื้อสายเขมร คุณตาของสามีก็มาจากเขมร เชื้อสายจาม

ความผูกพันระหว่างจิม ทอมป์สัน กับชาวบ้านครัว

ทุกคนในบ้านครัวที่ทำผ้าไหมกับจิม ทอมป์สัน ต้องมีหุ่นจิม ทอมป์สัน จนถึงปัจจุบันก็ยังมิอยู่ถึงแม้ว่าในปัจจุบันบริษัทฯ เขาไม่ได้รับผ้าไหมจากบ้านครัวแล้ว จิมเขาจะมีความผูกพันกับบ้านครัว เพราะว่าถ้าเอ่ยถึงบ้านครัวก็ต้องเอ่ยถึงจิม ทอมป์สัน ถ้าเอ่ยถึงจิม ทอมป์สัน ก็ต้องเอ่ยถึงบ้านครัว เหมือนน้ำผึ้งเรือเสือผึ้งป่า แต่คนรุ่นใหม่เขาไม่มีความผูกพันกับบ้านครัว เขาก็จะทำของเขาเอง ถ้าจิมยังอยู่เขาก็จะไม่ทิ้งบ้านครัว

คนที่ทำบริษัทจิมฯ ต่อ เขาทำในรูปแบบบริษัท เพราะจิมไม่มีครอบครัว สมัยก่อนที่จิมเข้ามาเขาจะเข้ามาด้วยตัวเอง ตั้งลาย ตั้งสี เขามีลามาด้วยชื่อคุณนาท จะสนิทกับที่บ้านดิ คุณนาท คือคุณชัยเจริญ เพิ่งเสียชีวิตไปตอนปลายปี พ.ศ.2537 นี้เอง จิมเขาพูดภาษาไทยไม่ได้เลย แต่จะมีคุณนาทเป็นล่ามตลอด

สาเหตุที่ทำให้การทอผ้าในชุมชนลดลง

แต่ก่อนก็ไม่ได้ทอกันทั้งชุมชนนะกะ จะมี 7-8 ตระกูลเท่านั้นที่ทำให้จิม ทอมป์สัน เข้าๆ ประมาณ 9-10 โมง จิมจะมาแล้ว จะมีคนเอาเรือพายข้ามไปรับจิมมา จิมก็จะเดินคู่ตั้งแต่บ้านครัวเหนือ

มา คือตั้งแต่บ้านของตระกูลมานะเกษม ก็จะดูกันมาเรื่อยๆ เลขจนมาถึงบ้านนี้ พอคู่เสร็จจิมก็จะสั่ง สมัยก่อนบริษัทของจิมไม่ได้ทำเองก็จะรับของที่นี่ไป โดยจะมีชื่อของแต่ละบ้านติดอยู่ว่าผ้าไหมผืน ไหนเป็นของบ้านใคร ของบ้านแม่ก็จะขายดีเพราะว่าแม่เป็นคนละเอียด แม่ทำสวย เขาก็จะใส่เล่นหนัง เรื่องเบ็นเฮอร์

หลังจากที่จิมหายไปแล้ว ทางบริษัทฯ เขาก็ทำเองเลย คนที่นี้เขาก็เลิกทำผ้าไหมกัน เพราะว่า เขาไม่เอาผ้าไหมบ้านครัวอีกเลย เขาทิ้ง คนที่ยังมีกิจการอยู่เขาก็ไม่รู้จักรถตลาดกัน อยู่ไม่ได้ก็เลยเลิก กันไป

บ้านที่รุ่นพ่อแม่ทำผ้าไหมเขาก็ส่งลูกเรียนได้สูงๆ เมื่อจิมไม่รับ เขาก็เลยเลิก แต่ที่บ้านนี้ลูกๆ ทำกันมาตลอด เราก็เปิดตลาดค้าขายกันเองตามร้าน สมัยจิมยังอยู่ จิมเขาขอกับพ่อแม่และแม่ว่าอย่าเปิด ร้านแข่งกับเขานะ พ่อกับแม่ก็สัญญา จิมบอกว่าใน 7-8 ตระกูลที่ทำผ้าไหมในบ้านครัว เขากลับตระกูล นี้มาก เพราะตระกูลนี้มีลูกถึง 10 คน และลูกชาย 8 คนเก่งๆ ทั้งนี้ คนสมัยก่อนเขาก็รักษาคำพูด ทั้งๆ ที่มีแต่คนบอกให้เปิดเองเลยเพราะว่าเรามีอุปกรณ์ครบ แต่พ่อกับแม่บอกว่าถ้าหากนายห้างมา เราก็ไม่รู้ ว่าจะทำหน้าอย่างไร เพราะว่าเราได้ให้สัญญาไว้กับเขาแล้ว ถึงแม้ว่าเป็นเพียงสัญญาลมปาก

ทำผ้าไหมครบวงจรไหม

ย้อมนี้ให้ข้างบ้าน(ร้านลุงอู๋ในปัจจุบัน) เขาทำ เพราะว่าแต่ก่อนเขาย้อมไหม ลุงอู๋เขาเพิ่งเข้ามาทำทีหลัง แต่ก่อนที่บ้านจะสาวไหมและย้อมไหมที่บ้าน รุ่นพ่อรุ่นแม่ทำหมดทุกอย่างเลย ย้อมเอง สี นี้แม่จะทำเองหมดเลย และผ้าที่บ้านนี้จะได้ OTOP และของดีเขตราชเทวีเพียงบ้านเดียว

ลูกจ้างทอผ้าในปัจจุบัน

ตอนนี้มีคนทอ 12 คน อยู่ตรงนี้และทางด้านโน้น เมื่อปี พ.ศ.2544 เกิดไฟไหม้ขึ้น ก็เลยปิดแล้ว มาอาศัยแม่ (ที่ทอผ้าไหมในปัจจุบัน) บ้านนี้จะทำผ้าไหมรายได้สูงสุดของบ้านครัว ถ้าเอ่ยถึงบ้านนี้ ไครๆ ก็ต้องรู้จักเพราะว่าทำมานาน

เวลาออกแบบลาย ครั้งแรกคุณวรรณก็ต้องยืมดู เพราะบางทีเขาทอผิดเราก็ต้องบอกเขาว่า ไม่ได้ทอแบบนี้ละ เพราะผ้าบางอย่างจะทอไม่เหมือนกัน เราก็ต้องยืมดูก่อน แต่หลังจากนั้นเขาก็จะทอเองได้จนเสร็จเป็นผืน

งานของคุณวรรณในแต่ละวันก็จะยุ่ง เพราะว่าต้องกรอไหมเอง งานที่ทาก็ต้องใช้ความละเอียด อย่างไม่เหมือนที่ทอผ้านี้เราก็ต้องมานั่งเรียงให้เขา แล้วเวลาเด็กเขาทอเขาก็จะต้องทอตามเบอร์ที่เราเรียงไว้ แล้วจะออกมาสวย เพราะผ้าที่เราทอจะเป็นสองเส้น (ที่อื่นๆ ทอเส้นเดียว) ถ้าผ้าเส้นเดียวเราก็เรียงๆ ให้เขา แล้วบางชิ้นเรายังต้องทอสลับลาย สลับลี้อีก

การติดต่อสื่อสารกับแหล่งวัตถุดิบ

เราจะสั่งไหมมาจากทางเพชรบูรณ์, อุตรธานี และจีน โดยคุณวรรณิและคุณนิพนธ์เป็นผู้สั่ง สั่งจากบริษัทไหมที่แม่เคยซื้อสมัยก่อน ก็จะเป็นเจ้าประจำกัน

คุณภาพ ความโดดเด่นของผ้าไหมที่นี่

ที่โดดเด่นที่สุดคือลาย สี และคุณภาพ ผ้าที่บ้านเนื้อจะดี ลายควบจะสวย จริงๆ ดูแล้วผ้าก็จะเหมือนๆ กัน แต่คุณภาพจะต่างกัน ต้องใช้ไปแล้วจะรู้เอง และผ้าที่บ้านลายก็จะไม่เหมือนที่อื่น ถ้าใส่แล้วก็จะมิเฉพาะที่นี้ที่เดียว ไม่มีซ้ำกับที่อื่น

ที่เด่นคือผ้าฟูกที่เราทอ จะทอด้วยมือและสามารถใช้ได้ทั้งสองด้าน ขนาดของจิม ทอมป์สัน ทอ เขายังใช้เครื่องเลย แล้วก็ใช้ได้ด้านเดียว ก็จะมีคนทำเลียนแบบแต่ทำไม่ได้ไม่เหมือน ลองจับดูก็จะรู้เลย แล้วก็จะมีผ้าฟูกสลับลีด้วย ราคาที่หลาละ 400 บาท

แล้วก็จะมีผ้าเกล็ดเต่า ผ้าเกล็ดเต่านี้จะทอด้วยมือ ทอด้วยที่เดียวกัน แต่ทั้งผืนจะทอไม่เหมือนกัน มันก็จะออกมาแบบนี้(ชี้ให้ดู) ซึ่งก็เป็นความคิดของเราเอง

บางทีเขาดูโทรทัศน์แล้วเขาก็จัดเบอร์โทรศัพท์ที่ขึ้นไว้ มีคุณป้าคนหนึ่งที่หนองคายเขาโทรฯ มาสั่งผ้าที่บ้าน เราก็ตกลงไปให้ พอเขามากรุงเทพฯ เขาก็มาเที่ยวที่บ้านและมาซื้อ บางทีก็มีลูกค้าชาวมาเลเซีย, อิตาลี เขาเคยไปดูของชินวัตรแล้วเอาตัวอย่างของชินวัตรมา พอมาดูที่บ้านเขาก็สั่งของเรา ไม่เอาของชินวัตร เขาบอกว่าคุณภาพของผ้าไหมบ้านคร้วดีมาก ถ้าคนอยู่ในวงการผ้าเขาจะรู้จัก แต่คนนอกเขาจะไม่รู้เลยว่าในใจเมืองอย่างที่นี่จะมีทอ

ที่บ้านนี่นอกจากจะทำผ้าไหมลายทั่วไปแล้ว ก็จะมีผ้าสำหรับใช้ทำเฟอร์นิเจอร์ด้วย ผ้าม่าน ผ้าไทย ผ้าคลุมเตียง หมอนอิง ของคุณชววิทย์เขาก็มาให้เราออกแบบให้ เราก็เอาไปให้เขาดู เขาก็จะเลือกและเวลาลูกค้ามาที่บ้าน มาสั่งผ้า เราก็ตกลงแบบและสีให้ เพราะว่าผ้าของที่บ้านเราจะมีแบบและสีที่สวยงาม ไม่จืดจาง ไม่แปร้น

ที่นี่จะทำการทอทุกวัน หยุดเฉพาะวันอาทิตย์เพราะว่าเหนื่อย อย่างไหมคนก็ต้องกรอเอง แบบเราก็ออกแบบที่บ้านจะไม่เหมือนที่ไหน แล้วก็ส่งออกไปเสนอลูกค้า แต่ส่วนมากเราก็จะมีเจ้าสำหรับส่งประจำ อย่างร้านที่อยู่ในโรงแรมโอเรียนเต็ล, ริเวอร์ ซิตี้, แชนกรี-ลา, โรงแรมสยามฯ แล้วก็มีการค้าที่ทำเนียบรัฐบาล, สรรพากร จะมาซื้อและสั่งที่บ้าน พอลูกค้าซื้อไปแล้วมีใครมาเห็นว่าสวย ก็จะบอกต่อๆ กัน แล้วเขาก็ตามมาซื้อ

การติดต่อประสานงานเพื่อเผยแพร่และจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์

จริงๆ ทุกวันนี้เขาก็มาขอให้ไปออกงานที่เมืองทองฯ แต่ไม่ได้ไปเพราะว่ามีแอร์เตอร์เข้ามาเยอะ ไม่สะดวก และบูธที่เขาให้ก็แคบนิดเดียว แค่มตรเดียว เราไม่ต้องเสียเงิน โดยสำนักงานเขตราช

เทวีเป็นผู้ติดต่อมา ส่วนมากเมื่อก่อนทางเขตฯ จะไม่รู้ แต่คนเก่าแก่เขาจะรู้ ตอนที่เขตเขาเห็นว่าที่บ้านเรา เขาก็เห็นว่าเราทำไม่เหมือนเขาหรือเหมือนที่ไหน ผ้าก็จะไม่เหมือนกัน เราจะทำหลากหลาย

อย่างเควิด กรู๊ป ของคุณชววิทย์ กมลวิศิษฐ์ ก็เป็นผ้าจากที่บ้าน อันนั้นเขาไปคู่ตัวอย่างที่ จิม ทอมป์สัน มาก่อน พอเขามาดูที่บ้านก็เห็นว่าไม่แตกต่างกันเลย แต่ราคาจะต่างกันมาก เราก็บอกว่าบ้านเราทำมาเก่าแก่ แล้วก็ทำส่งจิม ทอมป์สัน พอตอนที่จิมเขาหายไป ทางบริษัทเขาก็ทำเอง

การช่วยเหลือจากทางเขต

ถ้าถามว่าช่วยไหม ก็คือไม่ช่วยเลย เพราะที่บ้านเราทำของเราเอง แต่ก่อนก็จะมีเจ้าหน้าที่ของทางเขตฯ ชื่อคุณเงาเดือน ติดต่อมาแต่ตอนนั้นเขาไม่ได้ทำตรงนี้ ก็จะมีคุณสมร แรกๆ เลยเขาก็ไม่รู้จักที่บ้าน เขาจะรู้จักแต่บ้านข้างๆ (บ้านลุงอู๊ด) ลุงอู๊ดก็เป็นรองประธานชุมชนด้วย เขาก็พยายามจะปิดบ้านเรา แล้วที่นี้เราพึ่งวิฑู มีการประกวด OTOP แฟน(คุณนิพนธ์) ก็เลยส่งประกวดแล้วก็ได้ OTOP มา เขาก็เลยถามว่าอยู่ไหน เราก็บอกอยู่บ้านครวณะ บ้านเราเก่าแก่ คุณไปถามคนบ้านครวได้เลย

แล้วเขาก็ถามว่าทำไมเขารู้จักแต่ตรงนี้(บ้านลุงอู๊ด) พอเขามาดูของแล้วเขาก็ซื้อไป แล้วก็ถามว่าทำไมถึงถึงตก ประธานชุมชนเขาเป็นคนมาเล่าให้เราฟัง ที่แรกเราพึ่งเราก็นึกสมน้ำหน้าว่าทำไมไม่มาหาของบ้านครวแท้ละ พอเขาได้ใช้ของบ้านเรา เห็นความสวยแตกต่างของผ้าบ้านเรา ก็จะบอกว่าไม่เหมือนของบ้านครวที่เขาเคยเห็น เพราะของเรานี้แหละคือบ้านครวแท้ เราก็บอกว่าแล้วแต่ว่าคุณจะเชื่อใคร บ้านเรา หลักฐานเราก็มี ใบหุ้นของบริษัทจิมฯ เราก็มีย ใบประกาศนียบัตรของดีเขตราชเทวีก็มี สมุดเขาก็ทำให้เรา ทำไมคุณไม่รู้จักบ้านเรา พอมาเห็นเขาก็เลยรู้เลย ตอนหลังเราก็เลยต้องทำป้ายทางเข้าไว้หลายทางเพื่อให้ลูกค้ารู้ ทั้งซอยกิ่งเพชร ทั้งฝั่งสุสาน พอเขามาถึงเขาก็จะโทรเข้ามา แล้วเราก็ออกไปรับ

การตลาดของคุณวรรณิในปัจจุบัน

ต้องออกไปติดต่อเอง ที่บ้านจะส่งผ้าเอง ส่งเฉพาะร้านประจำที่เคยมา ยังไม่อยากจะขยายตลาดเพิ่ม เพราะของที่ต้องใช้ความละเอียดอ่อน คือเราทำได้แค่แรงเท่าที่มีอยู่ทุกวันนี้ ถ้าเราออกไปข้างนอกก็ดูแลได้ไม่ทั่วถึงแล้ว คุณภาพก็อาจจะไม่ได้มาตรฐานเท่าที่ควร และคิดว่ากิจการนี้ยังสามารถทำต่อได้เรื่อยๆ เราก็มีความหวังอยากให้ลูกทำต่อ

ราคาในปัจจุบัน

ราคาผ้าบ้านครวจะแพงกว่าผ้าต่างจังหวัด เพราะต่างจังหวัดค่าแรงเขาจะถูกกว่า การใช้สี การใช้ไหมก็จะไม่เหมือนกัน ถ้าเทียบกับชินวัตร ของเขาแพงกว่ามากเพราะเขามีชื่อ และเขาก็โฆษณา

มากกว่า ระดับชินวัตรเขาต้องเทียบกับจิม ทอมป์สัน แต่จริงๆ แล้วก็เทียบไม่ได้หรอก ถ้าเป็นคนในวงการผ้าเขาจะรู้ว่าผ้าบ้านครัวเทียบได้สบาย แต่ก็ต้องดูด้วยว่าบ้านครัวแท้หรือปลอม

ที่บ้านนี้แต่ก่อนไม่เคยออกงานเลย พอไปออกงานก็มีคนมาบอกว่าแต่ก่อนที่เคยซื้อของบ้านครัวไม่ใช่แบบนี้ เขาก็ใช้ชื่อของบ้านครัวเอาไปขาย แต่ของที่เรายขายที่บ้านครัวแท้เลยนะ ออกงานแรกคือ กรมประชาสัมพันธ์ครบ 72 ปี ทางเขตฯ เขาจะเชิญที่บ้านไป และมาเป็นลูกค้าที่นี่ แล้วก็มีการทวงกรคลังเข้ามาในงาน เขาก็ตามมาซื้อจนถึงทุกวันนี้ เขาจะบอกว่าที่บ้านครัวแท้เลย เพราะว่าที่เขาเคยสั่งจากเจ้าอื่นแล้วไม่ได้อย่างที่เขาสั่ง เราก็บอกว่าถ้าสั่งจากเรานี้ต้องได้ของบ้านครัวแท้แน่นอน แต่ต้องเป็นบ้านนี้ด้วยนะ แล้วคุณสั่งก็หนก็จะได้เหมือนเดิมทุกครั้ง ที่คุณเคยสั่งแล้วบางครั้งไม่ได้เหมือนเดิม อันนั้นเราก็ไม่ทราบ เพราะว่าไม่ใช่ของบ้านเรา แต่ถ้าสั่งกับบ้านเราคุณก็จะได้เหมือนเดิม เพราะว่าเราทำเอง คุณเอง

การติดต่อสื่อสารกับลูกค้าในปัจจุบัน

ก็จะมีทั้งโทรมาสั่งแล้วก็มาเอง มีหน่วยงานราชการ, บุคคล เข้ามาติดต่อ อย่างเดือนที่แล้ว ผบ.ชร. ท่านฯวิโรจน์ จันทรงยี มาเยี่ยมชุมชน ท่านก็เห็นที่บ้านทอ ท่านก็ให้ลูกน้องมาสั่งไป ใช้สำหรับใส่ไปเมืองนอก

อย่างคุณสุเทพ วงศ์กำแหง, คุณสุสดี(สก.เขตราชเทวี) ก็ใช้ผ้าของที่บ้าน พอเอาไปตัดเสื้อที่ร้านพิจิตรา(บางลำพู) ทางร้านยังต้องตามมาซื้อผ้าที่บ้าน ลูกค้าเห็นเขาก็บอกว่าอยากได้แบบนี้เลย เขาก็ถามว่าซื้อผ้าที่ไหน แล้วก็ตามมาซื้อถึงที่นี่ แล้วก็ก็มีพี่ที่เขตฯ ชื่อคุณพจน์ชัย บุนนาค เขาเอาผ้าไปตัดเสื้อที่ร้านคลยา แถวอนุสาวรีย์ ลูกค้าเห็นก็ตามมาซื้ออีกเหมือนกัน เพราะเนื้อผ้าดี รักษาง่าย ตัดง่าย เขาจะแนะนำลูกค้า ลูกค้าจากสมุทรสาครยังมาซื้อถึงที่นี่ ถ้าของเราดีเราก็ไม่ต้องพูดมาก คนใช้เขาก็จะบอกต่อกันเอง

16 ธันวาคม 2548

สัมภาษณ์เจ้าของกิจการ

ชื่อ : นายมนัสนันท์ เบญจรงค์จินดา   อายุ : 52 ปี

เจ้าของกิจการ ู้ดใหม่ไทยบ้านครัว

ตำแหน่ง : รองประธานกรรมการชุมชน, ประธานกลุ่มทอผ้า

ที่อยู่ตามทะเบียนบ้าน : 847/1 ตรอกวัดพระยาขัง แขวงถนนเพชรบุรี เขตราชเทวี กรุงเทพมหานคร

ประสบการณ์การทำผ้าไหม

เกิดที่บ้านครัวนี้ บิดามารดามีอาชีพขายถ่านในคลอง สมัยก่อนหลังกลับจากเรียนหนังสือจะไปฝักข้อมไหม ได้กิโกรัมละ 7 บาท ผมอายุ 13 ปี ถ้าวัวไหนได้จำนวน 6-7 กิโลกรัม ก็จะมีรายได้ถึง 40 บาท ซึ่งดีมาก เพราะค่านี้นั้นถ้าเทียบกับสมัยนี้เป็นเงินก้อนใหญ่มาก ปัจจุบันมีราคากิโกรัมละ 130 บาท โดยต้องใช้อุปกรณ์ของเราเอง

การทำผ้าไหมของชุมชนในอดีต

สมัยก่อนทำกันทุกครัวเรือน ตั้งแต่ตะวันออกไปถึงสะพานเจริญผล ซึ่งถ้าไม่ทอผ้าก็จะทำการกรอ/ข้อมไหม ผ้าที่ทอมี 4 ตะกอ, 7 ตะกอ ขายต่างจังหวัด จนวันหนึ่งจิมทอมสันผ่านมาเที่ยว พบผ้าไหมก็เกิดความหลงใหลซื้อไป ต่อมาก็ทำการชักชวนผู้ใหญ่ว่าให้ทำผ้าไหมส่งเค้า โดยให้วัดอุทิศ เช่น เส้นไหม สีที่จะใช้ข้อม ทอได้เท่าไรก็ส่งให้พร้อมกับได้รับเงินสด ยังผลให้ประชาชนในแถบนี้มีรายได้ดีรำรวยกันเป็นแถวๆ

วิธีการทำผ้าไหมในอดีต

สีที่ใช้ข้อมผ้าในอดีตจะใช้จากธรรมชาติ เช่น จี๋เค้าใช้ฟอกสี โดยใช้แกละ, เปลือกไม้ และลูกแสด (วิธีใช้นั้น สำหรับแกละจะผานเป็นซีกเล็กๆ มาต้ม นำผ้าขาวมากรองเฉพาะน้ำไปใช้ข้อม ส่วนลูกแสดจะมีลักษณะเหมือนกับลูกเงาะ มีขน ใช้ทั้งลูกต้มแช่น้ำจะออกเป็นสีหมากสุก)

เมื่อก่อนการทอจะใช้กี่กระทบ (เป็นการใช้ไม้ยาวๆ แบบภาคอีสาน ค่ายก็ใช้มือสอด กินเวลานาน) เพื่อเพิ่มปริมาณให้ทำได้มากขึ้นจึงเปลี่ยนเป็นกี่กระทบ แต่ก่อนลวดลายที่ใช้มีไม่มาก ต่อมา มีการนำลวดลายจากนอกเข้ามาประยุกต์ ให้มีตัวลวดที่มากยิ่งขึ้น

สมัยก่อนการลงแป้งจะใช้น้ำขาว มีการเปลี่ยนเป็นหุงข้าวด้วยหม้อหุงข้าวไฟฟ้า จึงจำเป็นต้องใช้ แป้งหมี่, น้ำมันก๊าด, น้ำมันถั่ว 3 อย่าง ทำให้เส้นไหมแข็ง เวลาสาว (ตากให้แห้ง นำมากระทบให้แตกออกจากกันจึงใช้ได้)

การติดต่อสื่อสารระหว่างชาวบ้านครัวกับจิม ทอมป์สัน

ช่วงก่อนที่จิมจะหายไป ทุกวันเวลา 9.00 น. ตอนเช้า เล้าข้ามฟากโดยทางเรือ เพราะอาศัยอยู่ฝั่งโน้น ที่มีลักษณะอย่างกับวัด มาดูผ้าไหม จำยี่สิบให้ตรงตามออร์เดอร์ที่ได้รับมา ประมาณ 20-30 ปี หลังจากที่ยิมหายตัวไปแถบมาเลเซีย (ไม่มีผู้พบเห็นถึงปัจจุบัน) ทางบริษัทฯ ได้มีการตั้งโรงงานขึ้น ยกเลิกการรับสินค้าที่ออกจากบ้านครัว ทำให้ขาดตลาด เพราะในช่วงนั้นไม่มีการทำตลาดผ้าไหม ทำให้ตลาดมีขอบเขตที่แคบ ผู้ผลิตในบ้านครัวจึงต้องเลิกกิจการไปทีละเจ้าจนหมด

ผู้ผลิตผ้าไหมรายใหญ่ในอดีต

ผู้ผลิตในสมัยก่อนมีเพียงอุตสาหกรรมไหมไทย ต่อมาเมื่อเซ็นทรัลไปเปิดที่สุรวงศ์แต่ก็แจ้งไปจนเหลืออุตสาหกรรมไหมไทยที่เดียว

ความแตกต่างของการทำผ้าไหมในอดีตและปัจจุบัน

เส้นไหมที่นำมาใช้ผลิตกันสมัยก่อนจะมีการกรอเส้นไหมยาวสั้นไม่เท่ากัน เป็นการกรอด้วยมือ เมื่อมีการเปลี่ยนเป็นการใช้เครื่อง/สวิง (ที่ใส่เส้นไหมเป็นไม้กลมๆ) ทำให้มีการกรอที่เป็นมาตรฐานแน่นอน สามารถนำไปใช้ในการทอได้ทันที ไม่จำเป็นต้องมากรอเส้นไหมใหม่ก่อนลงมือทอผ้าไหม

การข้อมสีไหมดิบต้องผ่านการฟอกสีก่อน ที่จะนำมาใส่ในสีที่จะข้อม (โดยการต้มอีกประมาณหนึ่งชั่วโมงครึ่ง พอน้ำใสสีเสมอ นำมาล้าง ใส่เข้าเครื่องบิดให้แห้งหมาดๆ จึงนำไปตาก (ในร่ม หลังคาสังกะสี เวลาที่ใช้ ตากวันนี้พุงนี้บ้ายๆ ก็แห้ง โดยเฉพาะสีเขียวมรกตห้ามโดนแดดเนื่องจากจะทำให้หัวราซิด) มากกรอจากหลอดใหญ่ให้เป็นหลอดเล็ก เพื่อใช้ในการทอเป็นผ้าไหม

การข้อมสีต้องใช้ 5 คน (มีลูกชาย 1 คน ดูแลการฟอก/ล้างสี) การทอต้องใช้ประมาณ 8 คน โดยมีคนคุม (หัวหน้าช่างสีด้าย) การทำงาน 1 คน การกำหนดสี ลวดลาย สามารถทำได้ จากการนำชิ้นผ้ามาให้ดู ทำให้มีสีที่แตกต่างออกไป เพื่อรูปแบบที่หลากหลาย เช่น ตัดเป็นสี่เหลี่ยม เป็นต้น

การติดต่อสื่อสารกับแหล่งวัตถุดิบ

เส้นไหมดิบที่ได้ส่งมาจากเมืองจีน ผ่านทางยี่ปู้ ไปถึงซาปี้ว (โทร. ส่งให้นำมาส่ง) ไหมจากภาคอีสานสีเหลือง เรียกว่าไหมไทย ทำเป็นไหมพุงและไหมยี่น (ยี่ปู้ที่สุรินทร์เป็นแม่ค้าซื้อน้องหญิงซาปี้วชื่อสมพงศ์เคยเป็นพนักงานศรีไทยรุ่งที่เป็นยี่ปู้อีกคน) ราคาสินค้าที่จะเป็นต้นทุนนั้นผ่านยี่ปู้(มีเครดิต จะมีราคาที่ไม่แพง และมีระยะเวลาในการจ่ายเงิน 2-3 เดือน) แต่ถ้าเป็นธุรกิจที่เพิ่งเริ่มกิจการไม่มีเครดิต จำเป็นต้องซื้อสินค้าผ่านทางซาปี้วซึ่งมีราคาต้นทุนสินค้าที่สูงกว่า เพราะซาปี้วต้องส่งสินค้า

จากขี้วัวอีกทอด สำหรับแหล่งวัตถุดิบที่ใช้มี ชีชีว้(ตรอกยาสุนทร) โคว่มิ่งฮวด(ข้างโรงพักบางรัก) พาย เรือนทอง(ลำเพ็ง) ศรีไทยรุ่ง(ริมถนนมหาราช)

สีในอดีตจะสั่งจากบริษัทเด็กหลี (สิงคโปร์) ต่อมาบริษัทดีทแฮล์ม ได้ทำการซื้อลิขสิทธิ์ไปผลิต หลังจากนั้นพี่สมศักดิ์ (เคยทำงานเป็นพนักงานขายที่บริษัทเด็กหลี) ได้ซื้อลิขสิทธิ์ไปอีกทอด มาผลิตสีตั้งร้านของตนเอง เป็นผู้ขายสีให้ เมื่อต้องการจะติดต่อกุณมมงคล (ลูกของคุณสมศักดิ์) ให้นำของมาส่งให้ที่บ้านฯ ยอดเงินเป็นหมื่นบาทใช้ได้ ประมาณเดือนครึ่ง

ปัญหาหรืออุปสรรคที่เกิดขึ้นในการทำผ้าไหม

ปัญหาที่เกิดในการทำงาน คนงานบางส่วนเป็นคนอีสาน(สุรินทร์, บุรีรัมย์, โคราช, ร้อยเอ็ด) มีอาชีพทำนา เพื่อถึงหน้า/ฤดูการทำนาก็ต้องลาไปทำนา ทำให้เกิดการขาดแคลนแรงงาน (ไม่สามารถส่งสินค้าได้ตาม Order ที่กำหนด) ในสมัยก่อนการต้มสุรา ก่อให้เกิดการทะเลาะวิวาทกัน จึงมีกฎหมายห้ามต้มสุราในที่ทำงาน ถ้ามีคนมาใหม่ต้องมีการฝึกประมาณ 1 สัปดาห์ก็จะทำงานได้

การเผยแพร่และการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์

ปัจจุบันขายให้รายภัณฑ์ ที่ราชประสงค์, จังหวัดตรัง (ซึ่งสั่งที่ 1-2ปี เป็นจำนวนร้อยๆ หลา) มีขายมากในช่วงเดือน พฤศจิกายน-ธันวาคม ของทุกปี เพื่อเป็นของขวัญให้ผู้หลักผู้ใหญ่ แต่ในช่วงต้นปีจะเงียบ

การติดต่อสื่อสารระหว่างเจ้าของกิจการและภาครัฐ

ปี 2545 รัฐบาลเข้ามาสนับสนุนให้เป็นสินค้า OTOP (1 ตำบล 1 ผลิตภัณฑ์) โดยพาไปเข้ารับการอบรมและช่วยต่อยอดให้ รวมทั้งสีและอุปกรณ์ช่วยเหลืออื่นๆ ได้จากการเคหะ ส่วนทางเขตก็มาดำเนินการช่วยในด้านสถานที่ขายผลิตภัณฑ์ โดยไม่ต้องเสียค่าที่ รับแต่รายได้จากการขายเข้ากระเป๋าอย่างเดียว เช่นการใช้บูธฟรี (เมืองทองธานี, ศูนย์ประชุมสิริกิติ์, โรงแรมระดับ 5 ดาว ผ่านทางฝ่ายพัฒนาชุมชน ชั้น 6 (ไม่ทราบชื่อ) นายอำเภอ, ผอ. สูดวงตา ก็เคยมาถ่ายทำภาพยนตร์เรื่องของดีของเขตราชเทวี ไปเผยแพร่ให้เป็นที่รู้จัก โดยใส่เบอร์โทรฯไว้

สื่อมวลชนกับการมีส่วนช่วยประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ผ้าไหมของชุมชนบ้านครัว

ข่าวสารที่ทำการเผยแพร่มีทั้งในประเทศและต่างประเทศ ที่มีการทำรายการแล้วนำไปกระจายข่าวผ่านสื่อมวลชน เช่น โทรทัศน์, หนังสือพิมพ์, นิตยสาร (ขวัญเรือน) และอินเทอร์เน็ต

เมื่อมีผู้สนใจพบเห็นก็มีการโทรฯ มาติดต่อสอบถามข้อมูลเพิ่มเติม เช่น สถานที่ (อยู่ที่ไหน) ราคาสินค้า(แพงมากน้อยเท่าไร) ส่วนมากจะสอบถามเพื่อมาดูสินค้าที่นี้และทำการซื้อไปเมื่อพบสินค้า

ที่ถูกต้อง ซึ่งสถานที่ใช้เป็นจุดสังเกตได้ง่ายก็คือ ห้างมาบุญครอง ไม่ว่าจะเป็นต่างจังหวัด (สุพรรณบุรี, นครปฐม) ก็รู้จัก ว่าอยู่ชอยเกษมสันต์ 3 ตรงข้ามสนามศุภชลาศัยถัดจากมาบุญครอง ให้เข้าชอยประมาณ 800 เมตร ข้ามสะพานมาทางซ้ายมือ อยู่บ้านหลังที่เก้า ก็จะหากันพบ แต่เนื่องจากเป็นสินค้าที่มีราคาจึงต้องขายในสถานที่เป็นย่านของผู้มีอันจะกิน ไม่ใช่ตามงานวัด

DPU

25 พฤศจิกายน 2548

สัมภาษณ์เจ้าของกิจการในอดีต

ชื่อ : นาวาอากาศเอก(พิเศษ) วิษณุ มานะเกษม   อายุ : 77 ปี

ที่อยู่ตามทะเบียนบ้าน : 22/129 หมู่บ้านเปรมประชา แขวงตลาดบางเขน เขตดอนเมือง

กรุงเทพมหานคร

กิจการทอผ้าไหมในอดีต

เป็นบ้านแรกที่จิม ทอมป์สัน มาพบเข้าและชอบผ้าไหมที่ทออยู่และขอซื้อไปทั้งหมดที่มีอยู่ สมัยนั้นยังทอด้วยมือ ต้องใช้เวลานาน บางวันทอได้แค่หนึ่งหลาต่อวัน

ต่อมาจิม ทอมป์สัน ได้มาตกลงให้ทอผ้าไหมขายให้ จิม ทอมป์สันทั้งหมด โดยจิมจะเป็นผู้ กำหนดราคาและสีให้ รวมทั้งตั้งราคาให้ด้วย ถ้าส่งออกต่างประเทศจะมีราคาสูงขึ้น ส่งมอบสินค้าแล้วมี อยู่ครั้งหนึ่งได้เงินสามหมื่นบาท ดีใจมาก (สมัยก่อนผ้าเช็ดหน้าผืนเล็กๆ ราคา 20 บาท)

กิจการทอผ้าในสมัยนั้น มารดา(นางหนับ มานะเกษม ปัจจุบันเสียชีวิตแล้ว) ซึ่งเป็นคนบ้าน ครัวโดยกำเนิด เชื้อสายเขมร-จาม เป็นคนแรกที่เปิดประตูบ้านครัวค้าขายผ้าไหมกับจิม ทอมป์สัน และ ชักชวนญาติให้ค้าขายกับจิมจนร่ำรวยไปตามๆ กัน ซึ่งคุณวิษณุและลูกคนอื่นๆ ก็สืบทอดกิจการต่อมา แต่ในปัจจุบันเลิกกิจการเพราะหลังจากจิมหายไปแล้วก็ไม่มีตลาดจำหน่าย และได้ย้ายออกไปอยู่ข้าง นอก

วันที่ 6 ธันวาคม 2548

สัมภาษณ์เจ้าของกิจการในอดีต

ชื่อ : นางยามิระ จิตหยาดสุวรรณ อายุ : 90 ปี

ที่อยู่ตามทะเบียนบ้าน : 199 ซอยพญานาค ถนนเพชรบุรี เขตราชเทวี กทม.

ประวัติโดยสังเขป

เกิดที่ชุมชนบ้านครัว เคยเป็นเจ้าของกิจการในอดีต เคยร่วมในการผลิตผ้าไหมทุกขั้นตอน กิจการทอผ้าไหมเป็นกิจการของครอบครัวสืบทอดมาจากพ่อแม่ โดยมีอุปการณ์เป็นของตัวเองและวาง เต็มทุกพื้นที่ของบ้านที่อยู่ในรั้ว(ที่อยู่ในปัจจุบัน) และบ้านอีกหลังที่อยู่ข้างนอกรั้ว มีก็เป็นร้อยละ ตัว และมีลูกจ้างเป็นร้อยละ คนเพราะว่าที่ตัวหนึ่งก็ต้องใช้คนทอ 1 คน และยังมีลูกจ้างที่ทำหน้าที่อื่นอีก โดยคุณมิระได้ลงมือทำเองตั้งแต่การกรอไหมด้วยมือ ซึ่งในอดีตยังไม่ได้ใช้เครื่อง และขั้นตอนอื่นๆ โดยได้รับการถ่ายทอดจากคุณแม่ซึ่งมีฝีมือในการทอมีมาก คุณแม่จะทอที่ยาว ทอไป คุยไป กระทบ ไปได้สบาย ผ้าก็ขายดี ผ้าที่ขายดีก็มี ผ้าขาวม้า, ผ้าสามตะกอก, ผ้าม่วง(ผ้าพื้น), ผ้าแปดศอก

สมัยนั้นคนในชุมชนละแวกบ้านคุณมิระจะมีทั้งที่ทอผ้าและไม่ทอผ้า ที่ทอกันเยอะก็จะต้อง เดินขึ้นไปแถบบ้านครัวเหนือ

การทอผ้าและการคิดลายผ้า

ส่วนใหญ่ก็คิดกันเอง โดยประยุกต์จากที่รุ่นพ่อแม่สอนมา ไม่ได้เป็นลายพื้นเมืองของชาวจาม แต่อย่างใด ส่วนใหญ่ก็จะเป็นผ้าธรรมดาๆ อย่างผ้าขาวม้า ผ้าสามตะกอก ผ้าปู(ผ้าที่เป็นนกกง เป็นเชิง ซึ่ง จะคิดกันเอง) กว่าจะได้ผืนหนึ่งก็ใช้ระยะเวลาประมาณ 5-8 วัน

ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนในอดีต

คนในชุมชนจะรู้จักกันหมด สนทนากันเพราะเป็นเครือญาติกัน มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน ลูกจ้างที่ทอผ้าไหมในบ้านครัวจะเป็นทั้งคนในชุมชนและคนนอกชุมชนซึ่งส่วนใหญ่เป็นคนอีสาน ซึ่ง บางคนก็มาได้แฟนซึ่งเป็นมุสลิมที่นี้ก็เยอะ

การสื่อสารระหว่างคนในชุมชนในอดีต

จะใช้ทั้งภาษาเขมร(สำหรับคนเก่าแก่ในชุมชน) ,ภาษาไทย และภาษาอีสานสำหรับคนอีสาน ด้วยกันเอง

ปัญหาเรื่องการทอผ้าไหมและปัญหาระหว่างลูกจ้าง

สำหรับที่บ้านของคุณยามิระไม่มีเลย เพราะอยู่กันอย่างเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ไม่มีการแบ่งแยกว่าเป็นนายจ้าง-ลูกจ้าง บางทีเวลาลูกจ้างไปซื้ออะไรมาทานเขาก็จะเอามาฝากด้วย

การติดต่อสื่อสารกับผู้ทำการทอผ้าไหมรายอื่น

ไม่ได้ติดต่อเลย เพราะว่าจ้างคนมาทำที่บ้านครบทุกกระบวนการผลิต ต่างคนต่างทำ บ้านใครบ้านมัน พี่น้องและเครือญาติก็มาช่วยกันทำที่บ้าน

กิจการผ้าไหมในยุคก่อนจิม ทอมป์สัน มาและความสัมพันธ์กับผู้บริโภคในอดีต

ที่ทำส่งลูกค้าหลักก็คือร้านของจอมพลสฤษดิ์ ที่ถนนพัฒนาพงษ์ ซึ่งจอมพลสฤษดิ์จะนำไปขายให้บริษัทที่ทำเฟอร์นิเจอร์ที่ท่าเสาพาประทับให้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ เขาก็จะให้ไปส่งที่ถนนหลานหลวง แล้วก็ยังส่งผ้าไหมไปทำพวกผ้าผืนและทำเฟอร์นิเจอร์อื่นๆ อีก ก่อนที่จะทำการกับจอมพลสฤษดิ์ท่านก็จะส่งคนมาดู เพราะแต่ก่อนชุมชนบ้านครัวมีชื่อเสียงด้านผ้าไหมมาก แล้วก็คุณแดง(น้องสาวของจอมพลสฤษดิ์)ก็จะมาด้วย

แล้วก็ที่สนิทกันอีกคนคือน้องสาวของจอมพลถนอม เวลาคุณมิระไปส่งของที่พาหุรัด หากน้องสาวของจอมพลถนอมพบเข้าเอารถช่วยขนของไปส่งถึงร้านที่จะไปส่งเลย

ส่วนที่รายอื่นเขาไปขายแถบชานเมืองกัน ของคุณยามิระไม่ต้องเลย เพราะว่าทำส่งลูกค้าประจำอยู่แล้ว

กิจการผ้าไหมในยุคที่จิม ทอมป์สัน เข้ามาแล้ว

ก็ยังทำส่งจอมพลสฤษดิ์ และคุณแดงอยู่ และทำส่งจิม ทอมป์สัน, ร้านแอนนิต้า และร้านพรเพ็ญด้วย สำหรับที่ทำให้จิม ทอมป์สันก็จะมิรายได้ที่แน่นอนและเป็นกอบเป็นกำ เพราะว่ามีบริการเคลียร์บัญชีและได้รับเงินทุกสิ้นเดือน

จุดเด่นของผ้าไหมบ้านครัว

คุณภาพของผ้าไหมบ้านครัวนี้ดีที่สุดเลย เพราะทำส่งจิม ทอมป์สัน สีสวยกว่าที่อื่น สีไม่ตกแล้วยังทำส่งร้านที่มีชื่อเสียงอื่นๆ อีก เช่น ร้านของจอมพลสฤษดิ์, ร้านพรเพ็ญ, ร้านแอนนิต้า ฯลฯ

เหตุผลที่เลิกกิจการผ้าไหม

เลิกเพราะประสบกับภาวะขาดทุน ไหมแพง ที่ทำไปส่งเขาก็ให้ราคาถูก ได้เพียงราคาหลาละ 50 บาท ซึ่งเราก็ไม่ไหว ขาดทุนเดือนละเป็นหมื่นๆ ทีแรกว่าจะอดทนไปก่อน แต่แล้วก็ไปต่อไม่ไหว

ระยะเวลาที่เลิกก็คือช่วงที่จิม ทอมป์สัน หายตัวไปแล้วหลายปี เพราะตอนที่จิม ทอมป์สันอยู่เขาก็จะให้ ความร่วมมือเราดี แต่พอจิมหายไปผ้าก็ขายไม่ออกทำให้เราขาดทุน

อุปกรณ์ทอผ้าหลังจากที่เลิกกิจการแล้ว

ก็ยังเก็บอยู่ถึงปัจจุบันที่บ้านอีกหลังหนึ่งข้างนอกรั้วบ้านหลังที่อยู่ปัจจุบัน ซึ่งในปัจจุบัน บ้านหลังนั้นไม่มีคนอยู่ ปลูกก็ไม่ขึ้นเพราะว่าอันที่เป็นไม้ทำมาจากไม้สัก เพียงแต่อาจจะใช้การไม่ได้ แล้วเพราะว่าไม้ได้เก็บอย่างมีระเบียบและไม่ได้ไปยุ่งกับอุปกรณ์เหล่านั้นอีกเลย แต่ก็ไม่ได้ขายไปหรือ ยกให้ใคร

ความแตกต่างของคนชุมชนบ้านครัวในอดีตและปัจจุบัน

ในอดีตกิจการผ้าไหมรุ่งเรืองก็จะมีเงินเยอะ ส่วนในปัจจุบันก็จะมีเงินกันเหมือนแต่ก่อน คนนอกก็เข้ามาอยู่กันมากขึ้นจนกลายเป็นชุมชนแออัดเพราะมีบ้านเช่าเกิดขึ้นมากมาย ชุมชนบ้านครัว เป็นชุมชนใจกลางเมือง อยู่ใกล้สถานที่ในเมืองมากมายอย่างเช่นห้างสรรพสินค้ามาบุญครอง, โลตัส (พระรามหนึ่ง) จึงทำให้มีคนเข้ามาอยู่เพิ่มขึ้นมาก และก่อให้เกิดปัญหาตามมาอย่างเช่นปัญหาการทิ้ง ขยะไม่เป็นที่เป็นทาง การไม่รักษาความสะอาด จะพูดจะเตือนอะไรก็ไม่เชื่อ ที่คนเจ็บไข้ได้ป่วยกัน ส่วนหนึ่งก็มาจากเรื่องขยะที่ทำให้มีแมลงหวี่ แมลงวัน ก็อยากให้เขาคำนึงถึงส่วนรวมบ้าง

ภาษาในการติดต่อสื่อสารของคนชุมชนบ้านครัวในปัจจุบัน

ปัจจุบันแทบจะไม่เหลือคนที่พูดภาษาเขมรได้แล้ว ลูกๆ ของคุณขามีระก็พูดไม่เป็น และยัง บอกว่าอย่าพูดเลยภาษาเขมร ที่ยังมีคนพอพูดได้ก็คงจะเป็นคุณป้าสมใจและลูกสาว(ครูต้อย) คนดั้งเดิม ที่พูดภาษาเขมรได้ก็เพราะเป็นชาวจามที่มาจากเขมร หรือมีบรรพบุรุษมาจากเขมร เคยมีคนอยากเปิด คอร์สสอนภาษาเขมรที่มีสยิดเพื่ออนุรักษ์ไว้ไม่ให้สูญหายไปจากชุมชน แต่ก็ไม่มีใครเอา

ความสัมพันธ์กับเจ้าของกิจการในปัจจุบัน

ที่สนิทและไปมาหาสู่กันดีก็คือคุณอู๊ด คุณอู๊ดจะแวะมานั่งเล่น นั่งคุย มานั่งเก้าอี้ไฟฟ้าที่บ้าน อยู่บ่อยๆ ส่วนเจ้าอื่นก็แทบไม่เหลือแล้วเพราะประสบกับภาวะทุนจม ขาดทุน ส่งไปขายต่างประเทศก็ ไม่ได้เงิน แต่ถ้าเป็นในสมัยที่จิม ทอมป์สันอยู่พอสิ้นเดือนเขาก็จะเรียกไปปรับเงินตลอด

ความคิดเห็นต่อผ้าไหมบ้านคร้วในปัจจุบัน

อยากให้มีคนทำผ้าไหมบ้านคร้วต่อ เพราะเดี๋ยวนี้นขนาดลูกคุณยามีระยังต้องไปซื้อผ้าไหมใส่ ที่มีชื่อเสียงคือบ้านของคุณอู๊ด เพราะว่าภาพมีคุณภาพดี มีความสวยงาม และจำหน่ายในราคาที่ไม่แพง

ความคิดเห็นต่อสื่อมวลชนและภาครัฐในการให้มีส่วนร่วมในการสนับสนุนและประชาสัมพันธ์ผ้าไหมบ้านคร้ว

ไม่ได้ต้องการให้เข้ามาทำอะไร เพราะว่าปัจจุบันการทำผ้าไหมในชุมชนบ้านคร้วแทบไม่เหลือแล้ว

ชีวิตปัจจุบันของคุณยามีระ

ก็อยู่บ้านนั่งๆ นอนๆ เปิดโทรทัศน์ไว้ฟังเสียง เคยผ่านการผ่าตัดใส่เครื่องกระตุ้นหัวใจ แต่สุขภาพโดยรวมหลังผ่าตัดแข็งแรง หุยังดี ความจำยังดี ไม่เอะเลือน ส่วนค่าใช้จ่ายก็จะได้จากลูกๆ ทุกเดือน ก็ได้แต่เก็บไว้เพราะไม่ได้เอาไปใช้ทำอะไร

25 พฤศจิกายน 2548

สัมภาษณ์ผู้ร่วมกระบวนการทอผ้าในปัจจุบัน

ชื่อ : นายมานะ ภิรมย์รัก   อายุ : 50 ปี

ตำแหน่ง : หัวหน้าควบคุมคนงานฟอกและย้อมไหม

ที่อยู่ : 847 ตรอกวัดพระยาอัง ถนนเพชรบุรี เขตราชเทวี กรุงเทพมหานคร

ประวัติส่วนตัว

บ้านอยู่ต่างจังหวัด เมื่ออายุ 16 ปี ช่วงโรงเรียนปิดเทอม เข้ามาบ้านครัวเพื่อช่วยคุณมนัสนันท์ เบญจรงค์จินดา (ลุงอู๊ด) ซึ่งมีกิจการทอผ้าไหม โดยทำหน้าที่ฟอกและย้อมไหม หลังจากนั้นก็ทำงานที่นี้มาตลอดจนปัจจุบัน

การทอผ้าไหมในอดีตและปัจจุบัน

สมัยก่อนการฟอกไหมดิบจะใช้บิ๊ปเป็นหม้อต้มน้ำและฟอกด้วยจี๊เถ้าและไม้แสม แต่เดี๋ยวนี้ใช้ฟอกด้วยสบู่และโซดาไฟโดยต้มในหม้อขนาดใหญ่ ส่วนสีย้อมผ้าเปลี่ยนจากสีธรรมชาติเป็นสีสังเคราะห์

การสื่อสารกับเจ้าของกิจการและลูกน้อง

ปัจจุบันเป็นหัวหน้าดูแลเรื่องการฟอกและย้อมผ้าไหม มีลูกพี่ลูกน้อง 5-7 คน ลุงอู๊ดมอบความรับผิดชอบเรื่องการฟอกและย้อมไหมให้ตนเองดูแลลูกน้องให้ทำตามคำสั่งของลุงอู๊ด แต่บางครั้งก็ตัดสินใจเองจากประสบการณ์ ปัญหาเกี่ยวกับลูกน้องไม่มี เพราะนอกเวลางานก็ไปรักษาหรือกันได้ทั้งเรื่องงานและเรื่องส่วนตัว บางคนทอก็จะแจ้งเรื่องการฟอกไหมไม่สะอาด หรือสีที่ย้อมไม่สม่ำเสมอ เมื่อมีปัญหา ก็จะแจ้งลุงอู๊ด

สัมภาษณ์ 2 ธันวาคม 2548

ผู้ร่วมกระบวนการผลิตในปัจจุบัน

ชื่อ : นางสาวสุกัญญา กรวิฒนะยืนยง อายุ : 53 ปี

ศาสนา : พุทธ

อาชีพ : ทอผ้าร้านลุงอู๊ดไหมไทย

ที่อยู่ตามทะเบียนบ้าน : 847/1 ตรอกวัดพระยายัง ถ.เพชรบุรี แขวงถนนเพชรบุรี เขตราชเทวี กทม.

ประวัติส่วนตัว

ทอผ้ามาตั้งแต่อายุ 20 กว่า จนมาถึงตอนนี้ก็งานจะ 30 ปีแล้ว ปัจจุบันอายุ 53 ก็ทอมาประมาณ 28 ปี

แต่เดิมไม่ใช่คนบ้านครัว แต่ได้ย้ายเข้ามาอยู่บ้านครัวตอนอายุ 13 ปี มาทำที่บ้านครัวตอนอายุ 26 ปี เคยไปฝึกทอผ้าเครื่องแล้วก็ไม่ทำ ก็เลยกลับมาทอผ้าบ้านครัว สมัยนั้นคนทำจะเป็นอิสลาม มาทำกับเขาเพราะเผอิญเขาขาดคนงาน สมัยนั้นคนงานจะหายากก็เลยมาทอผ้ากับอิสลาม พออิสลามเริ่มทยอยย้ายไป ก็ออกไปเลี้ยงหลาน หยุคไป 13 ปี แล้วก็กลับมาทอที่บ้านลุงอู๊ดนี้ ที่กลับมาทอก็เพราะว่าหลานโตแล้ว ไม่มีอะไรทำกลัวฟุ้งซ่าน แล้วพอดีเจอแฟนลุงอู๊ดก็ชวนมาทอเลยได้มาทอ

Q : ใครเป็นคนสอนวิธีทอผ้าให้

A : ตั้งเดิมทอผ้าเครื่องมาก่อน ที่นี้ผ้าเครื่องร้อยพันหัวกับร้อยตะกอก็จะคล้ายกัน ผ้าเครื่องนี้หมายถึงผ้าเครื่องจักร ผ้าขาวม้า ผ้าตัดเสื้อ สมัยเด็กๆ เคยได้ไปฝึกที่โรงงานทอผ้า ที่นี้พอดีเป็นโรคกระเพาะก็เลยหยุดอยู่ที่บ้าน แล้วเพื่อนเค้าเอาก้ไปตั้งที่บ้านก็เลยฝึกเพราะว่าการต่อ การร้อยอะไรจะเหมือนกัน

Q : พัฒนาการของก้ในอดีต

A : ที่เห็นมาตั้งแต่เด็ก แถวบ้าน(ปทุมวัน) เค้าก็มีก้ที่ใช้อยู่แบบนี้ เค้าพัฒนาแล้วตั้งแต่ช่วงนั้น ก็กระตุกนี้ก็เห็นมาตั้งแต่เด็กแล้ว แล้วก็มาเห็นผ้าเครื่อง ไปฝึกที่ผ้าเครื่อง พอเราเป็นผ้าเครื่องมาทอที่กระตุกก็จะง่าย

Q : ความคิดเห็นต่อผ้าไหมบ้านครัว

A : สวย ชอบ ขนาดทอเองนะ เมื่อก่อนทอเองกับคนแขกอิสลาม ผืนไหนสวยก็จะซื้อของเขามา

Q : ความคิดเห็นต่อผ้าไหมบ้านครัว

A : ภายนี้เรารักตัวเอง ถ้าเราทอผ้าเป็นแล้วหัวสมองมันจะไปเอง ปกติคนทอเค้าไม่ค่อยชอบคิดลายเอง แต่ตนเองเป็นคนชอบผ้าไหม แล้วก็เป็นคนชอบทำอะไรแปลกๆ บางทีออกแบบลายโดยดูจากผ้าตัดเสื้อธรรมดาทั่วไปแล้วก็มาดัดแปลงกับผ้าไหม ส่วนใหญ่มาทอที่นี้เจ้าของเขาจะให้ออกแบบลายเองได้

Q : คิดว่าจะทอผ้าถึงเมื่อไหร่

A : ความจริงคืออาชีพนะ คือถนัดด้านนี้ ก็อาจจะทอไปเรื่อยๆ จนกว่าจะทำไม่ไหว

Q : มีใจรัก มีความสุขกับการทอผ้า

A : มีความสุข สนุกดี มันเพลิน คิดว่าเราไม่มีอะไรทำ

Q : ความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าของกิจการกับลูกจ้าง

A : ลูกจ้างเป็นคนพุดง่าย ลูกจ้างอยู่ด้วยกันเหมือนครอบครัว เพราะว่ามีอะไรก็จะบอกกัน ลูกจ้างแลกเปลี่ยนคนงานตามสบาย เรื่องงานไม่ค่อยก้าวก่าย แยกจะไม่ก้าวก่ายเลย นอกจากเราเห็นว่าอันไหนบกพร่องเราก็จะบอกแก แกเป็นคนไม่ยุ่งเลย นอกจากจะบอกแกว่าอันนี้ไม่ดีนะ อันนี้มันมีปัญหา แกก็จะมาดู อะไรหยวนได้ก็ไม่เป็นไร แกบอกช่างมันเถอะ

Q : ความสัมพันธ์ระหว่างลูกจ้างด้วยกัน

A : ก็คุยเล่นกัน คนล้างไหมเขาจะชอบเล่น ชอบมาเหย่ เพราะว่าจะเห็นเราเป็นคนใจดีเล่น

Q : มีการคุยกันเรื่องการประสานงานระหว่างแผนกไหม

A : มีกันเป็นบางครั้งคราว อย่างบางทีเขาซื้อไหมหลายก็จะบอกเขาว่าไหมมันลายนะ อย่างไหมขึ้นนี้คนทอก็จะแตกบ่อย ไหมก็จะแตก คนทอก็จะทอยาก ยิ่งหน้าฝนนี้ทอยากเลย ก็จะบอกว่าช่วยใส่แป้งให้แข็งนิดหน่อย

Q : ความแตกต่างของลูกจ้างที่นับถือศาสนาต่างกัน

A : มันก็มีความแตกต่างแล้วแต่คน มันก็ต้องมี คนที่เขาถือตัวก็มี

Q : ที่ร้านนี้มีลูกจ้างอิสลามบ้างไหม

A : อิสลามจริงๆ จะไม่มี แต่ก็จะมีคุณมานะที่ซื้อไหม แต่เดิมเขาเป็นพุทธแล้วมาได้แฟนอิสลามถึงมาเปลี่ยน เวลาละหมาดตอนวันศุกร์ก็ไม่เห็นเขาค่อยไปมัสยิด

Q : ภาษาที่ใช้ในการติดต่อสื่อสารทั้งกับนายจ้างและระหว่างลูกจ้างด้วยกัน

A : ก็ใช้ภาษาไทย(กลาง) แต่ถ้าเป็นลูกจ้างอีสานด้วยกันเองเขาก็จะพูดอีสานกัน อย่างลูกจ้างคนจีนในร้านอีกคนเขาก็จะพูดอีสานได้ เขาก็จะพูดอีสานกับลูกจ้างอีสาน

Q : มีการกำหนดใหม่ว่าผืนหนึ่งต้องเสร็จภายในกี่วัน

A : ไม่มีกำหนด ก็แล้วแต่เรา เพราะว่ามันเป็นงานเหมา แยกไม่บังคับเลย ถ้าเร่งเขาก็จะบอก แต่เขาก็ไม่บังคับเราเพราะเขารู้ว่าเราเป็นคนรู้หน้าที่ รู้ว่าทำงานรับผิดชอบ เรื่องนี้แกไม่ต้องมาจี้จี้จี้ ทำกับแกก็สบายใจ แล้วคนงานส่วนใหญ่ก็เงินคล่อง เมื่อก่อนนี่การออกเงินเดือนจะตั้งเหมือนโรงงานทั่วไปคือเดือนหนึ่งออก 2 หน คือ สิ้นเดือนกับกลางเดือน ตอนหลังก็มาเปลี่ยนเป็นหมดหัวหนึ่งเท่าไรก็คิดของแกเรื่องเงินนี่พอหมดปีแล้วลูกแกไม่ได้มา แกก็จะโทรไปหาทั้งแฟนทั้งลูก บอกว่าคนงานเค้าทำฝ่าหมุดแล้ว เรื่องเงินเค้าต้องได้ บางทีเราก็กังใจต้องบอกว่าไม่เป็นไร แกมาเมื่อไหร่ค่อยคิด คือเรื่องเงินนี่ที่เคยทำงานกับอิสลามเงินจะเอายากมากเลย อิสลามเขาก็มีดีเหมือนกันคือไม่ผูกมัดไม่อะไร แต่เรื่องเงินจะเอาลำบาก บางทีก็ค้าง 2-3 เดือน ถึง 9 เดือนก็มี เค้าจะให้เบิกไปเรื่อยๆ ได้ แต่เราไม่ชอบแบบนโยบายชื้อไปเลยทีเดียว ของแก(ลุงอู๊ด) เวลาแหว่งแกก็จะมานั่งคุย คนทอก็จะทอไป

Q : รายได้จากการทอผ้าบ้านครัวในอดีตและปัจจุบัน

A : แตกต่างกันในอดีตค่าครองชีพไม่สูง ค่าแรงสมัยก่อนนี้ตกหลาละ 3.50 บาท เดียวนี้ค่าแรงหลาละ 21 บาท แต่ค่าครองชีพสูงผิดกัน แล้วพูดถึงเมื่อก่อนก็จะทอง่าย ส่วนเดี๋ยวนี้ทอยากมันก็จะช้าลง ค่าครองชีพปัจจุบันรายรับ-รายจ่ายในปัจจุบันก็ไม่ค่อยสมดุลกัน ถ้าคนใช้เงินเก่งนี่จะไม่สมดุลเลย แต่เราถือว่ากว่าจะหามาได้ก็ลำบาก อันไหนจำเป็นต้องใช้เราค่อยใช้ อันไหนก็ไม่จำเป็นก็ไม่ใช้

Q : มีบุคคล, หน่วยงาน หรือองค์กรใดมาสอนเทคโนโลยีสมัยใหม่บ้างไหม

A : มีค่ะ แต่ว่าไม่ค่อยเหมาะกับเรา คือเค้าจะมีสอนทฤษฎีและปฏิบัติ ซึ่งมันจะใช้กันไม่ได้ การเคหะแห่งชาติเขาจะเป็นผู้จัดอบรม แล้วเขาก็จะส่งเจ้าหน้าที่เข้ามาอบรมที่บ้านครัวได้(ฝั่งโน้น) ที่มีสยิด แต่ว่าการสอนของเขา เขาจะเอาตะกอกของเครื่องจักรกับตะกอกที่เราปฏิบัติอยู่มาทำ ทีนี้เราเคยทำผ้าเครื่องมาก่อนเราก็จะเป็นคนค้านว่า ทฤษฎี-ปฏิบัติมันค้านกัน ทำไม่ได้ เขาก็ไม่เชื่อ เอาที่มั้งเสียเน่าเลย เพราะว่าข้อแรก เครื่องจักรของเขาจะเป็นเหล็กหมุดเลยนะ ตะกอกเขาก็จะเป็นลาวด แล้วของเขานี้ก็จะมาตรฐานเลย ทีนี้ของเราไม่มาตรฐาน มันจะมาตรฐานเฉพาะด้ายตะกอก อย่างเวลาคนทอเค้าก็จะลयरางกระสวยลयर เราก็ต้องดึงขึ้นดึงลงผูกด้าย แต่ถ้าเขาเอาเครื่องจักรมาลงแล้วก็จะไม่มีสิทธิ์ดึงขึ้นดึงลง ก็จะเป็นเหล็กยาว ก็เคยค้านเขาแล้ว แต่เขาบอกว่าทำได้ เขาก็เชิญอาจารย์จากราชมงคลฯ มา ปรากฏว่าก็ใช้ไม่ได้ ตั้งจนก็เน่าจนลุงอู๊ดแกว่า

อาจารย์จากราชมณฑลฯ ถ้าเขาไม่เคยทอผ้าเครื่องจักรเขาก็จะบอกว่าทอได้ รับรองได้ แกเอาตัวอย่างอะไรต่อมิอะไรมาให้ดูแล้วก็บอกว่าทอได้ เคยทอแล้ว เขาเอาเหรียญสลึงเข้าไปทอแล้วจะค่อยเอาออกมา เรามองว่าทำไม่ได้ ก็กระตุกทำไม่ได้เขาก็ไม่เชื่อ

Q : ความโดดเด่น ความเป็นเอกลักษณ์ของผ้าไหมบ้านครัว

A : สวย ขอมรับว่าคุณภาพดี (อันนี้ไม่ได้ชมเอง) เรื่องสีอะไรของเราจะสดและคงทน ส่วนใหญ่ลูกค้านี้จะชมว่าสวย คุณภาพดี ราคาสูงแต่ว่าสมราคา เพราะว่าสีมันคงทน

Q : อยากให้กิจการนี้ดำเนินต่อไปเรื่อยๆ ไหม

A : อยาก เพราะเป็นอาชีพเรา

Q : ผ้าไหมของที่นี่นอกจากจะไปวางขายที่นารายณ์กัณฑ์แล้วยังมีที่อื่นไหม

A : บางทีก็จะมีทางใต้ หาดใหญ่ เขาก็จะซื้อไปขาย เจ้าของเขา มา ที่แรกเขาซื้อไปใช้เองแล้วทีหลังก็เอาไปขาย แล้วเมื่อก่อนก็จะมีร้านที่อยู่ตรงเกษตรฯ ซื้อไปขาย แต่ร้านซื้ออะไรไม่ทราบนะคะ ทุกวันนี้ยังไม่มาอีกเลยก็ไม่ทราบว่าทำไมไม่มาเหมือนกัน แต่เมื่อก่อนจะมาบ่อย แล้วก็ร้านแถวร้านเจ้เล็งก็เคยซื้อไปขายอยู่ 2 หน แต่คิดว่าผ้าไหมเราแพง เขาก็จะไปเจอเจ้าที่ถูกลงกว่า

Q : เคยคิดว่าจะลดต้นทุนการผลิต วัสดุต่างๆ อะไรให้ถูกลงไหมเพื่อเอาใจตลาด

A : ลดต้นทุนไม่ได้หรอกค่ะ เพราะว่าราคาไหมขึ้นทุกปี ถ้าไม่ขึ้นมันก็อาจจะลดได้ แล้วก็อยากรักษาคุณภาพกับเอกลักษณ์ผ้าไหมเราไว้

Q : อยากให้สื่อมวลชนเข้ามามีส่วนช่วยประชาสัมพันธ์ไหม

A : : อยากค่ะ อยาก อันนี้เคยมีทีวีทุกช่องเลยมาถ่ายเมื่อ 2 ปีที่แล้ว จะออกแทบทุกรายการเลย แล้วก็อยากให้มีอีก

Q : หลังออกอากาศไปมีลูกค้าเพิ่มขึ้นไหม

A : ช่วงแรกๆ ที่เขามาถ่ายทำแล้วก็ออกทีวีนั่นกระเตื้องขึ้น ผ้าไหมเราเรียกว่าขายดีมาก แต่ว่าทีนี้เขาก็คิดว่ามันแพง เพราะว่ามีสินค้าต่างจังหวัดเข้ามาแข่งขัน ซึ่งของเขาก็จะถูกกว่าที่นี้ ช่วงนี้ก็เลยซาลง

Q : อยากให้ภาครัฐ นักวิชาการ หรือหน่วยงานต่างๆ เข้ามามีส่วนช่วยอะไรบ้าง

A : : คิดว่าเราอยู่ของเราดีกว่า มันไม่เรื่องมาก เพราะว่าถ้าภาครัฐเข้ามา มีความรู้สึกว่าจะอะไรต่ออะไรจะเปลี่ยนแปลงไป เราอนุรักษ์ของเราไว้ดีกว่า

22 พฤศจิกายน 2548

สัมภาษณ์ผู้ร่วมกระบวนการผลิตในอดีต

ชื่อ : นายชาติ เลี่ยมละออ   อายุ : 52 ปี

ตำแหน่ง : ตำแหน่ง อสส., กรรมการชุมชนร่วมกับเป็นสมาชิกศูนย์พัฒนาอินทรีย์ช่วยเหลือทั่วไป
เกี่ยวกับอุบัติเหตุ

ที่อยู่ตามทะเบียนบ้าน : 803 ตรอกวัดพระยาขัง ถนนเพชรบุรี ราชเทวี กรุงเทพมหานคร

ประวัติการมีส่วนร่วมในกระบวนการผลิตในอดีต

ตนเกิดที่บ้านครัวแถบนี้ กิจการทอผ้าไหมเป็นกิจการหลัก ในระยะแรกเป็นธุรกิจของคนบ้านครัว (เห็นไหมตาก, ผ้าไหม) เห็นผู้ชายทำการข้อมและบ้านญาติ (มีก็ การข้อม และทอ ครอบวงจร) ญาติ ๆ มาร่วม 20 ก็ คนทอ 20-30 คน ซึ่งคนงานส่วนใหญ่เป็นคนจีนและต่างจังหวัด โดยคนพื้นบ้านทำการทอน้อย (ส่วนใหญ่จะทำการตรวจผ้า, ตัดขี้ด้าย)

กระบวนการผลิตผ้าไหมในอดีต

กระบวนการผลิต พ.ศ. 2500 ไปเอาจากเขมร, พระตะบอง พม่า, อีสาน จีนที่ส่งมามาก เป็นแหล่งวัตถุดิบ(บริษัทที่จำหน่าย) ที่จะส่งมาข้อมสี ไหมเข้ามาข้อม

นำไหมดิบมาแยก นึกเป็นใจเล็กๆ โดยใส่ในที่ข้อมรูปตัว U (ใช้หวายทำ) มีเชือกหลักข้างบน มาดัมกับสบู่ให้อ่อนนุ่ม, แยก และเป็นสีขาว ในปีบน้ำมัน 20 ลิตร(สีเหลือง) ไหมจะมี 2 ลักษณะ คือ ไหมพุ่ง และไหมยืน (มัดเป็นใจ, เกลียวขนม, มีสีเหลือง)

สีต้องการใช้ข้อมเส้น ไหมมีทั้งจากสิธรรมชาติและสีสังเคราะห์ ซึ่งจำเป็นต้องใช้ประสบการณ์ในการข้อม(เนื่องจากไม่มีที่ชั่งตวง) แล้วแต่ต้องการ ประมาณ 2 ชม. หลังจากนั้นนำมาล้าง/ตีไหมที่บ้านครัวได้ โดยใช้แสงแดด/ความร้อนช่วยให้แห้ง จากนั้นใส่ในไม้กระตุกให้เส้นไหมแยกส่งต่อให้ชาวบ้าน/คนกรอง โดยใส่หลอดท่อน้ำประมาณ 1 คืบ(หลอดไหม มีรูกระสวยคล้ายเรือ) ไปที่กระสวยขนาด 2-3 นิ้ว (หลอดกาแฟ) การข้อมไหมให้ผู้ชายเป็นแรงงานสำคัญ 4 คน เตaxy้อม 5-6 เคา เป็นลูกจ้าง มีทั้งการฟอก, ล้าง, แยก/กระตุกไหม โดยมีหัวหน้า/คนคุมทำการดูแล

การผลิต(กรอไหม)จะทำการที่บ้าน/ญาติ ทุกบ้านจะมี 1 ตัวต่อบ้าน (สูงกว่านั้น 3-4 ตัวต่อบ้าน) แรงงานส่วนใหญ่จะเป็นญาติ ๆ มาช่วยกัน และจ้างแรงงานคนนอกเพิ่ม ตอนนั้นมีร่วม 20 ก็ คนทอ 20-30 คน ซึ่งคนงานส่วนใหญ่เป็นคนจีนและต่างจังหวัด

การทอผ้าไหมจะเป็นผู้หญิง อีกชุด (เครือญาติสอนกันเอง) มีคนจีน/อีสาน บางบ้าน 20 ก็(ซึ่ง 1 ก็ต่อ 1 คน) โดยมีการกำหนดลาย สี ความหนา จากเจ้าของสินค้า, ออร์เดอร์ ที่ได้รับตามร้าน(มีไหมยืน,

ไหมพุง, กี่เส้น) ลักษณะของผ้าแบ่งตามความหนา คือ 1 เส้น-บาง, 2 เส้น-หนา และ 3 เส้นจะหนามากขึ้นจึงนิยมนำไปตัดชุดสุทผู้ชาย (โดยทำตาม Order ที่ได้รับ)

ผลตอบแทนที่ได้รับ ผ้าไหมคิดเป็นต่อหลา การยอม/การกรองเส้นไหมคิดเป็นต่อกิโลกรัม (อดีต 5 บาทต่อกิโลกรัม) ราคาผ้าไหมอยู่ที่ประมาณ 200, 225, 230 บาท

การติดต่อสื่อสารในกระบวนการผลิตในอดีต

คนดั้งเดิมในชุมชนอพยพมาจากเขมร จึงมีการใช้ภาษาเขมรมาตั้งแต่อดีต ตอนนี้มีเหลือในกลุ่มผู้สูงอายุที่พูดและฟังเข้าใจ ส่วนลูกจ้างเป็นคนจีน, คนอีสาน ก็จะสื่อสารด้วยภาษาไทย(ภาคกลาง) และภาษาอีสาน ซึ่งลูกจ้างคนจีนบางคนสามารถฟังและพูดภาษาอีสานได้อีกด้วย

การติดต่อสื่อสารระหว่างจิม ทอมป์สัน กับชาวชุมชนบ้านครัวในอดีต

จิม ทอมป์สัน เป็นผู้บุกเบิกการทำผ้าไหมเป็นอุตสาหกรรมในบ้านครัว การสั่งงานนั้นจะสื่อสารผ่านล่าม การยอมสีจะผ่านหัวหน้า/คนคุมไปคนยอม ส่วนการทอจะผ่านคนทอแต่ละกี่ ส่วนใหญ่ผ้าที่ทอจะเป็นสีพื้น ใช้สำหรับนำไปตัดเสื้อ (ชุดผู้หญิง, ส่งต่างประเทศ) ในอดีตผ้าที่ผลิตได้จะส่งให้ทางจิม ทอมป์สัน หมด

หลังจากจิม ทอมป์สัน หายสาบสูญไป บริษัทจิม ทอมป์สัน ก็ได้ทำกิจการครบวงจรของ มีตั้งแต่ ปลูกหม่อน, เลี้ยงหม่อน, ย้อมไหม ซึ่งก็ทำในสำหรับบริษัทของเขาเพียงอย่างเดียว แต่ก็ไม่ได้ตัดทิ้งบ้านครัว คนบ้านครัวที่เคยทำผ้าไหมส่งจิม ทอมป์สัน ในอดีต ก็ยังคงถือหุ่นต่อไปตราบที่ยังไม่ได้ขาย

สาเหตุที่ทำการการทำกิจการผ้าไหมในชุมชนลดลง

ราคาวัตถุดิบในอดีต ไม่มีการลด แต่การแข่งขันในตลาดเริ่มมีมากขึ้น มีการส่งเสริมการขายอย่างแพร่หลาย ต้นทุนวัตถุดิบราคาสูงขึ้น ซึ่งกระทบกับราคาผ้าไหมที่จะขาย โดยของเราไม่สามารถสู้ราคากับของที่อื่นได้ เนื่องจากต้นทุนการผลิตสูงและไม่สามารถลดต้นทุนการผลิตได้

อีกสาเหตุหนึ่ง คือ รายได้ที่ไม่คุ้มกับการทำงาน คนทอปัจจุบันมีแต่คนรุ่นเก่าและเหลือน้อยแล้ว ลูกหลานในปัจจุบันต่างได้รับการศึกษาที่สูง จึงไปประกอบอาชีพอื่นๆ เช่น รับราชการ ทำงานการรถไฟ, ยาสูบ, ไฟฟ้า และทหาร ไม่สนใจทำการกิจการทำผ้าไหมต่อไป

การผลิตและการจัดจำหน่ายผ้าไหมในปัจจุบัน

เดี๋ยวนี้นำออกขายเอง,ตามร้านที่สั่งมา เช่น ชินวัตร บางครั้งก็มีการมาซื้อถึงแหล่งผลิต อย่างของสมพงศ์ (บ้านครัวเหนือ) มี เป็น10 ก็อยู่ตรงศูนย์เคหะฯใกล้ป้อมเชลล์ 30 ม. ก็เป็นอีกแหล่งผลิตหนึ่ง สีและลวดลายของผ้าในอดีตมีน้อย ส่วนใหญ่เป็นผ้าพื้น แต่ปัจจุบันมีการนำเข้าลายประยุกต์ เพื่อเพิ่มยอดขาย เพราะในการลงทุน 1 ก๊ต่อ 10,000 บาท ทำให้ผู้ผลิต, ผู้ส่งออกต้องมีการพัฒนาสินค้า

การช่วยเหลือจากภาครัฐ

การช่วยเหลือจากหน่วยงานราชการ (กทม., เขตฯ) จะมาติดต่อให้ไปออกงานแสดงสินค้า OTOP แต่ก็ไม่ค่อยได้รับความนิยม เนื่องจากผู้ผลิตรายอื่นที่มีชื่อเสียง หรือผู้ราคาสินค้าที่มาจากต่างจังหวัดไม่ได้

สินค้าของชุมชนที่ผลิตจะมีความแตกต่างกับที่อื่น การผลิตในชุมชนจะเป็นแบบช่วยเหลือพึ่งพาตนเอง ทั้งในด้านสีส้น, ลวดลาย ให้เพียงพอกับความต้อการที่มีเข้ามา โดยเขตแทบไม่ได้เข้ามา มีบทบาทแต่อย่างใด

ความต้องการให้ภาครัฐเข้ามามีส่วนช่วยเหลือ

สิ่งที่ต้องการจากหน่วยงานภาครัฐคือ ไม่มีทุน, วิทยากร ไม่มีการส่งเสริมรูปแบบอื่นนอกจากให้นำสินค้าไปขายในงานต่างๆ จึงต้องการให้อนุรักษ์ความรู้ เพิ่มเติมวิชาการ/เทคนิคใหม่ๆ เพื่อลดขั้นตอนความยุ่งยาก ในปัจจุบันมีสื่อมากกว่าในอดีต แต่ก็ยังเข้ามาน้อยมาก

25 พฤศจิกายน 2548

สัมภาษณ์ผู้อาวุโสที่รู้เห็นเหตุการณ์

ชื่อ : นางศิริวรรณ มานะเกษม อายุ : 74 ปี

ที่อยู่ตามทะเบียนบ้าน : 22/129 หมู่บ้านเปรมประชา แขวงตลาดบางเขน เขตดอนเมือง

กรุงเทพมหานคร

กิจการทอผ้าในอดีต

มารดาสามี (นางหนับ มานะเกษม) ทำกิจการทอผ้าไหม จึงเห็นกระบวนการทอผ้าทั้งหมด แต่หลังแต่งงานแล้วได้แยกออกมาทำกิจการทอผ้าไหมต่างหาก เป็นอุตสาหกรรมในครัวเรือน สมัยนั้นกิจการทอผ้าไหมเฟื่องฟูมาก จนต้องจ้างคนจีนและคนอีสานเข้ามาเป็นลูกจ้าง

การติดต่อกับจิม ทอมป์สัน

สมัยนั้นจิมจะมาทุกวันเพื่อสั่งออร์เดอร์ในช่วงเช้าและตรวจดูผ้าที่สั่งทอไว้ รวมทั้งเป็นคนกำหนดลายและสีด้วย นอกจากนี้จิมก็ยังให้ความช่วยเหลือต่างๆ เช่น สั่งไหมดิบและสีข้อมมาให้ พอสิ้นเดือนจึงจะคิดบัญชีกัน

สาเหตุที่เลิกกิจการ

หลังจากที่จิม ทอมป์สัน หายไป แต่ละคนต้องมีทุนของตัวเองรวมทั้งต้องหาตลาดเอง และมีปัญหากับผู้จัดการคนใหม่ของบริษัทของจิม ทอมป์สัน เงินทุนก็ค่อยๆ หมดไปจนต้องเลิกกิจการ ราคาไหมก็แพงขึ้น

วันที่ 6 ธันวาคม 2548

สัมภาษณ์ผู้อาวุโสที่รู้เห็นเหตุการณ์

ชื่อ : นายฮัจยีเราะฮีม บินยาป็น อายุ : 79 ปี

อาชีพเดิม : เคยเป็นเจ้าของกิจการทอผ้าและเป็นผู้ร่วมกระบวนการผลิต

ที่อยู่ตามทะเบียนบ้าน : 799/2 ตรอกวัดพระยาอัง ถนนเพชรบุรี เขตราชเทวี กทม.

ประวัติโดยสังเขป

เกิดที่บ้านคร้ว อยู่ที่บ้านคร้วมาตั้งแต่เกิด พ่อเกิดที่นี่ แต่ปู่มีเชื้อสายจามและมาจากเขมร ในอดีตคุณพ่อมีกิจการผลิตและจำหน่ายผ้าไหมไทย จะไปขายแถบจังหวัดสุพรรณบุรี, ราชบุรี ผ้าที่ขายได้ ก็จะเป็นผ้าประเภท ผ้าไหมทอ, ผ้าไหมสามตะกอก ที่บ้านจะทอเอง ทำเองที่บ้านหลังนี้(หลังที่อยู่ปัจจุบัน) แล้วก็รับช่วงต่อจากคุณพ่อ แล้วก็เปลี่ยนมาทอไหมไทย ก็ต้องไปซื้อไหมมากรอเอง ย้อมเอง จากจังหวัดแถบภาคอีสาน ที่รู้แหล่งก็เพราะว่าคุณฮัจยีเราะฮีมเคยไปอยู่ที่ภาคอีสานแถวจังหวัดศรีสะเกษมาระยะเวลาหนึ่งด้วย รวมถึงมีประสบการณ์ในการทำผ้าไหมทุกขั้นตอนตั้งแต่ไปซื้อไหม, นำมาเข้าเกลียว, นำมาควบ 1-2-3-4 เส้น รวมถึงทำขั้นตอนนี้ๆ จนจบกระบวนการ และในภายหลังก็ได้มาทำผ้าพิมพ์, ผ้าปาเต๊ะ โดยใช้บล็อกเล็กๆ มาพิมพ์ต่อกันจนได้ทั้งผืน

การใช้ผลิตภัณฑ์ผ้าไหมของชาวชุมชนบ้านคร้วในอดีต

ในอดีตก็จะทำเองและใช้เองบ้างแต่เป็นส่วนน้อย ไม่ได้แพร่หลายในชุมชน ส่วนมากที่ใส่กัน ก็จะเป็นผ้าธรรมดาๆ ทั่วไป

วิถีชีวิต, ความเป็นอยู่ของชาวชุมชนบ้านคร้วในอดีต

ชีวิตเรียบง่ายแบบชาวบ้านธรรมดา ความเป็นอยู่ก็ตามอัตภาพ สมัยก่อนใช้น้ำคลองเพราะยังไม่มีน้ำประปา หรือไม่กี่หายากมาก ไฟก็ยังไม่ มี ต้องใช้ตะเกียงลาน(ตะเกียงไขลาน), ตะเกียงโคม, ตะเกียงหลอด แต่ถ้าเป็นเวลาถึงงานก็จะใช้ตะเกียงเจ้าพายุ

มัสยิดที่บ้านคร้วก็มีมาตั้งแต่ต้นเกิดแล้ว จนถึงปัจจุบันมัสยิดที่บ้านคร้วเนื้อก็มีอายุ 105 ปี แล้วมัสยิดอีกด้านที่อยู่ด้านสะพานเจริญผลก็อายุประมาณ 200 ปีแล้ว

สมัยก่อนบ้านเรือนในชุมชนบ้านคร้วจะตั้งอยู่ห่างๆ กัน มองลอดไปก็เห็นบ้านอื่นเพราะเป็นบ้านใต้ถุนสูง สะพานในชุมชนก็เป็นสะพานไม้ เวลานั้นน้ำสะพานก็ลอยตามน้ำบ้าง ต้องคอยถือช้อนถือตะปุกคอยดี แลเวลาน้ำจะท่วมบ่อย เป็นธรรมชาติของชุมชนนี้ว่าพอถึงหน้าน้ำ น้ำก็จะท่วมชุมชน จะไปตลาดกึ่งเพชรที่ก็ต้องหาเรือไป แต่น้ำก็ลงเร็วไม่ช้านาน เวลาท่วมเยอะพอถึงตอนเย็นก็จะลง มีน้ำขังอย่างมากก็วันสองวัน แต่ก็มีในปี พ.ศ. 2485 ที่น้ำท่วมใหญ่ ช่วงนั้นก็ต้องหนีน้ำอยู่แต่ชั้นบน

ปัญหาของชุมชนในอดีต

ก็จะมิช โมย โดยธรรมชาติเหมือนชุมชนอื่นๆ ส่วนใหญ่จะเป็นพวกหลักเล็กช โมยน้อย แล้วก็จะ มีชวาษา(คนเสฟฝืน) มีคนชวาษาอยู่ในชุมชนโดยจะมีคนนอกชุมชนเอา “ชาด้า” หรือฝืนมาส่งให้ แล้วใน อดีตก็จะมีโรงชวาที่อยู่อบชวยโรงเลียงเด็กอยู่ตรงแถวประตูน้ำให้ไปนอนเสฟกัน แต่ก็ไม่ใช้ปัญหา ใหญ่หรือปัญหาของคนส่วนมาก ส่วนปัญหาใหญ่ๆ หนักๆ นี้จะไม่ มี เพราะในอดีตจะปกครอง กันเอง เชื้อฟังกัน และทุกวันนี้ก็ยังปกครองกันเองอยู่ สมัยก่อนเด็กในชุมชนจะเคารพผู้ใหญ่มากกว่า ปัจจุบัน หากวิ่งเล่นอยู่พอด้านแถวนี้หรือเจอผู้ใหญ่ก็จะหยุดวิ่งแล้วค่อยๆ เดิน หรือหลีกให้ แต่ถ้าเป็น ในปัจจุบันหากไม่ใช่ผู้ใหญ่ที่รู้จักกันเดินสวนมาก็จะไม่หยุดหรือหลบให้

ในอดีตจะยังไม่ มีประชานชุมชน แต่ก็เชื้อฟังกันดี และจะมีผู้นำทางศาสนาคือ “อิหม่าม” ซึ่ง คนในชุมชนจะให้ความเคารพ โดยคนที่ เป็นอิหม่ามจะเป็นคนที่มีความรู้หรือมีการศึกษาสูงหน่อย เพื่อที่จะนำพาชาวบ้านได้ ส่วนผู้นำที่ไม่เป็นทางการก็จะมี เพราะส่วนใหญ่จะให้เกียรติซึ่งกันและ กันเองอยู่แล้ว

การติดต่อสื่อสารกันของคนในชุมชนในอดีต

ก็จะ เป็นลักษณะปากต่อปาก หรือไม่ถ้ามีพิธีทางศาสนาก็จะใช้การตีกลองที่มัสยิด

การช่วยเหลือซึ่งกันและกันของคนในชุมชนในปัจจุบัน

เวลาที่มีปัญหา บุคคลที่ชวาบ้านนี้ถึงอันดับต้นๆ ก็คือผู้นำทางศาสนา แล้วก็คนที่สนิทสนม คู่เคียงกันที่เป็นชวาบ้านธรรมดๆ ด้วยกัน โดยชวาบ้านก็จะช่วยเหลือซึ่งกันและกันเอง

ปัญหาของชุมชนบ้านครัวในปัจจุบัน

ก็จะ มีผู้ที่ประสบปัญหาเศรษฐกิจเป็นชวาบ้าน ส่วนใหญ่บ้านที่ประสบปัญหาก็จะเป็นผู้ที่มี การศึกษาน้อย แต่ก็จะมีผู้ที่ช่วยเหลือแนะนำกัน ในทางที่ดี เพียงแต่ขอให้เชื้อฟังกัน ส่วนมากผู้ที่ให้ ความช่วยเหลือคนที่ประสบปัญหาจะเป็นคนรุ่นผู้ใหญ่ๆ ที่อายุประมาณ 60-70 ปีขึ้นไปเอื้อเฟื้อต่อกัน ถ้าเป็นคนรวยหรือคนที่มีฐานะเขาก็จะไม่มายุ่งหรือให้ความช่วยเหลือแต่อย่างใด เจ็บไข้ได้ป่วยก็ ช่วยเหลือกัน ไปเยี่ยมเยียน พาไปโรงพยาบาล ไปจนถึงช่วยออกค่ารักษาพยาบาลให้ด้วย(หากจำเป็น)

ความศรัทธาในศาสนาระหว่างคนยุคอดีตกับปัจจุบัน

ถ้าวัยหนุ่มๆ ก็จะไม่เคร่งอะไร แต่ถ้าเป็นคนรุ่นเก่าที่อายุมากกว่า 40 ปีขึ้นไปก็จะเคร่งมากกว่า คนอายุน้อยๆ จะยังมีความนึกสนุกอยู่ ก็จะเที่ยวเซคเที่ยวบาร์ไปตามเรื่อง เราก็ได้แต่ตักเตือนด้วยความหวังดี แต่เขาจะเชื่อหรือไม่ นั่นเป็นอีกเรื่อง

การติดต่อสื่อสารระหว่างคนในชุมชนในปัจจุบัน

รวมกันเวลาทำพิธีทางศาสนา โดยจะมีการประกาศผ่านเสียงตามสายภายในชุมชน หรือติดต่อกันผ่านปากต่อปาก และมีการติดต่อกันในฐานะเพื่อนบ้าน ให้ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกันเสมือนเครือญาติ

ความคิดเห็นต่อการทำผ้าไหมบ้านครัวในปัจจุบัน

บ้านที่ยังทำได้ก็อยากให้ทำกันต่อไป ส่วนถ้านาคจะหายไปตามกาลเวลาก็คงห้ามไม่ได้

การติดต่อสื่อสารกับเจ้าของกิจการที่ทำผ้าไหมในปัจจุบัน

ปัจจุบันก็ติดต่osื่อสารกันแบบคนรู้จักกันในชุมชน แต่ไม่ได้ติดต่อกันในฐานะผู้ให้คำปรึกษาในการทำผ้าไหมแต่อย่างใด เพราะเขาก็มีความรู้ดี เนื่องจากในอดีตเคยเป็นลูกจ้างกันมาก่อน แล้วมาพัฒนามาเป็นเจ้าของกิจการในปัจจุบัน

ความเป็นอยู่ของคุณฮัจยีเราะฮีมในปัจจุบัน

อยู่กับลูกๆ มีลูกดูแล ซึ่งลูกๆมีอาชีพ ข้าราชการ, เกษกร, ทำงานรัฐวิสาหกิจ และทำงานบริษัทปูนซิเมนต์ไทย ส่วนภรรยาเสียชีวิตไปเมื่อ 5 ปีที่แล้ว ปัจจุบันก็ยังจัดว่าแข็งแรงอยู่ตามวัย แต่ก็ไม่ได้ทำสมัชหุ่มๆ อย่างสมัชก่อนเดินไปมัสยิดใช้เวลาเดินไปเพียง 5 นาที แต่ปัจจุบันใช้เวลาถึง 15-20 นาที โดยค่อยๆ เกาะตามทางไป ทุกวันศุกร์จะไปมัสยิดเพื่อทำพิธีละหมาดด้วยความศรัทธา และพบปะผู้คนในฐานะผู้ใหญ่ที่คนในชุมชนให้ความเคารพนับถือและรู้จักดี ถ้าเห็นใครทำอะไรไม่ดีก็จะคอยตักเตือน แต่เรื่องที่จะเชื่อไม่เชื่อก็อีกอย่าง

6 ธันวาคม 2548

สัมภาษณ์ผู้บริโภคร้านผ้าไหมบ้านครัว(ผู้ซื้อโดยตรง)

ชื่อ : นางมาลาทิพย์ สวรินทร์ อายุ : 40 ปี

อาชีพ : รับจ้าง (พนักงานบริษัท)

ที่อยู่ตามทะเบียนบ้าน : 552 ถ. เพชรบุรี แขวงถนนเพชรบุรี เขตราชเทวี กทม.

Q : รู้จักผ้าไหมบ้านครัวได้อย่างไร

A : เป็นชุมชนที่อยู่ใกล้บ้าน รู้ว่ามีการทำผ้าไหมและมีร้านจำหน่ายผ้าไหมอยู่ เคยได้รับเป็นของขวัญครั้งหนึ่งแล้วติดใจ พอมีเวลาว่างก็เลยลองเดินมาดู แล้วก็เคยอ่านพบจากนิตยสาร

Q : เคยซื้อผ้าไหมบ้านครัวจากร้าน? เมื่อไหร่?

A : เคยซื้อเองครั้งแรกก็คราวนี้ ที่ร้านลุงอู๊ด

Q : คุณสมบัติของผ้าไหมบ้านครัวที่ทำให้ตัดสินใจซื้อ

A : เคยนำไปตัดชุด รู้เลยว่าผ้าไหมบ้านครัวจะมีข้อแตกต่างกับที่อื่นคือ คุณภาพดี ลายสวย สีสวย สีไม่ตก คงทน ที่ตัดสินใจซื้อคราวนี้ก็คือ ลายถูกใจ สีสวย ความหนักกำลังดีเหมาะที่จะนำไปตัดเสื้อ และสูท ฝีมือดี ราคาไม่แพง

Q : นำผ้าไหมไปใช้ประโยชน์อย่างไร

A : ที่เคยได้รับเป็นของขวัญก็เอาไปตัดชุด ส่วนคราวนี้ที่มาซื้อก็จะเอาไปเป็นของขวัญปีใหม่

Q : ติดต่อซื้อผลิตภัณฑ์ผ้าไหมบ้านครัว และมีการสื่อสารกับทางเจ้าของกิจการ, ผู้ร่วมกระบวนการผลิตอย่างไร

A : ซื้อที่ร้านลุงอู๊ด ก็ติดต่อกับลุงอู๊ดโดยตรง ถามว่าแบบนี้สีนี้ราคาเท่าไร เหมาะกับเอาไปตัดเสื้อหรือตัดสูทไหม ลุงอู๊ดแกก็จะแนะนำแบบนี้ก็เส้นๆ เหมาะไหมกับวัตถุประสงค์เรา ส่วนผู้ร่วมกระบวนการผลิตก็ได้มีการทักทายกันบ้าง เวลาเดินเข้าร้านไปเขาก็จะทัก สวัสดีครับ เชิญครับ ถ้าอยากดูกระบวนการผลิตก็ไปยืนดูได้ ถามได้

Q : การบริการลูกค้าของทางเจ้าของกิจการเป็นอย่างไร

A : บริการเป็นกันเอง เจ้าของกิจการไม่ถือตัว ให้คำแนะนำดี ยินดูยื่นเลือกจนกว่าจะพอใจได้ ยังไม่ซื้อก็ไม่เป็นไร สรุปคือประทับใจ

Q : ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ผ้าไหมของชุมชนบ้านครัว รับทราบจากที่ไหน

A : รับทราบจากคนที่เขานำผ้าไหมมาให้เป็นของขวัญ และตนก็เป็นคนชุมชนใกล้เคียงอยู่แล้ว เพียงแต่ไม่เคยเดินมาดู ตอนหลังก็ลองเดินมาดู พอถึงช่วงนี้ใกล้เทศกาลปีใหม่พอดีก็เลยตัดสินใจกลับมาซื้อที่นี่ เพื่อเป็นของขวัญ

D
P
U

1 ธันวาคม 2548

สัมภาษณ์ผู้บริโภครู้จักผ้าไหมบ้านครัว

ชื่อ : นางวาริวรรณ เกษร   อายุ : 37 ปี

อาชีพ : ข้าราชการ กทม. ประจำศูนย์บริการสาธารณสุข 2 ราชปรารภ

หน้าที่ : ดูแลชุมชน, เยี่ยมบ้าน

ที่อยู่ตามทะเบียนบ้าน : 161/70 ถนนวิภาวดีรังสิต แขวงสีกัน เขตดอนเมือง กรุงเทพฯ

Q : รู้จักผ้าไหมบ้านครัวได้อย่างไร

A : เป็นชุมชนที่รับผิดชอบในการเยี่ยมบ้าน และอาสาสมัครสาธารณสุขในชุมชนแนะนำให้รู้จัก เป็นผลิตภัณฑ์ในชุมชนที่มีชื่อเสียง ถ้าพูดถึงชุมชนบ้านครัวเหนือ คนที่รู้จักจะต้องนึกถึงผ้าไหมบ้านครัว

Q : เคยซื้อผ้าไหมบ้านครัวจากร้าน? เมื่อไหร่?

A : เคยซื้อจากร้านมาลิน เมื่อ 3 ปีที่แล้ว

Q : คุณสมบัติของผ้าไหมบ้านครัวที่ทำให้ตัดสินใจซื้อ

A : ฝีมือประณีต การทอดี สีไม่ตก

Q : นำผ้าไหมไปใช้ประโยชน์อย่างไร

A : ตัดเสื้อผ้า

Q : ติดต่อซื้อผลิตภัณฑ์ผ้าไหมบ้านครัว และมีการสื่อสารกับทางเจ้าของกิจการ, ผู้ร่วมกระบวนการผลิตอย่างไร

A : ซื้อที่ร้านมาลิน เพราะที่รู้จักกับเจ้าของกิจการแล้วเขาก็จะลดราคาให้เพราะรู้จักกับเรา ราคาก็ไม่แพงถ้าเทียบกับร้านอื่น

Q : การบริการลูกค้าของทางเจ้าของกิจการเป็นอย่างไร

A : บริการดี เอาใจใส่ลูกค้า รับประกันคุณภาพสินค้า

Q : ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ผ้าไหมของชุมชนบ้านครัว รับทราบจากที่ไหน

A : จากทางร้านที่ทอผ้าไหม และจากคนที่ทอผ้าไหม บางครั้งเขาก็จะไปออกงาน OTOP ของเขตราชเทวี หรือไม่ก็ตามงาน OTOP ทั่วไป

16 ธันวาคม 2548

สัมภาษณ์คนกลาง

ชื่อ : นางมาลีวรรณ รงควิลิต   อายุ : 40 ปี

เจ้าของร้านพีแอนด์พี การ์เมนท์

ที่อยู่ : 367/1 ซอยพญานาค ข้างโรงแรมเอเชีย ถนนพญาไท เขตราชเทวี กรุงเทพมหานคร

กิจการขายผ้าไหม

ร้านพีแอนด์พี การ์เมนท์ ขายผ้าไหมและผลิตภัณฑ์จากผ้าไหมอื่นๆ เช่น เสื้อผ้าสำเร็จรูป เนคไท ผ้าพันคอ ฯลฯ แต่ผ้าไหมเป็นผ้าไหมจากบ้านครัวทั้งสิ้น โดยติดต่อกับคุณวรรณิ มนูญ์สน์ (เจ้าของนิพนธ์-วรรณิ ไหมไทยบ้านครัว) ตกลงกันรับผ้าไหมมาจำหน่าย สาเหตุที่ขายผ้าไหมจากบ้านครัวเพราะคุณภาพดี สีไม่ตก ลายและสีสวยแปลกจากผ้าไหมที่อื่นๆ บางครั้งจะไปเลือกผ้าไหมเอง แต่บางครั้งก็ใช้โทรศัพท์สั่งลายและสีตามแบบตัวอย่างที่มีอยู่ กิจการเป็นไปด้วยดีพอสมควร

28 ธันวาคม 2548

สัมภาษณ์ผู้แทนเขตราชเทวี

ชื่อ : คุณสุจิตรา ชัมมะรักจิต อายุ : 32 ปี

ตำแหน่ง : เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน 2 สำนักงานเขตราชเทวี อยู่ในตำแหน่งนี้มา 1 ปี

ที่อยู่ตามทะเบียนบ้าน : 58/122 หมู่ 6 ถนนเอกชัย(69) แขวงบางบอน เขตบางบอน กรุงเทพฯ

หน้าที่โดยตรงต่อชุมชนบ้านครัว

- ประสานงาน ให้คำแนะนำ เป็นที่ปรึกษาแก่ชุมชน
- ดำเนินการจัดให้มีการเลือกตั้งคณะกรรมการชุมชน

โครงการที่จะพัฒนาชุมชน

- โครงการพัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชน เพื่อให้ความรู้ ความเข้าใจในการบริหารแก่ผู้นำชุมชน
- โครงการด้านการรักษาความสะอาดในชุมชน โคนจะมีเจ้าหน้าที่ฝ่ายรักษาฯ เข้าไปทำความสะอาด ร่วมกับคนในชุมชน หมุนเวียนไปในแต่ละชุมชน เพื่อปลูกฝังและสร้างจิตสำนึกให้คนในชุมชนรักสะอาด ช่วยกันดูแลชุมชนของตนให้น่าอยู่
- โครงการด้านยาเสพติด โคนจะมีการจัดอบรม สัมมนา ให้ความรู้เกี่ยวกับพิษภัยของยาเสพติด เพื่อป้องกันไม่ให้ประชาชนในชุมชนเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด โดยเฉพาะในกลุ่มเด็กและเยาวชนที่เป็นกลุ่มเสี่ยง เนื่องจากความรู้เท่าไม่ถึงการณ์

รู้จักผ้าไหมของบ้านครัวหรือไม่ ทางใด

รู้จักจากทางสื่อประชาสัมพันธ์ต่างๆ ของสำนักงานเขตราชเทวี เนื่องจากมีการสนับสนุนผ้าไหมบ้านครัว เป็นผลิตภัณฑ์ OTOP ของเขต

ที่ผ่านมาหน่วยงานนี้เคยมีส่วนในการสนับสนุนการทอผ้าไหมและการจัดจำหน่ายผ้าไหมของชุมชนหรือไม่อย่างไร

มี คือมีการจัดจำหน่ายตามงานแสดงสินค้า OTOP ของสำนักงานเขตฯ และงานมหกรรม OTOP รวมทุกสำนักงานเขต

**มีโครงการส่งเสริมการทอผ้าไหม ส่งเสริมการจัดจำหน่าย หรือพัฒนาเกี่ยวกับผ้าไหมของชุมชนบ้าน
ครัวหรือไม่ อย่างไร**

ไม่มีโครงการ โดยตรง แต่จะเป็นในแง่การส่งเสริม ผลักดัน ให้เป็นผลิตภัณฑ์ขึ้นชื่อของเขต
ราชเทวี

เคยมีการติดต่อกับเจ้าของกิจการที่ทอผ้าไหมบ้านครัวหรือไม่ อย่างไร

เคยไปเยี่ยมชมการทอผ้าไหมและพบเจ้าของกิจการ

วิธีการที่ใช้ติดต่อสื่อสารกับเจ้าของกิจการทอผ้า

ทางโทรศัพท์ หรือติดต่อผ่านทางกรรมการชุมชนบ้านครัวเหนือ

ทัศนคติต่อผลิตภัณฑ์ผ้าไหมของชุมชนบ้านครัว ข้อคิดเห็น และข้อเสนอแนะ

จัดว่าเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีคุณค่าทางวัฒนธรรม ในด้านศิลปะการทอผ้าไหมจนเป็นที่รู้จักของ
ต่างชาติ จึงเห็นควรให้มีการสนับสนุน เผยแพร่ ให้เป็นที่รู้จักกว้างขวางต่อไป และจะต้องส่งเสริม
สนับสนุนให้มีผู้สานต่อเพื่อสืบทอดและรักษาคุณค่าทางวัฒนธรรมในด้านศิลปะการทอผ้าไหมให้คง
อยู่ต่อไป

รูปภาพ
กลุ่มเป้าหมายในการวิจัย และชุมชนบ้านครัว

คุณสัมฤทธิ์ สีขันธบุตร
ประธานชุมชนบ้านครัวเหนือ

คุณสมใจ เนื่องนิยม
กรรมการชุมชน

คุณวรรณิ มนุทัศน์
เจ้าของกิจการ วรรณิ-นิพนธ์ ไหมไทยบ้านครัว

คุณมนัสนันท์ เบญจรงค์จินดา
เจ้าของกิจการ อู๊ด บ้านครัวไหมไทย

นาวาอากาศเอก(พิเศษ) วิษณุ มานะเกษม
เจ้าของกิจการในอดีต

คุณยามีระ จิตหยาดสุวรรณ
เจ้าของกิจการในอดีต

คุณมานะ กิริมย์รัก

หัวหน้าควบคุมคนงานและซ่อมไหม ร้านอุ๊ด บ้านครัวไหมไทย

คุณสุกัญญา กรวัฒน์ยืนยง

คนทอผ้า ร้านอุ๊ด บ้านครัวไหมไทย

คุณชาติ เลี่ยมละออ

อดีตคนฟอกและซ่อมไหม สมัยจิม ทอมป์สัน

คุณศิริวรรณ มานะเกษม
ผู้อาวุโส และผู้รู้เห็นเหตุการณ์ในอดีต

คุณฮัจยีเราะฮีม บินยาป็น
ผู้อาวุโส และผู้รู้เห็นเหตุการณ์ในอดีต

นางวาริวรรณ เกษร
ผู้บริโภคร

คุณสุจิรา ชัมมะรักจิต
เจ้าหน้าที่เขตราชเทวี

บ้านโบราณตั้งแต่ก่อนสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง ภายในชุมชนบ้านครึ่งเหนือในปัจจุบัน

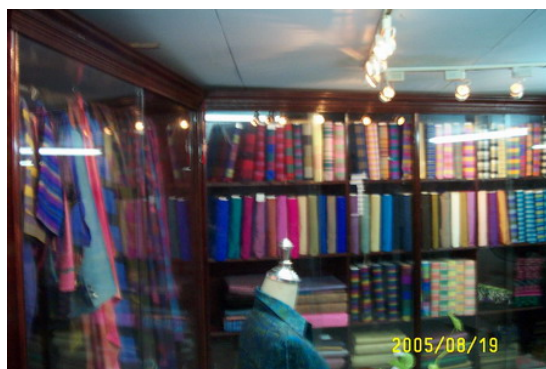
ทางเดินริมคลองแสนแสบและสภาพบ้านที่ถูกแบ่งเป็นห้องเช่า

บ้านจิม ทอมป์สัน ที่อยู่อีกฝั่งคลองแสนแสบ ปัจจุบันกลายเป็นพิพิธภัณฑ์

สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ขณะเสด็จพระราชดำเนิน ณ ร้านจิม ทอมป์สัน สุรวงศ์

บรรยากาศภายในร้านอู๊ด บ้านครัวใหม่ไทย

โรงเรียนบ้านครัววิทยา ซึ่งอยู่ในบริเวณเดียวกับที่ตั้งมัสยิดใหญ่

ร้านบ้านครัวพญาอินทรี หน่วยกู้ภัยภายในชุมชนบ้านครัวเหนือ

กรม
การ
การ
การ

ภาคผนวก

ตัวอย่างแนวคำถามที่ใช้สัมภาษณ์

ตัวอย่างคำถามที่ใช้เป็นแนวทางในการสัมภาษณ์

กลุ่มผู้เกี่ยวข้องโดยตรงกับการผลิตผ้าไหม

(เจ้าของกิจการ, ผู้ร่วมกระบวนการผลิต)

1. วิถีชีวิตโดยรวมของชาวมุขชนบ้านครัวเหนือเป็นอย่างไร (สภาพความเป็นอยู่, อาชีพและรายได้, ศาสนา ฯลฯ)
2. ปฏิสัมพันธ์ของชาวมุขชนบ้านครัวเหนือเป็นอย่างไร (ระดับบุคคล, ระดับกลุ่ม, ระดับชุมชน)
  - การดำเนินชีวิตประจำวันเป็นอย่างไร
  - มีการพบปะพูดคุยกันในโอกาสใด บ่อยแค่ไหน เรื่องอะไรบ้าง
  - บริบทแวดล้อมภายในชุมชนเป็นอย่างไร
  - กิจกรรมที่ทำมีอะไรบ้าง ช่วงเวลาใด
  - สนใจเรื่องอะไรบ้าง
  - ความรู้สึกนึกคิด ทศนคติที่มีต่อชุมชน
  - ลักษณะ/รูปแบบ ของการเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน
3. กระบวนการผลิตผ้าไหมของชุมชนฯ ในอดีตและปัจจุบัน
  - ขั้นตอนการผลิตโดยละเอียดเป็นอย่างไร
  - แหล่งของวัตถุดิบมีอยู่ที่ใดบ้าง
  - จิม ทอมป์สัน เข้ามาเกี่ยวข้องกับกระบวนการผลิตอย่างไรบ้าง
  - การเปลี่ยนแปลงของกระบวนการผลิตในอดีตและปัจจุบันมีอะไรบ้าง
  - ปัจจัยใดที่ทำให้ผ้าไหมบ้านครัวแพร่หลาย มีชื่อเสียง และเป็นอาชีพสำคัญของชุมชน
  - ปัจจัยใดที่ทำให้การผลิตผ้าไหมของชุมชนลดน้อยลง
4. รูปแบบการสื่อสาร (ระหว่างชาวมุขชนด้วยกันและระหว่างชุมชนกับภายนอก)
  - ชาวมุขชนผู้ร่วมกระบวนการผลิตมีบทบาทและหน้าที่อย่างไรเกี่ยวกับกระบวนการผลิตผ้าไหม ติดต่อสื่อสารกันอย่างไร ใช้สื่ออะไร
  - การสื่อสารระหว่างชาวมุขชนกลุ่มต่างๆ (ชาวมุสลิม, ชาวพุทธ, ไทย, จีน, อีสาน) เป็นลักษณะใด ใช้สื่ออะไร
  - กลยุทธ์การกระจายข่าวสารภายในชุมชนเป็นอย่างไร
  - โครงสร้างเครือข่ายของผู้ผลิตผ้าไหมมีการจัดแบ่งอย่างไร
  - มีการวางแผนและกระจายงานไปยังสมาชิกอย่างไร

- เจ้าของกิจการทอผ้าไหมติดต่อสื่อสารกับแหล่งวัตถุดิบอย่างไร ใช้สื่ออะไร
- เจ้าของกิจการและผู้ร่วมกระบวนการผลิตผ้าไหมติดต่อสื่อสารกับจิม ทอมป์สันอย่างไร ใช้สื่ออะไร
- การสื่อสารเพื่อจัดการภายในเกี่ยวกับกระบวนการผลิตของเจ้าของกิจการเป็นอย่างไร
- เจ้าของกิจการมีกลยุทธ์การใช้สื่อมวลชนเผยแพร่ผลิตภัณฑ์ของชุมชนอย่างไร
- องค์กรของรัฐมีส่วนร่วมสนับสนุนการผลิตผ้าไหมไทยอย่างไรบ้าง อยากให้ภาครัฐ, นักวิชาการ และสื่อมวลชนช่วยส่งเสริมในภาคการผลิตและจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ผ้าไหมของชุมชนบ้านครัวเหนือหรือไม่ อย่างไร

ตัวอย่างคำถามที่ใช้เป็นแนวทางในการสัมภาษณ์กลุ่มผู้เกี่ยวข้องโดยอ้อมกับการผลิตผ้าไหม
(ผู้นำชุมชน, ผู้อาวุโสที่เกี่ยวข้อง)

- วิถีชีวิต โดยรวมของชาวมุขชนบ้านครัวเหนือเป็นอย่างไร
- ปฏิสัมพันธ์ของชาวมุขชนบ้านครัวเหนือเป็นอย่างไร
- ทักษะของผู้นำชุมชนต่อผ้าไหมไทยบ้านครัวเป็นอย่างไร
- ข้อคิดเห็นของผู้อาวุโสที่เกี่ยวข้องกับการทอผ้าไหมเรื่องการเปลี่ยนแปลงของการผลิตผ้าไหมในอดีตและปัจจุบันเป็นอย่างไร
- การสื่อสารระหว่างผู้นำชุมชนกับชาวมุขชนมีรูปแบบใด มีลักษณะอย่างไร และใช้สื่ออะไร
- มีโครงสร้างการสื่อสารและการกระจายงาน ไปยังสมาชิกในชุมชนอย่างไร
- ปัญหาของการผลิตผ้าไหมของชุมชนมีอะไรบ้าง มีการแก้ไขอย่างไร
- ผู้อาวุโสฯ มีการติดต่อสื่อสารกับเจ้าของกิจการและผู้ร่วมกระบวนการผลิตหรือไม่ อย่างไร
- ผู้นำชุมชนมีบทบาทและส่วนร่วมต่อการผลิตผ้าไหมหรือไม่ อย่างไร และมีการสื่อสารกับเจ้าของกิจการและผู้ร่วมกระบวนการผลิตหรือไม่ อย่างไร
- ผู้นำชุมชนมีบทบาทในการเผยแพร่ผลิตภัณฑ์ผ้าไหมหรือไม่ อย่างไร มีการสื่อสารกับผู้บริโภค สื่อมวลชน และนักวิชาการหรือไม่ อย่างไร
- องค์กรของรัฐมีส่วนร่วมสนับสนุนการผลิตผ้าไหมไทยอย่างไรบ้าง
- อยากให้ภาครัฐ, นักวิชาการ และสื่อมวลชนช่วยส่งเสริมในภาคการผลิตและจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ผ้าไหมของชุมชนบ้านครัวเหนือหรือไม่ อย่างไร
- ผู้นำชุมชนและผู้อาวุโสฯ มีข้อคิดเห็นต่อการเปลี่ยนแปลงของการที่ผ้าไหมมีบทบาทสำคัญต่อชาวมุขชนบ้านครัวในอดีตและปัจจุบันอย่างไร

ตัวอย่างคำถามที่ใช้เป็นแนวทางในการสัมภาษณ์

กลุ่มผู้เกี่ยวข้องโดยตรงกับการผลิตผ้าไหม

(ผู้ซื้อ-คนกลาง)

- ผู้ซื้อและคนกลางที่ซื้อผ้าไหมรู้จักผลิตภัณฑ์ผ้าไหมบ้านครัวได้อย่างไร
- ชื่อผลิตภัณฑ์ผ้าไหมบ้านครั่วมานานแค่ไหนและชื่อจากที่ใด
- ผลิตภัณฑ์ผ้าไหมบ้านครัวมีคุณสมบัติข้อใดที่ทำให้ซื้อ
- ผลิตภัณฑ์ผ้าไหมบ้านครัวที่ซื้อนำไปใช้ประโยชน์อย่างไร
- ติดต่อซื้อผลิตภัณฑ์ผ้าไหมบ้านครัวหรือสื่อสารกับทางเจ้าของกิจการ, ผู้ร่วมกระบวนการผลิตอย่างไร
- การบริการลูกค้าของทางเจ้าของกิจการเป็นอย่างไร
- ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ผ้าไหมของชุมชนบ้านครัวรับทราบจากที่ไหนและอย่างไร
- เคยเข้าร่วมงานการผลิตผ้าไหมของชุมชนบ้านครัวหรือไม่ ถ้าเคยมีความคิดเห็นต่อการทำงานอย่างไร

ความคิดเห็นเกี่ยวกับจุดเด่นของผลิตภัณฑ์ผ้าไหมของชุมชนบ้านครัวในด้าน

- สินค้า เช่น รูปแบบหีบห่อ ตัวสินค้า วัสดุคุณภาพ ความหลากหลายของสินค้า
- ราคา เช่นราคาเหมาะสมหรือไม่
- ช่องทางการจำหน่าย คือ ขายเฉพาะในชุมชนบ้านครัวเหนือ น้อยไปหรือทำให้ลำบากในการมาซื้อไม่ อยากให้เพิ่มช่องทางการจัดจำหน่ายหรือไม่
- อยากให้มีมาตรการส่งเสริมการขาย เช่น การโฆษณา การขายโดยบุคคล การประชาสัมพันธ์ การตลาดหรือไม่ และท่านรับทราบสิ่งเหล่านี้ได้อย่างไร

ตัวอย่างคำถามที่ใช้เป็นแนวทางในการสัมภาษณ์กลุ่มผู้เกี่ยวข้องโดนอ้อมกับการผลิตผ้าไหม
(ผู้แทนสำนักงานเขตราชเทวี)

- หน้าที่โดยตรงต่อชุมชนบ้านครัว
- โครงการฯ ที่จะพัฒนาชุมชนโดยหลักๆ
- รู้จักกับผ้าไหมของบ้านครัวหรือไม่ ทางใด
- ที่ผ่านมาหน่วยงานนี้เคยมีส่วนในการสนับสนุนการทอผ้าไหมและการจัดจำหน่ายผ้าไหมของชุมชนหรือไม่ อย่างไร
- มีโครงการส่งเสริมการทอผ้าไหม ส่งเสริมการจัดจำหน่าย หรือพัฒนาเกี่ยวกับผ้าไหมของชุมชนบ้านครัวหรือไม่ อย่างไร
- เคยมีการติดต่อกับเจ้าของกิจการที่ทอผ้าไหมบ้านครัวหรือไม่ อย่างไร
- วิธีการที่ใช้ติดต่อสื่อสารกับเจ้าของกิจการทอผ้า
- ทักษะติดต่อผลิตภัณฑ์ผ้าไหมของชุมชนบ้านครัว ข้อคิดเห็น และข้อเสนอแนะ

ตัวอย่างแบบบันทึกข้อมูล

แนวคำถาม	ผู้ให้สัมภาษณ์..... กลุ่มเป้าหมายที่..... วัน..... เวลา..... สถานที่..... ข้อสังเกต/ สัมภาษณ์ .....
-----------------	---

สรุปรายงานกลุ่มเป้าหมายที่ให้สัมภาษณ์
และข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์

รายนามกลุ่มเป้าหมายที่สัมภาษณ์

1. ประธานกรรมการชุมชนบ้านครัวเหนือ

ชื่อ : นายสัมฤทธิ์ สีขันธบุตร อายุ : 58 ปี

อาชีพ : ข้าราชการกรมส่งเสริมสหกรณ์

ตำแหน่งอื่น : กรรมการมัสยิด

ที่อยู่ : 691 ตรอกวัดพระยาชัย ถนนบรรทัดทอง ราชเทวี กรุงเทพมหานคร

สัมภาษณ์, 2 ธันวาคม 2548

2. ผู้นำทางศาสนา

ชื่อ : นายสมนึก จิตหยาดสุวรรณ อายุ : 60 ปี

ตำแหน่ง : อิม่าม (รับตำแหน่งอิม่ามในปี 2546)

ที่อยู่ : 63/1598 หมู่ 7 ถนนราษฎร์พัฒนา เขตสะพานสูง กรุงเทพมหานคร

สัมภาษณ์, 2 ธันวาคม 2548

3. ผู้นำที่ไม่เป็นทางการ

ชื่อ : นางสมใจ เนื่องนิยม อายุ : 72 ปี

ตำแหน่ง : กรรมการชุมชน, กรรมการมัสยิด, อสส., อปพร.

ที่อยู่ : 193 ตรอกวัดพระยาชัย แขวงถนนเพชรบุรี เขตราชเทวี กรุงเทพมหานคร

สัมภาษณ์, 11 พฤศจิกายน 2548

4. เจ้าของกิจการในปัจจุบัน

ชื่อ : นางวรรณี มนูญ์ อายุ : 50 ปี

เจ้าของร้าน “นิพนธ์-วรรณี ไหมไทยบ้านครัว”

ที่อยู่ : 837 ตรอกวัดพระยาชัย แขวงถนนเพชรบุรี เขตราชเทวี กรุงเทพมหานคร

สัมภาษณ์, 16 ธันวาคม 2548

5. เจ้าของกิจการในปัจจุบัน

ชื่อ : นายมนัสนันท์ เบญจรงค์จินดา (ลุงอู๊ด) อายุ : 65 ปี

เจ้าของร้าน “อู๊ดบ้านครัวใหม่ไทย”

ตำแหน่ง : รองประธานกรรมการชุมชน, ประธานกลุ่มทอผ้าบ้านครัว

ที่อยู่ : 847/1 ตรอกวัดพระยาขี้เหล็ก แขวงถนนเพชรบุรี เขตราชเทวี กรุงเทพมหานคร

สัมภาษณ์, 16 ธันวาคม 2548

6. เจ้าของกิจการในอดีต

ชื่อ : นาวาอากาศเอก(พิเศษ) วิษณุ มานะเกษม อายุ : 77 ปี

เจ้าของกิจการผ้าไหมบ้านครัวในอดีตต่อจากมารดา และเป็นบ้านแรกที่ทอผ้าไหมให้ จิม ทอมป์สัน

ที่อยู่ : 22/129 หมู่บ้านเปรมประชา แขวงตลาดบางเขน เขตดอนเมือง กรุงเทพมหานคร

สัมภาษณ์, 25 พฤศจิกายน 2548

7. เจ้าของกิจการในอดีต

ชื่อ : นางยามิระ จิตหยาดสุวรรณ อายุ : 90 ปี

อดีตเจ้าของกิจการ และเป็นมารดาของอิมหม่าม

ที่อยู่ : 799 ซอยพญานาค ถนนเพชรบุรี เขตราชเทวี กรุงเทพมหานคร

สัมภาษณ์, 6 ธันวาคม 2548

8. ผู้ร่วมกระบวนการทอผ้าในปัจจุบัน

ชื่อ : นายมานะ ภิรมย์รัก อายุ : 50 ปี

ตำแหน่ง : หัวหน้าควบคุมคนงานฟอกและย้อมไหมของร้าน “อู๊ดใหม่ไทยบ้านครัว”

ที่อยู่ : 847 ตรอกวัดพระยาขี้เหล็ก ถนนเพชรบุรี เขตราชเทวี กรุงเทพมหานคร

สัมภาษณ์, 25 พฤศจิกายน 2548

9. ผู้ร่วมกระบวนการทอผ้าในปัจจุบัน

ชื่อ : นางสาวสุกัญญา กรวิณะยีนง อายุ : 53 ปี

ตำแหน่ง : คนทอผ้าของร้าน “อู๊ดบ้านครัวใหม่ไทย”

ที่อยู่ : 847/1 ตรอกวัดพระยาขี้เหล็ก ตรอกวัดพระยาขี้เหล็ก ถนนเพชรบุรี เขตราชเทวี กรุงเทพมหานคร

สัมภาษณ์, 2 ธันวาคม 2548

10. ผู้ร่วมกระบวนการทอผ้าในอดีต

ชื่อ : นายศิริศักดิ์ เนื่องนิยม อายุ : 48 ปี

อาชีพ : พนักงานโรงแรม

เคยผ่านการซื้อไหมและฟอกสีไหมมาตั้งแต่เด็ก

ที่อยู่ : 193 ตรอกวัดพระยาขี้ ถนนเพชรบุรี เขตราชเทวี กรุงเทพมหานคร
สัมภาษณ์, 11 พฤศจิกายน 2548

11. ผู้ร่วมกระบวนการทอผ้าในอดีต

ชื่อ : นายชาติ เลี่ยมละออ อายุ : 52 ปี

ตำแหน่ง : กรรมการชุมชนบ้านครัวเหนือ, อสส., อปพร.

เคยเป็นคนฟอกและซื้อไหมสมัยนิยม ทอมป์สัน

ที่อยู่ : 803 ตรอกวัดพระยาขี้ ถนนเพชรบุรี ราชเทวี กรุงเทพมหานคร
สัมภาษณ์, 22 พฤศจิกายน 2548

12. ผู้อาวุโส, ผู้รู้เห็นกิจการทอผ้า

ชื่อ : นางศิริวรรณ มานะเกษม อายุ : 74 ปี

เคยร่วมในกิจการทอผ้าไหมของครอบครัว

ที่อยู่ : 792/2 ตรอกวัดพระยาขี้ ถนนเพชรบุรี เขตราชเทวี กรุงเทพมหานคร
สัมภาษณ์, 6 ธันวาคม 2548

13. ผู้อาวุโส, ผู้รู้เห็นกิจการทอผ้า

ชื่อ : นายฮัจยีเราะฮีม บินยาป็น อายุ : 79 ปี

เคยมีกิจการทอผ้าไหม

ที่อยู่ : 792/2 ตรอกวัดพระยาขี้ ถนนเพชรบุรี เขตราชเทวี กรุงเทพมหานคร
สัมภาษณ์, 6 ธันวาคม 2548

14. ผู้บริโภค (ผู้ซื้อโดยตรง)

ชื่อ : นางมาลาทิพย์ สวินทร อายุ : 40 ปี

อาชีพ : พนักงานบริษัท

ที่อยู่ : 552 ถนนเพชรบุรี เขตราชเทวี กรุงเทพมหานคร
สัมภาษณ์, 6 ธันวาคม 2548

15. ผู้บริโภค (ผู้ซื้อโดยตรง)

ชื่อ : นางวาริวรรณ เกษร   อายุ : 37 ปี

อาชีพ : ข้าราชการสังกัดกรุงเทพมหานคร

ที่อยู่ : 161/70 ถนนวิภาวดีรังสิต แขวงสีกัน ดอนเมือง กรุงเทพมหานคร

สัมภาษณ์, 1 ธันวาคม 2548

16. คนกลาง

ชื่อ : นางมาลีวรรณ รังควิลิต   อายุ : 40 ปี

เจ้าของร้านพีแอนด์พี การ์เมนต์

ที่อยู่ : 367/1 ซอยพญานาค ซ้าง โรงแรมเอเชีย ถนนพญาไท เขตราชเทวี กรุงเทพมหานคร

สัมภาษณ์, 16 ธันวาคม 2548

17. ผู้แทนสำนักงานเขตราชเทวี

ชื่อ : นางสาวสุจิตรา ชัมมะรักขิต   อายุ : 32 ปี

ตำแหน่ง : เจ้าพนักงานพัฒนาชุมชน 2 สำนักงานเขตราชเทวี

ที่อยู่ : 58/122 หมู่ 6 ถนนเอกชัย (49) บางบอน กรุงเทพมหานคร

สัมภาษณ์, 28 ธันวาคม 2548

12 ธันวาคม 2548

สัมภาษณ์ประธานชุมชนบ้านครัวเหนือ

ชื่อ : คุณสัมฤทธิ์ สีขันธบุตร

อายุ : 58 ปี

ประธานกรรมการชุมชนบ้านครัวเหนือ และกรรมการมัสยิด(ฝ่ายทะเบียน)

ที่อยู่ตามทะเบียนบ้าน : 691 ซอยวัดพระยาขี้ ถนนบรรทัดทอง เขตราชเทวี กทม.

อาชีพ : รับราชการสังกัดกรมส่งเสริมสหกรณ์

ตำแหน่ง : เจ้าหน้าที่บันทึกข้อมูล

ตำแหน่งและหน้าที่ความรับผิดชอบในชุมชนบ้านครัวเหนือ

ตำแหน่งประธานกรรมการชุมชนบ้านครัวเหนือ

รับตำแหน่งประธานกรรมการชุมชนฯ มา 15 ปีแล้ว อยากจะพักแต่ก็ยังพักไม่ได้ เพราะกรรมการชุดอื่นๆ ยังไม่สามารถประสานงานกับทางราชการและหน่วยงานอื่นๆ ได้ดี แต่ผมรับราชการอยู่กับระบบราชการ รู้ระบบราชการและหน่วยงานต่างๆ เลยรู้ว่าเวลาจะขอขออนุมัติทำอะไร มีระบบและขั้นตอนในการอนุมัติอย่างไร

ก่อนจะนำหนังสือไปส่งมอบให้กับทางราชการ ผมก็ต้องร่างเอง พิมพ์เอง เช่นตัวเอง เดินเรื่องเอง เพราะไม่ว่าผู้ใหญ่ที่เป็น สส., สก., สข. เราสามารถเข้าถึงตัวเขาได้เลย บางทีมีงบฯ เข้ามาให้ชุมชนฯ เขาก็จะโทรฯ มาบอกว่าตอนนี้มีงบประมาณนะ เท่านั้นๆ จะเอาใหม่ ยกตัวอย่างเช่น คุณสมักร สุนทรเวช เขาเป็น สส. มาก่อน แต่ก่อนเขาดูพื้นที่แค่ระหว่างเขตบางซื่อกับเขตดุสิต พอมาตอนหลังเขาก็เอาเขตราชเทวีบางส่วนเข้าไปรวมอยู่ในกำกับดูแลของเขาและเอางบประมาณเข้ามาด้วย พอมาอยู่ตรงนี้ปั๊บ เงินบริหารซึ่งแต่ก่อนจะอยู่กับ สส. ซึ่งจะมีอยู่คนละ 15-20 ล้านบาท เขาก็จะเอามาปูพื้นฐาน แต่เงินจำนวนนี้ถ้าไม่มี สก., สข. รับรองได้เลยว่าระหว่างชุมชนจะไม่ได้รับการดูแล เพราะว่า กทม.เขามีงบประมาณจริง แต่ส่วนมากเขาจะเอาไปดูแลเกี่ยวกับถนน, ปลูกต้นไม้, ทำป้ายต่างๆ ฯลฯ แต่เขาไม่ได้เข้ามาในชุมชน ไม่มีเลยจริงๆ กรุงเทพฯ 50 เขตนี้ไม่รู้ก็พันชุมชน มันก็เลยต้องอาศัยงบฯ สก., สข. ถ้าไม่มีงบตรงนี้ชุมชนตาย ทางเดินก็ไม่ได้ ไฟทางเดินก็ไม่มี ตรงนี้ล้วนแต่ต้องใช้งบที่มาจาก สก. ทั้งนี้

อย่างในชุมชนบ้านครัวเหนือนี้ ที่เห็นสะพานไม้ สะพานข้ามคลอง ผมต้องของบฯ มาเกือบสิบล้านนะ เรามีหน้าที่ต้องทำหนังสือถึง สก. ว่า เรียง สก. เนื่องจากชุมชนนี้..... ก็ใส่รายละเอียดไป อย่างสะพานทั้งหมดนี้ก็ได้มาจาก สก. ผุสดี วงศ์กำแหง เขาก็ถามว่าต้องใช้งบฯ เท่าไหร่ แล้วเขาก็ให้มา ที่เราต้องทำคือต้องทำให้ สก.รู้ว่าเราต้องใช้งบเงินเท่าไร เราก็ต้องไปติดต่อกับฝ่ายโยธาฯ ลองให้เขาดูแล้วประเมินราคาว่าต้องใช้เงินเท่าไร พอเรารู้ปั๊บเราก็ไปบอก สก. เขาก็จะประเมินเงินให้ไว้เผื่อ แล้วเราก็ไปทางเขต(ราชเทวี) เขาก็จะไปติดต่อกับหลายๆ บริษัทเพื่อให้ยื่นซองประมูลแข่งขันกัน สะพาน 3 อันในชุมชน ตั้งงบไว้ 3,000,000 บาท ก็ได้มาในราคา 1,900,000 บาท เงินที่เหลือเขาก็จะเอาไปช่วยชุมชนอื่น ถ้าชุมชนต่างๆ ใน กทม. ไม่ได้ สก., สข., สส. น้ำก็ยังเน่า เฉพาะ

ทางเดินจากไม้ให้เป็นปูน ผมต้องขอมาประมาณเกือบ 8,000,000 บาท ทำตั้งแต่แถบบ้านป่าใจมา(หลังชอยกิ่งเพชร) แล้วก็สะพานข้ามคลองอีก 2 สะพาน 4,000,000 บาท

แล้วผมเองก็พยายามที่จะทำให้เป็นชุมชนตัวอย่าง นั่นก็คือการปลูกต้นไม้ตามแนวคลอง เวลาเรือโดยสารวิ่งผ่าก็จะดูร่มรื่น สวยงาม ก็ปรึกษากับ สก. ศุภศิริ ใช้วงเงิน 5 แสนบาท ใน 50 เขต ชุมชนของผมเป็นชุมชนเดียวที่ขอเรือดับเพลิงมา 3 ลำ ใช้งบประมาณ 1,800,000 บาท เพื่อปกป้องชุมชนในแนวคลองทั้งหมด เราช่วยหมดคนละเป็นสิบๆ ครั้ง ไปจนถึงแถวคลองตัน แล้วก็ห้องที่เห็นทางด้านโน้น และลานอเนกประสงค์ที่มัสยิดนี้ ผมก็เป็นคนเสนอสร้างที่นี่ เพราะในอดีตสมัยพ่อผม บ้านในชุมชนๆ จะเป็นบ้านใต้ถุนสูง เวลาฝังงานแต่งงานอะไรก็สามารถจัดที่ถุนบ้านได้ แต่พอมาเดี๋ยวนั้นมันไม่เป็น อย่างเดิมมันก็เลยจำเป็นต้องสร้างที่นี่ (ที่มัสยิด) ไว้จัดงานแต่งงาน ไว้เป็นที่ประชุมอย่างตอนมีปัญหาทางด่วนเราก็มารวมตัวกันที่นี่ หรือแม้กระทั่งใช้เป็นที่เลือกตั้งต่างๆ เช่น กรรมการมัสยิด

ตำแหน่งกรรมการมัสยิด

เป็นกรรมการมัสยิดมาตั้งแต่ปี 2540 โดยท่านอิหม่ามมาขอร้องเนื่องจากเป็นคนรับผิดชอบ และมีจิตสำนึกเกี่ยวกับงานของชุมชน โดยได้รับการแต่งตั้งให้อยู่ฝ่ายทะเบียน(สัพบุรุษ) มีหน้าที่ทำทะเบียนย้ายเข้า-ย้ายออก (แจ้งเกิด แจ้งตาย) เพื่อจะได้ทราบจำนวนและรายชื่อของสมาชิก เพื่อให้สะดวกในการจัดทำรายชื่อผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งกรรมการมัสยิด และกรณีอื่นๆ แล้วก็ยังช่วยฝ่ายประชาสัมพันธ์ของมัสยิด ดูแลโรงเรียนบ้านครัววิทยา ซึ่งช่วยเหลือเด็กในชุมชนให้เรียนฟรี มีตั้งแต่ชั้นอนุบาลปีที่หนึ่ง ไปจนถึงชั้นประถมศึกษาปีที่หก รวมไปถึงดูแลงบประมาณซ่อม-สร้าง, การขึ้นเงินเดือนเจ้าหน้าที่ของโรงเรียนด้วย

ตำแหน่งประธานกรรมการชุมชนบ้านครัวเหนือในอดีต

ประธานชุมชนนี้มีมาตั้งแต่รุ่นพี่ชายผม (ลูกพี่พี่) สมัยก่อนที่เขาเป็นคนก็ยังไม่เยอะขนาดนี้ ถ้าพี่ชายผมยังอยู่เขาก็อายุประมาณ 77-78 ปีแล้ว

ประวัติการตั้งชุมชน

ในปี พ.ศ. 2505 ในยุคของจอมพลสฤษดิ์ ทางภาคต้องการสร้างถนนจริงๆ แล้วเขาจะทำตั้งแต่สี่แยกเจริญผล มุ่งตรงไปยังโคกสีเข็มน แต่จอมพลสฤษดิ์เขาเห็นว่าถ้าทำแล้วถนนมันต้องตัดผ่านมัสยิดสุสานที่ฝั่งศพ แกกก็เลยเบี่ยงไป มันก็เลยกลายเป็นสามแยกแทน จากที่เป็นบ้านครัวเดียวก็ถูกแบ่งออกเป็นบ้านครัวเหนือ บ้านครัวใต้ และบ้านครัวตะวันตก

เริ่มมาตั้งเป็นชุมชนบ้านครัวเหนือตอนที่การเคหะแห่งชาติ มีกฎระเบียบมาเมื่อปี 2518 การเคหะฯ เห็นว่าชุมชนบ้านครัวเป็นชุมชนเก่าแก่ ตั้งอยู่มาเกือบ 200 ปี เขาก็เลยเข้ามาปรับปรุงเป็นเขตแรกของ 50 เขต เอาประปาเข้ามา เอาไฟฟ้า เอาถนน เอาสะพานเข้ามา สมัยก่อนทางเดินไม้ชาวบ้านก็ต้องช่วยกันทำเอง แต่ตอนหลังเขาก็มาช่วยส่วนหนึ่ง อย่างที่แปลงหนึ่งเขาก็จะแบ่งกันระหว่างพื้นนี้เอง เขาก็จะแบ่งไว้สำหรับทำทางเดิน 1.5-2 เมตร มันก็เลยกลายเป็นซอยเล็กๆ ถึง 15-16 ซอยอย่างที่เห็นในปัจจุบัน ทั้งๆ ที่จริงๆ แล้วแต่ก่อนอยู่ในพื้นที่เดียวกันแต่ถูกแบ่งออก

ความสัมพันธ์ระหว่างประธานกรรมการชุมชนกับคนในชุมชนฯ

พอเข้ามาเป็นผู้นำ ผมถือว่าความซื่อสัตย์ต้องมาเป็นอันดับหนึ่ง ถ้าคนเราเป็นผู้นำจะขอความช่วยเหลือจากชาวบ้าน สิ่งที่ทำเป็นที่สุดคือ การประชาสัมพันธ์ให้คนในชุมชนรู้และมีส่วนร่วมในการบริจาค เช่น เราต้องการซื้ออุปกรณ์เรือดับเพลิงเพิ่ม ผมต้องตั้งตำแหน่ง เลขานุการ, เภรณูญิก, ทะเบียน ขึ้นมา ตำแหน่งเหล่านี้ถือว่าเป็นตำแหน่งที่สำคัญ ไม่ว่าจะเป็นวัดหรือมัสยิด หรือองค์กรใดๆ ถ้าไม่มีตำแหน่งเหล่านี้ เงินก็จะตกอยู่ในมือของคนๆ เดียวอย่างเจ้าอาวาสหรืออิหม่าม ระบบก็ไม่เกิดและไม่มีความโปร่งใส ถ้าเรามีตำแหน่งเหล่านี้ หากกรรมการชุมชนฯ เห็นสมควรพิจารณาเห็นชอบที่จะซ่อม สร้างหรือใช้งบฯทำอะไรต่างๆ ก็จะสามารถขอยอดเงินและของบฯ ได้ โดยผมจัดระบบมัสยิดที่นี่ไม่เหมือนที่ไหนในประเทศไทย เงินทุกบาททุกสตางค์สามารถขอดูได้ ค่าใช้จ่ายในเดือนนี้เท่าไร ค่าน้ำ ค่าไฟ ค่าตัดหญ้า ค่าคนดูแล ทุกคนเขาจะเห็นว่าเราซื่อสัตย์ เวลาเขาอยากให้เราทำอะไรให้เขาก็เห็นว่าเราได้รับเงินบริจาคไปแล้วก็ทำจริง และเมื่อทุกอย่างเป็นระบบ เราก็จะมีการจัดแบ่งหน้าที่เพื่อทำหน้าที่ต่างๆ ในชุมชนและมัสยิด เช่น ติดตั้งและซ่อมเครื่องเสียง, ลำโพง ที่ใช้ในการเผยแพร่เสียงตามสายในชุมชน แล้วก็จะมีการประกาศเวลาได้รับเงินบริจาคจากคนในชุมชนว่า ได้รับเงินบริจาคเท่านี้ๆ เวลาจะทำอะไรก็ต้องเข้าที่ประชุมคณะกรรมการเพื่อเบิกเงินและเช็kyอดเงินได้ อย่างเช่นเราต้องการเงิน เราก็จะขอบริจาคบ้านละ 100 บาท 500 หลังก็ 5 หมื่นบาทแล้ว เอาไว้ใช้พวกค่าน้ำมัน, ไฟฟ้าหลอดแตก หลอดขาด พอเอามาเข้าที่ประชุมบางคนเขาก็ชอบ แต่บางคนเขาก็ไม่ค่อยเห็นด้วย เพราะมีบางบ้านที่เจ้าของเขาออกไปปลูกบ้านอยู่ที่อื่น บ้านในชุมชนก็จะให้คนข้างนอกมาเช่า พอเราไปขอความช่วยเหลือจากคนที่อยู่ เขาก็จะบอกว่าผมไม่ได้เป็นเจ้าของบ้าน ให้ไปคุยกับเจ้าของบ้าน มันก็เกิดปัญหาผมจะบริหารงานในชุมชนโดยจัดให้มีกองทุน ให้ทุกคนมีส่วนร่วม

การรับเรื่องร้องเรียนและการขอรับบริจาคจากคนในชุมชน

เราอาศัยการประสานงานกัน โดยมีศูนย์กลางอยู่ที่บ้านป่าใจ อย่างสมมติเราต้องการขอรับบริจาคจากชาวบ้าน แต่บ้านป่าใจอยู่ไกล เราก็จะตั้งกรรมการอยู่ตามตำแหน่งต่างๆ ของชุมชน ใครมีเรื่องร้องเรียนก็ไปหากรรมการที่อยู่ใกล้บ้านตน หรือเวลารับบริจาค เราก็จะไปตั้งจุดรับบริจาคที่ตำแหน่งต่างๆ ในชุมชน เช่น เซิงสะพานเจริญผล คนก็จะเดินมาบริจาคกัน เราก็จะใช้วิทยุสื่อสาร (ว.) เราเป็นชุมชนแรกของ กทม. ที่ใช้ระบบสื่อสาร เราก็จะ ว. ไปที่บ้านของป่าใจ ว่าขณะนี้มีคนบริจาคแล้ว ได้รับเงินบริจาคจากคนนี้ๆ เราก็จะประสานงานกันโดยใช้วิทยุสื่อสารเป็นเครือข่าย

วิธีการสื่อสารที่นอกเหนือจากการใช้วิทยุสื่อสาร

ส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องของ การประชาสัมพันธ์ผ่านเสียงตามสาย โดยป่าใจ, ลูกสาวป่าใจ(ครูต้อย) และคนอื่นๆ ที่แวะเวียนไป เช่นมีใครตายก็จะประกาศ แล้วนอกนั้นก็จะเป็นลักษณะปากต่อปาก

วิธีการสื่อสารกับบุคคล, องค์กรต่างๆ ภายนอกชุมชน

สำหรับบุคคลภายนอกในภายหลังก็รู้จักชุมชนบ้านครัวและข่าวสารของชุมชนบ้านครัวผ่านสื่อมวลชน เนื่องจากกรณีทางด่วน การรวมตัวกันต่อสู้ เขาก็จะมองว่าคนชุมชนบ้านครัวเห็นแก่ตัว จะมีคนนำความเจริญมาให้ จะช่วยทำให้รถหายติด ช่วยระบายนการจราจร แต่ทำไมเราถึงไม่เอา เหตุผลของเราก็คือเราต้องต่อสู้เพื่อความถูกต้อง เราสามารถพิสูจน์ได้ ที่เรารู้ก็เพื่อ 1. เพื่อสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ เป็นอันดับหนึ่ง แต่สิ่งที่เขาทำก็คือเขาจะเอาทางด่วนมาตัดผ่านสุสาน รื้อมัสยิด เราเลยต้องสู้ตาย ผมนี่ขอสู้เป็นชีวิตแรกเลย เพราะว่าศาสนสถานนี้เป็นเจตจำนงของคนที่น่าเชื่อถือในศาสนา นั้นเขาต้องการสิ่งนี้ เป็นที่สถิตของพระผู้เป็นเจ้า เป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในชุมชน ฉะนั้นการที่จะมารื้อหรือย้ายไปให้เหลือแต่ตัวชุมชน แล้วเราจะเอาที่ไหนสักการะ เราก็เลยสู้ไม่ถอย

ความเป็นอยู่ของคนในชุมชนและการติดต่อสื่อสารในอดีต

คนในชุมชนบ้านครัวในช่วงเริ่มแรกมาจากกองอาสาจาม คนรุ่นป่าใจ ตัวป่าใจจะพูดภาษาเขมรได้ แต่ผมพูดไม่ได้ อย่างผู้ใหญ่สมัยก่อนเวลาเขาจะพูดอะไรไม่ให้เรารู้เขาก็จะพูดกันเป็นภาษาเขมร อย่างแถวจังหวัดบุรีรัมย์, สุรินทร์ รกรากเขาก็มาจากเขมรกัน เขมรเขาก็จะเก่งเรื่องการทำผ้าไหม การทอผ้า อย่างบ้านครัวนี้มีการทำผ้าไหมมาเป็นร้อยปี แต่ไม่มีใครทราบ สมัยก่อนในชุมชนมีการกรอไหม ทอผ้าไหม คนอยู่ไกลถึงสมุทรสาคร สมุทรสงคราม ยังต้องพายเรือเข้าคลองมาซื้อผ้าไหมที่บ้านครัวเลย ที่ผมทราบก็เพราะว่ามีเพื่อนที่ทำงานเขามาถามว่าแถวบ้านผมยังทอผ้าไหมอยู่หรือเปล่า แล้วก็เล่าให้ฟังว่ารุ่นพ่อรุ่นแม่เขาต้องพายเรือมาซื้อถึงที่นี่ เพราะว่าคุณภาพผ้าไหมของเราดีกว่าที่อื่น เนื่องจากวิธีการทำของเราแตกต่างจากที่อื่น

พอถึงยุคก่อน จิม ทอมป์สันเข้ามา ชาวบ้านก็ได้เลิกการทำผ้าไหมไปมากแล้ว ชาวบ้านที่เขาทำผ้าไหมที่เขาพอมีรายได้ เขาก็ส่งลูกเรียนสูงๆ ปริญญาตรี ปริญญาโท ปริญญาเอกก็มี ลูกๆ ก็ไม่ยอมทอผ้าต่อ ปัจจุบันคนบ้านครัวที่ตำแหน่งสูงๆ เช่น อดีตประธานคณะกรรมการตรวจเงินแผ่นดิน, อดีตผู้อำนวยการกองทหารสารวัตร, ผู้พิพากษา, รองเลขาฯ รัฐสภาคนปัจจุบัน คัมภีร์ ไฟชั่น เครือญาติของบ้านครัว หุ้นส่วนใหญ่ของ บริษัทของจิม ทอมป์สัน พอจิมเขาหายไป เลิกไปเขาก็ไปซื้อที่แถวคลองตัน ลาดพร้าว ชายที่ 4 ไร่ก็ได้กั้นที่ 76 ล้าน

คนภายนอกเขามองชุมชนบ้านครัวเป็นแบบไม่ขัดแตะ แต่ศักยภาพของคนในชุมชนนั้นมีมากมายและมีมากกว่าที่ใครๆ คิด ไม่ต้องอาศัยการเคหะฯ ไม่ต้องมาสร้างความสำเร็จ (สร้างตึก) มันเหมือนอยู่ในกล่องไม้ขีด เขามีที่อยู่แล้ว 20-30 ตารางวา พอมาเวนคืนไปสร้างกล่องไม้ขีดขึ้นมาแล้วให้เราไปอยู่ ถามว่าคนที่เคยอยู่บ้านที่มีพื้นที่ใช้สอยในบ้านถ้าต้องขึ้นไปอยู่บนตึกก็จะลำบาก อย่างเวลามีคนตายที่นี่ก็ลำบาก ฉะนั้นอย่ามาเสนอเลยว่าจะทำอะไรให้

ปัญหาของชุมชนในอดีต

ในอดีตที่ดิน 35% เป็นที่โฉนด ไม่ใช่ที่บุกรุก นอกนั้นเป็นที่ของกรมธนารักษ์ พอมาถึงสมัยรัชการที่ 5-6 ท่านต้องการให้คนเป็นเจ้าของที่ดิน เขาก็ไปจับจองกันจนได้ใบแดง (โฉนด) มา ฉะนั้นการไล่ที่ การเวนคืนก็จะทำลำบาก เพราะตรงนี้เป็นที่โฉนด ตรงนี้เป็นที่กรมธนารักษ์ ไม่ใช่ที่ของราชพัสดุ หรือสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ไม่อย่างนั้นพื้นที่บ้านครัวแถบนี้ไปหมดแล้ว

ปัญหาเรื่องอื่นๆ

ปัญหาระหว่างชาวชุมชนที่ต่างศาสนา

คนดั้งเดิมของชุมชนบ้านครัวส่วนใหญ่เป็นมุสลิม เขาก็จะเข้าบ้านและเข้านอนเร็วเพื่อเตรียมตัวตื่นขึ้นมาทำพิธีละหมาดตอนตีห้าของเช้าวันรุ่งขึ้น ฉะนั้นแต่ก่อนก็จะไม่มีปัญหาอะไร พอมาตอนหลังที่บ้านเรือนถูกทำให้เป็นบ้านเช่าเป็นบางส่วน ก็จะมีคนอิสานเข้ามา บางทีกลางคืนก็เปิดเพลงเสียงดังกระหึ่ม ไม่ว่าจะได้เครื่องเสียงมาใหม่หรือกินเหล้าถึงตีหนึ่งตีสองแล้วต้องเปิดเพลงเสียงดังไปพร้อมกันด้วย เราก็ต้องไปขอร้อง พูดคุย กับเขาว่าถ้าจะเปิดก็ให้เปิดสำหรับฟังคนเดียว แต่เราก็จะอนุญาตให้เขา 2 วันสำคัญเทศกาลใหญ่ของคนไทย นั่นคือวันปีใหม่ กับวันสงกรานต์ จะจัดงาน จะเล่น จะเปิดเพลงเสียงดังไปจนถึงสว่างเลยก็ได้ เราจะประกาศให้ชาวบ้านในชุมชนรู้เลย เราขอให้เขาเลย แต่ถ้าโดยปกติก็จะไม่มี 3 หุ่ไปแล้วนี่ก็จะไม่ได้ยินเสียงดนตรีดังๆ แล้ว โดยที่เราอาศัยการขอร้องและการประชาสัมพันธ์ โดยอาศัยหลักที่ว่าให้ทุกคนในชุมชนอยู่ร่วมกันโดยสบาย ไม่มี ความขัดแย้งกัน ถึงแม้ว่าต่างศาสนา ต่างภาษา ต่างวัฒนธรรม

ปัญหาหาเสพติด

ปัญหาหาเสพติดก็มีเหมือนทุกชุมชน เนื่องจากหน่วยงานของรัฐฯ ไม่เอาจริง เราต้องปราบกันเองโดยจัดให้มีเวรยามเพื่อปกป้องชุมชน แรกๆ เราก็ประสานงานกับเจ้าหน้าที่ตำรวจ แต่ตำรวจเองก็อาศัยจับมา 100 เม็ด ทว่าลงบันทึกประจำวันว่า 5 เม็ด ที่เหลือก็เอาไปกระจายให้ชุมชนอื่น พอถึงเวลาที่จะปราบจริง เราจะไปหาผู้กำกับฯ ผู้กำกับฯ ก็จะเรียกง่าสายสืบมาบอกว่าให้จัดการนะ ประธานฯ เขา มาเอง ภายในหนึ่งวันต้องเอาตัวมาให้ได้ พอเวลาเราให้ชื่อ ไปจับ พรุ่งนี้ตำรวจก็รู้เลย คนที่ทำก็คือคนของเขานั้นแหละ มันก็เลยปราบไม่ได้ เราก็ต้องปราบเอง เคยประสานงานกับตำรวจครั้งหนึ่งใน ภายหลัง วางแผนกันจนจับมาได้ 3 คน พอเดินออกจากชุมชนไป ตำรวจเขาก็พาพวกนั้นไปที่ปั๊ม เรียกคนละหมื่น จนต่อรองได้เหลือคนละ 8,000 บาท 3 คนก็ 24,000 บาท ต่างคนก็ต่างโทรเข้าไปขอเงินที่บ้าน แล้วตำรวจก็ปล่อยตัวมา ก็เลยรู้ว่าตำรวจไม่ได้เรื่อง แล้วอย่างนี้เมื่อไหร่จะปราบหมด ทุกวันนี้ก็ยัง มีปัญหาหาเสพติดอยู่บ้าง แต่ก็น้อยมากๆ จนแทบไม่มี

ปัญหาระหว่างคนชุมชนบ้านครัวและคนที่เข้ามาอยู่ภายหลัง

ไม่มีเลย คนอีสาน คนจีน หรือคนจากที่อื่นๆ ให้ความร่วมมืออย่างดี เพราะวาระบบสื่อสารเข้าถึงทุกบ้าน มีความไว้วางใจกัน ที่ต้องระวังและต้องควบคุมคือ คนเมาสุรา ก็ใช้วิธีพูดจากันอย่างเช่น ให้เข้าบ้านไปนอนเสีย ก็ทำให้เกิดการเรียนรู้

การสื่อสารระหว่างชุมชนบ้านครัวใต้, บ้านครัวเหนือ และบ้านครัวตะวันตก

Key man ต้องมาประชุมและวางแผนกันระหว่าง 3 ชุมชน และทำการประชาสัมพันธ์

การทำงานชุมชนต้องทำด้วยใจ คนในองค์กรหรือส่วนทำงานจะมี 4 ประเภทคือ

1. พุดไม่ทำ
2. ทำไม่พุด
3. พุดและทำ
4. ไม่พุด ไม่ทำ

การทำงานให้ส่วนรวมนี้อาจไม่มีเงินเดือน ต้องทำให้ได้รับความร่วมมือจากมวลชน ต้องปฏิบัติตัวเป็นตัวอย่าง แล้วคนจะรักและเชื่อถือเรา

มีกิจกรรมร่วมกัน เช่น ตำรวจนครบาลเข้ามาเยือน มาสาธิตการดับเพลิง และจะมีชุมชนอื่นๆ มาร่วมด้วย

การติดต่อสื่อสารและมีกิจกรรมร่วมกันกับชุมชนอื่นๆ

- มีการจัดงานประเพณีระหว่างชุมชนบ้านครัวกับชุมชนพญาไท
- มีการแข่งขันกีฬาต้านยาเสพติด ซึ่งจัดให้เด็กๆ
- มีกิจกรรมร่วมกันระหว่างชุมชน และจัดเลี้ยงกัน

ความเข้มแข็งของชุมชนบ้านครัว

ชาวชุมชนบ้านครัวโดยปกติแม่ขัดแย้งกัน หรืออิจฉาริษยากันอยู่บ้าง แต่พอเวลามีเหตุการณ์ต่างๆ ก็จะรวมตัวกันอย่างสามัคคี และเมื่อมีปัญหาต่างๆ เช่น กรณีทางด่วน ก็สามารถประสานงานให้ทุกคนเข้าใจได้

การต่อต้าน การปลุกฝังแนวคิดต่อการเปลี่ยนแปลงและสิ่งใหม่ๆ

เด็กอิสลามต้องเรียนศาสนามาตั้งแต่ 7 ขวบ สิ่งใดถูก สิ่งใดผิด ที่มีสยิดจะมีการปลุกฝัง

การติดต่อสื่อสารกับเจ้าของกิจการที่ทำผ้าไหมในอดีต

ก็ได้ติดต่อสื่อสารกันบ้างเพราะว่ารู้จักกันหมด เพราะว่าเป็นเพื่อนกันหรือไม่ก็เครือญาติกัน ตอนที่ผมเข้ามารับตำแหน่งนั้น การทำกิจการผ้าไหมก็น้อยลงแล้ว เหลือแค่ 3-4 เจ้า

การติดต่อสื่อสารกับเจ้าของกิจการที่ทำผ้าไหมในปัจจุบัน

ก็ยังได้คุยกัน อย่างลุงอู๊ด(อู๊ดบ้านครัวไหมไทย)นี่ก็รับตำแหน่งรองประธานชุมชนฯ ที่ชาวบ้านข้างนอกเริ่มมารู้จักผ้าไหมบ้านครัวอีกครั้งหนึ่งก็หลังจากกรณีมีข่าวการต่อสู้เรื่องทางด่วนผ่านสื่อมวลชน แต่เขาก็มารู้ตอนที่เราจะเลิกการทำผ้าไหมไปหมดแล้ว คนที่ทำกับจิม ทอมป์สัน สมัยก่อนเขาก็ให้ถือหุ้น แต่ตอนหลังพอจิมหายไป เขาก็ไม่เอาเราแล้ว

การตั้งกลุ่มทอผ้า

ตอนนี้ที่มีอยู่เป็นธุรกิจส่วนตัวทั้งหมด ที่แรกเราอยากจะทำตั้งขึ้นเป็นกลุ่มธุรกิจแต่เขาก็เลิกทำกันไปหมดแล้ว อุปกรณ์ก็ไม่มี คนที่ทำเป็นเขาก็แก่มากแล้วอย่างรุ่นป้าใจ (70 ปีขึ้นไป) จะให้มาทำตอนนี้ก็ลำบาก ส่วนรุ่นลูกๆ เขาก็ไม่เอา จะให้มาทำก็คงยากเพราะว่าเขาเรียนกันมาสูงๆ จะให้มาทำก็คงลำบากเพราะไม่เคยทำกันมาก่อนเลย ตอนที่เคยเอามารวมกลุ่มกันคราวนั้นก็เอาเฉพาะคนที่เคยทำมาแล้วมาให้ความรู้ อย่างสมัยก่อนเราทำแต่ผ้าพื้น แต่เวลาจะมาเป็นลายอะไรต้องทำอะไร เขาก็จะมีนักวิชาการมาสอน สถานที่สอนก็ที่มีสยิดที่นี้แหละ(มีสยิดใหญ่) แต่ที่เขามาสอนการฟอก การย้อมก็จะทำไม่เหมือนที่ชุมชนทำอยู่ เค้าจะสอนวิธีแบบที่ต่างจังหวัดเขาใช้ทำ ก็คือการใช้กระทะ ข้อเสียคือเวลาฟอกแล้วน้ำมันจะกระเาะ ทำให้สีไหมออกไม่หมด ส่วนที่บ้านครัวทำก็จะเป็นอย่างที่เราเห็นที่บ้านลุงอู๊ดในปัจจุบัน เขาจะใช้หม้อหุงข้าวใหญ่ขนาด 3 ถังใหญ่ กระทะทุกอย่างก็ไม่กระเาะ สีไหมก็ออกหมด สีก็จะดูเข้าเส้นไหมโดยไม่มีสีไหม ฉะนั้นมาตรฐานเรื่องสีของบ้านครัวไม่ต้องกลัวว่าสีจะตกไหมหนึ่งก็โลกร้อนนี้เวลาฟอกสิ่งสกปรกออกแล้วจะเหลือเพียง 7 ซีดเอง

แล้วก็ยังได้ติดต่อกับนิพนธ์ – วรณิ (เจ้าของกิจการผ้าไหมรายหนึ่งในชุมชนบ้านคร้ว) บ้าง แต่เขาจะได้รับการประสานจากหน่วยงาน ร้านค้าต่างๆ โดยตรงมากกว่า เช่น ให้ไปออกร้านตามงานต่างๆ หรือส่งผ้าไหมให้ร้านเจ้าประจำ

ทางเจ้าของกิจการผ้าไหมบ้านคร้วในปัจจุบันก็นำผ้าไหมไปออกงาน และจำหน่ายตามงานออกร้านต่างๆ เช่น otop แต่ก็ขายไม่ดีเท่าของโครงการฯ หรือเท่าของต่างจังหวัด เพราะว่าเขานึกถึงแต่ราคา แต่ไม่ได้คำนึงถึงคุณภาพเท่าไรนัก

การติดต่อกับเจ้าของกิจการในปัจจุบัน

ติดต่อประสานงานระหว่างชุมชนกับภาครัฐ เวลาเมื่อไรเขาก็โทรมาที่ผม ผมก็ประสานงานให้

การมีส่วนร่วมสนับสนุนการทำผ้าไหมในชุมชนฯ และการประชาสัมพันธ์

ทางเขตเขาคุณแลชุมชนอยู่แล้ว โดยให้คุณสัมฤทธิ์ประสานงานลุงอู๊ด (รองประธานกรรมการฯ)

มีการสนับสนุนทางอ้อม เช่น การสวมใส่ผ้าไหมเอง หรืออื่นๆ บ้างไหม

ศาสนาอิสลามห้ามในสิ่งฟุ่มเฟือยต่างๆ อย่างผ้าไหม ทอง เป็นสิ่งต้องห้ามสำหรับผู้ชายเลย และภายหลังกรณีการต่อสู้เรื่องทางควน คนที่รู้จักชุมชนบ้านคร้วมากขึ้น รู้ว่ามีการทำผ้าไหม สมัยก่อนทั้งหมดบ้านทอเป็นร้อยๆ ก็

ความต้องการให้ภาครัฐมีส่วนในการสนับสนุนเรื่องผ้าไหม

80 เปอร์เซ็นต์ ของคนในชุมชนมีงานทำที่ดี มั่นคง เป็นใหญ่เป็นโต เงินเดือนสูง มีหลากหลายอาชีพ บ้างก็ย้ายออกไปอยู่ข้างนอก เพราะฉะนั้นจึงไม่มีใครอยากทำผ้าไหมอีก แทบทุกคนมีศักยภาพด้านอาชีพและประสบความสำเร็จ

2 ธันวาคม 2548

สัมภาษณ์ผู้นำทางศาสนา

ชื่อ : นายสมนึก จิตหยาดสุวรรณ อายุ : 60 ปี

หน้าที่ในปัจจุบัน : ผู้นำทางศาสนาอิสลามของชุมชนบ้านครัวเหนือ (อิหม่าม) รับหน้าที่ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2546

อาชีพเดิม : มัคคุเทศน์ภาษาสเปน, ภาษาอังกฤษ
 นักธุรกิจอสังหาริมทรัพย์
 ทำธุรกิจประกันภัย(ไทยประกันชีวิต)

ที่อยู่ตามทะเบียนบ้าน : 63/1598 หมู่ 7 ถนนราษฎร์พัฒนา เขตสะพานสูง กทม.

วิถีชีวิตในอดีต

เกิดมาก็เห็นคุณแม่ทอผ้าแล้ว เมื่อประมาณปี พ.ศ. 2500(ขณะเรียน ม.1) ช่วยคุณแม่ทอผ้าด้วย เริ่มแรกคุณแม่จะทำผ้าไหมสามตะกอก เป็นผ้าเส้นด้าย เส้นไหมจากญี่ปุ่น ทั้งไหมยืน ไหมพุ่งจากญี่ปุ่น แล้วก็ทำขายส่งเกี่ยวกับพวกตีนไก่ (ผ้าพันเอว) หรือไม่ก็จะออกไปจำหน่ายตามงานวัดหรืองานอะไรต่างๆ ที่มีการเฉลิมฉลอง ก็จะขายผ้าขาวม้าที่ไว้พันเอวได้ ตอนปี พ.ศ. 2500 ราคาไม่สูง ผืนหนึ่งตกเพียง 200 กว่าบาท และช่วงหลังจากนั้นคุณแม่ก็มาทอผ้าไหมพื้นเมือง คือไหมพุ่ง ที่สั่งมาจากทางอีสาน แถวโคราช ขอนแก่น จะมีเส้นไหมที่มีคุณภาพดีพอใช้ได้ ไม่ว่าจะป็นไหมหนึ่ง ไหมสอง ไหมสองคัด หรือไหมที่ว่าท้ายๆ ไม่ค่อยดีแล้ว ส่วนพวกไหม 4 เส้นเขาจะเอาไปตัดเป็นกางเกง

วิถีชีวิตคนในชุมชนในอดีต

ส่วนมากก็จะค้าขาย กับทำผ้าไหมแทบทุกครัวเรือน ก็กระตุกก็จะตั้งตามบ้าน ให้ตามบ้านช่วยดูแลแล้วก็ทอให้ ก็กระตุกนี้ก็จะป็นของเจ้าของที่ไม่สามารถจะตั้งไว้ที่บ้าน ได้เพราะพื้นที่บ้านเต็มแล้ว ก็จะตั้งตามบ้านผู้ที่เขาสามารถทำได้และมีฝีมือทางด้านทอผ้าด้วยก็กระตุก ช่วงนั้นค่าแรงคิดเป็นหลา หลาหนึ่งตกไม่เกิน 4 บาท

อิหม่ามได้เห็นการทำผ้าไหมมาตั้งแต่ยุคก่อนจิม ทอมป์สัน เข้ามา ยุครุ่งเรืองของผ้าไหมบ้านครัวคือยุคที่จิม เข้ามาดำเนินการสานต่อด้านผ้าไหม คือมีร้านอยู่ตรงถนนสุรวงศ์ แล้วก็แบ่งหุ้นให้ผู้ร่วมลงทุน(ลงแรง) แต่ที่บ้านของอิหม่ามไม่ได้เข้าร่วมเนื่องจากกิจการของคุณแม่คุณพ่อจะมีลูกค้าประจำ ไม่ว่าจะเป็น แอนนิต้า ร้านเลียด หรือจะเป็นกรุงเทพไหมไทย(ของท่านจอมพลสฤษดิ์)

ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนในอดีต

ผิดกับปัจจุบันมาก สมัยก่อนจะเรียกได้ว่าเราจะไปทานข้าวบ้านไหนก็ได้ เดินขึ้นบ้านไหนส่วนมากก็จะให้ความนับถือซึ่งกันและกัน เป็นพี่น้องกัน แต่เดี๋ยวนี้เปลี่ยนไปคือจะมีผู้ที่เข้ามาอาศัย

เสียมมาก มาทำงาน มาจับแท็กซี หรือมาทำงานใช้แรงงาน

เศรษฐกิจของบ้านครัวยุคผ้าไหมรุ่งเรือง

ดีมาก ดีมาก ๆ เรียกได้ว่าขั้นเศรษฐกิจ สมัยก่อนได้นับเงินแสนนี้เรียกว่าเศรษฐกิจแล้ว ผมเคยไปรับเงินจากบริษัทราชาเฟอร์นิเจอร์ ซึ่งท่านเป็นผู้ตกแต่งสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ เสด็จนิวัตกลับประเทศไทย ช่วงนั้นบริษัทราชาเฟอร์นิเจอร์ก็ได้สั่งผ้าไหมที่บ้าน

ทัศนคติของอิหม่ามต่อผ้าไหมบ้านครัวในอดีต

สมัยนั้นวัตถุนิยมยังไม่ได้เข้ามามาก ทุกคนต่างทำผ้าไหมเป็นกิจการในครอบครัว แล้วมาระยะหลังจะมีของจีนวัตรเข้ามาบ้าง อะไรเข้ามาบ้าง ช่วงนั้นไหมราคาถูกมาก ผ้าไหมเส้นด้ายจากญี่ปุ่นราคาต่อกิโลกรัมไม่ถึงหนึ่งพันบาท ส่วนปัจจุบันได้ข่าวราคาคร่าวๆ ว่าเกิน 2000 บาทต่อหนึ่งกิโลกรัม

เอกลักษณ์ที่โดดเด่นของผ้าไหมบ้านครัว คือหนึ่ง เป็นไหมแท้ สอง การซ่อมต้องทำด้วยฝีมือ ไม่ว่าจะเป็นการซักรีดแต่ละครั้งเรียกได้ว่าประณีตมาก คือมือไปจะไม่มียรอย ความสวย ความเงา ยิ่งถ้าเป็นไหมเบอร์หนึ่งหรือไหมชั้นหนึ่งจะมีราคาแพงพอสมควร สมัยนั้นราคาต่อหนึ่งกิโลกรัมประมาณ 200 บาทเศษๆ

การสื่อสารภายในชุมชนระหว่างผู้นำทางศาสนากับชาวชุมชนในอดีต

สมัยคุณปู่ซึ่งเป็นอิหม่ามคนเก่า(เสียชีวิตไปเมื่อประมาณ 40 ปีที่ผ่านมา) หลังจากที่ท่านทำพิธีทางศาสนาเสร็จ ท่านก็เดินเยี่ยมเยียนทุกบ้านเลย กว่าที่จะกลับถึงบ้านก็ราวๆ 3-4 โมงเย็น เดินไปเรื่อยๆ นี่ก็คือสมัยหลังจากปี พ.ศ.2500 มาแล้ว

บทบาทของอิหม่ามกับผู้นำชุมชนบ้านครัว

ช่วงนี้มีเยอะมากเลย คือทุกอย่างจะประสบความสำเร็จได้ก็จากอิหม่าม ชุมชน ผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนดั้งเดิมจะให้ความร่วมมือมาก การทำอะไรเราทำกันด้วยความร่วมมือซึ่งกันและกัน ไม่มีใครบอกว่างานของฉันหนักของท่านเบา จะไม่มีเกี่ยงกัน ยกตัวอย่างเรื่องที่ประสบความสำเร็จ คือ เวลาเกิดเพลิงไหม้เราจะไม่เคยหนีไฟ เราจะวิ่งเข้าหาไฟและดับไฟด้วยตัวเองก่อน และจะไม่มีการเพิกเฉยกัน นี่หมายถึงความร่วมมือร่วมใจของชาวชุมชนบ้านครัวมาตั้งแต่ พ.ศ. 2500 เป็นต้นมา

ความสัมพันธ์ของอิหม่ามกับประธานชุมชนบ้านครัวในอดีต

ในอดีตจะไม่มีประธานชุมชน แต่มีประธานชุมชนหลังจากที่ท่านดำรง ลัทธพิพัฒน์ เข้ามา แล้วก็ช่วยเหลือเรื่องการจัดการกิจการภายในชุมชนให้เป็นระบบ อันนี้ก็ต้องขอขอบคุณท่านดำรงผู้ซึ่งล่วงลับไปแล้ว

แต่จะมีผู้นำที่ไม่เป็นทางการคอยเป็นหัวเรี่ยวหัวแรง ชักจูงประสานงานกับคนในชุมชน การพบปะกันในแต่ละครั้งนั้นจะยาก แต่ถ้ามีงานการ งานบุญ งานแต่ง งานต่างๆ เราจะร่วมคุยร่วมอภิปรายปัญหาที่เกิดขึ้น ส่วนมากเราก็จะทำกันแบบนี้

การสื่อสารภายในชุมชนในอดีต

สมัยนั้นยังไม่มีเสียงตามสาย แต่ตามมัสยิดต่างๆ เวลาจะบอกเวลา บอกเรื่องการละหมาด เราจะใช้การตีกลอง แล้วเสียงตามสายก็เริ่มมีมาหลังจากที่ท่านดำรง(พรรคประชาธิปัตย์)มา แล้วก็ค่อยๆ จัดการให้ชุมชนอยู่ในระบบ

การติดต่อสื่อสารระหว่างอิหม่ามกับชาวชุมชนในปัจจุบัน

ตอนนี้ผมมีนโยบายของผมโดยตรงคือจะมีคณะกรรมการทำงาน 12 คน และแต่ละคนก็จะประจำแต่ละซอย เราก็จะให้ช่วยดูแลแต่ละซอยไป ครอบครัวไหนถ้าอยู่กันอย่างผิดทำนองคลองธรรม (อยู่ก่อนแต่ง) เราก็จะทำการแต่งให้ แต่ถ้าผู้ใดติดยาเสพติดเราก็จะตักเตือน ถ้าไม่ยอม ไม่ฟัง เราก็จะไม่ไปมาหาสู่เขา ไม่ว่าเขาจะทำบุญ มีคนตาย เราก็จะไม่หาสู่เขา แต่จะ让他ทำกันเอง จนสุดท้ายเลยเราก็จะคัดเขาออกจากชุมชน และนี่ที่ผมกำลังจะขอความเห็นจากกรรมการอยู่ เรื่องพวกนี้ก็จะเป็นเรื่องส่วนใหญ่ที่ทำให้อิหม่ามได้ติดต่อสื่อสารกับชาวชุมชน

การติดต่อสื่อสารของอิหม่ามกับเจ้าของกิจการผ้าไหมในอดีต

หลังจากที่ทางบ้านได้เลิกกิจการผ้าไหมไปแล้ว ก็จะเหลือบ้านที่ขายอยู่ 2-3 บ้าน ที่ทำจริงๆ ก็คือบ้านของคุณนิพนธ์ มนูญ์สน์ ตอนนี้เขาทำอยู่ ช่วงแรกเขาก็ทำแบบมีหุ้นส่วนส่งให้กับคุณส่องใส แต่ระยะหลังนี้ยังส่งให้หรือเปล่าไม่แน่ใจ แล้วถัดมาก็มีอีกบ้านหนึ่ง สมัยก่อนเขารับจ้างย้อม แล้วก็พัฒนาไปเป็นผู้ประกอบการ และถดถอยมาบ้านอีกหลังหนึ่ง เดินเลียบริมคลองไปอีกซอยก็จะมีร้านมาลิน บ้านนี้มีเฉพาะโชว์หน้าร้านไว้ขายนักท่องเที่ยวต่างชาติ ส่วนใหญ่คนในชุมชนที่ทำผ้าไหมจะเป็นเครือญาติกัน ที่เลิกไปก็เพราะสู้กับวิกฤตเศรษฐกิจไม่ไหว ของแพง แต่ว่าเรายังส่งของในราคาถูกลง สมัยก่อนส่งหลหนักไม่ถึง 50 บาท แต่ต้นทุนก็ตกสามสิบถึงสามสิบบาทแล้ว แล้วไหนจะมีเศษที่เหลืออยู่กับที่กระตุก ตรงนั้นก็ต้องถือว่าสูญเสียไปแล้ว พอราคายังถืบตัวสูงขึ้นๆ บางคนก็ถอดใจถอยหลังไปทำอย่างอื่น

ความคิดเห็นเรื่องการสนับสนุนกิจการผ้าไหมในปัจจุบัน

ขอตอบด้วยใจจริงคืออยากสนับสนุน เพราะเป็นงานของบรรพบุรุษที่ทำมา ผมไม่อยากจะหายไปจากบ้านครัว เพราะผ้าไหมเกิดได้ก็จากคนที่อยู่ในบ้านครัว ที่บ้านครัวมีคนรู้จักก็จากผ้าไหมคือมันคล้ายกับลูกโซ่หรือเป็นวัฏจักร แต่เราก็ไม่อยากจะหายไป ถ้าหายไปเมื่อไรชื่อเสียงบ้านครัวก็หายหมด

การติดต่อกับเจ้าของกิจการผ้าไหมและผู้ร่วมกระบวนการผลิตในปัจจุบัน

ผมไม่ได้พบปะเลยหลังจากที่คุณพ่อผมเสียไปแล้ว นอกจากว่าเขาจะมาเยี่ยมคุณแม่เท่านั้นเอง ทุกวันนี้เจอคนทำผ้าไหมก็ไม่ได้ทักทายเพราะไม่รู้จัก คนเก่าๆ ที่เคยทำก็หายหน้ากันไปหมด สมัยผมเรียน ม.1(พ.ศ.2500) พวกเขาก็อายุ 20-30 ปี แต่ในปัจจุบันก็คงล้มหายตายจากกันไป คนเก่าแก่ที่รู้จักก็ไม่ค่อยมีแล้ว ส่วนใหญ่จะเป็นลูกจ้างที่เข้ามารับจ้าง

บทบาทของอิหม่ามในการสนับสนุนผ้าไหมบ้านครัว

ของคืออย่างนี้ ถ้าไม่คุยก็ไม่ใช่ผม สมัยผมเป็นนักเรียนนี่ผมมุ่งกางเกงขาสั้นผ้าไหมสีดำนะ ครูบาอาจารย์ยังอิจฉาเลย นี่คือการโปรโมททางอ้อม ส่วนทุกวันนี้ที่โปรโมทก็จะทำกับเพื่อนๆว่าถ้าใครจะซื้อผ้าดี ของดีราคาถูก เชิญที่บ้านครัวได้ แล้วก็มีความโชคคืออยู่อย่างหนึ่งคือเมื่อท่าน ผบ.ชร. เข้ามาเยี่ยมเรา เขาก็บอกว่าจะเอาของบ้านครัวเข้าไปในกลุ่มของข้าราชการ ซึ่งเราดีใจมาก ท่านเป็นเพื่อนที่เรียนมาด้วยกันกับผม (พลตำรวจโท วิโรจน์ จันทรัมย์) โดยจะเอาไปแนะนำกับข้าราชการให้มาซื้ออย่างแม่บ้านเขา คุณรัชณี จันทรัมย์ ก็จะช่วยนำเสนอด้วย

สิ่งที่ทำให้ธุรกิจผ้าไหมบ้านครัวซบเซา

ปัญหาคือประสบกับภาวะขาดทุนเป็นส่วนใหญ่ คนที่เขาอยู่ได้คือสมัยก่อน คือ เขาตุ่นผ้าไหมมีเป็นตันๆ เป็นพันๆ กิโลกรัมเลยถึงจะอยู่ได้ ผมก็เคยบอกกับคุณพ่อผม ถ้าเราจะทำต่อไปนะ เราก็ต้องตุ่นไหมดิบไว้ไม่ว่าจะเป็นไหมจากญี่ปุ่น ไหมอินเส้นยี่สิบ กับไหมพุ่ง(ไหมจากทางโคราช,ขอนแก่น) ตุ่นไว้เยอะๆ เพื่อว่าผลกำไรก็จะได้มากขึ้นในช่วงที่ราคาข้าวของขยับขึ้น โดยเฉพาะช่วงที่ราคาน้ำมันขึ้น สมัยก่อนน้ำมันลิตรหนึ่งราคาลิตรละ 2 บาท ดีเซลราคาลิตรละ 90 สตางค์ แต่พอมาสสมัยท่านเจริญศักดิ์ ชมะนันท์ น้ำมันขึ้นเป็นราคาลิตรละ 5 บาทกว่า แต่ท่านก็ทำเพื่อความอยู่รอดของชาติ ท่านจะไปปล่อยกคให้อยู่กับที่ได้อย่างไร เพราะมันก็ต้องเป็นไปตามกลไกของตลาด ตอนที่ผมศึกษาอักคุเทศน์อยู่ที่จุฬาฯ ตอนนั้นหนึ่งคอลลาร์ราคาประมาณ 18 บาท จนมาเดี๋ยวนี้ 40 กว่าบาทแล้ว มันห่างกันเยอะ

กิจกรรมที่ทำให้ชาวชุมชนได้มาพบปะติดต่อสื่อสารกัน

อันดับแรกเลยคือกิจกรรมทางศาสนา การทำสาธารณประโยชน์แก่ชุมชน และที่สำคัญคือการทำบุญทำทาน

กิจกรรมทางศาสนาทุกวันศุกร์จะเป็นกิจกรรมใหญ่ ก็จะมีการปฏิบัติธรรม มีการสั่งสอนช่วงหลังจากนี้(วันศุกร์) ก็จะเริ่มตั้งแต่ 12.25 นาฬิกา จะมีการสั่งสอน แนะนำ ตักเตือนในรูปแบบของทางศาสนาว่าควรจะทำอย่างไรเพื่อให้อยู่ในแนวทางของศาสนาฮัมหมัดที่สอนมา โดยจะมารวมกันที่มัสยิด หลังจากสั่งสอนเสร็จเราก็จะมีละหมาดร่วมกัน มีการสวดบทขอพรหรือขออุอา ก็จะเสร็จประมาณ 13.00 นาฬิกา หรืออย่างช้าที่สุดก็ไม่เกิน 13.05 นาฬิกา หรืออาจเร็วกว่านั้นก็ขึ้นอยู่กับระยะเวลาของการเทศนาบนธรรมาศ แต่ระยะเวลาการทำละหมาดร่วมกันก็ไม่เกิน 10 นาที

ความสัมพันธ์ของชาวชุมชนบ้านคร้วกับชุมชนใกล้เคียง

ชุมชนบ้านคร้วเหนือ บ้านคร้วใต้ และบ้านคร้วตะวันตก เราถึงกันหมดทั้ง 3 มัสยิด ไม่ว่าจะเป็นคนตายหรืองานอะไรเราจะถึงกัน อย่างเมื่อเขามีคนตายเขาก็มาทำพิธีละหมาดสวดให้คนที่ได้เสียชีวิตหรือล้วงลับไปแล้ว เมื่อตอนเช้าคนก็เต็มมัสยิด

การติดต่อสื่อสารระหว่างชุมชน

เดี๋ยวนี้สะดวกคือมีเสียงตามสาย และจะใช้การ์ดเชิญไปยังผู้นำแต่ละมัสยิด เราก็เชิญไป 10 ท่านบ้าง 20 ท่านบ้าง บางท่านก็ได้ยินที่เราออกเสียงตามสายท่านก็จะมา โดยที่ไม่มีการขจัดเงิน ตั้งใจมาเพื่อช่วยกันสวดและขอพรให้กับคนที่ล้วงลับไปแล้ว

กิจกรรมระหว่างชุมชนที่นอกเหนือจากกิจกรรมทางศาสนา

ส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องเกี่ยวกับกิจกรรมทางศาสนาและรองลงมาคือกิจกรรมสาธารณประโยชน์ เช่นทุกปีหลังจากปิดภาคเรียนเราก็จะมีการสอนพิเศษให้กับเด็กนักเรียน มีการทำกิจกรรมร่วมกันของนักเรียน แล้วก็จัดให้เข้าค่าย โดยใช้งบจากทางจิม ทอมป์สันบ้าง ของทางมัสยิดบ้าง ซึ่งเราวมกัน ปีหนึ่งก็จะใช้งบประมาณ 7-8 หมื่นบาท แล้วแต่ว่าแต่ละกิจกรรมนั้นจะเล็กหรือใหญ่ขนาดไหน

ความสัมพันธ์ของชุมชนบ้านคร้วกับชุมชนใกล้เคียง(ที่ไม่ได้เป็นมุสลิม)

คนกึ่งเพชร คนบ้านคร้ว คนแถวประตูน้ำ อรุณย์ ส่วนใหญ่แล้วจะเป็นพรรคพวกเพื่อนฝูงกันทั้งนั้น การไปมาหาสู่สะดวก เจอหน้ากันเราก็ทักทายกันดี ไม่ว่าจะคนไทย, จีน, อิสลาม, พุทธ, คริสต์ เราจะไม่มีแบ่งแยก

ความขัดแย้งระหว่างคนกลุ่มต่างๆ ในชุมชน

ถ้าบ้านครัว พญาไท กิ่งเพชรนี้จะไม่ มีแต่ให้ความร่วมมือ ยกตัวอย่างง่ายๆ คือเวลาที่มีการทำบุญทำทาน คนจีนก็จะเข้ามาช่วย เวลาคนเป็นคนตายเขาก็จะมาช่วย เขาจะไม่แบ่งแยกกว่าเป็นคนละแตกต่างศาสนา

บทบาทหลักของอิหม่าม

เน้นหนักทางด้านศาสนา เพื่อป้องกันยิวชนที่กำลังเจริญเติบโตขึ้นมาให้ห่างไกลจากยาเสพติด ห่างจากอบายมุข นี่คือวัตถุประสงค์ใหญ่ของแต่ละมัสยิดที่ต้องการอย่างนี้

บทบาทรองของอิหม่าม

ที่สมัครใจและทำด้วยความเต็มใจก็คือเรื่องความเป็นอยู่ของคนในชุมชน เรื่องความสะอาด นี่คือการหลักเลย ถ้ามันไม่สะอาดเลยผมว่าความเป็นอยู่น่าจะเลว แย่มาก ความสะอาดที่ว่าก็จะรวมถึงบ้านเรือน ชุมชน อาหารการกิน สุขอนามัยด้วย อย่างชุมชนนี้ก็จะมีการกำจัดขยะ ทิ้งขยะให้เป็นที่เป็นทางเพื่อให้สะดวกต่อคนมาเก็บ ซึ่งแต่ก่อนคนที่อยู่ใกล้คลองก็จะมีคลองเป็นที่ทิ้ง บางคนอยู่แถวตามถนนก็จะโยตามหน้าบ้านคนอื่น วิธีรณรงค์เรื่องความสะอาดก็คือครูต้อย, เป้าใจ ก็จะรณรงค์ออกทางเสียงตามสายเรื่องมารยาทและอื่นๆ เรื่องที่สามารถทำให้สิ่งเหล่านี้หายไปจากบ้านครัวด้วย

ความคิดเห็นต่อภาครัฐฯ นักวิชาการ สื่อมวลชน ในเรื่องการช่วยสนับสนุนเรื่องการทำผ้าไหม

แน่นอน ถ้าการสื่อสารมวลชนต่างๆ เข้ามา มันก็จะเป็นการประชาสัมพันธ์ที่ดียิ่ง

สัมภาษณ์ 11 พฤศจิกายน 2548

ผู้นำที่ไม่เป็นทางการของชุมชน

ชื่อ : นางสาวใจ เนื่องนิยม อายุ : 72 ปี

อาชีพ : แม่บ้าน

ตำแหน่ง/หน้าที่ : กรรมการชุมชนฯ, กรรมการมัสยิด, อสส., อปพร.

ที่อยู่ตามทะเบียนบ้าน : 913 ตรอกวัดพระยาขัง แขวงถนนเพชรบุรี เขตราชเทวี กทม.

ผู้ร่วมกระบวนการผลิตในอดีต

ชื่อ : นายศิริศักดิ์ เนื่องนิยม อายุ : 48 ปี

อาชีพปัจจุบัน : พนักงานโรงแรม

ประสบการณ์ : เคยผ่านการซ่อม, ฟอกสีไหม มาตั้งแต่เด็ก

ที่อยู่ตามทะเบียนบ้าน : 913 ตรอกวัดพระยาขัง แขวงถนนเพชรบุรี เขตราชเทวี กทม.

ชาวชุมชนบ้านครัว (ไทยพุทธ, มุสลิม, จีน, อีสาน) สามารถอยู่ร่วมกันได้ด้วยดี ไม่มีปัญหาใดๆ มีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน เวลาที่ต้องการจะสื่อสารเรื่องราวภายในชุมชนก็จะใช้การสื่อสารแบบปากต่อปาก และเสียงตามสาย เชิญชวนให้ร่วมกิจกรรมและจะได้รับความร่วมมืออย่างดีมาตลอด ผู้ใดที่อาศัยอยู่ในชุมชนบ้านครัวเหนือขอให้อคิดว่าเป็นคนบ้านครัวเหมือนกัน เจอกันยิ้มแย้มแจ่มใส

ความเป็นอยู่ที่แตกต่างกันระหว่างอดีตและปัจจุบัน

คุณศิริศักดิ์ : แต่ก่อนความเป็นอยู่จะอยู่กับแบบเป็นพี่น้องกันมากๆ ไม่ว่าจะไปบ้านไหนก็สามารถขอข้าวกินได้ มีความผูกพันกันมาก แต่มาเริ่มมีปัญหาที่ตอนที่มีเรื่องทางด่วนเข้ามา พอมีคนย้ายออกก็จะมีช่องว่าง มีการขับไล่คน คนที่เคยอยู่เดิมเขาก็จะออกไปอยู่แถวชานเมือง เช่น คลองตัน มีนบุรี หนองจอก ลาดกระบัง ฯลฯ และในปัจจุบันก็กลับเข้ามาอยู่ในชุมชนบ้านครัวกันอีกเนื่องจากมีความผูกพันกับชุมชน หรือไม่เมื่อมีใครเสียชีวิตลงก็จะกลับเข้ามาทำพิธีศพ(ฝัง) หรือเวลามีเทศกาลสำคัญอะไรๆ ก็จะกลับมา

คนอีสาน

คนอีสานในชุมชนบ้านครัวส่วนใหญ่ก็จะทำงานในละแวกนี้ ขายขนม ขายของ ขายอาหาร เป็นลูกจ้างร้านทอผ้าก็มี ซึ่งในอดีตภายในชุมชนบ้านครัวจะมีการทอผ้าไหมเยอะมาก แทบจะทุกหลังคาเรือน คุณศิริศักดิ์(ลูกชายป่าใจ) พูดเสริมว่าในอดีตเมื่อตนยังเล็กอยู่ก็สามารถทอไหมกะทบไหมได้ด้วย

อาชีพหลักของชุมชนบ้านครัวในอดีต คือ การทอผ้า และอาชีพรองคือค้าขาย

การค้าขาย : แต่ละบ้านทำผ้าไหมเอง ขายเอง บางคนก็ไปทอดแหเอากุ้ง หอย ปู ปลา ไปขาย ถือเป็นอาชีพประมงแบบสหายๆ หากไม่มีสตางค์ก็สามารถอยู่ได้ จะบอกแม่ว่าทำเครื่องแกงไว้ได้เลย เพราะเราก็มีเรือ มีสวิง มีแห ฯลฯ พร้อมอยู่แล้ว ในคลองแสนแสบนี้ล้วนแต่มีของดีๆ กุ้งไม่ใช่ขึ้นแค่ตัวสองตัว แต่มาป็นแพเลย สมัยก่อนเวลาถึงหน้าน้ำก็จะสามารถวิ่งไล่กุ้งได้ด้วย สมัยก่อนทางเดินภายในชุมชนจะเป็นไม้กระดาน 2 แผ่น บ้านครัวจะมีความเป็นธรรมชาติแบบบ้านครัว พอถึงหน้าฝนน้ำก็จะท่วม ท่วมจนเข้าบ้าน ตอนกลางวันโต๊ะเก้าอี้ก็จะกองอยู่อย่างนั้น พอถึงตอนเย็นน้ำลาก็จะทำความสะอาดบ้านและเครื่องเรือนที่น้ำเข้ามาท่วมและทะเลแล้วก็เอาเสื่อน้ำมันมาปูเหมือนเวลาปกติ

วิถีชีวิตของชาวชุมชนบ้านครัวในอดีต

คุณศิริศักดิ์ : เท่าที่จำได้ก็จะเป็นเรื่องเกี่ยวกับการทำกิจกรรมผ้าไหม อย่างแม่(ป้าใจ) ก็จะเป็นคนลงน้ำข้าว ส่วนผมก็จะเป็นคนคอยบิด ลูกๆ ก็จะช่วยกันทุกคน สำหรับกิจกรรมที่ทำก็จะหมดไปแทบทุกวันแล้ว เวลาทำผ้าไหมก็จะไม่ได้มีการติดต่อสื่อสารกันกับบ้านอื่น แต่จะเป็นลักษณะบ้านใครบ้านมัน

วิถีชีวิตของชาวชุมชนบ้านครัวในปัจจุบัน

คุณศิริศักดิ์ : เข้ามารคนในชุมชนก็จะออกไปทำงานข้างนอก กลางคืนก็กลับมา ส่วนความผูกพันกับคนในชุมชนก็ยังคงเหมือนเดิม บางทีอยู่ในบ้านเบื่อๆ ก็จะออกไปนั่งคุย ความสัมพันธ์ก็ไม่ได้ขาดไป ส่วนใหญ่จะเป็นเครือญาติกัน การพูดคุยกันก็ยังคงเหมือนเดิม แต่ก็ไม่สามารถไปขอข่าวกันได้แบบสมัยก่อน เพราะเริ่มมีคนอื่นที่เข้ามาภายหลังเข้ามามากขึ้น

การสื่อสารภายในชุมชนบ้านครัว

- ปากต่อปาก
- เสียงตามสาย
- บอร์ดประกาศที่มัสยิด
- วิทยุสื่อสาร

ลักษณะของการสื่อสารกันภายในชุมชนบ้านครัวในอดีต

การสื่อสารแบบปากต่อปาก

ป่าใจ : ก่อนจะมีเสียงตามสายก็จะเป็นลักษณะการสื่อสารกันแบบปากต่อปาก คนนี้รู้แล้วก็จะช่วยบอกต่อกันไป เช่น ช่วงก่อนเดือนที่จะมีการถือศีลออกก็จะต้องช่วยกันดูแลเดือน พอดูได้ที่มีสติก็จะติ กลอง การสื่อสารแบบปากต่อปากก็จะเร็วมากเลย

การสื่อสารผ่านเสียงตามสาย

เสียงตามสายภายในชุมชนบ้านครัว มีศูนย์กลางการกระจายเสียงอยู่ภายในบ้านของป่าใจ มีเครื่องเสียงสำหรับใช้ส่งข่าวสาร 1 เครื่อง และมีลำโพงกระจายเสียง 28 ตัวอยู่ทั่วชุมชน สำหรับงบประมาณของอุปกรณ์ที่ใช้กระจายเสียงตามสายนี้ก็จะได้จากทางรัฐฯ ส่วนหนึ่ง งบประมาณของชุมชนส่วนหนึ่ง หรือแม้กระทั่งงบประมาณส่วนตัวซึ่งกรรมการชุมชนและชาวบ้านลงขันร่วมกัน เวลา มีเหตุก็จะออกกระจายเสียง ส่วนคนที่เป็นคนประกาศก็แล้วแต่เหตุการณ์ แล้วแต่ความสะดวกหรือใคร จะว่างก็จะมาช่วยประกาศ บ้างก็มีหน่วยงานต่างๆ อย่างโรงเรียนกึ่งเพชร ทุกๆ วันพุธ เวลา 10.00 น. โรงเรียนก็จะส่งนักเรียนเป็นกลุ่มเพื่อมาจัดรายการให้ความรู้เกี่ยวกับยาเสพติด, สุขศึกษาออกเสียงตามสาย โดยมีอาจารย์จากทางโรงเรียนเป็นผู้ควบคุม

บ้านของป่าใจถือว่าเป็นศูนย์กลางของชุมชน(หมู่บ้าน) ไม่ว่าจะ มีเหตุอะไรเข้ามา เช่น ประกาศจากการไฟฟ้าฯ, เจ้าหน้าที่พยาบาลจะเข้ามาทำงานในชุมชน ก็จะต้องมาหาป่าใจที่บ้านนี้

เวลาเกิดเหตุการณ์ต่างๆ เช่น ไฟไหม้ ก็จะมีคนโทรแจ้งเข้ามา เราก็จะรู้แน่ๆ เกิดเหตุการณ์แน่นอน ใครที่อยู่บ้านหรือบริเวณนั้นก็จะเป็นผู้ตัดสินใจออกเสียงตามสายไป แต่ทุกคนก็ต้องวิ่งไปที่จุดที่เกิดเหตุการณ์ ไปดูว่าเกิดจากอะไร หรือไม่ก็กรณีมีคนตาย ก็จะประกาศว่าคนนี้ตาย ใครเป็นลูก เป็นหลาน เป็นญาติพี่น้อง

บอร์ดประกาศของมัสยิด

ก็จะแปะกันแบบเอาตามสะดวก ไม่ว่าจะ เป็นโปสเตอร์ให้ความรู้เกี่ยวกับสุขภาพ การสาธารณสุข โรคระบาด โรคไข้เลือดออก ไข้หวัดนก โรคเอดส์ แม้กระทั่งเด็กอายุครบเข้าโรงเรียน อายุครบต้องเข้ารับการศึกษา เป็นต้น

วิทยุสื่อสาร

วิทยุสื่อสารที่ใช้กันอยู่ก็มีประมาณ 20 กว่าตัว ซึ่งจะใช้กันภายในระหว่างกรรมการชุมชน, อปพร. และอาสาสมัคร เมื่อเกิดเหตุการณ์สำคัญก็จะสามารถติดต่อสื่อสารถึงกันได้ภายในระยะเวลาอันรวดเร็ว

การติดต่อสื่อสารกับภายนอก

ป้าใจ : หากเป็นเรื่องที่เป็นทางการ ทางเขตก็จะเป็นคนที่เอาเข้ามาให้ที่นี่โดยตรง เขารู้ว่าต้องมาที่บ้านนี้ อย่างที่เด็กนักเรียนเข้ามาเขาก็ให้ความเคารพนับถือเราดี ไม่ว่าจะเป็นเด็กในชุมชนหรือเด็กจากชุมชนอื่นก็ตาม ส่วนใหญ่เด็กที่มาจากรโรงเรียนต่างๆ ละแวกนี้ก็เป็นเด็กในชุมชน ก็จะมีครูพามาอย่างตอนนี้เราทำงานกับโรงเรียนกิ่งเพชร โรงเรียนสัมมา โรงเรียนบ้านครัว ก็จะประสานงานกันอยู่ บางทีหากคุณศิริศักดิ์ว่างก็จะไปสอนแคะกระจก เช่นรูป ร.5 ให้กับเด็กนักเรียน เพื่อให้เด็กมีความรู้ติดตัวและไปประกอบอาชีพได้ มีรายได้เสริม ก็จะคิดว่าเหมือนครอบครัวเดียวกัน เหมือนน้อง เหมือนลูกหลานจริงๆ แล้วก็ลูกหลานเราเองนี่แหละ เรียนมาแฉะนี่แทบทุกโรงเรียน ไม่ใช่เด็กที่อื่น คนอื่นๆ ที่ไม่ใช่คนชุมชนบ้านครัวแท้ๆ ที่อยู่ละแวกใกล้เคียงก็ล้วนแต่มีความผูกพันใกล้ชิดกับคนในชุมชนบ้านครัว ความสัมพันธ์จะแนบแน่นแยกกันไม่ออก อย่างชุมชนกิ่งเพชร ชุมชนเพชรบุรีชอย 7

อย่างตอนนี้ก็กำลังจะทำโครงการให้กับเด็กกลุ่มต่างๆ ซึ่งจะแบ่งเด็กออกเป็น 3 กลุ่ม มาจากที่ต่างๆ มาทำความรู้จักกันเพื่อให้เขาสนิทกับเรา และเราจะได้มีโอกาสเข้าหาเขาได้ โดยจุดริเริ่มของโครงการต่างๆ มาจากปัญหาสำคัญที่สุดคือยาเสพติด เราก็เลยจัดตั้งกลุ่มขึ้นมา หรือกันว่าจัดการกับปัญหาอย่างไรดี โดยแกนนำชุมชน กรรมการชุมชน คนทุกกลุ่มที่อยู่ในชุมชน แล้วก็จะมีการเรียกประชุม การเรียกประชุมจะเป็นลักษณะอยากเรียกก็เรียกมาที่บ้านป้าใจ ใครว่างก็มาคุยกันเรื่องนี้ๆ ไม่จำเป็นต้องเป็นประธาน, กรรมการ หรือบุคคลสำคัญอื่นๆ เป็นผู้เรียกประชุม

การแก้ไขปัญหาหายาเสพติดในชุมชน

คุณศิริศักดิ์และป้าใจ : ปัญหาหายาเสพติดเริ่มเข้ามาเมื่อช่วงที่มีเรื่องการก่อสร้างทางด่วน โดยทางชุมชนได้รณรงค์เรื่องนี้อย่างจริงจังก่อนรัฐบาลของนายกทักษิณจะประกาศกวาดล้างยาเสพติดอย่างจริงจังเป็นเวลา 2 ปี มันเป็นเรื่องที่ยากมากเพราะชุมชนบ้านครัวเป็นชุมชนที่ความเจริญเข้าถึง ปิดกันไม่ได้ และหลังจากการรณรงค์ปัญหาหายาเสพติดภายในชุมชนผ่านไป ปัญหาหายาเสพติดในชุมชนก็เบาลงมาก ถ้ากะเป็นเปอร์เซ็นต์ก็น่าจะประมาณ 80 เปอร์เซ็นต์ พอเรามารวมกลุ่มกันมันก็จะจัดการกับปัญหาได้ พอเราเรามีไปปัญหาก็เข้ามาอีก พวกลูกเต้า ลูกหลานกลุ่มของเราเป็นผู้ทำกันเอง และถ้ามีใครรู้ว่าบ้านไหนขาย เวลาประกาศเสียงตามสายเราก็จะหั่นลำโพงไปค่าทางบ้านนั้นแรงๆ เขาก็จะรู้ตัว แต่ถ้าเขาไม่เปลี่ยนแปลงอะไรเราก็ต้องอาศัยอำนาจจากภาครัฐเข้ามาช่วยและรองรับ เพราะว่าเราต้องทำงาน เราไม่มีเวลาไปนั่งเฝ้า เราก็ทำหน้าที่แค่ชี้เบาะแสเล็กๆ น้อยๆ เพราะเราเป็นคนในพื้นที่ เราก็จะรู้ดี

การณรงค์เรื่องยาเสพติดระหว่างคนอีสานและคนมุสลิม

ป้าใจ : เราที่จะไปเตือนเขาไม่ถึงขั้นไปจับตัวหรือไปแจ้งทางการ เขาก็จะเชื่อ แต่ถ้าเค้าไม่เชื่อจริงๆ ก็จะไปแจ้งภาครัฐ

เรื่องที่ทางเราจะต้องอาศัยอำนาจรัฐมากที่สุดก็คือเรื่องของคนขาย เขาก็จะขายให้กับคนรู้จักเพื่อนฝูง โดยผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทำให้เขาแสร้งรู้จักดีใจ ภูมิใจในการลดปัญหาชุมชน ลดปัญหาสังคม เพราะชุมชนนี้ก็เป็นชุมชนใหญ่แห่งหนึ่ง การแก้ไขปัญหาที่นี้ในปัจจุบันจะไม่ได้ใช้ความรุนแรง เช่น ทูตดี เอาไปแช่ในคลอง เมื่อถูกจับได้เหมือนในอดีต

การแก้ไขปัญหาของชุมชนในปัจจุบัน

คุณศิริศักดิ์ : ทางชุมชนต้องจัดให้มีการณรงค์เรื่องยาเสพติด หลักศีลธรรมและจริยธรรมควบคู่กันไป เพราะว่าเด็กในปัจจุบันห่างไกลเรื่องจริยธรรมมาก อย่างบางครอบครัวในชุมชนก็จะปล่อยลูกมาก ไม่สนใจ เราก็จะพาเด็กเข้ามาเกาะกลุ่มกันเพื่อความสะดวกในการปลูกฝังและดูแล

การทำกิจการผ้าไหมของชุมชนบ้านครัว

ยุคที่รุ่งเรืองที่สุดก็คือยุคที่จิม ทอมป์สันเข้ามา เศรษฐกิจของชาวชุมชนบ้านครัวแต่ละบ้านจัดว่าดีมากถึงขั้นขั้นเศรษฐกิจก็ได้ ไม่ต้องออกไปหากินก็ไม่อดตาย เพราะว่านายจิม (หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “นายห้าง”) จะเป็นคนป้อนงานให้เรื่อยๆ นายจิมจะเป็นคนออกแบบลาย คัดสีผ้า เข้ามาดูแลทุกขั้นตอนตั้งแต่การย้อม ซึ่งบ้านของจิม ทอมป์สัน จะอยู่อีกฝั่งของคลองแสนแสบตรงกันข้ามกับชุมชนบ้านครัวที่ทอผ้า โดยสามารถเดินข้ามสะพานไม้หรือพายเรือไปมาข้ามคลองได้ ทุกคนในชุมชนบ้านครัวก็จะรักเขา

ขั้นตอนการทอผ้าไหมในอดีต

ป้าใจ : การสั่งไหมดิบ จะมีคนแถวอีสานเอามาขายในชุมชน หรือไม่ชาวชุมชนบ้านครัวก็จะขึ้นไปซื้อกันเอง แถวโคราช(คุณภาพไหมจะไม่ดีเท่าไร) แต่ถ้าเป็นของขอนแก่น บ้านไผ่ จะเป็นไหมที่มีสีสวย แล้วจึงนำมาคัดทำ ซ้อมไหมดิบแล้วก็เอามาฟอกมาย้อม แต่ถ้าเป็นไหมที่มาจากจีนจากเขมรจะเป็นไหมอื่น(ไหมเส้นเล็ก) เนื้อไหมจะต่างกัน ไหมจีนก็จะมัน โดยเราจะสั่งไหมจีนได้จากบริษัทของจิมมาให้ ซึ่งจริงๆ แล้วสมัยก่อนไหมจีนจะไม่มีนะ จะเป็นไหมไทยจากทางอีสาน พอเลยยุคจิมถึงจะมาใช้ ถ้าเป็นไหมพื้นเมืองเราจะเป็นไหมพุ่ง, ไหมอื่นจะมาจากจันทบุรี ช่วงนายจิมอยู่ก็ยังไม่มียไหมจีนนะ แต่จะเริ่มมีช่วงที่นายจิมหายไปแล้ว เพราะบริษัทเค้าตั้งคณะกรรมการขึ้นมาใหม่และซื้อที่ซื้ออะไรครบวงจร แล้วบริษัทของเขาจึงเป็นผู้ซื้อไหมจีนเข้ามา

ป้าใจ : ไหมของบ้านครัวจะชื่อของ “ก้านจูล” ไหมไทยแท้ๆ พอมาช่วงหลังเค้าจะเปลี่ยนแปลงไป เรายังไม่ค่อยรู้ว่ามาจากไหน ไหมของก้านจูลจะมีชื่อเสียงโดดเด่น คุณภาพดีมาก ถ้าจะถามขั้นตอนของการทำไหมต้องถามลุงอู๊ด ลุงอู๊ดจะสามารถตอบได้ว่าไหมมาจากไหน

วิธีการทำผ้าไหมที่แตกต่างกันระหว่างอดีตและปัจจุบัน

คุณศิริศักดิ์ : เรื่องของสี เท่าที่ผมจำได้ ก็จะเป็นสีเคมี ไม่ต่างจากสมัยนี้เท่าไร

ป้าใจ : ตอนที่จิมยังไม่เข้ามามีส่วนร่วมกับชาวชุมชนบ้านครัว เราก็จะใช้สีทำเองจากเปลือกไม้พวก “แกแล” ที่ให้สีเหลืองแก่ แล้วก็ “ลูกแสด” จะให้สีแสด มีลักษณะคล้ายๆ ลูกเงาะ ที่โรงพยาบาลจุฬาฯ จะมีเยอะเลย พอแก่ข้างในก็จะเอาเมล็ดมาเป็นสีแสดมาถูเองกับอ่างดินเพื่อให้สีออกมา ไม่ได้ใช้สารเคมีอื่น ถ้าเป็นสีที่นอกเหนือจากนั้นที่แม่ของป้าใจใช้ข้อมก็จะเป็สีเยอรมันของบริษัทแถวสีลม ปัจจุบันอยู่แถวทางเข้าโรงแรมแม่น้ำ

เรื่องของด่าง แด่ก่อนใช้ไม้แสม แล้วใช้ขี้เถ้ามาทำเป็นกรด แล้วเอาอันนั้นมาทำ แต่เดี๋ยวนี้นั้นเป็นวิทยาศาสตร์หมดแล้ว เริ่มเปลี่ยนตั้งแต่จิมเข้ามาทำให้สะดวกขึ้น ไม่ต้องมานั่งขูดนั่งพันกาแล และได้สีที่หลากหลายกว่าด้วย

จิมต้องเข้ามาตรวจงานทุกเช้า ต้องเดินข้ามฝั่งมา นอกจากเรื่องให้คำปรึกษาด้านการผลิต การให้อาชีพ แล้วจิมยังช่วยเหลือคนในชุมชนแทบทุกเรื่อง หาดลาดให้เลย เราแค่ทำส่งเขาอย่างเดียว วัตถุประสงค์ก็เอามาจากจิมทุกอย่าง เราเองไม่ต้องลงทุน เวลาไปเอามาทางจิมก็จะจดเอาไว้ว่าเอามา พอเราทำทุกสิ่งทุกอย่างเสร็จก็เอาไปส่ง เขาก็จะตัดจากยอดที่ขายได้โดยที่เราไม่ต้องยุ่ง

ก่อนที่จิม ทอมป์สัน จะเข้ามา ลักษณะของลายผ้า เนื้อผ้า จะเป็นลักษณะทอมือ กระทบบมือเป็นลายธรรมชาติ ผ้ายกก็ยังมี ทำมัดหมี่ก็ได้ ทำหางกระรอก ผ้าขาวม้า ผ้าโสร่ง ลายก็จะสืบทอดจากรุ่นปู่ย่า ส่วนลายที่ประยุกต์ขึ้นมาหน่อยก็จะใช้หัวคิดทำขึ้นมากันเอง เป็นภูมิปัญญาของครอบครัวและชุมชน

ป้าใจ : ตั้งแต่จิม เข้ามา ลักษณะและลายของผ้าก็จะเป็นสินค้าแบบที่ตลาดต้องการมากขึ้น โดยจิมเป็นผู้กำหนด เมื่อเขาได้ตัวอย่างผ้า ตัวอย่างลายก็จะมาให้เราทำ เอาตัวอย่างมาให้ดู ช่วงที่จิมอยู่ผ้าที่ทอส่วนใหญ่จะเป็นผ้าพื้นกับผ้าตา ผ้าตาจะเป็นที่นิยมมาก เวลาที่จิมมาตรวจงานก็จะเข้าดูทุกบ้านและพูดคุยกับทุกคน ดูทุกรายละเอียด บางทีเดินตลอดทั้งวันเลย อย่างหนึ่งเรื่องเป็นเซอร์ ผ้าไหมที่ใช้ก็จะเป็ผ้าไหมของบ้านครัวทั้งหมดเลย ผ้าไหมของจิม ทำจากบ้านครัวแท้ๆ

จิม สามารถพูดไทยได้นิดหน่อย แต่เขาจะมีล่ามมา ตอนนั้นมีคุณสุรินทร์ คุณนาท(ปัจจุบันเสียชีวิตไปแล้ว) แต่ทุกวันนี้เรายังผูกพันกันอยู่ ถ้าเรามีกิจกรรมที่เขาช่วยเหลือได้เขาก็จะช่วยตลอด เวลาจิมเข้าไปตามบ้าน จิมจะพูดคุยกับทั้งเจ้าของกิจการ คนทอ ลูกจ้าง โดยดูรายละเอียดแม้กระทั่งการข้อม บางทีก็ไปจับไหมดูว่ามีน้ำข้าวติดอยู่หรือไม่ ละเอียดมาก เวลาดูผ้าลองถามเด็กๆ(ลูกป้าใจ) ได้

อย่างกับคูเพชรคูพลอย ส่องแล้วส่องอีก ในชุมชนเต็มไปด้วยพื้นที่ตากผ้าตลอดริมฝั่งคลอง แต่ปัจจุบันไม่ค่อยมีที่ตากก็เลยต้องตากตรงโน้นนิดตรงนี้หน่อย พอบ้านเช่าปลูกขึ้นมาก็ไม่มีที่ตากผ้า ก็สร้างแต่ห้องเช่าให้เต็มพื้นที่ของตนเอง แต่ก่อนที่ท้ายคลองตรงที่เป็นทางเดินจะเด่นสวยเลย จากบ้านลงมาก็จะเป็นท่าหน้า ชาวบ้านก็จะล้างไหมกัน ในคลองตากตามริมคลอง สีไหมสวย น่าเดิน จะมีซุงมีแพ มีเรืออย่างทางแปดริ้วเขาจะเอาของไปขึ้นที่สี่แยกมหานาค เข้ามาก็จะมีเรือพ่วงเรือต่อลากมา มีผลหมากรากไม้ เราก็ไปนั่งรอตามบันไดสวยมากเลย

ประวัติส่วนตัวจิมพอสังเขป :

ป้าใจและคุณศิริศักดิ์ : จิมไม่มีครอบครัว ตัวคนเดียว แล้วก็มี้เต็ๆ ลูกน้องที่เขามาอยู่ด้วย

ป้าใจ : ในอดีตคนในชุมชนส่วนใหญ่จะเป็นคนมุสลิม มีความเกี่ยวข้องกันเป็นพี่น้องกัน พอตอนหลังก็มีคนกลุ่มอื่นเข้ามา ก็ไม่ได้มีความขัดแย้งกันชัดเจน อาจจะมีบ้างแต่เป็นส่วนน้อย เช่น คนอิสานกินเหล้าเมายาเสียงดัง แต่ตอนหลังก็เคลียร์ก็คุยกันได้ ปัจจุบันในชุมชนมีคนหลากหลายก็ต้องระมัดระวังกันมากขึ้น ก็ต้องแย่งกันกินแย่งกันใช้ แย่งกันทำมาหากิน มันก็เปลี่ยนไปตามยุค ยุคหลังก็มีเรื่องยาเสพติดเข้ามา แต่ไม่ว่าจะเป็นป้าใจซึ่งเป็นผู้ใหญ่ของชุมชนเป็นคนออกไปเดือนหรือคนอื่นออกไปเดือน เขาก็ล้าแล้วแต่เชื่อฟังกันทั้งสิ้น สังคมที่นี่คืออย่างก็มีการเคารพผู้ใหญ่ เชื่อในระบบอาวุโส ไม่มีการทะเลาะกัน

ในอดีตเมื่อยุคทำผ้าไหมรุ่งเรือง ในเรื่องการทำมาหากินก็จะเป็นลักษณะต่างคนต่างอยู่ บ้านใครบ้านมัน แต่ก็มีการรวมตัวกันทำกิจกรรมต่างๆ สบายมากไม่มีอะไรต้องห่วง ชาวชุมชนจะพร้อมอกพร้อมใจกันมา งานใหญ่ๆ ที่ต้องทำร่วมกันบ่อยๆ ก็คือกิจกรรมทางศาสนา ทุกวันนี้ก็มีกิจกรรมเอาเด็กมาเข้าค่าย ให้ความร่วมมือกันเหมือนเดิม ความสนใจในด้านต่างๆ ของคนในชุมชนต่อภายนอกก็จะเป็นเรื่องทั่วไปเหมือนคนในสังคมภายนอกปกติ ก่อนข้างต้นสมัย อย่างในบ้านครัวจะมีกิจกรรมทุกวันศุกร์ช่วงเวลา 10.00 น. ก็จะจัดกิจกรรมให้เด็กตลอดที่มีสยิด ประเภทเทศนา อบรม พุศุขถึงเหตุการณ์ในบ้าน แล้วทุกวันนี้จะมีการสอนศาสนา สอนภาษาสำหรับเด็กมุสลิมภายในชุมชนโดยแบ่งตามระดับอายุ แล้วก็จะมิวันเสาร์ที่มีเรียนศาสนา เวลาประมาณ 10.00-12.00 น. ทั้งผู้ใหญ่และเด็กก็จะเรียนรวมกัน แล้วก็จะมีการอบรมกิจกรรมเพื่อชุมชนประเภทดับเพลิง พวกนี้เป็นต้น แล้วก็จะมีกิจกรรมร่วมกันกับชุมชนใกล้เคียง เช่น ชุมชนบ้านครัวตะวันตก, ชุมชนบ้านครัวใต้ และชุมชนเพชรบุรีซอย 7 ก็จะทำงานร่วมกัน เวลามีข่าวสารอะไรก็จะถึงกันหมด

ทัศนคติชาวชุมชนบ้านครัวต่อชุมชนของตนเอง

ป้าใจและคุณศิริศักดิ์ : คนในนี้ล้วนแต่รัก ผูกพันกับชุมชนเหมือนเดิม แต่ก่อนอิสานไม่ค่อยมี ก็จะมีคนจีนและมุสลิมทำผ้าด้วยกัน คนจีนทำผ้าด้าย เราก็จะทำผ้าไหม คนจีนที่ทำผ้าไหมก็มี ก็ทำร่วมกันได้ อยู่กันมานานเหมือนเป็นคนบ้านเดียวกัน

คนอิสานที่เข้ามาอยู่ภายหลังก็ล้วนแต่รักและให้ความร่วมมือกับชุมชนอย่างดี ตอนนี่คนอิสานไม่ใช่ว่าจะขายแต่ส้มตำ ปลา ร้า ให้แต่คนอิสานด้วยกันกินนะ คนบ้านครัวก็จะกินข้าวเหนียวไก่ย่าง ก็เราก็จะบอกเขาว่ามาอยู่ตรงนี้ถ้าจะให้หากินอยู่ด้วยกันได้ ไก่ก็ต้องเป็นไก่อิสลาม แล้ววิธีล้างเราก็จะสอนเขา แล้วเขาจะเชื่อและทำตามเรา กุ้ง หอย ปู ปลา ความสะอาด เขาก็จะตามคนมุสลิม ก็อยู่กันได้ บางทีก็แซวกันว่าบ้านครัวที่อยู่นี่กลายเป็นบ้านครัวอิสานกันหมดแล้ว กินหมดเลยส้มตำ วันไหนไม่ได้กินก็เหมือนขาดอะไรไป แต่ถ้าเป็นกิจกรรมทางศาสนา เช่น มีแจกผลไม้ ทำบุญ ไม่ใช่มีแต่มุสลิมที่มาร่วมงานนะ แต่คนอิสานนี่จึงถูกจุฬาลานมาเลย ทางเราก็จะส่งถุงพลาสติกไว้ใส่ของแจกไว้เลย 300 ใบ ประมาณนี้

ความโดดเด่นของชุมชนบ้านครัวเหนือ

ป้าใจ : ป้าคิดว่าเป็นเรื่องความสามัคคี ร่วมมือร่วมใจ อย่างไม่รู้ได้ เป็นสิ่งที่ดีที่เราเข้ามาจะช่วย ส่วนเรื่องของผ้าไหมบ้านครัวก็เป็นเรื่องที่เขาทำกันมานาน แต่มาดังก็ตอนจิม ซึ่งในอดีตก็ไม่ได้โดดเด่น จะเป็นลักษณะทำเอง ขายเองแต่ก็อยู่ได้และเป็นอาชีพหลัก คือทำเอง ทอเอง ไซ้เอง แต่พอหน้าข้าวหน้านาจะจะไปแถว จ.สุพรรณบุรี สิงห์บุรี หนองจอก แปดริ้ว เราก็จะเอาผ้าไปขาย จะชุมนุมมากช่วงที่นายจิมยังอยู่ บางทีก็ไปขายถึงเขมร ไปเอาไหมที่เขมรมา บางคนก็ว่าทำไมคนแถวนี้(บ้านครัว) ถึงพูดเขมรได้ ลักษณะการจำหน่ายในอดีตจะเป็นลักษณะแบบผลิตได้-ขายไป เพื่อให้ผู้บริโภคใช้เอง ไม่ใช่拿去ไปขายต่อ ไม่ได้มีการส่งเสริมการขายแต่อย่างใด สินค้าที่จำหน่ายก็จะเป็นประเภทผ้าถุง ผ้าขาวม้า เวลาเราซื้อวัตถุดิบเราก็ไม่ได้รับการลด แลก แจก แถม แต่อย่างใด เรื่องราคาของผ้าไหมที่ผลิตได้ก็ไม่ได้มีความแตกต่างกันในแต่ละฤดูกาล เพราะไม่ได้ผลิตยากหรือง่ายแตกต่างกันแต่อย่างใด สนคนบ้านครัวเองก็จะไม่นิยมใช้ผ้าไหมเพราะไม่ชอบ ดูแลยาก ใส่เสื้อผ้าที่หาซื้อได้ทั่วไปสบายกว่า บางตัวสตั๊ดที่สองที่ไม่ต้องรีดก็ใส่ออกไปไหนๆ ได้แล้ว

ความแตกต่างของไหม

ป้าใจและคุณศิริศักดิ์ : อยู่ที่ลาย, ราคา, เนื้อไหม ไหมเส้นเดียว ไหมสองเส้น ไหมสี่เส้น ราคาจะต่างกัน ไหม 4 เส้นไม่ใช่ไหมที่ดีที่สุดเพราะว่ามันหนาไป ทั้งหมดขึ้นอยู่กับความต้องการของลูกค้ามากกว่าว่าจะชอบอย่างไร อย่างไหมเส้นเดียวก็เอาไปทำเสื้อได้ 4 เส้นก็จะเอาไปทำพวกกระโปรง เพราะมันหนา ในปัจจุบันนี้จะมีแบบ 3 เส้นด้วย ของบ้านลุงอู๊ดจะมีขาย แต่ของจิมไม่มี ไหมของจิมจะมีแค่เส้นเดียว สองเส้น สี่เส้น ซึ่งในอดีตก่อนที่จิมจะมาที่บ้านครัว สินค้าที่ได้รับความนิยมสูงสุดก็คือผ้าพื้น ที่ชาวบ้านเขาเรียกว่าผ้าม่วง, ผ้าขาวม้า, ผ้าโสร่ง ส่วนเมื่อจิมเข้ามา ผ้าที่นิยมคือผ้าพื้น

นำไปตัดเสื้อผ้า เป็นม้วนๆ หลายๆ 40 หลา ผ้าพื้นสมัยก่อนโบราณเรียกว่าผ้าม่วงหรือผ้าโจงกระเบน แต่ก่อนไหมกิโกลั่มละ 125 บาท ส่วนเดี๋ยวนี้ราคากิโกลั่มละเป็นพันก็มี ราคาแตกต่างกันมาก ปัจจุบันผ้าเส้นของเขาหลาละ 600-650 บาท แต่ของเราขาย 250 บาทเอง แต่อย่างนี้เราก็ไปว่าเขาไม่ได้ เพราะต้นทุนค่าใช้จ่าย ค่าแรงต่างๆ ต่างกัน อย่างเราไม่ต้องเสียอะไรเลย ถ้าเข้ามาซื้อในชุมชนจะถูกมาก

ในอดีตจิม ทอมป์สัน เคยเปิดโชว์รูมของตัวเองแถวถนนสุรวงศ์ และจะมีอีกร้านที่สมเด็จพระนางเจ้าพระราชินีฯ เคยเสด็จ(คงจะเห็นภาพที่ร้านลุงอู๊ด) ร้านนั้นจะอยู่แถวสุรวงศ์เหมือนกันแต่ไปทางด้านถนนเจริญกรุง

ป้าใจ : ปัจจุบันผ้าไหมจากร้านลุงอู๊ดก็จะมีคนมารับไปขายคราวละหลายๆ มีทั้งคนกลาง มีทั้งเจ้าประจำ อย่างที่คิดเห็นขายที่ห้างดิโอดส์ สยาม ก็จะรับไปจากบ้านครัวแล้วเอาของอื่นปน ผ้าไหมที่บอก ว่า 3 เส้น(ไหมที่ตี) ก็กลับเป็นไหมย่น ไม่ใช่ไหมพุ่ง ไหมย่นใช้มาตรฐานไหมจีน ความจริงเดี๋ยวนี้ก็ไม่ค่อยมีไหมแท้หรอก เดี่ยวนี้มีคนไม่มากเท่าไรที่จะรู้เรื่องผ้าไหมจริงๆ

ภาครัฐกับการเข้ามาสนับสนุนเรื่องผ้าไหม

ป้าใจ : ในอดีตทางเจ้าหน้าที่จากเขตก็มีมาเชิญชวนให้ไปออกบูธสินค้า OTOP ต่างๆ ที่จัดจัดขึ้นในวันนี้ถึงวันนี้ ที่โน่นที่นี้ โดยเขามีบูธให้เรา เราก็เคยไปออกแต่ก็ไม่ได้ได้รับความนิยม เพราะวัสดุของโครงการต่างๆ ต่างๆ ไม่ได้ โดยเฉพาะโครงการศูนย์ศิลปาชีพของสมเด็จพระราชินี ซึ่งผ้าไหมของโครงการฯ จะมีความสวยงามและความโดดเด่นเป็นอย่างมาก พอเราไปออกบูธคนเขาก็ไม่ซื้อ เราก็เลยได้แต่นั่งหงาว แต่เค้าก็ไม่ได้ปลดเราออกจาก OTOP นะ เพียงแต่เราไม่ไปเองเพราะไม่มีของไปลง

กองทุนหมู่บ้าน

ป้าใจ : กองทุนหมู่บ้านของรัฐบาลมิได้เข้ามามีส่วนร่วมช่วยในเรื่องของการทำผ้าไหมแต่อย่างใด ส่วนใหญ่จะเป็นเงินไว้ให้สำหรับแม่ค้าผู้ยืมมากกว่า โดยไม่แยก มุสลิม, พุทธ, อีสาน และคนจีน ใครมายืมเราหมื่นหนึ่ง เราก็จะขอ 200 บาท(10 เดือน ไม่ได้เก็บในคราวเดียว) เราก็จะเอาไปซื้อกระดาษ ปากกา ดินสอ ถ้าเป็นชุมชนอื่นเขาก็จะเก็บดอก แต่สำหรับเราไม่เก็บไม่ได้ คนที่กู้ยืมได้ก็ขอแค่เพียงเป็นคนในชุมชน มีสำเนาทะเบียนบ้านอยู่ในนี้

การประชาสัมพันธ์ การช่วยเหลือเรื่องเกี่ยวกับผ้าไหมจากรัฐไม่มี แต่เราจะได้จากทางเด็กนักศึกษาที่มาฝึกงาน เข้ามาทำวิทยานิพนธ์เป็นปากเสียงให้ และรู้สึกว่าจะมีคนทราบจาก Internet แล้วก็ตรงเข้ามาจุดนี้ บางทีคนต่างชาติที่เข้าไปเที่ยวบ้านจิม จะได้รับการชี้แนะจากฝั่งโน้นว่าฝั่งบ้านครัวจะมีผ้าไหมและมีอะไรขาย แล้วเค้าก็จะเข้ามาดูมาซื้อที่นี้ซึ่งราคาถูกกว่าของจิมมาก แต่ลักษณะของการ

จัดจำหน่ายหรือการทำกิจการจะไม่ใช่เป็นแบบการรวมกลุ่ม ธรรมชาติของคนทำผ้าไหมที่นี้ในปัจจุบันจะเป็นแบบตัวใครตัวมัน ดูเหมือนไม่ค่อยผูกกัน แต่ถ้ามีเหตุไม่ชอบมาพากลอะไรก็พร้อมที่จะร่วมมือช่วยเหลือกัน ซึ่งเราก็ภูมิใจและดีใจเพราะมันก็เป็นชุมชนที่ค่อนข้างจะแปลก จะเป็นคนจีน อีสาน พุทธ คริสต์ จะอยู่ร่วมกันได้โดยใช้ชื่อเดียวคือ “ชุมชนบ้านครัว”

เป้าใจ : ผ้าไหมบ้านครัวปัจจุบันเท่าที่เห็นจะเป็นลายประยุกต์แล้ว มีใช้ลายดั้งเดิม เพราะว่าลูกค้าผู้จะทำตรงนี้อยู่ เขาจะออก survey คุณตลาด ชื่อตัวอย่างมาดูมาประยุกต์ทำได้ไม่ยาก ลายทันสมัย ทัดเทียมผ้าไหมข้างนอกได้ เพียงแต่ไม่โด่งดัง คนที่ทอผ้าไหมบ้านครัวปัจจุบันจะเป็นคนเก่าแก่ ทอตั้งแต่สมัยจิม เพราะในสมัยนี้ได้ราคาดีมาก หลาละตั้ง 20 บาท ทอวันหนึ่งแค่ 5 หลาเค้าก็สามารถอยู่ได้ สามารถกลับไปหุงหาข้าวปลาอาหารได้ จะกลับมาทอเล็กมีดค่าก็ได้ ก็เหมือนเป็นอาชีพในครัวเรือน

16 ธันวาคม 2548

สัมภาษณ์เจ้าของกิจการ

ชื่อ : นางวรรณิ มนุทัศน์ อายุ : 50 ปี

เจ้าของกิจการ วรรณิ-นิพนธ์ โหมไทยบ้านครัว

ที่อยู่ตามทะเบียนบ้าน : 837 ตรอกวัดพระยายัง แขวงถนนเพชรบุรี เขตราชเทวี กรุงเทพมหานคร

ประวัติการทำผ้าไหม

ทำมาตั้งแต่รุ่นพ่อรุ่นแม่ก่อนสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 ก่อนจิม ทอมป์สัน เข้ามา เจ้าของกิจการในตอนนั้นคือ พ่อ-แม่ของสามี(คุณนิพนธ์) สมัยก่อนจะทอเป็นผ้าขาวม้ากับผ้าโสร่ง แล้วก็ไปขายกันเอง แล้วหลังสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 ก็มาหยุดเพราะต่างคนต่างอพยพไป แม่ก็อพยพไปอยู่หนองจอก ส่วนพ่อก็ติดอยู่ทางเหนือเพราะเอาผ้าไปขาย พอสงครามโลกหยุดก็กลับมาทำกันต่อ แล้วจิม ทอมป์สันก็เข้ามา

พอจิมเข้ามาเห็นว่าผ้าสวยก็มาสั่ง จากที่เป็นผ้าโสร่งก็ไม่ใช่ผ้าโสร่งแล้ว กลายเป็นผ้าพับ เป็นสี จิมเขาจะมาออกแบบสีและลายให้ สมัยก่อนก็จะทอเป็นผ้าพื้นและผ้าสไบที่มีเชิง แล้วก็ส่งจิม ทอมป์สัน

ตอนที่จิมเข้ามานั้นคุณวรรณิเกิดแล้ว ก็จะเห็นจิมทุกวันเพราะว่าบ้านอยู่ตรงข้ามกัน(ตรงที่เป็นบ้านจิม ทอมป์สัน ในปัจจุบัน) ตอนที่จิมอยู่นั้นคนยังไม่ได้มาเป็นสะใภ้บ้านนี้ พอมาเป็นสะใภ้บ้านนี้ก็มาทำต่อ แม่และพี่ๆ ก็ทำกันอยู่ เขาก็มาสั่งผ้าที่บ้าน จิมก็พาโรเบิร์ต เคนเนดี, แจ็กกาสิ่น ชูกาโน มาที่บ้านนี้ แต่ก่อนที่บ้านนี้จะมีลายเซ็นของโรเบิร์ต เคนเนดี อยู่ด้วย ตอนหลังพี่ๆ เขาเลิกทำกันแล้ว แต่ก็ยังเหลือตนและสามีที่ทำอยู่

การเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับการทำผ้าไหมในอดีตและปัจจุบัน

วิธีการทอจะเหมือน แต่สมัยแม่จะยากกว่านี้ หัวก็จะไม่เหมือนกัน ของแม่ตอนที่คุณวรรณิแต่งงานมา แม่จะทำส่งให้กมล สุโกศล เขาก็จะใช้ไหมที่เป็นไหมไทยด้วย แล้วก็หว่านข้าว วิธีการทำคือเอาน้ำข้าวหว่าน พอหว่านข้าวแล้วก็จะเอามืออุด แล้วก็ใช้แปรงแปรง ก็จะมีเตาอยู่ข้างล่างเพื่อให้ไหมแห้ง แล้วถึงจะนำไปทอ

แต่ในปัจจุบันนี้ไม่ต้องทำอย่างนั้นแล้ว ไหมก็กรอได้เลย ผ้าไหม 3-4 เส้นที่ใช้ทำผ้ามาน สมัยก่อนต้องเอาเข้า "อ๊ก" ก่อน แล้วมาควดตั้งเรียงแบบ 6 หลอด มาเข้าอ๊ก แล้วก็เอามานั่งกรอมือ ก็ต้องเอามานั่งโยง นั่งกรอด้วยมือ แต่เดี๋ยวนี้มีเครื่องกรอ เราก้เอา 3 เส้นกรอเข้าหลอดเดียวกัน และอีกข้างหนึ่ง 3 เส้นก็ใช้ได้ สมัยก่อนเวลาลงแปรง(น้ำข้าว) เราต้องใช้น้ำข้าว เอาน้ำข้าวมาลงไหม แต่สมัยนี้เขาใช้เป็นกาบแปรงมาลง และอีกอย่างคือ สมัยก่อนเวลาจะใส่หรือเวลาใช้เราก้ต้องมานั่งลงแปรงเปียก

อ่อนๆ แต่สมัยนี้เราก็จะใช้สเปิร์มสำเร็จรูปประเภท easy on แล้วก็เอาไปแช่ช่องฟรีซแล้วจึงนำมาฉีด แต่สมัยก่อนไม่ต้อง

การสืบทอดการทำผ้าไหมเกี่ยวกับแบบและลาย

คุณนิพนธ์เขาได้มาจากพ่อแม่ เพราะพ่อแม่เขาทำมาก่อน เขาคงมีสายเลือดทางนี้ สมัยรุ่นพ่อแม่ จิมเขาเข้ามา ก็จะบอกว่าทำแบบนี้ๆ โดยที่เราไม่ต้องออกแบบเอง แต่เดี๋ยวนี้เราต้องออกแบบเองว่าต้องทำอะไรเพื่อออกตลาด ถ้าเป็นผ้าธรรมดาที่อื่นก็มีทั้งนั้น นอกจากเราจะทำแบบแปลกๆ ออกมา

กิจการของที่บ้าน ถ้าคุณธรรมิไม่ทำก็จะไม่มีคนทำ อยากให้ลูกมาสืบทอดต่อ แต่ก็ไม่รู้ว่าเขาจะทำหรือเปล่า

ความแตกต่างเรื่องสีและลายในอดีตและปัจจุบัน

อย่างผ้าดาก็คือเหมือนเมื่อก่อน แต่ว่าเราแต่งใหม่ให้ทันสมัยขึ้น ขึ้นอยู่กับว่าเขานิยมแบบไหน ซึ่งแต่ก่อนแม่ไม่ได้ทำแบบนี้

ผ้าไหมบ้านครัวแท้

คนทำผ้าไหมบ้านครัวแต่ก่อน ไม่ต่ำกว่า 7-8 เจ้าที่ทำส่งจิม ทอมป์สันจะเป็นอิสลาม ผ้าไหมบ้านครัวแท้ต้องเป็นอิสลามเชื้อสายเขมร คุณตาของสามีก็มาจากเขมร เชื้อสายจาม

ความผูกพันระหว่างจิม ทอมป์สัน กับชาวบ้านครัว

ทุกคนในบ้านครัวที่ทำผ้าไหมกับจิม ทอมป์สัน ต้องมีหุ่นจิม ทอมป์สัน จนถึงปัจจุบันก็ยังมิอยู่ถึงแม้ว่าในปัจจุบันบริษัทฯ เขาไม่ได้รับผ้าไหมจากบ้านครัวแล้ว จิมเขาจะมีความผูกพันกับบ้านครัว เพราะว่าถ้าเอ่ยถึงบ้านครัวก็ต้องเอ่ยถึงจิม ทอมป์สัน ถ้าเอ่ยถึงจิม ทอมป์สัน ก็ต้องเอ่ยถึงบ้านครัว เหมือนน้ำผึ้งเรือเสือผึ้งป่า แต่คนรุ่นใหม่เขาไม่มีความผูกพันกับบ้านครัว เขาก็จะทำของเขาเอง ถ้าจิมยังอยู่เขาก็จะไม่ทิ้งบ้านครัว

คนที่ทำบริษัทจิมฯ ต่อ เขาทำในรูปแบบบริษัท เพราะจิมไม่มีครอบครัว สมัยก่อนที่จิมเข้ามาเขาจะเข้ามาด้วยตัวเอง ตั้งลาย ตั้งสี เขามีลามาด้วยชื่อคุณนาท จะสนิทกับที่บ้านดิ คุณนาท คือคุณชัยเจริญ เพิ่งเสียชีวิตไปตอนปลายปี พ.ศ.2537 นี้เอง จิมเขาพูดภาษาไทยไม่ได้เลย แต่จะมีคุณนาทเป็นล่ามตลอด

สาเหตุที่ทำให้การทอผ้าในชุมชนลดลง

แต่ก่อนก็ไม่ได้ทอกันทั้งชุมชนนะกะ จะมี 7-8 ตระกูลเท่านั้นที่ทำให้จิม ทอมป์สัน เข้าๆ ประมาณ 9-10 โมง จิมจะมาแล้ว จะมีคนเอาเรือพายข้ามไปรับจิมมา จิมก็จะเดินคู่ตั้งแต่บ้านครัวเหนือ

มา คือตั้งแต่บ้านของตระกูลมานะเกษม ก็จะดูกันมาเรื่อยๆ เลขจนมาถึงบ้านนี้ พอคู่เสร็จจิมก็จะสั่ง สมัยก่อนบริษัทของจิมไม่ได้ทำเองก็จะรับของที่นี่ไป โดยจะมีชื่อของแต่ละบ้านติดอยู่ว่าผ้าไหมผืน ไหนเป็นของบ้านใคร ของบ้านแม่ก็จะขายดีเพราะว่าแม่เป็นคนละเอียด แม่ทำสวย เขาก็จะใส่เล่นหนัง เรื่องเบ็นเฮอร์

หลังจากที่จิมหายไปแล้ว ทางบริษัทฯ เขาก็ทำเองเลย คนที่นี้เขาก็เลิกทำผ้าไหมกัน เพราะว่า เขาไม่เอาผ้าไหมบ้านครัวอีกเลย เขาทิ้ง คนที่ยังมีกิจการอยู่เขาก็ไม่รู้จักรถตลาดกัน อยู่ไม่ได้ก็เลยเลิก กันไป

บ้านที่รุ่นพ่อแม่ทำผ้าไหมเขาก็ส่งลูกเรียนได้สูงๆ เมื่อจิมไม่รับ เขาก็เลยเลิก แต่ที่บ้านนี้ลูกๆ ทำกันมาตลอด เราก็เปิดตลาดค้าขายกันเองตามร้าน สมัยจิมยังอยู่ จิมเขาขอกับพ่อแม่และแม่ว่าอย่าเปิด ร้านแข่งกับเขานะ พ่อกับแม่ก็สัญญา จิมบอกว่าใน 7-8 ตระกูลที่ทำผ้าไหมในบ้านครัว เขากลับตระกูล นี้มาก เพราะตระกูลนี้มีลูกถึง 10 คน และลูกชาย 8 คนเก่งๆ ทั้งนี้ คนสมัยก่อนเขาก็รักษาคำพูด ทั้งๆ ที่มีแต่คนบอกให้เปิดเองเลยเพราะว่าเรามีอุปกรณ์ครบ แต่พ่อกับแม่บอกว่าถ้าหากนายห้างมา เราก็ไม่รู้ ว่าจะทำหน้าอย่างไร เพราะว่าเราได้ให้สัญญาไว้กับเขาแล้ว ถึงแม้ว่าเป็นเพียงสัญญาลมปาก

ทำผ้าไหมครบวงจรไหม

ย้อมนี้ให้ข้างบ้าน(ร้านลุงอู๋ในปัจจุบัน) เขาทำ เพราะว่าแต่ก่อนเขาย้อมไหม ลุงอู๋เขาเพิ่งเข้ามาทำทีหลัง แต่ก่อนที่บ้านจะสาวไหมและย้อมไหมที่บ้าน รุ่นพ่อรุ่นแม่ทำหมดทุกอย่างเลย ย้อมเอง สี นี้แม่จะทำเองหมดเลย และผ้าที่บ้านนี้จะได้ OTOP และของดีเขตราชเทวีเพียงบ้านเดียว

ลูกจ้างทอผ้าในปัจจุบัน

ตอนนี้มีคนทอ 12 คน อยู่ตรงนี้และทางด้านโน้น เมื่อปี พ.ศ.2544 เกิดไฟไหม้ขึ้น ก็เลยปิดแล้ว มาอาศัยแม่ (ที่ทอผ้าไหมในปัจจุบัน) บ้านนี้จะทำผ้าไหมรายได้สูงสุดของบ้านครัว ถ้าเอ่ยถึงบ้านนี้ ไครๆ ก็ต้องรู้จักเพราะว่าทำมานาน

เวลาออกแบบลาย ครั้งแรกคุณวรรณก็ต้องยืมดู เพราะบางทีเขาทอผิดเราก็ต้องบอกเขาว่า ไม่ได้ทอแบบนี้ละ เพราะผ้าบางอย่างจะทอไม่เหมือนกัน เราก็ต้องยืมดูก่อน แต่หลังจากนั้นเขาก็จะทอเองได้จนเสร็จเป็นผืน

งานของคุณวรรณในแต่ละวันก็จะยุ่ง เพราะว่าต้องกรอไหมเอง งานที่ทาก็ต้องใช้ความละเอียด อย่างไม่เหมือนที่ทอผ้านี้เราก็ต้องมานั่งเรียงให้เขา แล้วเวลาเด็กเขาทอเขาก็จะต้องทอตามเบอร์ที่เราเรียงไว้ แล้วจะออกมาสวย เพราะผ้าที่เราทอจะเป็นสองเส้น (ที่อื่นๆ ทอเส้นเดียว) ถ้าผ้าเส้นเดียวเราก็เรียงๆ ให้เขา แล้วบางชิ้นเรายังต้องทอสลับลาย สลับลี้อีก

การติดต่อสื่อสารกับแหล่งวัตถุดิบ

เราจะสั่งไหมมาจากทางเพชรบูรณ์, อุตรธานี และจีน โดยคุณวรรณิและคุณนิพนธ์เป็นผู้สั่ง สั่งจากบริษัทไหมที่แม่เคยซื้อสมัยก่อน ก็จะเป็นเจ้าประจำกัน

คุณภาพ ความโดดเด่นของผ้าไหมที่นี่

ที่โดดเด่นที่สุดคือลาย สี และคุณภาพ ผ้าที่บ้านเนื้อจะดี ลายควบจะสวย จริงๆ ดูแล้วผ้าก็จะเหมือนๆ กัน แต่คุณภาพจะต่างกัน ต้องใช้ไปแล้วจะรู้เอง และผ้าที่บ้านลายก็จะไม่เหมือนที่อื่น ถ้าใส่แล้วก็จะมิเฉพาะที่นี้ที่เดียว ไม่มีซ้ำกับที่อื่น

ที่เด่นคือผ้าฟูกที่เราทอ จะทอด้วยมือและสามารถใช้ได้ทั้งสองด้าน ขนาดของจิม ทอมป์สัน ทอ เขายังใช้เครื่องเลย แล้วก็ใช้ได้ด้านเดียว ก็จะมีคนทำเลียนแบบแต่ทำไม่ได้ไม่เหมือน ลองจับดูก็จะรู้เลย แล้วก็จะมีผ้าฟูกสลับลีด้วย ราคาที่หลาละ 400 บาท

แล้วก็จะมีผ้าเกล็ดเต่า ผ้าเกล็ดเต่านี้จะทอด้วยมือ ทอด้วยที่เดียวกัน แต่ทั้งผืนจะทอไม่เหมือนกัน มันก็จะออกมาแบบนี้(ชี้ให้ดู) ซึ่งก็เป็นความคิดของเราเอง

บางทีเขาดูโทรทัศน์แล้วเขาก็จัดเบอร์โทรศัพท์ที่ขึ้นไว้ มีคุณป้าคนหนึ่งที่หนองคายเขาโทรฯ มาสั่งผ้าที่บ้าน เราก็ดำเนินไปให้ พอเขามากรุงเทพฯ เขาก็มาเที่ยวที่บ้านและมาซื้อ บางทีก็มีลูกค้าชาวมาเลเซีย, อิตาลี เขาเคยไปดูของชินวัตรแล้วเอาตัวอย่างของชินวัตรมา พอมาดูที่บ้านเขาก็สั่งของเรา ไม่เอาของชินวัตร เขาบอกว่าคุณภาพของผ้าไหมบ้านคร้วดีมาก ถ้าคนอยู่ในวงการผ้าเขาจะรู้จัก แต่คนนอกเขาจะไม่รู้เลยว่าในใจเมืองอย่างที่นี่จะมีทอ

ที่บ้านนี่นอกจากจะทำผ้าไหมลายทั่วไปแล้ว ก็จะมีผ้าสำหรับใช้ทำเฟอร์นิเจอร์ด้วย ผ้าม่าน ผ้าไทย ผ้าคลุมเตียง หมอนอิง ของคุณชววิทย์เขาก็มาให้เราออกแบบให้ เราก็เอาไปให้เขาดู เขาก็จะเลือกและเวลาลูกค้ามาที่บ้าน มาสั่งผ้า เราก็มักจะทำแบบและสีให้ เพราะว่าผ้าของที่บ้านเราจะมีแบบและสีที่สวยงาม ไม่จืดจาง ไม่แปร้น

ที่นี่จะทำการทอทุกวัน หยุดเฉพาะวันอาทิตย์เพราะว่าเหนื่อย อย่างไหมคนก็ต้องกรอเอง แบบเราก็ออกแบบที่บ้านจะไม่เหมือนที่ไหน แล้วก็ส่งออกไปเสนอลูกค้า แต่ส่วนมากเราก็จะมีเจ้าสำหรับส่งประจำ อย่างร้านที่อยู่ในโรงแรมโอเรียนเต็ล, ริเวอร์ ซิตี้, แชนกรี-ลา, โรงแรมสยามฯ แล้วก็มีการค้าที่ทำเนียบรัฐบาล, สรรพากร จะมาซื้อและสั่งที่บ้าน พอลูกค้าซื้อไปแล้วมีใครมาเห็นว่าสวย ก็จะบอกต่อๆ กัน แล้วเขาก็ตามมาซื้อ

การติดต่อประสานงานเพื่อเผยแพร่และจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์

จริงๆ ทุกวันนี้เขาก็มาขอให้ไปออกงานที่เมืองทองฯ แต่ไม่ได้ไปเพราะว่ามีแอร์เตอร์เข้ามาเยอะ ไม่สะดวก และบูธที่เขาให้ก็แคบนิดเดียว แค่มตรเดียว เราไม่ต้องเสียเงิน โดยสำนักงานเขตราช

เทวีเป็นผู้ติดต่อมา ส่วนมากเมื่อก่อนทางเขตฯ จะไม่รู้ แต่คนเก่าแก่เขาจะรู้ ตอนที่เขตเขาเห็นว่าที่บ้านเรา เขาก็เห็นว่าเราทำไม่เหมือนเขาหรือเหมือนที่ไหน ผ้าก็จะไม่เหมือนกัน เราจะทำหลากหลาย

อย่างเควิด กรู๊ป ของคุณชววิทย์ กมลวิศิษฐ์ ก็เป็นผ้าจากที่บ้าน อันนั้นเขาไปคู่ตัวอย่างที่ จิม ทอมป์สัน มาก่อน พอเขามาดูที่บ้านก็เห็นว่าไม่แตกต่างกันเลย แต่ราคาจะต่างกันมาก เราก็บอกว่าบ้านเราทำมาเก่าแก่ แล้วก็ทำส่งจิม ทอมป์สัน พอตอนที่จิมเขาหายไป ทางบริษัทเขาก็ทำเอง

การช่วยเหลือจากทางเขต

ถ้าถามว่าช่วยไหม ก็คือไม่ช่วยเลย เพราะที่บ้านเราทำของเราเอง แต่ก่อนก็จะมีเจ้าหน้าที่ของทางเขตฯ ชื่อคุณเงาเดือน ติดต่อมาแต่ตอนนั้นเขาไม่ได้ทำตรงนี้ ก็จะมีคุณสมร แรกๆ เลยเขาก็ไม่รู้จักที่บ้าน เขาจะรู้จักแต่บ้านข้างๆ (บ้านลุงอู๊ด) ลุงอู๊ดก็เป็นรองประธานชุมชนด้วย เขาก็พยายามจะปิดบ้านเรา แล้วที่นี้เราฟังวิทยุ มีการประกวด OTOP แฟน(คุณนิพนธ์) ก็เลยส่งประกวดแล้วก็ได้ OTOP มา เขาก็เลยถามว่าอยู่ไหน เราก็บอกอยู่บ้านครวณะ บ้านเราเก่าแก่ คุณไปถามคนบ้านครวได้เลย

แล้วเขาก็ถามว่าทำไมเขารู้จักแต่ตรงนี้(บ้านลุงอู๊ด) พอเขามาดูของแล้วเขาก็ซื้อไป แล้วก็ถามว่าทำไมถึงถึงตก ประธานชุมชนเขาเป็นคนมาเล่าให้เราฟัง ที่แรกเราฟังเราก็นึกสมน้ำหน้าว่าทำไมไม่มาหาของบ้านครวแท้ละ พอเขาได้ใช้ของบ้านเรา เห็นความสวยแตกต่างของผ้าบ้านเรา ก็จะบอกว่าไม่เหมือนของบ้านครวที่เขาเคยเห็น เพราะของเรานี้แหละคือบ้านครวแท้ เราก็บอกว่าแล้วแต่ว่าคุณจะเชื่อใคร บ้านเรา หลักฐานเราก็มี ใบหุ้นของบริษัทจิมฯ เราก็มีย ใบประกาศนียบัตรของดีเขตราชเทวีก็มี สมุดเขาก็ทำให้เรา ทำไมคุณไม่รู้จักบ้านเรา พอมาเห็นเขาก็เลยรู้เลย ตอนหลังเราก็เลยต้องทำป้ายทางเข้าไว้หลายทางเพื่อให้ลูกค้ารู้ ทั้งซอยกิ่งเพชร ทั้งฝั่งสุสาน พอเขามาถึงเขาก็จะโทรเข้ามา แล้วเราก็ออกไปรับ

การตลาดของคุณวรรณิในปัจจุบัน

ต้องออกไปติดต่อเอง ที่บ้านจะส่งผ้าเอง ส่งเฉพาะร้านประจำที่เคยมา ยังไม่อยากจะขยายตลาดเพิ่ม เพราะของที่ต้องใช้ความละเอียดอ่อน คือเราทำได้แค่แรงเท่าที่มีอยู่ทุกวันนี้ ถ้าเราออกไปข้างนอกก็ดูแลได้ไม่ทั่วถึงแล้ว คุณภาพก็อาจจะไม่ได้มาตรฐานเท่าที่ควร และคิดว่ากิจการนี้ยังสามารถทำต่อได้เรื่อยๆ เราก็มีความหวังอยากให้ลูกทำต่อ

ราคาในปัจจุบัน

ราคาผ้าบ้านครวจะแพงกว่าผ้าต่างจังหวัด เพราะต่างจังหวัดค่าแรงเขาจะถูกกว่า การใช้สี การใช้ไหมก็จะไม่เหมือนกัน ถ้าเทียบกับชินวัตร ของเขาแพงกว่ามากเพราะเขามีชื่อ และเขาก็โฆษณา

มากกว่า ระดับชินวัตรเขาต้องเทียบกับจิม ทอมป์สัน แต่จริงๆ แล้วก็เทียบไม่ได้หรอก ถ้าเป็นคนในวงการผ้าเขาจะรู้ว่าผ้าบ้านครัวเทียบได้สบาย แต่ก็ต้องดูด้วยว่าบ้านครัวแท้หรือปลอม

ที่บ้านนี้แต่ก่อนไม่เคยออกงานเลย พอไปออกงานก็มีคนมาบอกว่าแต่ก่อนที่เคยซื้อของบ้านครัวไม่ใช่แบบนี้ เขาก็ใช้ชื่อของบ้านครัวเอาไปขาย แต่ของที่เรายขายนี้บ้านครัวแท้เลยนะ ออกงานแรกคือ กรมประชาสัมพันธ์ครบ 72 ปี ทางเขตฯ เขาจะเชิญที่บ้านไป และมาเป็นลูกค้าที่นี่ แล้วก็มีการทวงกรคลังเข้ามาในงาน เขาก็ตามมาซื้อจนถึงทุกวันนี้ เขาจะบอกว่าที่นี่บ้านครัวแท้เลย เพราะว่าที่เขาเคยสั่งจากเจ้าอื่นแล้วไม่ได้อย่างที่เขาสั่ง เราก็บอกว่าถ้าสั่งจากเรานี้ต้องได้ของบ้านครัวแท้แน่นอน แต่ต้องเป็นบ้านนี้ด้วยนะ แล้วคุณสั่งก็หนก็จะได้เหมือนเดิมทุกครั้ง ที่คุณเคยสั่งแล้วบางครั้งไม่ได้เหมือนเดิม อันนั้นเราก็ไม่ทราบ เพราะว่าไม่ใช่ของบ้านเรา แต่ถ้าสั่งกับบ้านเราคุณก็จะได้เหมือนเดิม เพราะว่าเราทำเอง คุณเอง

การติดต่อสื่อสารกับลูกค้าในปัจจุบัน

ก็จะมีทั้งโทรมาสั่งแล้วก็มาเอง มีหน่วยงานราชการ, บุคคล เข้ามาติดต่อ อย่างเดือนที่แล้ว ผบ.ชร. ท่านฯวิโรจน์ จันทรงยี มาเยี่ยมชุมชน ท่านก็เห็นที่บ้านทอ ท่านก็ให้ลูกน้องมาสั่งไป ใช้สำหรับใส่ไปเมืองนอก

อย่างคุณสุเทพ วงศ์กำแหง, คุณสุสติ(สก.เขตราชเทวี) ก็ใช้ผ้าของที่บ้าน พอเอาไปตัดเสื้อที่ร้านพิจิตรา(บางลำพู) ทางร้านยังต้องตามมาซื้อผ้าที่บ้าน ลูกค้าเห็นเขาก็บอกว่าอยากได้แบบนี้เลย เขาก็ถามว่าซื้อผ้าที่ไหน แล้วก็ตามมาซื้อถึงที่นี่ แล้วก็ยังมีที่เขตฯ ชื่อคุณพจน์ชัย บุนนาค เขาเอาผ้าไปตัดเสื้อที่ร้านคลยา แถวอนุสาวรีย์ ลูกค้าเห็นก็ตามมาซื้ออีกเหมือนกัน เพราะเนื้อผ้าดี รักษาง่าย ตัดง่าย เขาจะแนะนำลูกค้า ลูกค้าจากสมุทรสาครยังมาซื้อถึงที่นี่ ถ้าของเราดีเราก็ไม่ต้องพูดมาก คนใช้เขาก็จะบอกต่อกันเอง

16 ธันวาคม 2548

สัมภาษณ์เจ้าของกิจการ

ชื่อ : นายมนัสนันท์ เบญจรงค์จินดา   อายุ : 52 ปี

เจ้าของกิจการ ู้ดใหม่ไทยบ้านครัว

ตำแหน่ง : รองประธานกรรมการชุมชน, ประธานกลุ่มทอผ้า

ที่อยู่ตามทะเบียนบ้าน : 847/1 ตรอกวัดพระยาขัง แขวงถนนเพชรบุรี เขตราชเทวี กรุงเทพมหานคร

ประสบการณ์การทำผ้าไหม

เกิดที่บ้านครัวนี้ บิดามารดามีอาชีพขายถ่านในคลอง สมัยก่อนหลังกลับจากเรียนหนังสือจะไปฝักข้อมไหม ได้กิโกรัมละ 7 บาท ผมอายุ 13 ปี ถ้าวัวไหนได้จำนวน 6-7 กิโลกรัม ก็จะมีรายได้ถึง 40 บาท ซึ่งดีมาก เพราะค่านี้นั้นถ้าเทียบกับสมัยนี้เป็นเงินก้อนใหญ่มาก ปัจจุบันมีราคากิโกรัมละ 130 บาท โดยต้องใช้อุปกรณ์ของเราเอง

การทำผ้าไหมของชุมชนในอดีต

สมัยก่อนทำกันทุกครัวเรือน ตั้งแต่ตะวันออกไปถึงสะพานเจริญผล ซึ่งถ้าไม่ทอผ้าก็จะทำการกรอ/ข้อมไหม ผ้าที่ทอมี 4 ตะกอ, 7 ตะกอ ขายต่างจังหวัด จนวันหนึ่งจิมทอมสันผ่านมาเที่ยว พบผ้าไหมก็เกิดความหลงใหลซื้อไป ต่อมาก็ทำการชักชวนผู้ใหญ่ว่าให้ทำผ้าไหมส่งเค้า โดยให้วัดดูสิบ เช่น เส้นไหม สีที่จะใช้ข้อม ทอได้เท่าไรก็ส่งให้พร้อมกับได้รับเงินสด ยังผลให้ประชาชนในแถบนี้มีรายได้ดีรำรวยกันเป็นแถวๆ

วิธีการทำผ้าไหมในอดีต

สีที่ใช้ข้อมผ้าในอดีตจะใช้จากธรรมชาติ เช่น จี๋เค้าใช้ฟอกสี โดยใช้แกละ, เปลือกไม้ และลูกแสด (วิธีใช้นั้น สำหรับแกละจะผานเป็นซีกเล็กๆ มาต้ม นำผ้าขาวมากรองเฉพาะน้ำไปใช้ข้อม ส่วนลูกแสดจะมีลักษณะเหมือนกับลูกเงาะ มีขน ใช้ทั้งลูกต้มแช่น้ำจะออกเป็นสีหมากสุก)

เมื่อก่อนการทอจะใช้กี่กระทบ (เป็นการใช้ไม้ยาวๆ แบบภาคอีสาน ค่ายก็ใช้มือสอด กินเวลานาน) เพื่อเพิ่มปริมาณให้ทำได้มากขึ้นจึงเปลี่ยนเป็นกี่กระทบ แต่ก่อนลวดลายที่ใช้มีไม่มาก ต่อมา มีการนำลวดลายจากนอกเข้ามาประยุกต์ ให้มีตัวลวดที่มากยิ่งขึ้น

สมัยก่อนการลงแป้งจะใช้น้ำขาว มีการเปลี่ยนเป็นหุงข้าวด้วยหม้อหุงข้าวไฟฟ้า จึงจำเป็นต้องใช้ แป้งหมี่, น้ำมันก๊าด, น้ำมันถั่ว 3 อย่าง ทำให้เส้นไหมแข็ง เวลาสาว (ตากให้แห้ง นำมากระทบให้แตกออกจากกันจึงใช้ได้)

การติดต่อสื่อสารระหว่างชาวบ้านครัวกับจิม ทอมป์สัน

ช่วงก่อนที่จิมจะหายไป ทุกวันเวลา 9.00 น. ตอนเช้า เล้าข้ามฟากโดยทางเรือ เพราะอาศัยอยู่ฝั่งโน้น ที่มีลักษณะอย่างกับวัด มาดูผ้าไหม จำยี่สิบให้ตรงตามออร์เดอร์ที่ได้รับมา ประมาณ 20-30 ปี หลังจากที่จิมหายตัวไปแถบมาเลเซีย (ไม่มีผู้พบเห็นถึงปัจจุบัน) ทางบริษัทฯ ได้มีการตั้งโรงงานขึ้น ยกเลิกการรับสินค้าที่ออกจากบ้านครัว ทำให้ขาดตลาด เพราะในช่วงนั้นไม่มีการทำตลาดผ้าไหม ทำให้ตลาดมีขอบเขตที่แคบ ผู้ผลิตในบ้านครัวจึงต้องเลิกกิจการไปทีละเจ้าจนหมด

ผู้ผลิตผ้าไหมรายใหญ่ในอดีต

ผู้ผลิตในสมัยก่อนมีเพียงอุตสาหกรรมไหมไทย ต่อมาเมื่อเซ็นทรัลไปเปิดที่สุรวงศ์แต่ก็แจ้งไปจนเหลืออุตสาหกรรมไหมไทยที่เดียว

ความแตกต่างของการทำผ้าไหมในอดีตและปัจจุบัน

เส้นไหมที่นำมาใช้ผลิตกันสมัยก่อนจะมีการกรอเส้นไหมยาวสั้นไม่เท่ากัน เป็นการกรอด้วยมือ เมื่อมีการเปลี่ยนเป็นการใช้เครื่อง/สวิง (ที่ใส่เส้นไหมเป็นไม้กลมๆ) ทำให้มีการกรอที่เป็นมาตรฐานแน่นอน สามารถนำไปใช้ในการทอได้ทันที ไม่จำเป็นต้องมากรอเส้นไหมใหม่ก่อนลงมือทอผ้าไหม

การข้อมสีไหมดิบต้องผ่านการฟอกสีก่อน ที่จะนำมาใส่ในสีที่จะข้อม (โดยการต้มอีกประมาณหนึ่งชั่วโมงครึ่ง พอน้ำใสสีเสมอ นำมาล้าง ใส่เข้าเครื่องบิดให้แห้งหมาดๆ จึงนำไปตาก (ในร่ม หลังคาสังกะสี เวลาที่ใช้ ตากวันนี้พุงนี้บ้ายๆ ก็แห้ง โดยเฉพาะสีเขียวมรกตห้ามโดนแดดเนื่องจากจะทำให้หวัระซีด) มากกรอจากหลอดใหญ่ให้เป็นหลอดเล็ก เพื่อใช้ในการทอเป็นผ้าไหม

การข้อมสีต้องใช้ 5 คน (มีลูกชาย 1 คน ดูแลการฟอก/ล้างสี) การทอต้องใช้ประมาณ 8 คน โดยมีคนคุม (หัวหน้าช่างสีด้วย) การทำงาน 1 คน การกำหนดสี ลวดลาย สามารถทำได้ จากการนำชิ้นผ้ามาให้ดู ทำให้มีสีที่แตกต่างออกไป เพื่อรูปแบบที่หลากหลาย เช่น ตัดเป็นเสื้อชุด เป็นต้น

การติดต่อสื่อสารกับแหล่งวัตถุดิบ

เส้นไหมดิบที่ได้ส่งมาจากเมืองจีน ผ่านทางยี่ปั่ว ไปถึงซาปัว (โทร. ส่งให้นำมาส่ง) ไหมจากภาคอีสานสีเหลือง เรียกว่าไหมไทย ทำเป็นไหมพุงและไหมยี่ปั่ว (ยี่ปั่วที่สุรินทร์เป็นแม่ค้าชื่อน้องหญิงซาปัวชื่อสมพงศ์เคยเป็นพนักงานศรีไทยรุ่งที่เป็นยี่ปั่วอีกคน) ราคาสินค้าที่จะเป็นต้นทุนนั้นผ่านยี่ปั่ว(มีเครดิต จะมีราคาที่ไม่แพง และมีระยะเวลาในการจ่ายเงิน 2-3 เดือน) แต่ถ้าเป็นธุรกิจที่เพิ่งเริ่มกิจการไม่มีเครดิต จำเป็นต้องซื้อสินค้าผ่านทางซาปัวซึ่งมีราคาต้นทุนสินค้าที่สูงกว่า เพราะซาปัวต้องสั่งสินค้า

จากขี้วัวอีกทอด สำหรับแหล่งวัตถุดิบที่ใช้มี ชีชีว้(ตรอกยาสุนทร) โคว่มิ่งฮวด(ข้างโรงพักบางรัก) พาย เรือนทอง(ลำเพ็ง) ศรีไทยรุ่ง(ริมถนนมหาราช)

สีในอดีตจะสั่งจากบริษัทลิ้มเด็กหลี (สิงคโปร์) ต่อมาบริษัทตีทแฮล์ม ได้ทำการซื้อลิขสิทธิ์ไปผลิต หลังจากนั้นพี่สมศักดิ์ (เคยทำงานเป็นพนักงานขายที่บริษัทลิ้มเด็กหลี) ได้ซื้อลิขสิทธิ์ไปอีกทอด มาผลิตสีตั้งร้านของตนเอง เป็นผู้ขายสีให้ เมื่อต้องการจะติดต่อกุณมมงคล (ลูกของคุณสมศักดิ์) ให้นำของมาส่งให้ที่บ้านฯ ยอดเงินเป็นหมื่นบาทใช้ได้ ประมาณเดือนครึ่ง

ปัญหาหรืออุปสรรคที่เกิดขึ้นในการทำผ้าไหม

ปัญหาที่เกิดในการทำงาน คนงานบางส่วนเป็นคนอีสาน(สุรินทร์, บุรีรัมย์, โคราช, ร้อยเอ็ด) มีอาชีพทำนา เพื่อถึงหน้า/ฤดูการทำนาก็ต้องลาไปทำนา ทำให้เกิดการขาดแคลนแรงงาน (ไม่สามารถส่งสินค้าได้ตาม Order ที่กำหนด) ในสมัยก่อนการต้มสุรา ก่อให้เกิดการทะเลาะวิวาทกัน จึงมีกฎหมายห้ามต้มสุราในที่ทำงาน ถ้ามีคนมาใหม่ต้องมีการฝึกประมาณ 1 สัปดาห์ก็จะทำงานได้

การเผยแพร่และการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์

ปัจจุบันขายให้รายภัณฑ์ ที่ราชประสงค์, จังหวัดต่าง (ซึ่งสั่งที่ 1-2ปี เป็นจำนวนร้อยละ หลา) มีขายมากในช่วงเดือน พฤศจิกายน-ธันวาคม ของทุกปี เพื่อเป็นของขวัญให้ผู้หลักผู้ใหญ่ แต่ในช่วงต้นปีจะเงียบ

การติดต่อสื่อสารระหว่างเจ้าของกิจการและภาครัฐ

ปี 2545 รัฐบาลเข้ามาสนับสนุนให้เป็นสินค้า OTOP (1 ตำบล 1 ผลิตภัณฑ์) โดยพาไปเข้ารับการอบรมและช่วยต่อยอดให้ รวมทั้งสีและอุปกรณ์ช่วยเหลืออื่นๆ ได้จากการเคหะ ส่วนทางเขตก็มาดำเนินการช่วยในด้านสถานที่ขายผลิตภัณฑ์ โดยไม่ต้องเสียค่าที่ รับแต่รายได้จากการขายเข้ากระเป๋าอย่างเดียว เช่นการใช้บูธฟรี (เมืองทองธานี, ศูนย์ประชุมสิริกิติ์, โรงแรมระดับ 5 ดาว ผ่านทางฝ่ายพัฒนาชุมชน ชั้น 6 (ไม่ทราบชื่อ) นายอำเภอ, ผอ. สุดวงตา ก็เคยมาถ่ายทำภาพยนตร์เรื่องของดีของเขตราชเทวี ไปเผยแพร่ให้เป็นที่รู้จัก โดยใส่เบอร์โทรฯไว้

สื่อมวลชนกับการมีส่วนร่วมช่วยประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ผ้าไหมของชุมชนบ้านครัว

ข่าวสารที่ทำการเผยแพร่มีทั้งในประเทศและต่างประเทศ ที่มีการทำรายการแล้วนำไปกระจายข่าวผ่านสื่อมวลชน เช่น โทรทัศน์, หนังสือพิมพ์, นิตยสาร (ขวัญเรือน) และอินเทอร์เน็ต

เมื่อมีผู้สนใจพบเห็นก็มีการโทรฯ มาติดต่อสอบถามข้อมูลเพิ่มเติม เช่น สถานที่ (อยู่ที่ไหน) ราคาสินค้า(แพงมากน้อยเท่าไร) ส่วนมากจะสอบถามเพื่อมาดูสินค้าที่นี้และทำการซื้อไปเมื่อพบสินค้า

ที่ถูกต้อง ซึ่งสถานที่ใช้เป็นจุดสังเกตได้ง่ายก็คือ ห้างมาบุญครอง ไม่ว่าจะเป็นต่างจังหวัด (สุพรรณบุรี, นครปฐม) ก็รู้จัก ว่าอยู่ชอยเกษมสันต์ 3 ตรงข้ามสนามศุภชลาศัยถัดจากมาบุญครอง ให้เข้าชอยประมาณ 800 เมตร ข้ามสะพานมาทางซ้ายมือ อยู่บ้านหลังที่เก้า ก็จะหากันพบ แต่เนื่องจากเป็นสินค้าที่มีราคาจึงต้องขายในสถานที่เป็นย่านของผู้มีอันจะกิน ไม่ใช่ตามงานวัด

DPU

25 พฤศจิกายน 2548

สัมภาษณ์เจ้าของกิจการในอดีต

ชื่อ : นาวาอากาศเอก(พิเศษ) วิษณุ มานะเกษม   อายุ : 77 ปี

ที่อยู่ตามทะเบียนบ้าน : 22/129 หมู่บ้านเปรมประชา แขวงตลาดบางเขน เขตดอนเมือง

กรุงเทพมหานคร

กิจการทอผ้าไหมในอดีต

เป็นบ้านแรกที่จิม ทอมป์สัน มาพบเข้าและชอบผ้าไหมที่ทออยู่และขอซื้อไปทั้งหมดที่มีอยู่ สมัยนั้นยังทอด้วยมือ ต้องใช้เวลานาน บางวันทอได้แค่หนึ่งหลาต่อวัน

ต่อมาจิม ทอมป์สัน ได้มาตกลงให้ทอผ้าไหมขายให้ จิม ทอมป์สันทั้งหมด โดยจิมจะเป็นผู้ กำหนดราคาและสีให้ รวมทั้งตั้งราคาให้ด้วย ถ้าส่งออกต่างประเทศจะมีราคาสูงขึ้น ส่งมอบสินค้าแล้วมี อยู่ครั้งหนึ่งได้เงินสามหมื่นบาท ดีใจมาก (สมัยก่อนผ้าเช็ดหน้าผืนเล็กๆ ราคา 20 บาท)

กิจการทอผ้าในสมัยนั้น มารดา(นางหนับ มานะเกษม ปัจจุบันเสียชีวิตแล้ว) ซึ่งเป็นคนบ้าน ครัวโดยกำเนิด เชื้อสายเขมร-จาม เป็นคนแรกที่เปิดประตูบ้านครัวค้าขายผ้าไหมกับจิม ทอมป์สัน และ ชักชวนญาติให้ค้าขายกับจิมจนร่ำรวยไปตามๆ กัน ซึ่งคุณวิษณุและลูกคนอื่นๆ ก็สืบทอดกิจการต่อมา แต่ในปัจจุบันเลิกกิจการเพราะหลังจากจิมหายไปแล้วก็ไม่มีตลาดจำหน่าย และได้ย้ายออกไปอยู่ข้าง นอก

วันที่ 6 ธันวาคม 2548

สัมภาษณ์เจ้าของกิจการในอดีต

ชื่อ : นางยามิระ จิตหยาดสุวรรณ อายุ : 90 ปี

ที่อยู่ตามทะเบียนบ้าน : 199 ซอยพญานาค ถนนเพชรบุรี เขตราชเทวี กทม.

ประวัติโดยสังเขป

เกิดที่ชุมชนบ้านครัว เคยเป็นเจ้าของกิจการในอดีต เคยร่วมในการผลิตผ้าไหมทุกขั้นตอน กิจการทอผ้าไหมเป็นกิจการของครอบครัวสืบทอดมาจากพ่อแม่ โดยมีอุปสรรคเป็นของตัวเองและวาง เต็มทุกพื้นที่ของบ้านที่อยู่ในรั้ว(ที่อยู่ในปัจจุบัน) และบ้านอีกหลังที่อยู่ข้างนอกรั้ว มีก็เป็นร้อยละ ตัว และมีลูกจ้างเป็นร้อยละ คนเพราะว่าที่ตัวหนึ่งก็ต้องใช้คนทอ 1 คน และยังมีลูกจ้างที่ทำหน้าที่อื่นอีก โดยคุณมิระได้ลงมือทำเองตั้งแต่การกรอไหมด้วยมือ ซึ่งในอดีตยังไม่ได้ใช้เครื่อง และขั้นตอนอื่นๆ โดยได้รับการถ่ายทอดจากคุณแม่ซึ่งมีฝีมือในการทอมีมาก คุณแม่จะทอที่ยาว ทอไป คุยไป กระทบ ไปได้สบาย ผ้าก็ขายดี ผ้าที่ขายดีก็มี ผ้าขาวม้า, ผ้าสามตะกอก, ผ้าม่วง(ผ้าพื้น), ผ้าแปดศอก

สมัยนั้นคนในชุมชนละแวกบ้านคุณมิระจะมีทั้งที่ทอผ้าและไม่ทอผ้า ที่ทอกันเยอะก็จะต้อง เดินขึ้นไปแถบบ้านครัวเหนือ

การทอผ้าและการคิดลายผ้า

ส่วนใหญ่ก็คิดกันเอง โดยประยุกต์จากที่รุ่นพ่อแม่สอนมา ไม่ได้เป็นลายพื้นเมืองของชาวจาม แต่อย่างใด ส่วนใหญ่ก็จะเป็นผ้าธรรมดาๆ อย่างผ้าขาวม้า ผ้าสามตะกอก ผ้าปู(ผ้าที่เป็นนกกง เป็นเชิง ซึ่ง จะคิดกันเอง) กว่าจะได้ผืนหนึ่งก็ใช้ระยะเวลาประมาณ 5-8 วัน

ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนในอดีต

คนในชุมชนจะรู้จักกันหมด สนทนากันเพราะเป็นเครือญาติกัน มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน ลูกจ้างที่ทอผ้าไหมในบ้านครัวจะเป็นทั้งคนในชุมชนและคนนอกชุมชนซึ่งส่วนใหญ่เป็นคนอีสาน ซึ่ง บางคนก็มาได้แฟนซึ่งเป็นมุสลิมที่นี้ก็เยอะ

การสื่อสารระหว่างคนในชุมชนในอดีต

จะใช้ทั้งภาษาเขมร(สำหรับคนเก่าแก่ในชุมชน) ,ภาษาไทย และภาษาอีสานสำหรับคนอีสาน ด้วยกันเอง

ปัญหาเรื่องการทอผ้าไหมและปัญหาระหว่างลูกจ้าง

สำหรับที่บ้านของคุณยามิระไม่มีเลย เพราะอยู่กันอย่างเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ไม่มีการแบ่งแยกว่าเป็นนายจ้าง-ลูกจ้าง บางทีเวลาลูกจ้างไปซื้ออะไรมาทานเขาก็จะเอามาฝากด้วย

การติดต่อสื่อสารกับผู้ทำการทอผ้าไหมรายอื่น

ไม่ได้ติดต่อเลย เพราะว่าจ้างคนมาทำที่บ้านครบทุกกระบวนการผลิต ต่างคนต่างทำ บ้านใครบ้านมัน พี่น้องและเครือญาติก็มาช่วยกันทำที่บ้าน

กิจการผ้าไหมในยุคก่อนจิม ทอมป์สัน มาและความสัมพันธ์กับผู้บริโภคในอดีต

ที่ทำส่งลูกค้าหลักก็คือร้านของจอมพลสฤษดิ์ ที่ถนนพัฒนาพงษ์ ซึ่งจอมพลสฤษดิ์จะนำไปขายให้บริษัทที่ทำเฟอร์นิเจอร์ที่ท่าเสาพาประทับให้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ เขาก็จะให้ไปส่งที่ถนนหลานหลวง แล้วก็ยังส่งผ้าไหมไปทำพวกผ้าผืนและทำเฟอร์นิเจอร์อื่นๆ อีก ก่อนที่จะทำการกับจอมพลสฤษดิ์ท่านก็จะส่งคนมาดู เพราะแต่ก่อนชุมชนบ้านครัวมีชื่อเสียงด้านผ้าไหมมาก แล้วก็คุณแดง(น้องสาวของจอมพลสฤษดิ์)ก็จะมาด้วย

แล้วก็ที่สนิทกันอีกคนคือน้องสาวของจอมพลถนอม เวลาคุณมิระไปส่งของที่พาหุรัด หากน้องสาวของจอมพลถนอมพบเข้าเอารถช่วยขนของไปส่งถึงร้านที่จะไปส่งเลย

ส่วนที่รายอื่นเขาไปขายแถบชานเมืองกัน ของคุณยามิระไม่ต้องเลย เพราะว่าทำส่งลูกค้าประจำอยู่แล้ว

กิจการผ้าไหมในยุคที่จิม ทอมป์สัน เข้ามาแล้ว

ก็ยังทำส่งจอมพลสฤษดิ์ และคุณแดงอยู่ และทำส่งจิม ทอมป์สัน, ร้านแอนนิต้า และร้านพรเพ็ญด้วย สำหรับที่ทำให้จิม ทอมป์สันก็จะมิรายได้ที่แน่นอนและเป็นกอบเป็นกำ เพราะว่ามีบริการเคลียร์บัญชีและได้รับเงินทุกสิ้นเดือน

จุดเด่นของผ้าไหมบ้านครัว

คุณภาพของผ้าไหมบ้านครัวนี้ดีที่สุดเลย เพราะทำส่งจิม ทอมป์สัน สีสวยกว่าที่อื่น สีไม่ตกแล้วยังทำส่งร้านที่มีชื่อเสียงอื่นๆ อีก เช่น ร้านของจอมพลสฤษดิ์, ร้านพรเพ็ญ, ร้านแอนนิต้า ฯลฯ

เหตุผลที่เลิกกิจการผ้าไหม

เลิกเพราะประสบกับภาวะขาดทุน ไหมแพง ที่ทำไปส่งเขาก็ให้ราคาถูก ได้เพียงราคาหลาละ 50 บาท ซึ่งเราก็ไม่ไหว ขาดทุนเดือนละเป็นหมื่นๆ ทีแรกว่าจะอดทนไปก่อน แต่แล้วก็ไปต่อไม่ไหว

ระยะเวลาที่เลิกก็คือช่วงที่จิม ทอมป์สัน หายตัวไปแล้วหลายปี เพราะตอนที่จิม ทอมป์สันอยู่เขาก็จะให้ ความร่วมมือเราดี แต่พอจิมหายไปผ้าก็ขายไม่ออกทำให้เราขาดทุน

อุปกรณ์ทอผ้าหลังจากที่เลิกกิจการแล้ว

ก็ยังเก็บอยู่ถึงปัจจุบันที่บ้านอีกหลังหนึ่งข้างนอกรั้วบ้านหลังที่อยู่ปัจจุบัน ซึ่งในปัจจุบัน บ้านหลังนั้นไม่มีคนอยู่ ปลูกก็ไม่ขึ้นเพราะว่าอันที่เป็นไม้ทำมาจากไม้สัก เพียงแต่อาจจะใช้การไม่ได้ แล้วเพราะว่าไม้ได้เก็บอย่างมีระเบียบและไม่ได้ไปยุ่งกับอุปกรณ์เหล่านั้นอีกเลย แต่ก็ไม่ได้ขายไปหรือ ยกให้ใคร

ความแตกต่างของคนชุมชนบ้านครัวในอดีตและปัจจุบัน

ในอดีตกิจการผ้าไหมรุ่งเรืองก็จะมีเงินเยอะ ส่วนในปัจจุบันก็จะมีเงินกันเหมือนแต่ก่อน คนนอกก็เข้ามาอยู่กันมากขึ้นจนกลายเป็นชุมชนแออัดเพราะมีบ้านเช่าเกิดขึ้นมากมาย ชุมชนบ้านครัว เป็นชุมชนใจกลางเมือง อยู่ใกล้สถานที่ในเมืองมากมายอย่างเช่นห้างสรรพสินค้ามาบุญครอง, โลตัส (พระรามหนึ่ง) จึงทำให้มีคนเข้ามาอยู่เพิ่มขึ้นมาก และก่อให้เกิดปัญหาตามมาอย่างเช่นปัญหาการทิ้ง ขยะไม่เป็นที่เป็นทาง การไม่รักษาความสะอาด จะพูดจะเตือนอะไรก็ไม่เชื่อ ที่คนเจ็บไข้ได้ป่วยกัน ส่วนหนึ่งก็มาจากเรื่องขยะที่ทำให้มีแมลงหวี่ แมลงวัน ก็อยากให้เราคำนึงถึงส่วนรวมบ้าง

ภาษาในการติดต่อสื่อสารของคนชุมชนบ้านครัวในปัจจุบัน

ปัจจุบันแทบจะไม่เหลือคนที่พูดภาษาเขมรได้แล้ว ลูกๆ ของคุณขามีระก็พูดไม่เป็น และยัง บอกว่าอย่าพูดเลยภาษาเขมร ที่ยังมีคนพอพูดได้ก็คงจะเป็นคุณป้าสมใจและลูกสาว(ครูต้อย) คนดั้งเดิม ที่พูดภาษาเขมรได้ก็เพราะเป็นชาวจามที่มาจากเขมร หรือมีบรรพบุรุษมาจากเขมร เคยมีคนอยากเปิด คอร์สสอนภาษาเขมรที่มีสยิดเพื่ออนุรักษ์ไว้ไม่ให้สูญหายไปจากชุมชน แต่ก็ไม่มีใครเอา

ความสัมพันธ์กับเจ้าของกิจการในปัจจุบัน

ที่สนิทและไปมาหาสู่กันดีก็คือคุณอู๊ด คุณอู๊ดจะแวะมานั่งเล่น นั่งคุย มานั่งเก้าอี้ไฟฟ้าที่บ้าน อยู่บ่อยๆ ส่วนเจ้าอื่นก็แทบไม่เหลือแล้วเพราะประสบกับภาวะทุนจม ขาดทุน ส่งไปขายต่างประเทศก็ ไม่ได้เงิน แต่ถ้าเป็นในสมัยที่จิม ทอมป์สันอยู่พอสิ้นเดือนเขาก็จะเรียกไปปรับเงินตลอด

ความคิดเห็นต่อผ้าไหมบ้านคร้วในปัจจุบัน

อยากให้มีคนทำผ้าไหมบ้านคร้วต่อ เพราะเดี๋ยวนี้นขนาดลูกคุณยามีระยังต้องไปซื้อผ้าไหมใส่ ที่มีชื่อเสียงคือบ้านของคุณอู๊ด เพราะว่าภาพมีคุณภาพดี มีความสวยงาม และจำหน่ายในราคาที่ไม่แพง

ความคิดเห็นต่อสื่อมวลชนและภาครัฐในการให้มีส่วนร่วมในการสนับสนุนและประชาสัมพันธ์ผ้าไหมบ้านคร้ว

ไม่ได้ต้องการให้เข้ามาทำอะไร เพราะว่าปัจจุบันการทำผ้าไหมในชุมชนบ้านคร้วแทบไม่เหลือแล้ว

ชีวิตปัจจุบันของคุณยามีระ

ก็อยู่บ้านนั่งๆ นอนๆ เปิดโทรทัศน์ไว้ฟังเสียง เคยผ่านการผ่าตัดใส่เครื่องกระตุ้นหัวใจ แต่สุขภาพโดยรวมหลังผ่าตัดแข็งแรง หุยังดี ความจำยังดี ไม่เอะเลือน ส่วนค่าใช้จ่ายก็จะได้จากลูกๆ ทุกเดือน ก็ได้แต่เก็บไว้เพราะไม่ได้เอาไปใช้ทำอะไร

25 พฤศจิกายน 2548

สัมภาษณ์ผู้ร่วมกระบวนการทอผ้าในปัจจุบัน

ชื่อ : นายมานะ ภิรมย์รัก   อายุ : 50 ปี

ตำแหน่ง : หัวหน้าควบคุมคนงานฟอกและย้อมไหม

ที่อยู่ : 847 ตรอกวัดพระยาอัง ถนนเพชรบุรี เขตราชเทวี กรุงเทพมหานคร

ประวัติส่วนตัว

บ้านอยู่ต่างจังหวัด เมื่ออายุ 16 ปี ช่วงโรงเรียนปิดเทอม เข้ามาบ้านครัวเพื่อช่วยคุณมนัสนันท์ เบญจรงค์จินดา (ลุงอู๊ด) ซึ่งมีกิจการทอผ้าไหม โดยทำหน้าที่ฟอกและย้อมไหม หลังจากนั้นก็ทำงานที่นี้มาตลอดจนปัจจุบัน

การทอผ้าไหมในอดีตและปัจจุบัน

สมัยก่อนการฟอกไหมดิบจะใช้บิ๊บเป็นหม้อต้มน้ำและฟอกด้วยจี๊เถ้าและไม้แสม แต่เดี๋ยวนี้ใช้ฟอกด้วยสบู่และโซดาไฟโดยต้มในหม้อขนาดใหญ่ ส่วนสีย้อมผ้าเปลี่ยนจากสีธรรมชาติเป็นสีสังเคราะห์

การสื่อสารกับเจ้าของกิจการและลูกน้อง

ปัจจุบันเป็นหัวหน้าดูแลเรื่องการฟอกและย้อมผ้าไหม มีลูกพี่ลูกน้อง 5-7 คน ลุงอู๊ดมอบความรับผิดชอบเรื่องการฟอกและย้อมไหมให้ตนเองดูแลลูกน้องให้ทำตามคำสั่งของลุงอู๊ด แต่บางครั้งก็ตัดสินใจเองจากประสบการณ์ ปัญหาเกี่ยวกับลูกน้องไม่มี เพราะนอกเวลางานก็ไปรักษาหรือกันได้ทั้งเรื่องงานและเรื่องส่วนตัว บางคนทอก็จะแจ้งเรื่องการฟอกไหมไม่สะอาด หรือสีที่ย้อมไม่สม่ำเสมอ เมื่อมีปัญหา ก็จะแจ้งลุงอู๊ด

สัมภาษณ์ 2 ธันวาคม 2548

ผู้ร่วมกระบวนการผลิตในปัจจุบัน

ชื่อ : นางสาวสุกัญญา กรวิฒนะยืนยง อายุ : 53 ปี

ศาสนา : พุทธ

อาชีพ : ทอผ้าบ้านลุงอู๊ดใหม่ไทย

ที่อยู่ตามทะเบียนบ้าน : 847/1 ตรอกวัดพระยายัง ถ.เพชรบุรี แขวงถนนเพชรบุรี เขตราชเทวี กทม.

ประวัติส่วนตัว

ทอผ้ามาตั้งแต่อายุ 20 กว่า จนมาถึงตอนนี้ก็งานจะ 30 ปีแล้ว ปัจจุบันอายุ 53 ก็ทอมาประมาณ 28 ปี

แต่เดิมไม่ใช่คนบ้านครัว แต่ได้ย้ายเข้ามาอยู่บ้านครัวตอนอายุ 13 ปี มาทำที่บ้านครัวตอนอายุ 26 ปี เคยไปฝึกทอผ้าเครื่องแล้วก็ไม่ทำ ก็เลยกลับมาทอผ้าบ้านครัว สมัยนั้นคนทำจะเป็นอิสลาม มาทำกับเขาเพราะเผอิญเขาขาดคนงาน สมัยนั้นคนงานจะหายากก็เลยมาทอผ้ากับอิสลาม พออิสลามเริ่มทยอยย้ายไป ก็ออกไปเลี้ยงหลาน หยุคไป 13 ปี แล้วก็กลับมาทอที่บ้านลุงอู๊ดนี้ ที่กลับมาทอก็เพราะว่าหลานโตแล้ว ไม่มีอะไรทำกลัวฟุ้งซ่าน แล้วพอดีเจอแฟนลุงอู๊ดก็ชวนมาทอเลยได้มาทอ

Q : ใครเป็นคนสอนวิธีทอผ้าให้

A : ตั้งเดิมทอผ้าเครื่องมาก่อน ที่นี้ผ้าเครื่องร้อยพันหัวกับร้อยตะกอก็จะคล้ายกัน ผ้าเครื่องนี้หมายถึงผ้าเครื่องจักร ผ้าขาวม้า ผ้าตัดเสื้อ สมัยเด็กๆ เคยได้ไปฝึกที่โรงงานทอผ้า ที่นี้พอดีเป็นโรคกระเพาะก็เลยหยุดอยู่ที่บ้าน แล้วเพื่อนเค้าเอาก้ไปตั้งที่บ้านก็เลยฝึกเพราะว่าการต่อ การร้อยอะไรจะเหมือนกัน

Q : พัฒนาการของก้ในอดีต

A : ที่เห็นมาตั้งแต่เด็ก แถวบ้าน(ปทุมวัน) เค้าก็มีก้ที่ใช้อยู่แบบนี้ เค้าพัฒนาแล้วตั้งแต่ช่วงนั้น ก็กระตุกนี้ก็เห็นมาตั้งแต่เด็กแล้ว แล้วก็มาเห็นผ้าเครื่อง ไปฝึกที่ผ้าเครื่อง พอเราเป็นผ้าเครื่องมาทอที่กระตุกก็จะง่าย

Q : ความคิดเห็นต่อผ้าไหมบ้านครัว

A : สวย ชอบ ขนาดทอเองนะ เมื่อก่อนทอเองกับคนแขกอิสลาม ผืนไหนสวยก็จะซื้อของเขามา

Q : ความคิดเห็นต่อผ้าไหมบ้านครัว

A : ถายนี้เราคิดเอง ถ้าเราทอผ้าเป็นแล้วหัวสมองมันจะไปเอง ปกติคนทอเค้าไม่ค่อยชอบคิดลายเอง แต่ตนเองเป็นคนชอบผ้าไหม แล้วก็เป็นคนชอบทำอะไรแปลกๆ บางทีออกแบบลายโดยดูจากผ้าตัดเสื้อธรรมดาทั่วไปแล้วก็มาดัดแปลงกับผ้าไหม ส่วนใหญ่มาทอที่นี้เจ้าของเขาจะให้ออกแบบลายเองได้

Q : คิดว่าจะทอผ้าถึงเมื่อไหร่

A : ความจริงคืออาชีพนะ คือถนัดด้านนี้ ก็อาจจะทอไปเรื่อยๆ จนกว่าจะทำไม่ไหว

Q : มีใจรัก มีความสุขกับการทอผ้า

A : มีความสุข สนุกดี มันเพลิน คิดว่าเราไม่มีอะไรทำ

Q : ความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าของกิจการกับลูกจ้าง

A : ลูกจ้างเป็นคนพุดง่าย ลูกจ้างอยู่ด้วยกันเหมือนครอบครัว เพราะว่ามีอะไรก็จะบอกกัน ลูกจ้างแลกเปลี่ยนคนงานตามสบาย เรื่องงานไม่ค่อยก้าวก่าย แยกจะไม่ก้าวก่ายเลย นอกจากเราเห็นว่าอันไหนบกพร่องเราก็จะบอกแก แกเป็นคนไม่ยุ่งเลย นอกจากจะบอกแกว่าอันนี้ไม่ดีนะ อันนี้มันมีปัญหา แกก็จะมาดู อะไรหยวนได้ก็ไม่เป็นไร แกบอกช่างมันเถอะ

Q : ความสัมพันธ์ระหว่างลูกจ้างด้วยกัน

A : ก็คุยเล่นกัน คนล้างไหมเขาจะชอบเล่น ชอบมาเหย่ เพราะว่าจะเห็นเราเป็นคนใจดีเล่น

Q : มีการคุยกันเรื่องการประสานงานระหว่างแผนกไหม

A : มีกันเป็นบางครั้งคราว อย่างบางที่เขาซ่อมไหมเขาก็จะบอกเขาว่าไหมมันลายนะ อย่างไหมขึ้นนี้คนทอก็จะแตกบ่อย ไหมก็จะแตก คนทอก็จะทอยาก ยิ่งหน้าฝนนี้ทอยากเลย ก็จะบอกว่าช่วยใส่แปรงให้แข็งนิดหน่อย

Q : ความแตกต่างของลูกจ้างที่นับถือศาสนาต่างกัน

A : มันก็มีความแตกต่างแล้วแต่คน มันก็ต้องมี คนที่เขาถือตัวก็มี

Q : ที่ร้านนี้มีลูกจ้างอิสลามบ้างไหม

A : อิสลามจริงๆ จะไม่มี แต่ก็จะมีคุณมานะที่ซ่อมไหม แต่เดิมเขาเป็นพุทธแล้วมาได้แฟนอิสลามถึงมาเปลี่ยน เวลาละหมาดตอนวันศุกร์ก็ไม่เห็นเขาค่อยไปมัสยิด

Q : ภาษาที่ใช้ในการติดต่อสื่อสารทั้งกับนายจ้างและระหว่างลูกจ้างด้วยกัน

A : ก็ใช้ภาษาไทย(กลาง) แต่ถ้าเป็นลูกจ้างอีสานด้วยกันเองเขาก็จะพูดอีสานกัน อย่างลูกจ้างคนจีนในร้านอีกคนเขาก็จะพูดอีสานได้ เขาก็จะพูดอีสานกับลูกจ้างอีสาน

Q : มีการกำหนดใหม่ว่าผืนหนึ่งต้องเสร็จภายในกี่วัน

A : ไม่มีกำหนด ก็แล้วแต่เรา เพราะว่ามันเป็นงานเหมา แกล้มบังคับเลย ถ้าเร่งเขาก็จะบอก แต่เขาก็ไม่บังคับเราเพราะเขารู้ว่าเราเป็นคนรู้หน้าที่ รู้ว่าทำงานรับผิดชอบ เรื่องนี้แกล้มไม่ต้องมาจี้จ้ำจี้ไซ้ ทำกับแกล้มก็สบายใจ แล้วคนงานส่วนใหญ่ก็เงินคล่อง เมื่อก่อนนี่การออกเงินเดือนจะตั้งเหมือนโรงงานทั่วไปคือเดือนหนึ่งออก 2 หน คือ สิ้นเดือนกับกลางเดือน ตอนหลังก็มาเปลี่ยนเป็นหมดหัวหนึ่งเท่าไรก็คิดของแกล้มเรื่องเงินนี้พอหมดปีแล้วลูกแกล้มไม่ได้มา แกล้มจะโทรไปหาทั้งแฟนทั้งลูก บอกว่าคนงานเค้าทำฝ่าหมุดแล้ว เรื่องเงินเค้าต้องได้ บางทีเราก็กังใจต้องบอกว่าไม่เป็นไร แกล้มเมื่อไหร่ค่อยคิด คือเรื่องเงินนี้ที่เคยทำงานกับอิสลามเงินจะเอายากมากเลย อิสลามเขาก็มีดีเหมือนกันคือไม่ผูกมัดไม่อะไร แต่เรื่องเงินจะเอาลำบาก บางทีก็ค้าง 2-3 เดือน ถึง 9 เดือนก็มี เค้าจะให้เบิกไปเรื่อยๆ ได้ แต่เราไม่ชอบแบบแบบโละบัญชีไปเลยทีเดียว ของแกล้ม(ลุงอู๊ด) เวลาแกล้มก็จะมานั่งคุย คนทอก็จะทอไป

Q : รายได้จากการทอผ้าบ้านครัวในอดีตและปัจจุบัน

A : แตกต่างกันในอดีตค่าครองชีพไม่สูง ค่าแรงสมัยก่อนนี้ตกหลาละ 3.50 บาท เดียวนี้ค่าแรงหลาละ 21 บาท แต่ค่าครองชีพสูงผัดกัน แล้วพูดถึงเมื่อก่อนก็จะทอง่าย ส่วนเดี๋ยวนี้ทออยากมันก็จะช้าลง ค่าครองชีพปัจจุบันรายรับ-รายจ่ายในปัจจุบันก็ไม่ค่อยสมดุลกัน ถ้าคนใช้เงินเก่งนี่จะไม่สมดุลเลย แต่เราถือว่ากว่าจะหามาได้ก็ลำบาก อันไหนจำเป็นต้องใช้เราค่อยใช้ อันไหนก็ไม่จำเป็นก็ไม่ใช้

Q : มีบุคคล, หน่วยงาน หรือองค์กรใดมาสอนเทคโนโลยีสมัยใหม่บ้างไหม

A : มีค่ะ แต่ว่าไม่ค่อยเหมาะกับเรา คือเค้าจะมีสอนทฤษฎีและปฏิบัติ ซึ่งมันจะใช้กันไม่ได้ การเคหะแห่งชาติเขาจะเป็นผู้จัดอบรม แล้วเขาก็จะส่งเจ้าหน้าที่เข้ามาอบรมที่บ้านครัวได้(ฝั่งโน้น) ที่มีสยิด แต่ว่าการสอนของเขา เขาจะเอาตะกอกของเครื่องจักรกับตะกอกที่เราปฏิบัติอยู่มาทำ ทีนี้เราเคยทำผ้าเครื่องมาก่อนเราก็จะเป็นคนค้านว่า ทฤษฎี-ปฏิบัติมันค้านกัน ทำไม่ได้ เขาก็ไม่เชื่อ เอาที่มั้งเสียหน่อยเลย เพราะว่าข้อแรก เครื่องจักรของเขาจะเป็นเหล็กหมุดเลยนะ ตะกอกเขาก็จะเป็นลาวด แล้วของเขานี้ก็จะมาตรฐานเลย ทีนี้ของเราไม่มาตรฐาน มันจะมาตรฐานเฉพาะด้ายตะกอก อย่างเวลาคนทอเค้าก็จะลอร่างกระสวยลอย เราก็ต้องดึงขึ้นดึงลงผูกด้าย แต่ถ้าเขาเอาเครื่องจักรมาลงแล้วก็จะไม่มีสิทธิ์ดึงขึ้นดึงลง ก็จะเป็นเหล็กยาว ก็เคยค้านเขาแล้ว แต่เขาบอกว่าทำได้ เขาก็เชิญอาจารย์จากราชมณฑลฯ มา ปรากฏว่าก็ใช้ไม่ได้ ตั้งจนก็เน่าจนลุงอู๊ดแกล้มว่า

อาจารย์จากราชมงคลฯ ถ้าเขาไม่เคยทอผ้าเครื่องจักรเขาก็จะบอกว่าทอได้ รับรองได้ แกเอาตัวอย่างอะไรต่อมิอะไรมาให้ดูแล้วก็บอกว่าทอได้ เคยทอแล้ว เขาเอาเหรียญสลึงเข้าไปทอแล้วจะค่อยเอาออกมา เรามองว่าทำไม่ได้ ก็กระตุกทำไม่ได้เขาก็ไม่เชื่อ

Q : ความโดดเด่น ความเป็นเอกลักษณ์ของผ้าไหมบ้านครัว

A : สวย ขอมรับว่าคุณภาพดี (อันนี้ไม่ได้ชมเอง) เรื่องสีอะไรของเราจะสดและคงทน ส่วนใหญ่ลูกค้านี้จะชมว่าสวย คุณภาพดี ราคาสูงแต่ว่าสมราคา เพราะว่าสีมันคงทน

Q : อยากให้กิจการนี้ดำเนินต่อไปเรื่อยๆ ไหม

A : อยาก เพราะเป็นอาชีพเรา

Q : ผ้าไหมของที่นี่นอกจากจะไปวางขายที่นารายณ์กัณฑ์แล้วยังมีที่อื่นไหม

A : บางทีก็จะมีทางใต้ หาดใหญ่ เขาก็จะซื้อไปขาย เจ้าของเขา มา ที่แรกเขาซื้อไปใช้เองแล้วทีหลังก็เอาไปขาย แล้วเมื่อก่อนก็จะมีร้านที่อยู่ตรงเกษตรฯ ซื้อไปขาย แต่ร้านซื้ออะไรไม่ทราบนะคะ ทุกวันนี้ยังไม่มาอีกเลยก็ไม่ทราบว่าทำไมไม่มาเหมือนกัน แต่เมื่อก่อนจะมาบ่อย แล้วก็ร้านแถวร้านเจ้เล็งก็เคยซื้อไปขายอยู่ 2 หน แต่คิดว่าผ้าไหมเราแพง เขาก็จะไปเจอเจ้าที่ถูกลงกว่า

Q : เคยคิดว่าจะลดต้นทุนการผลิต วัสดุต่างๆ อะไรให้ถูกลงไหมเพื่อเอาใจตลาด

A : ลดต้นทุนไม่ได้หรอกค่ะ เพราะว่าราคาไหมขึ้นทุกปี ถ้าไม่ขึ้นมันก็อาจจะลดได้ แล้วก็อยากรักษาคุณภาพกับเอกลักษณ์ผ้าไหมเราไว้

Q : อยากให้สื่อมวลชนเข้ามามีส่วนช่วยประชาสัมพันธ์ไหม

A : : อยากค่ะ อยาก อันนี้เคยมีทีวีทุกช่องเลยมาถ่ายเมื่อ 2 ปีที่แล้ว จะออกแทบทุกรายการเลย แล้วก็อยากให้มีอีก

Q : หลังออกอากาศไปมีลูกค้าเพิ่มขึ้นไหม

A : ช่วงแรกๆ ที่เขามาถ่ายทำแล้วก็ออกทีวีนั่นกระตือรือร้น ผ้าไหมเราเรียกว่าขายดีมาก แต่ว่าทีนี้เขาก็คิดว่ามันแพง เพราะว่ามีสินค้าต่างจังหวัดเข้ามาแข่งขัน ซึ่งของเขาก็จะถูกกว่าที่นี้ ช่วงนี้ก็เลยซาลง

Q : อยากให้ภาครัฐ นักวิชาการ หรือหน่วยงานต่างๆ เข้ามามีส่วนช่วยอะไรบ้าง

A : : คิดว่าเราอยู่ของเราดีกว่า มันไม่เรื่องมาก เพราะว่าถ้าภาครัฐเข้ามา มีความรู้สึกว่าจะอะไรต่ออะไรจะเปลี่ยนแปลงไป เราอนุรักษ์ของเราไว้ดีกว่า

22 พฤศจิกายน 2548

สัมภาษณ์ผู้ร่วมกระบวนการผลิตในอดีต

ชื่อ : นายชาติ เลี่ยมละออ   อายุ : 52 ปี

ตำแหน่ง : ตำแหน่ง อสส., กรรมการชุมชนร่วมกับเป็นสมาชิกศูนย์พัฒนาอินทรีย์ช่วยเหลือทั่วไป
เกี่ยวกับอุบัติเหตุ

ที่อยู่ตามทะเบียนบ้าน : 803 ตรอกวัดพระยาขัง ถนนเพชรบุรี ราชเทวี กรุงเทพมหานคร

ประวัติการมีส่วนร่วมในกระบวนการผลิตในอดีต

ตนเกิดที่บ้านครัวแถบนี้ กิจการทอผ้าไหมเป็นกิจการหลัก ในระยะแรกเป็นธุรกิจของคนบ้านครัว (เห็นไหมตาก, ผ้าไหม) เห็นผู้ชายทำการข้อมและบ้านญาติ (มีก็ การข้อม และทอ ครอบวงจร) ญาติ ๆ มาร่วม 20 ก็ คนทอ 20-30 คน ซึ่งคนงานส่วนใหญ่เป็นคนจีนและต่างจังหวัด โดยคนพื้นบ้านทำการทอน้อย (ส่วนใหญ่จะทำการตรวจผ้า, ตัดขี้ด้าย)

กระบวนการผลิตผ้าไหมในอดีต

กระบวนการผลิต พ.ศ. 2500 ไปเอาจากเขมร, พระตะบอง พม่า, อีสาน จีนที่ส่งมามาก เป็นแหล่งวัตถุดิบ(บริษัทที่จำหน่าย) ที่จะส่งมาข้อมสี ไหมเข้ามาข้อม

นำไหมดิบมาแยก นึกเป็นใจเล็กๆ โดยใส่ในที่ข้อมรูปตัว U (ใช้หวายทำ) มีเชือกหลักข้างบน มาดัมกับสบู่ให้อ่อนนุ่ม, แยก และเป็นสีขาว ในปีบน้ำมัน 20 ลิตร(สีเหลือง) ไหมจะมี 2 ลักษณะ คือ ไหมพุ่ง และไหมยืน (มัดเป็นใจ, เกลียวขนม, มีสีเหลือง)

สีต้องการใช้ข้อมเส้น ไหมมีทั้งจากสิธรรมชาติและสีสังเคราะห์ ซึ่งจำเป็นต้องใช้ประสบการณ์ในการข้อม(เนื่องจากไม่มีที่ข้อม) แล้วแต่ต้องการ ประมาณ 2 ชม. หลังจากนั้นนำมาล้าง/ตีไหมที่บ้านครัวได้ โดยใช้แสงแดด/ความร้อนช่วยให้แห้ง จากนั้นใส่ในไม้กระตุกให้เส้นไหมแยกส่งต่อให้ชาวบ้าน/คนกรอง โดยใส่หลอดท่อน้ำประมาณ 1 คืบ(หลอดไหม มีรูกระสวยคล้ายเรือ) ไปที่กระสวยขนาด 2-3 นิ้ว (หลอดกาแฟ) การข้อมไหมให้ผู้ชายเป็นแรงงานสำคัญ 4 คน เตาย้อม 5-6 เคา เป็นลูกจ้าง มีทั้งการฟอก, ล้าง, แยก/กระตุกไหม โดยมีหัวหน้า/คนคุมทำการดูแล

การผลิต(กรอไหม)จะทำการที่บ้าน/ญาติ ทุกบ้านจะมี 1 ตัวต่อบ้าน (สูงกว่านั้น 3-4 ตัวต่อบ้าน) แรงงานส่วนใหญ่จะเป็นญาติ ๆ มาช่วยกัน และจ้างแรงงานคนนอกเพิ่ม ตอนนั้นมีร่วม 20 ก็ คนทอ 20-30 คน ซึ่งคนงานส่วนใหญ่เป็นคนจีนและต่างจังหวัด

การทอผ้าไหมจะเป็นผู้หญิง อีกชุด (เครือญาติสอนกันเอง) มีคนจีน/อีสาน บางบ้าน 20 ก็(ซึ่ง 1 ก็ต่อ 1 คน) โดยมีการกำหนดลาย สี ความหนา จากเจ้าของสินค้า, ออร์เดอร์ ที่ได้รับตามร้าน(มีไหมยืน,

ไหมพุง, กี่เส้น) ลักษณะของผ้าแบ่งตามความหนา คือ 1 เส้น-บาง, 2 เส้น-หนา และ 3 เส้นจะหนามาก ขึ้นจึงนิยมนำไปตัดชุดสุทผู้ชาย (โดยทำตาม Order ที่ได้รับ)

ผลตอบแทนที่ได้รับ ผ้าไหมคิดเป็นต่อหลา การข้อม/การกรองเส้นไหมคิดเป็นต่อกิโลกรัม (อดีต 5 บาทต่อกิโลกรัม) ราคาผ้าไหมอยู่ที่ประมาณ 200, 225, 230 บาท

การติดต่อสื่อสารในกระบวนการผลิตในอดีต

คนดั้งเดิมในชุมชนอพยพมาจากเขมร จึงมีการใช้ภาษาเขมรมาตั้งแต่อดีต ตอนนี้มีเหลือในกลุ่มผู้สูงอายุที่พูดและฟังเข้าใจ ส่วนลูกจ้างเป็นคนจีน, คนอีสาน ก็จะสื่อสารด้วยภาษาไทย(ภาคกลาง) และภาษาอีสาน ซึ่งลูกจ้างคนจีนบางคนสามารถฟังและพูดภาษาอีสานได้อีกด้วย

การติดต่อสื่อสารระหว่างจิม ทอมป์สัน กับชาวชุมชนบ้านครัวในอดีต

จิม ทอมป์สัน เป็นผู้บุกเบิกการทำผ้าไหมเป็นอุตสาหกรรมในบ้านครัว การสั่งงานนั้นจะสื่อสารผ่านล่าม การข้อมสีจะผ่านหัวหน้า/คนคุมไปคนข้อม ส่วนการทอจะผ่านคนทอแต่ละกี่ ส่วนใหญ่ผ้าที่ทอจะเป็นสีพื้น ใช้สำหรับนำไปตัดเสื้อ (ชุดผู้หญิง, ส่งต่างประเทศ) ในอดีตผ้าที่ผลิตได้จะส่งให้ทางจิม ทอมป์สัน หมด

หลังจากจิม ทอมป์สัน หายสาบสูญไป บริษัทจิม ทอมป์สัน ก็ได้ทำกิจการครบวงจรของ มีตั้งแต่ ปลูกหม่อน, เลี้ยงหม่อน, ข้อมไหม ซึ่งก็ทำในสำหรับบริษัทของเขาเพียงอย่างเดียว แต่ก็ไม่ได้ตัดทิ้งบ้านครัว คนบ้านครัวที่เคยทำผ้าไหมส่งจิม ทอมป์สัน ในอดีต ก็ยังคงถือหุ่นต่อไปตราบที่ยังไม่ได้ขาย

สาเหตุที่ทำการการทำกิจการผ้าไหมในชุมชนลดลง

ราคาวัตถุดิบในอดีต ไม่มีการลด แต่การแข่งขันในตลาดเริ่มมีมากขึ้น มีการส่งเสริมการขายอย่างแพร่หลาย ต้นทุนวัตถุดิบราคาสูงขึ้น ซึ่งกระทบกับราคาผ้าไหมที่จะขาย โดยของเราไม่สามารถสู้ราคากับของที่อื่นได้ เนื่องจากต้นทุนการผลิตสูงและไม่สามารถลดต้นทุนการผลิตได้

อีกสาเหตุหนึ่ง คือ รายได้ที่ไม่คุ้มกับการทำงาน คนทอปัจจุบันมีแต่คนรุ่นเก่าและเหลือน้อยแล้ว ลูกหลานในปัจจุบันต่างได้รับการศึกษาที่สูง จึงไปประกอบอาชีพอื่นๆ เช่น รับราชการ ทำงานการรถไฟ, ยาสูบ, ไฟฟ้า และทหาร ไม่สนใจทำการกิจการทำผ้าไหมต่อไป

การผลิตและการจัดจำหน่ายผ้าไหมในปัจจุบัน

เดี๋ยวนี้นำออกขายเอง,ตามร้านที่สั่งมา เช่น ชินวัตร บางครั้งก็มีการมาซื้อถึงแหล่งผลิต อย่างของสมพงศ์ (บ้านครัวเหนือ) มี เป็น10 ก็อยู่ตรงศูนย์เคหะฯใกล้ป้อมเชลล์ 30 ม. ก็เป็นอีกแหล่งผลิตหนึ่ง สีและลวดลายของผ้าในอดีตมีน้อย ส่วนใหญ่เป็นผ้าพื้น แต่ปัจจุบันมีการนำเข้าลายประยุกต์ เพื่อเพิ่มยอดขาย เพราะในการลงทุน 1 ก๊ต่อ 10,000 บาท ทำให้ผู้ผลิต, ผู้ส่งออกต้องมีการพัฒนาสินค้า

การช่วยเหลือจากภาครัฐ

การช่วยเหลือจากหน่วยงานราชการ (กทม., เขตฯ) จะมาติดต่อให้ไปออกงานแสดงสินค้า OTOP แต่ก็ไม่ค่อยได้รับความนิยม เนื่องจากผู้ผลิตรายอื่นที่มีชื่อเสียง หรือผู้ราคาสินค้าที่มาจากต่างจังหวัดไม่ได้

สินค้าของชุมชนที่ผลิตจะมีความแตกต่างกับที่อื่น การผลิตในชุมชนจะเป็นแบบช่วยเหลือพึ่งพาตนเอง ทั้งในด้านสีส้น, ลวดลาย ให้เพียงพอกับความต้อการที่มีเข้ามา โดยเขตแทบไม่ได้เข้ามา มีบทบาทแต่อย่างใด

ความต้องการให้ภาครัฐเข้ามามีส่วนช่วยเหลือ

สิ่งที่ต้องการจากหน่วยงานภาครัฐคือ ไม่มีทุน,วิทยากร ไม่มีการส่งเสริมรูปแบบอื่นนอกจากให้นำสินค้าไปขายในงานต่างๆ จึงต้องการให้อนุรักษ์ความรู้ เพิ่มเติมวิชาการ/เทคนิคใหม่ๆ เพื่อลดขั้นตอนความยุ่งยาก ในปัจจุบันมีสื่อมากกว่าในอดีต แต่ก็ยังเข้ามาน้อยมาก

25 พฤศจิกายน 2548

สัมภาษณ์ผู้อาวุโสที่รู้เห็นเหตุการณ์

ชื่อ : นางศิริวรรณ มานะเกษม   อายุ : 74 ปี

ที่อยู่ตามทะเบียนบ้าน : 22/129 หมู่บ้านเปรมประชา แขวงตลาดบางเขน เขตดอนเมือง

กรุงเทพมหานคร

กิจการทอผ้าในอดีต

มารดาสามี (นางหนับ มานะเกษม) ทำกิจการทอผ้าไหม จึงเห็นกระบวนการทอผ้าทั้งหมด แต่หลังแต่งงานแล้วได้แยกออกมาทำกิจการทอผ้าไหมต่างหาก เป็นอุตสาหกรรมในครัวเรือน สมัยนั้นกิจการทอผ้าไหมเฟื่องฟูมาก จนต้องจ้างคนจีนและคนอีสานเข้ามาเป็นลูกจ้าง

การติดต่อกับจิม ทอมป์สัน

สมัยนั้นจิมจะมาทุกวันเพื่อสั่งออร์เดอร์ในช่วงเช้าและตรวจดูผ้าที่สั่งทอไว้ รวมทั้งเป็นคนกำหนดลายและสีด้วย นอกจากนี้จิมก็ยังให้ความช่วยเหลือต่างๆ เช่น สั่งไหมดิบและสีข้อมมาให้ พอสิ้นเดือนจึงจะคิดบัญชีกัน

สาเหตุที่เลิกกิจการ

หลังจากที่จิม ทอมป์สัน หายไป แต่ละคนต้องมีทุนของตัวเองรวมทั้งต้องหาตลาดเอง และมีปัญหากับผู้จัดการคนใหม่ของบริษัทของจิม ทอมป์สัน เงินทุนก็ค่อยๆ หมดไปจนต้องเลิกกิจการ ราคาไหมก็แพงขึ้น

วันที่ 6 ธันวาคม 2548

สัมภาษณ์ผู้อาวุโสที่รู้เห็นเหตุการณ์

ชื่อ : นายฮัจยีเราะฮีม บินยาป็น อายุ : 79 ปี

อาชีพเดิม : เคยเป็นเจ้าของกิจการทอผ้าและเป็นผู้ร่วมกระบวนการผลิต

ที่อยู่ตามทะเบียนบ้าน : 799/2 ตรอกวัดพระยาอัง ถนนเพชรบุรี เขตราชเทวี กทม.

ประวัติโดยสังเขป

เกิดที่บ้านคร้ว อยู่ที่บ้านคร้วมาตั้งแต่เกิด พ่อเกิดที่นี่ แต่ปู่มีเชื้อสายจามและมาจากเขมร ในอดีตคุณพ่อมีกิจการผลิตและจำหน่ายผ้าไหมไทย จะไปขายแถบจังหวัดสุพรรณบุรี, ราชบุรี ผ้าที่ขายได้ ก็จะเป็นผ้าประเภท ผ้าไหมทอ, ผ้าไหมสามตะกอก ที่บ้านจะทอเอง ทำเองที่บ้านหลังนี้(หลังที่อยู่ปัจจุบัน) แล้วก็รับช่วงต่อจากคุณพ่อ แล้วก็เปลี่ยนมาทอไหมไทย ก็ต้องไปซื้อไหมมากรองเอง ย้อมเอง จากจังหวัดแถบภาคอีสาน ที่รู้แหล่งก็เพราะว่าคุณฮัจยีเราะฮีมเคยไปอยู่ที่ภาคอีสานแถวจังหวัดศรีสะเกษมาระยะเวลาหนึ่งด้วย รวมถึงมีประสบการณ์ในการทำผ้าไหมทุกขั้นตอนตั้งแต่ไปซื้อไหม, นำมาเข้าเกลียว, นำมาควบ 1-2-3-4 เส้น รวมถึงทำขั้นตอนนี้ๆ จนจบกระบวนการ และในภายหลังก็ได้มาทำผ้าพิมพ์, ผ้าปาเต๊ะ โดยใช้บล็อกเล็กๆ มาพิมพ์ต่อกันจนได้ทั้งผืน

การใช้ผลิตภัณฑ์ผ้าไหมของชาวชุมชนบ้านคร้วในอดีต

ในอดีตก็จะทำเองและใช้เองบ้างแต่เป็นส่วนน้อย ไม่ได้แพร่หลายในชุมชน ส่วนมากที่ใส่กัน ก็จะเป็นผ้าธรรมดาๆ ทั่วไป

วิถีชีวิต, ความเป็นอยู่ของชาวชุมชนบ้านคร้วในอดีต

ชีวิตเรียบง่ายแบบชาวบ้านธรรมดา ความเป็นอยู่ก็ตามอัตภาพ สมัยก่อนใช้น้ำคลองเพราะยังไม่มีน้ำประปา หรือไม่กี่หายากมาก ไฟก็ยังไม่ มี ต้องใช้ตะเกียงลาน(ตะเกียงไขลาน), ตะเกียงโคม, ตะเกียงหลอด แต่ถ้าเป็นเวลาถึงงานก็จะใช้ตะเกียงเจ้าพายุ

มัสดิคที่บ้านคร้วก็มีมาตั้งแต่ตนเกิดแล้ว จนถึงปัจจุบันมัสดิคที่บ้านคร้วเนื้อก็มีอายุ 105 ปี แล้วมัสดิคอีกด้านที่อยู่ด้านสะพานเจริญผลก็อายุประมาณ 200 ปีแล้ว

สมัยก่อนบ้านเรือนในชุมชนบ้านคร้วจะตั้งอยู่ห่างๆ กัน มองลอดไปก็เห็นบ้านอื่นเพราะเป็นบ้านใต้ถุนสูง สะพานในชุมชนก็เป็นสะพานไม้ เวลานั้นน้ำสะพานก็ลอยตามน้ำบ้าง ต้องคอยถือช้อนถือตะปุกคอยตี แล่น้ำน้ำจะท่วมบ่อย เป็นธรรมชาติของชุมชนนี้ว่าพอถึงหน้าน้ำ น้ำก็จะท่วมชุมชน จะไปตลาดกึ่งเพชรที่ก็ต้องหาเรือไป แต่น้ำก็ลงเร็วไม่ช้านาน เวลาท่วมเยอะพอถึงตอนเย็นก็จะลง มีน้ำขังอย่างมากก็วันสองวัน แต่ก็มีในปี พ.ศ. 2485 ที่น้ำท่วมใหญ่ ช่วงนั้นก็ต้องหนีน้ำอยู่แต่ชั้นบน

ปัญหาของชุมชนในอดีต

ก็จะมิช โมย โดยธรรมชาติเหมือนชุมชนอื่นๆ ส่วนใหญ่จะเป็นพวกหลักเล็กช โมยน้อย แล้วก็จะ มีชวาษา(คนเสฟฝืน) มีคนชวาษาอยู่ในชุมชนโดยจะมีคนนอกชุมชนเอา “ชาด้า” หรือฝืนมาส่งให้ แล้วใน อดีตก็จะมีโรงชวาที่อยู่อบชอยโรงเลียงเด็กอยู่ตรงแถวประตูน้ำให้ไปนอนเสฟกัน แต่ก็ไม่ใช่ปัญหา ใหญ่หรือปัญหาของคนส่วนมาก ส่วนปัญหาใหญ่ๆ หนักๆ นี้จะไม่ มี เพราะในอดีตจะปกครอง กันเอง เชื้อฟังกัน และทุกวันนี้ก็ยังปกครองกันเองอยู่ สมัยก่อนเด็กในชุมชนจะเคารพผู้ใหญ่มากกว่า ปัจจุบัน หากวิ่งเล่นอยู่พอด้านแถวนี้หรือเจอผู้ใหญ่ก็จะหยุดวิ่งแล้วค่อยๆ เดิน หรือหลีกให้ แต่ถ้าเป็น ในปัจจุบันหากไม่ใช่ผู้ใหญ่ที่รู้จักกันเดินสวนมาก็จะไม่หยุดหรือหลบให้

ในอดีตจะยังไม่มีประธานชุมชน แต่ก็เชื้อฟังกันดี และจะมีผู้นำทางศาสนาคือ “อิหม่าม” ซึ่ง คนในชุมชนจะให้ความเคารพ โดยคนที่เป็นอิหม่ามจะเป็นคนที่มีความรู้หรือมีการศึกษาสูงหน่อย เพื่อที่จะนำพาชาวบ้านได้ ส่วนผู้นำที่ไม่เป็นทางการก็จะมี เพราะส่วนใหญ่จะให้เกียรติซึ่งกันและ กันเองอยู่แล้ว

การติดต่อสื่อสารกันของคนในชุมชนในอดีต

ก็จะเป็นลักษณะปากต่อปาก หรือไม่ถ้ามีพิธีทางศาสนาก็จะใช้การตีกลองที่มัสยิด

การช่วยเหลือซึ่งกันและกันของคนในชุมชนในปัจจุบัน

เวลาที่มีปัญหา บุคคลที่ชวาบ้านนี้ถึงอันดับต้นๆ ก็คือผู้นำทางศาสนา แล้วก็คนที่สนิทสนม คู่เคียงกันที่เป็นชวาบ้านธรรมดๆ ด้วยกัน โดยชวาบ้านก็จะช่วยเหลือซึ่งกันและกันเอง

ปัญหาของชุมชนบ้านครัวในปัจจุบัน

ก็จะมิผู้ที่ประสบปัญหาเศรษฐกิจเป็นบางบ้าน ส่วนใหญ่บ้านที่ประสบปัญหาก็จะเป็นผู้ที่มี การศึกษาน้อย แต่ก็จะมีผู้ที่ช่วยเหลือแนะนำกัน ในทางที่ดี เพียงแต่ขอให้เชื้อฟังกัน ส่วนมากผู้ที่ให้ ความช่วยเหลือคนที่ประสบปัญหาจะเป็นครุ่นผู้ใหญ่ว่า ที่อายุประมาณ 60-70 ปีขึ้นไปเอื้อเฟื้อต่อกัน ถ้าเป็นครุ่นหรือคนที่มิฐานะเขาก็จะไม่มายุ่งหรือให้ความช่วยเหลือแต่อย่างใด เจ็บไข้ได้ป่วยก็ ช่วยเหลือกัน ไปเยี่ยมเยียน พาไปโรงพยาบาล ไปจนถึงช่วยออกค่ารักษาพยาบาลให้ด้วย(หากจำเป็น)

ความศรัทธาในศาสนาระหว่างคนยุคอดีตกับปัจจุบัน

ถ้าวัยหนุ่มๆ ก็จะไม่เคร่งอะไร แต่ถ้าเป็นครุ่นเก่าที่อายุมากกว่า 40 ปีขึ้นไปก็จะเคร่งมากกว่า คนอายุน้อยๆ จะยังมีความนึกสนุกอยู่ ก็จะเที่ยวเชคเที่ยวบารไปตามเรื่อง เราก็ได้แต่ตักเตือนด้วยความหวังดี แต่เขาจะเชื่อหรือไม่เป็นอีกเรื่อง

การติดต่อสื่อสารระหว่างคนในชุมชนในปัจจุบัน

รวมกันเวลาทำพิธีทางศาสนา โดยจะมีการประกาศผ่านเสียงตามสายภายในชุมชน หรือติดต่อกันผ่านปากต่อปาก และมีการติดต่อกันในฐานะเพื่อนบ้าน ให้ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกันเสมือนเครือญาติ

ความคิดเห็นต่อการทำผ้าไหมบ้านครัวในปัจจุบัน

บ้านที่ยังทำได้ก็อยากให้ทำกันต่อไป ส่วนถ้านาคจะหายไปตามกาลเวลาก็คงห้ามไม่ได้

การติดต่อสื่อสารกับเจ้าของกิจการที่ทำผ้าไหมในปัจจุบัน

ปัจจุบันก็ติดต่osื่อสารกันแบบคนรู้จักกันในชุมชน แต่ไม่ได้ติดต่อกันในฐานะผู้ให้คำปรึกษาในการทำผ้าไหมแต่อย่างใด เพราะเขาก็มีความรู้ดี เนื่องจากในอดีตเคยเป็นลูกจ้างกันมาก่อน แล้วมาพัฒนามาเป็นเจ้าของกิจการในปัจจุบัน

ความเป็นอยู่ของคุณฮัจยีเราะฮีมในปัจจุบัน

อยู่กับลูกๆ มีลูกดูแล ซึ่งลูกๆมีอาชีพ ข้าราชการ, เกษกร, ทำงานรัฐวิสาหกิจ และทำงานบริษัทปูนซิเมนต์ไทย ส่วนภรรยาเสียชีวิตไปเมื่อ 5 ปีที่แล้ว ปัจจุบันก็ยังจัดว่าแข็งแรงอยู่ตามวัย แต่ก็ไม่ได้ทำสมัชหุ่มๆ อย่างสมัชก่อนเดินไปมัสยิดใช้เวลาเดินไปเพียง 5 นาที แต่ปัจจุบันใช้เวลาถึง 15-20 นาที โดยค่อยๆ เกาะตามทางไป ทุกวันศุกร์จะไปมัสยิดเพื่อทำพิธีละหมาดด้วยความศรัทธา และพบปะผู้คนในฐานะผู้ใหญ่ที่คนในชุมชนให้ความเคารพนับถือและรู้จักดี ถ้าเห็นใครทำอะไรไม่ดีก็จะคอยตักเตือน แต่เรื่องที่จะเชื่อไม่เชื่อก็อีกอย่าง

6 ธันวาคม 2548

สัมภาษณ์ผู้บริโภคร้านผ้าไหมบ้านครัว(ผู้ซื้อโดยตรง)

ชื่อ : นางมาลาทิพย์ สวรินทร์ อายุ : 40 ปี

อาชีพ : รับจ้าง (พนักงานบริษัท)

ที่อยู่ตามทะเบียนบ้าน : 552 ถ. เพชรบุรี แขวงถนนเพชรบุรี เขตราชเทวี กทม.

Q : รู้จักผ้าไหมบ้านครัวได้อย่างไร

A : เป็นชุมชนที่อยู่ใกล้บ้าน รู้ว่ามีการทำผ้าไหมและมีร้านจำหน่ายผ้าไหมอยู่ เคยได้รับเป็นของขวัญครั้งหนึ่งแล้วติดใจ พอมีเวลาว่างก็เลยลองเดินมาดู แล้วก็เคยอ่านพบจากนิตยสาร

Q : เคยซื้อผ้าไหมบ้านครัวจากร้าน? เมื่อไหร่?

A : เคยซื้อเองครั้งแรกก็คราวนี้ ที่ร้านลุงอู๊ด

Q : คุณสมบัติของผ้าไหมบ้านครัวที่ทำให้ตัดสินใจซื้อ

A : เคยนำไปตัดชุด รู้เลยว่าผ้าไหมบ้านครัวจะมีข้อแตกต่างกับที่อื่นคือ คุณภาพดี ลายสวย สีสวย สีไม่ตก คงทน ที่ตัดสินใจซื้อคราวนี้ก็คือ ลายถูกใจ สีสวย ความหนักกำลังดีเหมาะที่จะนำไปตัดเสื้อ และสูท ฝีมือดี ราคาไม่แพง

Q : นำผ้าไหมไปใช้ประโยชน์อย่างไร

A : ที่เคยได้รับเป็นของขวัญก็เอาไปตัดชุด ส่วนคราวนี้ที่มาซื้อก็จะเอาไปเป็นของขวัญปีใหม่

Q : ติดต่อซื้อผลิตภัณฑ์ผ้าไหมบ้านครัว และมีการสื่อสารกับทางเจ้าของกิจการ, ผู้ร่วมกระบวนการผลิตอย่างไร

A : ซื้อที่ร้านลุงอู๊ด ก็ติดต่อกับลุงอู๊ดโดยตรง ถามว่าแบบนี้สีนี้ราคาเท่าไร เหมาะกับเอาไปตัดเสื้อหรือตัดสูทไหม ลุงอู๊ดแกก็จะแนะนำแบบนี้ก็เส้นๆ เหมาะไหมกับวัตถุประสงค์เรา ส่วนผู้ร่วมกระบวนการผลิตก็ได้มีการทักทายกันบ้าง เวลาเดินเข้าร้านไปเขาก็จะทัก สวัสดีครับ เชิญครับ ถ้าอยากดูกระบวนการผลิตก็ไปยืนดูได้ ถามได้

Q : การบริการลูกค้าของทางเจ้าของกิจการเป็นอย่างไร

A : บริการเป็นกันเอง เจ้าของกิจการไม่ถือตัว ให้คำแนะนำดี ยินดูยื่นเลือกจนกว่าจะพอใจได้ ยังไม่ซื้อก็ไม่เป็นไร สรุปคือประทับใจ

Q : ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ผ้าไหมของชุมชนบ้านครัว รับทราบจากที่ไหน

A : รับทราบจากคนที่เขานำผ้าไหมมาให้ เป็นของขวัญ และตนก็เป็นคนชุมชนใกล้เคียงอยู่แล้ว เพียงแต่ไม่เคยเดินมาดู ตอนหลังก็ลองเดินมาดู พอถึงช่วงนี้ใกล้เทศกาลปีใหม่พอดีก็เลยตัดสินใจกลับมาซื้อที่นี่ เพื่อเป็นของขวัญ

D
P
U

1 ธันวาคม 2548

สัมภาษณ์ผู้บริโภครู้จักผ้าไหมบ้านครัว

ชื่อ : นางวาริวรรณ เกษร   อายุ : 37 ปี

อาชีพ : ข้าราชการ กทม. ประจำศูนย์บริการสาธารณสุข 2 ราชปรารภ

หน้าที่ : ดูแลชุมชน, เยี่ยมบ้าน

ที่อยู่ตามทะเบียนบ้าน : 161/70 ถนนวิภาวดีรังสิต แขวงสีกัน เขตดอนเมือง กรุงเทพฯ

Q : รู้จักผ้าไหมบ้านครัวได้อย่างไร

A : เป็นชุมชนที่รับผิดชอบในการเยี่ยมบ้าน และอาสาสมัครสาธารณสุขในชุมชนแนะนำให้รู้จัก เป็นผลิตภัณฑ์ในชุมชนที่มีชื่อเสียง ถ้าพูดถึงชุมชนบ้านครัวเหนือ คนที่รู้จักจะต้องนึกถึงผ้าไหมบ้านครัว

Q : เคยซื้อผ้าไหมบ้านครัวจากร้าน? เมื่อไหร่?

A : เคยซื้อจากร้านมาลิน เมื่อ 3 ปีที่แล้ว

Q : คุณสมบัติของผ้าไหมบ้านครัวที่ทำให้ตัดสินใจซื้อ

A : ฝีมือประณีต การทอดี สีไม่ตก

Q : นำผ้าไหมไปใช้ประโยชน์อย่างไร

A : ตัดเสื้อผ้า

Q : ติดต่อซื้อผลิตภัณฑ์ผ้าไหมบ้านครัว และมีการสื่อสารกับทางเจ้าของกิจการ, ผู้ร่วมกระบวนการผลิตอย่างไร

A : ซื้อที่ร้านมาลิน เพราะที่รู้จักกับเจ้าของกิจการแล้วเขาก็จะลดราคาให้เพราะรู้จักกับเรา ราคาก็ไม่แพงถ้าเทียบกับร้านอื่น

Q : การบริการลูกค้าของทางเจ้าของกิจการเป็นอย่างไร

A : บริการดี เอาใจใส่ลูกค้า รับประกันคุณภาพสินค้า

Q : ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ผ้าไหมของชุมชนบ้านครัว รับทราบจากที่ไหน

A : จากทางร้านที่ทอผ้าไหม และจากคนที่ทอผ้าไหม บางครั้งเขาก็จะไปออกงาน OTOP ของเขตราชเทวี หรือไม่ก็ตามงาน OTOP ทั่วไป

16 ธันวาคม 2548

สัมภาษณ์คนกลาง

ชื่อ : นางมาลีวรรณ รงควิลิต   อายุ : 40 ปี

เจ้าของร้านพีแอนด์พี การ์เมนท์

ที่อยู่ : 367/1 ซอยพญานาค ข้างโรงแรมเอเชีย ถนนพญาไท เขตราชเทวี กรุงเทพมหานคร

กิจการขายผ้าไหม

ร้านพีแอนด์พี การ์เมนท์ ขายผ้าไหมและผลิตภัณฑ์จากผ้าไหมอื่นๆ เช่น เสื้อผ้าสำเร็จรูป เนคไท ผ้าพันคอ ฯลฯ แต่ผ้าไหมเป็นผ้าไหมจากบ้านครัวทั้งสิ้น โดยติดต่อกับคุณวรรณิ มนุทัศน์ (เจ้าของนิพนธ์-วรรณิ ไหมไทยบ้านครัว) ตกลงกันรับผ้าไหมมาจำหน่าย สาเหตุที่ขายผ้าไหมจากบ้านครัวเพราะคุณภาพดี สีไม่ตก ลายและสีสวยแปลกจากผ้าไหมที่อื่นๆ บางครั้งจะไปเลือกผ้าไหมเอง แต่บางครั้งก็ใช้โทรศัพท์สั่งลายและสีตามแบบตัวอย่างที่มีอยู่ กิจการเป็นไปด้วยดีพอสมควร

28 ธันวาคม 2548

สัมภาษณ์ผู้แทนเขตราชเทวี

ชื่อ : คุณสุจิตรา ชัมมะรักจิต อายุ : 32 ปี

ตำแหน่ง : เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน 2 สำนักงานเขตราชเทวี อยู่ในตำแหน่งนี้มา 1 ปี

ที่อยู่ตามทะเบียนบ้าน : 58/122 หมู่ 6 ถนนเอกชัย(69) แขวงบางบอน เขตบางบอน กรุงเทพฯ

หน้าที่โดยตรงต่อชุมชนบ้านครัว

- ประสานงาน ให้คำแนะนำ เป็นที่ปรึกษาแก่ชุมชน
- ดำเนินการจัดให้มีการเลือกตั้งคณะกรรมการชุมชน

โครงการที่จะพัฒนาชุมชน

- โครงการพัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชน เพื่อให้ความรู้ ความเข้าใจในการบริหารแก่ผู้นำชุมชน
- โครงการด้านการรักษาความสะอาดในชุมชน โคนจะมีเจ้าหน้าที่ฝ่ายรักษาฯ เข้าไปทำความสะอาด ร่วมกับคนในชุมชน หมุนเวียนไปในแต่ละชุมชน เพื่อปลูกฝังและสร้างจิตสำนึกให้คนในชุมชนรักสะอาด ช่วยกันดูแลชุมชนของตนให้น่าอยู่
- โครงการด้านยาเสพติด โคนจะมีการจัดอบรม สัมมนา ให้ความรู้เกี่ยวกับพิษภัยของยาเสพติด เพื่อป้องกันไม่ให้ประชาชนในชุมชนเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด โดยเฉพาะในกลุ่มเด็กและเยาวชนที่เป็นกลุ่มเสี่ยง เนื่องจากความรู้เท่าไม่ถึงการณ์

รู้จักผ้าไหมของบ้านครัวหรือไม่ ทางใด

รู้จักจากทางสื่อประชาสัมพันธ์ต่างๆ ของสำนักงานเขตราชเทวี เนื่องจากมีการสนับสนุนผ้าไหมบ้านครัว เป็นผลิตภัณฑ์ OTOP ของเขต

ที่ผ่านมาหน่วยงานนี้เคยมีส่วนในการสนับสนุนการทอผ้าไหมและการจัดจำหน่ายผ้าไหมของชุมชนหรือไม่อย่างไร

มี คือมีการจัดจำหน่ายตามงานแสดงสินค้า OTOP ของสำนักงานเขตฯ และงานมหกรรม OTOP รวมทุกสำนักงานเขต

**มีโครงการส่งเสริมการทอผ้าไหม ส่งเสริมการจัดจำหน่าย หรือพัฒนาเกี่ยวกับผ้าไหมของชุมชนบ้าน
ครัวหรือไม่ อย่างไร**

ไม่มีโครงการโดยตรง แต่จะเป็นในแง่การส่งเสริม ผลักดัน ให้เป็นผลิตภัณฑ์ขึ้นชื่อของเขต
ราชเทวี

เคยมีการติดต่อกับเจ้าของกิจการที่ทอผ้าไหมบ้านครัวหรือไม่ อย่างไร

เคยไปเยี่ยมชมการทอผ้าไหมและพบเจ้าของกิจการ

วิธีการที่ใช้ติดต่อสื่อสารกับเจ้าของกิจการทอผ้า

ทางโทรศัพท์ หรือติดต่อผ่านทางกรรมการชุมชนบ้านครัวเหนือ

ทัศนคติต่อผลิตภัณฑ์ผ้าไหมของชุมชนบ้านครัว ข้อคิดเห็น และข้อเสนอแนะ

จัดว่าเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีคุณค่าทางวัฒนธรรม ในด้านศิลปะการทอผ้าไหมจนเป็นที่รู้จักของ
ต่างชาติ จึงเห็นควรให้มีการสนับสนุน เผยแพร่ ให้เป็นที่รู้จักกว้างขวางต่อไป และจะต้องส่งเสริม
สนับสนุนให้มีผู้สานต่อเพื่อสืบทอดและรักษาคุณค่าทางวัฒนธรรมในด้านศิลปะการทอผ้าไหมให้คง
อยู่ต่อไป

คุณสัมฤทธิ์ สีขันธบุตร
ประธานชุมชนบ้านครัวเหนือ

คุณสมใจ เนื่องนิยม
กรรมการชุมชน

คุณวรรณิ มนุทัศน์
เจ้าของกิจการ วรรณิ-นิพนธ์ ไหมไทยบ้านครัว

คุณมนัสนันท์ เบญจรงค์จินดา
เจ้าของกิจการ อู๊ด บ้านครัวไหมไทย

นาวาอากาศเอก(พิเศษ) วิษณุ มานะเกษม
เจ้าของกิจการในอดีต

คุณยามีระ จิตหยาดสุวรรณ
เจ้าของกิจการในอดีต

คุณมานะ กิริมย์รัก

หัวหน้าควบคุมคนงานและซ่อมไหม ร้านอุ๊ด บ้านครัวไหมไทย

คุณสุกัญญา กรวัฒน์ยืนยง

คนทอผ้า ร้านอุ๊ด บ้านครัวไหมไทย

คุณชาติ เลี่ยมละออ

อดีตคนฟอกและซ่อมไหม สมัยจิม ทอมป์สัน

คุณศิริวรรณ มานะเกษม
ผู้อาวุโส และผู้รู้เห็นเหตุการณ์ในอดีต

คุณฮัยเราะฮิม บินยาป็น
ผู้อาวุโส และผู้รู้เห็นเหตุการณ์ในอดีต

นางวาริวรรณ เกษร
ผู้บริโภคร

คุณสุจิรา ชัมมะรักจิต
เจ้าหน้าที่เขตราชเทวี

บ้านโบราณตั้งแต่ก่อนสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง ภายในชุมชนบ้านครึ่งเหนือในปัจจุบัน

ทางเดินริมคลองแสนแสบและสภาพบ้านที่ถูกแบ่งเป็นห้องเช่า

บ้านจิม ทอมป์สัน ที่อยู่อีกฝั่งคลองแสนแสบ ปัจจุบันกลายเป็นพิพิธภัณฑ์

สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ขณะเสด็จพระราชดำเนิน ณ ร้านจิม ทอมป์สัน สุรวงศ์

บรรยากาศภายในร้านอู๊ด บ้านครัวใหม่ไทย

โรงเรียนบ้านครัววิทยา ซึ่งอยู่ในบริเวณเดียวกับที่ตั้งมัสยิดใหญ่

ร้านบ้านครัวพญาอินทรีย์ หน่วยกู้ภัยภายในชุมชนบ้านครัวเหนือ

ตัวอย่างเอกสารและสิ่งพิมพ์จากสื่อมวลชน
เกี่ยวกับบ้านครัวและผ้าไหมบ้านครัว

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-นามสกุล   นางสาวมานิตา อยู่สุข
ประวัติการศึกษา   ปีการศึกษา 2539
ปริญญาตรีนิเทศศาสตรบัณฑิต สาขาสื่อสารการตลาด
คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต

D
P
U